

Vatra veche

Vatra veche

6

Români din toate țările, uniți-vă!

Lunar de cultură * Serie veche nouă* Anul XVI, nr. 6 (186) iunie 2024 *ISSN 2066-0952

VATRA, Foaie ilustrată pentru familie (1894) • Fondatori I. Slavici, I. L. Caragiale, G. Coșbuc
VATRA, 1971 • Redactor-șef fondator Romulus Guga • VATRA VECHE, 2009, Redactor-șef Nicolae Băciut

Marian Sava, Auroră (marmură roz)

Lui Marian Sava

„E piatra aceasta un vechi meteor
Ce vrea să se-ntoarcă-n celestele sfere?...”

Din ea voi extrage esența de zbor –
O aripă suplă bătând peste ere...”

ANDREI CODRESCU

(la expoziția „Vibrații în 3D”, Bruxelles, 2021).

AVANGARDA, CU IONUȚ VULPESCU. INVITAT: DINU SĂRARU

SUMAR

Alegerile au trecut, trăiască alegerile/aleșii, de Nicolae Băciut/ 3
Avangarda cu Ionuț Vulpescu. Invitat: Dinu Săraru/4
Avangarda cu Ionuț Vulpescu. Invitat: Nicolae Manolescu/8
Avangarda cu Ionuț Vulpescu. Invitată: Cleopatra Lorianțiu/14
Privind înapoi cu nostalgie. Grigore Vieru, de Iulian Filip/17
Proza literară a lui Lucian Blaga, de Ionel Popa/18
Correspondența lui Dimitrie Stelaru, de Gheorghe Sarău/19
Memorialistică. Memoriile lui Jan Valjan, de Dorin Nădrău/20
Poeme de Dumitru Ichim/21
Restituiri literare. „Fantazianul” (Ion C. Pena), de Zenovie Cârlușca/22
Niculae Gheran, în oglinda corespondenței, de Rodica Lăzărescu/23
Miezul unui ev aprins. Probleme..., de Aurel Buzincă/25
Jurnal de prezență, de Ecaterina Țarălungă/27
Eseu. Nietzsche, Sihastrul din noi (Ion Fercu), de Petre Isachi/28
Semițele zborului, poem de Ionuț Caragea/29
Clopotele dintr-o existență de poet neiertător (Valeriu Matei), de Traian Vasilescu/30
Marginalii. Grădinar în Rai (Nicolae Băciut), de Iulia Dănilă/31
Limba Română. Dumnezeu și literatura, de Constantin Stancu/32
O ideologie a devenirii (Răzvan Duncan), de Liliana Toma/35
Drumuri (Ion Mariș), de A. I. Brumar/36
Sorin Grecu și poezia monitorizării demonilor, de Nicolae Suci/37
Iarba fragedă din cuvinte (Ion Hirghidus), de Geo Constantinescu/40
„Râzi” și uniuniversul liric al Mihaelei Dimitriu, de Nicolae Suci/41
Râni, statui, flori de piatră (Dumitru Tuțuț), de Dorina Brândușa Landén/44
Sentimental și simbolic în lirica lui Gavril Moisa, de Doina Bălțat/45
Aș vrea să vii ca o-nviere (Sanda Sfichi), de Shanti Nilaya/48
Pierdut în lume (Virgil Ciucă), de Aureliu Goci/49
Mirabilele povești ale copilăriei (Elena Rodica Sas), de Ladislav Daradici/50
Români la Viena, de Nicolae Băciut/51
În Satyaloca... (Elena Maria Cernăianu), de Ana Dobre/52
O restituire necesară – Pavel Dan (Aurel Podaru), de Mircea Daroși/53
Teatru. Iluzia realismului (Simona Mițuțiu), de Gabriela Mocănașu/54
Asterisc. Simbolismul și la ce folosește el?, de Dumitru Hurubă/57
Poezii de Dumitru Tuțuț/58
Documentele continuității. De la romani la români, de Ioan-Aurel Pop/59
Convorbiri duhovnicești cu Î.P.S. Ioan, de Luminița Cornea/60
La pas, prin Bellu, de Rodica Lăzărescu/61
Cimitirul Bellu e în cărți. Interviu cu Gheorghe Sarău, de Nicolae Băciut/62
Rugăciunea „Tatăl nostru”, de Eugen Mera/63
Ocean întors. Familia Împăratului Constantin cel Mare, de Cornel Marcu/64
Scutec din pământ, poem de Elena Nistor/64
Incursiune în Orientul foarte apropiat inimilor noastre, de Rodica Lăzărescu/65
Georgeta Younes, interviu de Anca Cheaito/65
Poeme de Ștefan Jurcă/67
Poeme de Ion Pițoiu Dragomir//67
Ocean întors. Casă de piatră, de Silvia Urdea/68
Starea prozei. Madrid, de Geo Constantinescu/70
Poeme de Shanti Nilaya/72
Starea prozei. Dilemele bătrâneții, de David Kimel/73
Blocnotes. Best Sellers”, de Cecilia Maria Nicu/74
Starea prozei. Fraulein Klara, de Rodica Bretin/75
Parisul și lumea impresionismului, de Alex Măroiu/77
Povești despre muzicieni. Roland Braunstein, de Veronica Pavel Lerner/78
Câteva momente spirituale cu artiști, de Gabriela Mocănașu/79
Atelier. Înarmurile poeme în alb și negru, de Radu Șerban/80
Poeme de Iulia Dragomir/82
Literatură și film. Singurătatea rurală contemporană, de Alexandru Jurcan/83
Muzica zilelor noastre. O simfonistă dedată rockului, de Adrian Simeanu/83
Eveniment Cultural. Un cetățean de onoare-al Pitreștiului, de Adrian Simeanu/83
Catrene alergene de Nicolae Mățaș/84
Lumea lui Larco, de Vasile Larco/85
De la un clasic citire. Val Andreescu/85
Curier. De la Vatra veche la Vatra nouă/86
Panoramic cultural – iunie 2024 (foto)/87

Marian Sava, *Finale* (marmură neagră belgiană)

Marian Sava, *Andalusian* (marmură neagră și albă)

Marian Sava, *Tandrețe*

Număr ilustrat cu lucrări de Marian Sava

ALEGERILE AU TRECUT, TRĂIASCĂ ALEGERILE / ALEȘII

M-am ferit ca dracul de tămâie de politic, motiv pentru care, rareori am acordat spațiu în revistele *Vatra veche* și *Cadran(jurnal mureșean)* politicului.

Păreră mea despre politica românească e veche și cu fiecare rundă de alegeri ea se consolidează.

E limpede pentru toată lumea bună/rațională că la noi politica e o cacealma, că interesele personale și de grup bat la fundul gol interesul național, care e, pentru cei mai mulți, o biată lozincă electorală, care devine repede cenușă după încheierea alegerilor.

Candidații câștigători uită foarte repede de promisiuni, într-o relativă complicitate cu o parte a electoratului, toți știind că „dacă nu e putirintă, ce mai chichirez găceava”.

Unii politicieni nici nu și-au propus să se țină de cuvânt, alții sunt chiar convinși că nu se pot ține de cuvânt, din neștiință, neputință, nepricepere sau mai știu eu din ce motive.

Unii s-au apucat de politică după ce au ratat tot ce-au încercat în viața lor profesională, unde trebuia să dea socoteală pentru ceea ce fac, aruncându-se, în disperarea salvării, în brațele politiciii, care nu cere niciodată socoteală, lasă pe fiecare politician în parte să-și facă „socotelile”.

Nu există răspundere guvernamentală, nu există morală politică, electoratul e ușor de amăgit, de dus cu preșul sau, pur și simplu, de mințit!

Doctrinile politice la noi sunt admirabile, sunt sublime, dar lipsesc cu desăvârșire, cum ar spune din colțul gurii nenea Iancu. Stânga, dreapta, centru, extrema stângă, extrema dreaptă, centru-stânga, centru-dreapta sunt termeni folosiți ca la fotbal, fără nicio legătură cu politica. De aceea, poate, se și trece cu ușurință de la o extremă la alta – se joacă pe tot terenul într-un meci haotic, pentru că rezultatul oricum se știe dinainte, chiar și scorul e frecvent stabilit din start.

Unii schimbă partidele precum indispensabilii, fără nicio mustrare de conștiință ori rușine de alegători.

Rezultatele alegerilor produc însă repede efecte, câștigătorii își proiectează rapid surse susținute/garantate politic pentru alimentarea conturilor personale și ale celor din galerie.

Trist e că unii dintre câștigători se poartă nu ca după numărarea unor voturi, ci ca după un examen profesional pe care ei l-au luat cu multă trudă, uitând că victoria în alegeri nu înseamnă decât o cifră: numărul voturilor.

Cine are mai multe voturi nu e cu nimic mai deștept/prost decât cel care are mai puține.

Prostul rămâne tot prost. Șmecherul rămâne tot șmecher (se mai perfecționează, doar), hoțul rămâne tot hoț (își mai adaptează/optimizează mijloacele) etc.

Numai alegătorii rămân cu buzele umflate, cu speranțele înșelate... Cu vise care eșuează în basme.

Sunt la pândă cei cu „cererile de despăgubire” – cei care au cotizat la alegeri și care vor vrea ba posturi/funcții, ba contracte grase cu Statul, în care sifonarea și mulsul banilor să fie indicatori ai succesului. Începe recuperarea „investițiilor”.

La orizont se arată și noi idile politice, noi încuscări, pentru că politicul dă lui Dumnezeu ce e al lui Dumnezeu, dar și afacerilor cu bani publici, ce e al lor!

Și aceste alegeri au demonstrat lipsa de maturitate a multor politicieni, oportunismul fără scrupule al alianțelor. Votul etnic sfidează, în continuare, regulile de democrație.

Lucrurile vor urma un curs caragialan: „Din două una, dați-mi voie: ori să se revizuiască, primesc! Dar să nu se schimbe nimic”

Colac peste pupăză, alegerile într-un singur tur, trag democrația înapoi. Reprezentativitatea nu mai face doi bani când un candidat câștigă alegerile cu 20-30 de procente. Pe ceilalți 70/80 la sută cine-i mai reprezintă?

Interesele meschine ale unor politicieni, care s-au cățărât la înălțimea propriei meschinării, au generat (sub pretextul economiei făcute!), pe de o parte, primari de doi bani, iar, pe de alta, au ridicat la cote înalte votul etnic!

Un ales care își cultivă acoliții își asigură și continuitate. Ca dovadă, numărul mult prea mare al celor care n-au făcut mare brânză 2-3 mandate, dar au și viitorul alegerilor asigurat! „Votul majorității” pare o sintagmă lipsită de logică, în condițiile alegerilor într-un singur tur!

Așteptările încep să tremure în proprii pantaloni.

Inflația, explozia prețurilor vin la pachet cu „victoriile” în alegeri.

Iluzii nu-și mai fac nici naivii, care se resemnează repede și-și epuizează năduful în vâlvătaia unor meciuri care, îi lasă și ele pe entuziaștii de o clipă cu conturile subțiate.

Dacă însă mă uit în curtea culturii, nu pot spune să fi zărit vreo lumină la capătul tunelului.

Nici vorbă de vreo strategie culturală, nici vorbă despre soarta instituțiilor de cultură – biblioteci, cămine culturale cu lacăte ruginite, salarii la limita supraviețuirii, alocări bugetare firave...

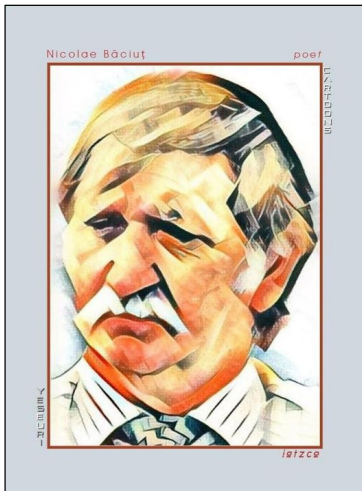
Suna urât hei-rupinsmul „Cântării României”, dar nici desculturarea (scuzați invenția!) României nu miroase a bine. Demolarea culturii e un obiectiv asumat tacit, fără prea mari eforturi.

În 1988, într-un interviu, N. Steinhardt îmi spunea că „democrația e începutul anarhiei!”

Mă contrariase judecata lui, într-o clipă în care toți visau democrație. Din păcate, N. Steinhardt n-a fost un profet mincinos.

NICOLAE BĂCIUȚ

Portret de Radu Iațcu

AVANGARDA, CU IONUȚ VULPESCU. INVITAT: DINU SĂRARU

Un podcast la aniversarea a 91 de ani, despre cele mai ludice și mai cutremurătoare întâmplări, din lagărul de concentrare până la avangarda Teatrului Mic. Dinu Săraru, despre rețeta lucidității, teama de moarte, secretele nemărturisite vreodată, planul secret avut cu Gabriel Garcia Marquez și ultima nuvelă, „Am onoarea, domnule colonel!”, aflată în curs de publicare

(I)

La împlinirea a 91 de ani, Dinu Săraru a ales să își aniverseze ziua alături de publicul podcastului *Avangarda, cu Ionuț Vulpescu*. În exclusivitate, scriitorul Dinu Săraru i-a destăinuit fostului ministru al Culturii, Ionuț Vulpescu, povestea de viață din spatele ultimei sale nuvele, aflată în curs de publicare, „Am onoarea, domnule colonel!”, despre durerea de a nu fi fost lăsat să îi spună părintelui său „tată”, doar pentru că îi era învățător, despre amintirile din „lagărul păcii, democrației și socialismului” și despre planul pe care nu a reușit să îl ducă la bun sfârșit, alături de Gabriel Garcia Marquez, anume înființarea unei societăți internaționale a scriitorilor dedicați lumii rurale. Veți afla de ce funeraliile de stat ale dramaturgului Aurel Baranga au fost o farsă și de ce Dinu Săraru era poreclit de soția acestuia, actrița Marcela Rusu, „Ariciul”. Un podcast despre puterea, regretele și provocările unui titan al literaturii române, la ceas de mare sărbătoare.

Interviul integral poate fi ascultat accesând [link-ul: https://www.youtube.com/watch?v=yznldmOzKqç](https://www.youtube.com/watch?v=yznldmOzKqç)

Dinu Săraru, la aniversarea a 91 de ani, mărturie către Ionuț Vulpescu:
„Viața a învins toate speranțele mele că voi muri la timp”

Ionuț Vulpescu: Bună ziua, la un nou episod al podcastului meu!

Dinu Săraru: Bună ziua și bine ați venit!

I.V.: O mare bucurie astăzi! Ne vedem, după un an, cu scriitorul Dinu Săraru! Mulțumesc foarte mult că ați acceptat invitația mea! Discuția noastră anterioară a avut ecouri serioase și, așa cum am

promis, iată că ne vedem și e o bucurie pentru cei care urmăresc podcastul!

D.S.: Și mie îmi faceți o bucurie că ne vedem, pentru că nu bănuiam că o să trăiesc atât de mult! Până la urmă, viața a învins toate speranțele mele că voi muri la timp, și trebuie să vă recunosc că există în Marquez, într-o povestire celebră, *Povestea târfelor mele*, un giuvaer al literaturii magicianului care a fost Marquez, o formulă aparte: „Toți muritorii care trebuiau să moară au murit. Am rămas singur.”

I.V.: *Povestea târfelor mele triste, într-adevăr.*

D.S.: Așa am ajuns eu acum. Toți muritorii pe care i-am iubit eu și cu care am fost eu pe lume, aproape toți, aproape toți au încetat din viață, iar pe ultimul l-ați interviuevat dvs., și la câteva zile distanță, a murit și el, eroul principal al romanului meu, *Niște țărani*, și eroul principal al trilogiei mele țărănești, și al *Clipei*, al romanului *Clipa* și al filmelor care s-au făcut cu el, Năiță Lucean, eroul, și Mitică Popescu, actorul.

Ultima convorbire dintre Dinu Săraru și Mitică Popescu

I.V.: Vorbiți de marele actor, Mitică Popescu, cel care, din nefericire, s-a stins recent din viață, unul dintre ultimii mohicani ai unei generații extraordinare de actori!

D.S.: Am avut nefericirea și poate și fericirea să vorbesc cu el cu două zile înainte de a muri, după ce a făcut pareza cunoscută la urgență, am vorbit cu profesorul Beuran, prietenul meu, din copilăria lui, să se ducă să îl vadă, și zice: „Maestre, l-am văzut, i-am dus și eu flori și i-am dus cozonac pentru Crăciun, dar trebuie mutat la Elias, la recuperarea celor care au paralizia aceasta și sper să se dea jos din pat.” Și zic: „Când crezi că se întâmplă?” „Suntem la început, maestre!” Și în două-trei zile, am

vorbit cu el de două trei ori pe zi, ajunsese la recuperare, unde era un profesor tânăr de recuperare, doctor mare de tot, și tânăr, și i-am transmis salutări, să aibă grijă de el... Și pe urmă, două zile Mitică nu mi-a mai răspuns la telefon. Și am rămas îngrijorat, gândindu-mă ce s-a întâmplat. Și după ultimul telefon, la care n-a răspuns, m-a sunat Generalul Olimpiodor Antonescu, președintele Fundației „Niște Țărani” astăzi, și mi-a spus: „Acum un sfert de ceas a murit Mitică Popescu”.

Amintirile lui Dinu Săraru de la aniversarea a 90 de ani: „Mitică Popescu, te rog să simți degetele mele că mângâie obrazul tău acum!”

I.V.: Am avut, într-adevăr, șansa să port ultimul dialog, interviu, pe care l-a avut Mitică Popescu. Citez din dvs, într-un interviu, care este în această carte, *Secunda care ne desparte de identitate*, și spuneți, este vorba de un interviu acordat Mariei Țoghină, dar anul trecut: „Am primit un telefon de curând, de la unul din eroii mei, erou mare de tot al romanului *Niște țărani*, un actor, Mitică Popescu, care a devenit și celebru interpretând personajul principal din roman, și m-a sunat să îmi spună: „Domnule Dinu Săraru, veșnicul Năiță Lucean”, a zis el, și am avut o tresărire extraordinară! Și acum s-a interesat când împlinesc eu ziua de 90 de ani, și i-am zis: „Mitică Popescu, te rog să simți degetele mele că mângâie obrazul tău acum!” Și mi-a curs o lacrimă pe obraz!”

D.S.: Așa este!

De ce credea D.R. Popescu că va fi arestat și de ce s-a ascuns acasă la Dinu Săraru? Scandalul uriaș al Leului albastru

I.V.: Iată că a trecut un an și, din păcate, nu mai este printre noi. Anul trecut vorbeam și vă întrebam care a fost cel mai bun prieten al dvs. și mi-ați răspuns: Adrian Păunescu! V-am mai întrebat și dacă din lumea literară este un prieten cu care în ultima vreme nu ați mai avut aceleași raporturi de→

prietenie ca înainte de Revoluție. Și acela este, mi-ați spus, Dumitru Radu Popescu. Un scriitor de asemenea uriaș, care de asemenea, s-a prăpădit la începutul acestui an. Știu că ați vorbit cu el în ultima vreme, adică ați reluat raporturile de prietenie de dinainte de Revoluție.

D.S.: Da, ne-a legat o prietenie foarte strânsă, și de familie! Și de neveste, și de copii! Și de susținere literară! Am scris despre el pagini când făceam cronică literară la televiziune și în presă, am scris pagini memorabile, de ținut minte, și l-am sprijinit. Mi-am dat seama că este un mare talent și că e un scriitor cu perspectivă extraordinară. Era tânăr, era la *Tribuna*, redactor, și începuse să scrie, și eu eram secretar general de redacție, țin minte, la *Luceafărul* lui Eugen Barbu, pe care l-am făcut Barbu și cu mine. Barbu era plecat în străinătate, la Veneția, mi se pare, și el mi-a adus *Leul albastru*, o navelă pe care i-am publicat-o eu, că eram singurul din conducerea revistei pe care l-a lăsat Barbu cu încredere. Și a ieșit un scandal extraordinar, de pomină, cu nopți de iunie extraordinare, când s-au strâns toți scriitorii, cu ministrul Culturii, care era atunci omul de cultură Pompiliu Macovei, bărbatul Ligiei Macovei, celebra graficiană și pictoriță, și care l-au criticat zdrobitor pe D.R. Popescu pentru această navelă pe care au considerat-o suprarealistă, și magiciană, și derutantă, și periculoasă pentru tânără generație!

**Un sac de scrisori contestat
venite pe adresa redacției. Gestul
naționalist considerat „penal”
săvârșit de Dinu Săraru și Eugen
Barbu**

I.V.: În timpul realismului socialist nu prea era bine să fii cu suprarealismul!

D.S.: Da, și au fost trei zile de ședință la Uniunea Scriitorilor, zdrobitoare, și el atunci a plecat cu mine de la ședințe și a stat la mine acasă, că îi era frică să nu-l aresteze. Și a stat la noi acasă, cu Viviana și cu Ruxandra, care abia se născuse, și i se născuse și lui al doilea copil, mi se pare. Și zice: „Îmi pare rău numai de copii!” Rămăseseră cu Angela la Cluj! Și trei zile a stat la noi acasă, și pe urmă s-a dus la Cluj. Și când am ajuns eu la *Scânteia Tineretului*, că ne-au dat

afară, pe Barbu și pe mine, de la *Luceafărul*, pentru că am făcut o revistă naționalistă, când nu era voie să spui poporul român, ci poporul nostru, și nu era voie să spui *România literară*, ci *Gazeta literară*, și eu cu Barbu am publicat într-un 24 ianuarie, că iată, suntem aproape de 24 ianuarie, un exemplar al revistei, sub titlul *Luceafărul*, cu drapelul României, ca o banderolă cu culorile drapelului României și în mijloc poza lui Cuza cu decorațiile pe piept și a fost considerat un gest naționalist „penal”. Și ne-a dat afară de la *Luceafărul*! Și am ajuns la *Scânteia tineretului* și am găsit acolo un sac cu scrisori care veneau de la toate liceele și școlile din țară de la profesori, care condamnau *Leul albastru* al lui D. R. Popescu. Între timp i-a apărut *Leul albastru* în carte și eu i-am dat scrisorile ca să le țină. Cred că sunt și acum, la el, un sac de scrisori cu proteste, sigur, comandate special.

**Mărturie exclusivă cutremurătoare:
„D.R. a murit cu diagnostic de
demență senilă.” Dinu Săraru: „Am
primit un telefon de la el și mi-a zis:
Dinule, scoate-mă de aici!”**

I.V.: Execuție!

D.S.: Execuție publică la nivel național! Sigur că m-a legat o prietenie foarte mare de el; în ultimii ani nu a mai fost atât de vital și îmi pare rău că a murit cu diagnostic de demență senilă. Eu m-am îngrijit ultimii trei ani de zile ai vieții lui de toți doctorii pe care îi cunoșteam, și îi

cunoșteam pe toți doctorii mari de la toate spitalele din țară, să îl interneze, să îl aducă, până când am primit un telefon de la el. Și mi-a zis: „Dinule, scoate-mă de aici!” Și eu voiam să îi dau telefon, ziceam că e ziua lui, 86 de ani mi se pare că a făcut atunci, și zic: „Măi D.R.-ule, te scot, dar unde ești tu acum?” „La un spital!” „Și cum se numește spitalul?” Și el a întrebat o asistentă, că auzeam discuția: „Cum se numește spitalul nostru?” „Domnule Popescu, nu e spital, e o clinică particulară de refacere a celor care trebuie recondiționați, sunteți la Otopeni, nu sunteți la un spital.” Zic: „Mă, nu e ziua ta astăzi?” Zice: „E ziua mea astăzi?” „Da, domnule Popescu, aveți 86 de ani!” „Uite, să îți spun la mulți ani!” A întrebat-o pe asistentă câți ani are și să îi confirme că e ziua lui. Și am fost îndurerat extraordinar de mult și mi-am explicat în clipa aceea și faptul că el nu a mai fost vertical alături de mine în aventura mea cu Academia Română, care a amânat primirea în Academie, după ce de trei ori am fost votat majoritar în secție. Secția e hotărâtoare! Dar cineva a spus că „peste cadavrul meu va intra Dinu Săraru în Academie!” Atunci am vrut să mă retrag, el nu a intervenit cu prietenia, și am fost îndurerat. După care, să știți, iar m-am interesat de soarta lui, și fiul lui, Cristi, m-a rugat: „Nene Dinule, nu mai interveni pentru doctori, că el are demență senilă, și l-am internat noi la Elias. Nu mai suna, că nu ai cu cine vorbi!” Și atunci l-am iertat pentru că nu m-a apărut în fața nedreptății Academiei Române, deși actualul Președinte mi-a făcut un portret extraordinar de elogios și de încrezător în vocația mea, care a apărut și la lansarea Jurnalului, în sala de la Hotelul Francez de pe Calea Victoriei, în care, la intrare, →

am făcut eu portalul când eram director general al Teatrului Național.

Dinu Săraru, medaliat de patru ori cu medalia de aur a Academiei Oamenilor de Știință: „Nu sunt supărat că nu sunt membru al Academiei Române!”

I.V.: Actualul Novotel! Aveți această supărare că nu sunteți membru al Academiei Române?

D.S.: Nu! Nu! Sunt membru al Academiei Oamenilor de Știință, fondator și membru permanent al Academiei Oamenilor de Știință, și sunt mândru că sunt între oameni de știință remarcabili. Acolo a fost și Ioan Aurel Pop membru, la propunerea mea. De altfel, în istoria Academiei Oamenilor de Știință, făcută de profesorul Scurtu, e cu poza color între membrii care au fost plini la propunerea mea, că aveam dreptul să propun. Eram în comisia care făcea propuneri pentru noii membri, și generalul Căndea, marele cardiolog, l-a acceptat pe Ioan Aurel Pop, și el a venit să mă salute, la 85 de ani, când s-a lansat *Jurnalul unui personaj controversat*, biografia mea!

I.V.: Dialogurile dvs. cu Vartan Arachelian.

D.S.: Da! Nu am nicio supărare pe Academia Română. Sunt mândru că sunt membru al Academiei Oamenilor de Știință, și uitați-vă, și acum am insigna de aur a Academiei Oamenilor de Știință, pentru care am fost de patru ori medaliat cu medalia de aur, caz unic în istoria Academiei Oamenilor de Știință.

Despre lipsa de solidaritate a lumii literare postrevoluționare. Dinu Săraru: „Poporul nostru seamănă tot mai mult cu o populație de nevertebrate!”

I.V.: Am vorbit despre Dumitru Radu Popescu, un bun Președinte al Uniunii Scriitorilor în anii '80, o perioadă foarte grea pentru cultura română în general, când părea că lumea literară era unită, era solidară. Uniunea Scriitorilor era printre ultimele bastioane de libertate în România. De ce a intrat dihononia în lumea literară după Revoluție?

D.S.: Pentru că dihononia a intrat între români. Tot vorbim în 25 ianuarie, după Ziua Unirii, 24 ianuarie. Nu mai

există sentiment de prietenie, cum a fost înainte, nu mai există relații de sinceritate între oameni, și nici între scriitori. Fiecare își cunoaște interesul personal și luptă pentru el; este o înstrăinare în societatea noastră care mă îngrijorează pentru ideea de continuitate a acestui popor, pentru că el devine din ce în ce mai mult o populație nevertebrată, și nu cred că vom avea foarte curând coloana vertebrală verticală, care să ne readucă prestigiul pe care l-am avut ca români în istorie. De altfel dvs. știți câtă zbatere ați avut dvs. ca ministru al

Culturii, de două ori, și când v-ați apropiat de cultură dinăuntru ei, pentru că sunteți și un mare teolog, ați absolvit Facultatea de Teologie, strălucit, și acolo s-au învățat carte și istorie, și latină și greacă veche, și Biblia ca o carte fundamentală a conștiinței noastre de creștini ortodocși. Și știți bine că e foarte greu astăzi să ne recăpătăm identitatea națională care este cea mai primejdioasă. De asta spun, suntem în fața secunde care ne poate apăra identitatea. Dacă o pierdem, această secundă, multă vreme va trece până când România va deveni popor, și nu populație, și până când va fi unită, pentru ca să serbeze cu adevărat Ziua Unirii cu o conducere înțeleaptă și verticală și identitară. Dvs. ați înțeles acest lucru și v-am felicitat pentru că am fost în pericol să pierdem și Florica, celebra casă a Brătienilor, a întemeietorilor statului național modern, în care au trăit Ion Brătianu, Ion I.C. Brătianu și Pia Brătianu, care era din Râmnicu Vâlcea, fata boierului

Pleșoianu, cel dintâi boier din Țara Românească, care a acordat fetelor de măritat de pe moșia lor o bucată de pământ, și o pereche de boi, a intrat în istorie, cu o zestre, că țărani erau foarte săraci; și el, acest Pleșoianu, era socrul lui Ion C. Brătianu. De altfel, Carol I a venit la Florica, cum știți foarte bine dvs., să îi sărute mâna lui Brătianu mort, pentru că l-a ajutat să facă și el statul modern român în continuarea operei lui Cuza, pentru că cel mai mare reformator al statului român și întemeietor care a structurat unitatea statului român, unitatea de limbă a celor două provincii la început, a fost Cuza. Cuza a fost cel mai mare reformator!

I.V.: În doar 7 ani a deschis un proces de reformă de neegalat în istoria națională!

D.S.: De neegalat! Niciun conducător nu a reușit să facă ce a făcut Cuza, și într-adevăr, elita culturii românești din Moldova și din Regat s-a solidarizat să facă statul național al lui Cuza.

Politica, palier al culturii, un adevărat uitat. Dinu Săraru, dezamăgit de clasa politică: „Nu sunt oameni politici și nici oameni de stat”

I.V.: Generația pașoptistă, care a mers sincron cu Europa, și este momentul când elita politică se confunda cu elita culturală. Multă lucruri noi nu înțelegem; politica este un palier al culturii și e parte din cultură! Și nu invers!

D.S.: Așa este! Și bine faceți că subliniați acest lucru, pentru că politicienii noștri nu sunt oameni politici și nu sunt nici oameni de stat, care să aibă conștiința verticalității unei reprezentări necesare unui popor în Europa, care a fost respectat și care a fost sincron cu Europa întotdeauna și astăzi are nevoie să nu piardă această secundă care ne desparte de identitate.

Despre neputința de a mai face Hora Unirii cu dragoste și colapsul statului român. Dinu Săraru: „Cine a spus că România e stat eșuat, a făcut bine. Deși are cele mai mari răspunderi în fața acestui eșec!”

I.V.: Ce vă nemulțumește cel mai mult în România de astăzi?

D.S.: Mă nemulțumește înstrăinarea care domnește în țară, înstrăinarea, neputința de a mai fi, de a mai face hora Unirii cu dragoste. Ați văzut→

și acum, nu s-a mai putut face hora Unirii nici la Iași, nici la Focșani, nici nicăieri, pe câmp, pe câmp... Mă îngrijorează faptul că nu voi avea parte să trăiesc, pentru că nădăjduiesc în trezirea românilor la realitatea înconjurătoare și la apărarea identității naționale. *Fără această identitate națională vom fi pierduți în neantul statelor eșuate. Cine a spus că România e un stat eșuat a făcut bine, când a spus. Deși are cele mai mari răspunderi față de eșuarea statului. Și dacă nici noi nu reparăm această eșuare, nu are cine să o mai repare după noi.*

I.V.: Deci criza identitară vi se pare cea mai gravă!

D.S.: *Da, e cea mai gravă! Nefericirea mea e că viața nu poate să fie la nesfârșit, să îmi bată inima la nesfârșit, să apuc clipa, dar vor trece, după părerea mea, decenii, până când ne vom recăpăta identitatea și vom avea lideri care să reprezinte ideea de România!*

Dinu Săraru despre identitate națională, cultură și spiritualitate. Cum se face că „uzina Eminescu” merge singură și astăzi?

I.V.: *Noi am avut în timp multe discuții și am făcut, într-un fel, multe episoade de podcast. Dar le-am făcut așa, natural, discutând de-a lungul anilor. Nu am făcut interviuri. Erau întâlniri prietenești, așa le-am considerat întotdeauna!*

D.S.: *Vă cunosc din tinerețea dvs. universitară și vă cunosc și familia. Avem extracție comună! Și eu sunt fiu de învățător de țară, și dvs. sunteți fiu de profesoară de țară și fiu de preot de țară, și ne leagă o viziune unitară față de ideea de identitate națională și față de rolul culturii, hotărâtor! Vedeți dvs., cine a spus că „uzina Eminescu” merge și astăzi, singură, fără ajutorul statului, așa, nu poate statul să meargă înainte fără o cultură identitară, pentru că, aveți dreptate când spuneți că această cultură este sufletul unei națiuni, este știința unei națiuni, e înțelepciunea unei națiuni, este spiritualitatea unei națiuni.*

Planul necunoscut al lui Dinu Săraru și Gabriel Garcia Marquez: o societate internațională a scriitorilor din America. De ce Dinu Săraru nu a reușit niciodată să îi trimită prin poștă lui Marquez schița societății?

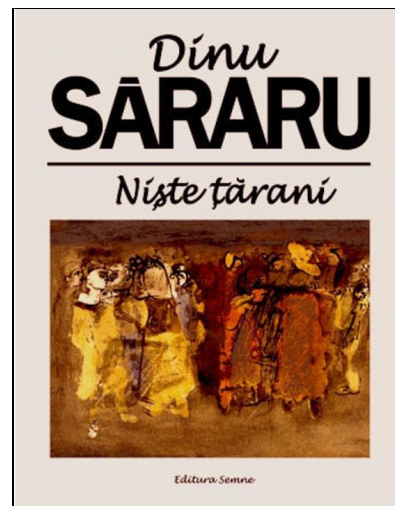
I.V.: *Sunteți foarte activ! Aveți un blog, dați interviuri, și asta e un lucru foarte bun. Așa, dacă ați face retrospectiva, e vreun interviu pe care l-ați dat și care vă revine în memorie, o întâlnire specială pe care ați avut-o? Și invers, pentru că ați făcut și presă, un interviu pe care l-ați luat? Deci un interviu memorabil pe care l-ați acordat și un interviu aparte pe care l-ați luat unei personalități.*

D.S.: *Am avut o discuție la un moment dat, în Golful Finic, l-am cunoscut pe acest mare scriitor, Gabriel Garcia Marquez, și traducătoarea mea, în discuția cu el, Munet Cernat, Munet Gheorghiu...*

I.S.: *Profesoara Manuela Cernat!*

D.S.: *I-a spus că sunt autorul unui roman, Niște țărani, și sunt îndrăgostit de literatura lui, cu lumea Columbiei țărănești și a ethosului lumii columbiene, eposul popular, și el mi-a spus că se bucură că mă întâlnește și eu l-am întrebat: „Cine v-a ajutat să formulați în Veacul de singurătate, să exploatați atâta fantezie magică?” Și a zis: „Niciodată nu am egalat fantezia țăranilor din Columbia și a bunicii mele, care m-a crescut, și niciodată nu voi uita că este, poate, datorită cea mai mare a mea, să recunosc că am învățat de la această lume columbiană, țărănească, așa, să scriu”. Și de altfel a și scris o carte, Ați povestit viața.*

I.V.: *A trăi pentru a-ți povesti viața! Amintirile lui!*

D.S.: *Și i-am spus: „Nu credeți că ar fi bine să facem o societate internațională a scriitorilor din America Latină, din America, că și Faulkner e un mare scriitor al acestei lumi, și din Europa sunt scriitori mari ai lumii rurale.” Și el a spus: „Uite, e o idee interesantă, când te întorci acasă trimite-mi schița acestei societăți.” Și am zis: „Neapărat v-o trimit!” Și când am ajuns acasă, deși se tradusese cartea Un veac de singurătate, în lunile care au urmat apariției ei în România, pentru că am fost a patra țară din lume, din Europa, care traducea tot ce apărea modern, mi-am dat seama că totuși l-am cunoscut pe Marquez, dar sunt niște granițe pe care poșta nu îmi permitea să le depășesc. Și nu am putut să trimit, pentru că nu puteam să trimit o scrisoare unui străin. Era un paradox al acestei societăți, traduceam în acele lumi prin Mihnea Gheorghiu Veacul de singurătate care a apărut, și eu nu puteam să îi trimit. Am rămas cu propunerea asta, care a fost îmbrățișată de el. Și vă mărturisesc dvs. că o aveți martoră pe Munet Cernat...*

I.V.: *Am avut-o invitată la mine la podcast cu niște povești extraordinare și o să o mai chem. Din lumea filmului, mai cu seamă. Deci întâlnirea cu Marquez v-a impresionat.*

D.S.: *Da, m-a impresionat extraordinar de tare! Și am avut noroc să cunosc oameni importanți din domeniul literaturii și laureați ai Premiului Nobel. Pe unii dintre ei i-am și jucat la Teatrul Mic. Am dat multe interviuri. Interviul dat de dvs. când am împlinit 90 de ani!*

AVANGARDA, CU IONUȚ VULPESCU. INVITAT: NICOLAE MANOLESCU

(II)

USR nu va avea viață lungă

I.V. – Regrețați că ați făcut politică?

N.M. – Nu, nu regret. Pentru că nu mi-am pierdut vremea. Am învățat o mulțime de lucruri. Am învățat, în primul rând, să încerc să cunosc oamenii. Până atunci, eu aveam treabă doar cu cărțile. Chiar m-am lăudat în vreo două rânduri că, stând la Cămpina vreme de aproape 10 ani, până când am terminat facultatea și am reușit să îmi cumpăr o casă în București, nu aveam de-a face cu scriitura. Habar nu aveam. Nu știam cine sunt și nu îi văzusem niciodată. Nu aveam decât cărțile. Și eram fericit. Dar mi-a folosit foarte tare contactul cu omul, cu cel din spatele operei, nu se poate să nu te influențeze. *E imposibil să scrii absolut corect, decisiv, clar și, eventual, negativ despre cartea unui om care a murit zilele trecute sau care are un cancer sau altceva. Nu se poate omenște.* Sau eviți, dar nici asta nu e o soluție, să eviți o carte, căci trebuie să spui. Asta e obligația criticului. Însă în politică, am avut de-a face cu oameni, nu cu studenți, stând eu aici și ei acolo în bănci. Și la curs, și la seminar era aceeași situație, eu eram la catedră, ei erau în sală. Nu era ca acum, un învățământ interactiv. Nici la televiziune nu era interactiv. N-am făcut niciodată chestia asta. Mi se pare un pic ciudat. Tu, ca profesor, trebuie să îi spui studentului părerea ta, judecata ta asupra unei probleme, cărți, a unui autor, să îl obligi să citească și să vină după cu părerea lui. Dar nu să vină cu părerea lui înainte de a ț-o spune pe a ta sau să te contrazică înainte de a citi cartea. E aberant. Profesorul trebuie să fie profesor, că de aia a făcut școală, de aia a învățat anumite lucruri. Profesorul trebuie să predea. Seminarul nu poate să fie interactiv. Tu îl întrebi pe student, stai de vorbă cu el, dar nu vine el cu părerile lui să te învețe pe tine, că nu mai are nici un sens atunci. Pleci de la catedră și te duci în bancă.

I.V. – Care e combinația ideală, atunci când faci politică, între ideal și pragmatism? V-ați gândit la asta? Și Llosa, în Peștele în apă, începe cu această tensiune dintre ceea ce îți

propui să faci și ceea ce reușești până la urmă, într-un context anume.

N.M. – De la titlul cărții lui mi-am pus și eu titlul pe memoriile mele politice, pe care le-am publicat în *România literară*, în fiecare număr câte un capitol. Eu am zis *Peștele pe uscat*, că așa m-am simțit în politică. Am învățat să lucrez cu oamenii. Nu știu dacă există o combinație ideală. Cred că nu există. *Există epoci în care se poate realiza un armistițiu.* Pace nu va fi niciodată între cele două. Nu se poate, pentru că oameni suntem. Nu suntem roboți. *Nu există „cetatea ideală”, pe care o visau atâția încă din Antichitate și până în secolul al XIX-lea. De aceea nu există nici o constituție bună. Există constituții potrivite.* De asta spuneam că modelul francez ne convine, mai degrabă decât cel pe care l-am copiat acum, dar umblând la el. Niciodată în România democrația nu a funcționat atât de bine încât să putem să realizăm tipul acesta de armistițiu. De pace nici nu mai discutăm. Și atunci e nevoie de cineva care să își asume o răspundere și dacă spune un lucru, acela să se facă. Președinții francezi își schimbă guvernele și prim-miniștrii în momentul în care constată că ceva nu merge. Nu stă nimeni la discuții acolo, nici dacă ar avea sau n-ar avea majoritate parlamentară. Ei nu cer aprobarea Parlamentului pentru asta.

I.V. – După cum e la fel de adevărat că un partid care câștigă alegerile își impune prim-ministrul.

N.M. – Și asta este, cu riscul de rigoare, care la noi nu mai există demult. În momentul de față, se fac cele mai ciudate alianțe, pentru că nu există nici un fel de soluție. *Dacă luăm Parlamentul așa cum e acum sau*

cum bănuim că va fi, după alegerile viitoare, conform cu sondajele sau după impresii, constatăm că fără alianță nu există majoritate. Oricum am lua-o, nu există majoritate. Indiferent că PSD se duce în sus, USR în jos, PNL tot în jos, iar AUR se duce și el în sus. N-avem nicio garanție. În primul rând, PSD nu va ajunge niciodată să facă majoritate singur, cel puțin pentru următorii doi ani. Iar cu AUR e exclus, că e un partid nefrecventabil. Poți să cochetezi cu ei, cum face Boc acum la Cluj – nu știu ce l-a apucat cu simpatia lui pentru Simion. E ceva la ardeleni. E un defect ardelenesc acolo, că tatăl meu fiind ardelen, cam știu cum stau lucrurile. Oricum ar fi, trebuie făcute niște alianțe. PNL s-a cam rupt în două. Nu vor fi două jumătăți, va fi una mai mare, una mai mică. Oricum voturile se risipesc. USR e în cădere liberă. Nu mi-a ieșit niciodată niciun pronostic la sport sau la fotbal. Dar am scris încă de mult că USR nu va avea viață lungă, după cum a fost gândit și după cum s-a comportat imediat ce a ajuns la putere.

Coposu nu a fost om de stat, era interesat doar de PNȚCD

I.V. – În anii '90, ați scris o carte, Dreptul la normalitate. Discursul politic și realitatea. Cât de departe vi se pare discursul politic de realitate astăzi?

N.M. – Mai departe ca niciodată. Și atunci era destul de departe. Discursul politic e condiționat de un anumit context, de anumiți factori. Or, factorii care condiționau discursul politic în anii '90 erau majoritatea pozitivi. Cu toate neînțelegerile între dreapta și stânga, cu toate amănările, cu toate discuțiile de felul: „ocrotit” versus „garantat”, apropo de proprietate, factorii care influențau discursul politic erau pozitivi. Dacă în momentul acela Partidul Național Liberal ar fi avut lideri pe măsură, acela era momentul în care România putea fi pusă, cu adevărat, pe drumul cel drept. *Toată „schimbarea la față a României”, începând de la pașoptiști încoace, de la generația Junimii, tot ce s-a făcut în materie de modernizarea României, a fost făcut de liberali. Or, liberalii, după 1990, →*

au pierdut partida. Au dispărut din Parlament, s-au certat între ei, s-au înlocuit unii pe alții, s-au făcut grupuri de reformă – Valeriu Stoica vs. Câmpeanu.

I.V. – Nici azi nu par a se simți foarte bine.

N.M. – Azi cu atât mai puțin. La un moment dat, le-am spus lucrurile astea la o întâlnire care avea loc când erau alegerile pentru Primăria București și candida, din partea liberalilor, actualul ministru al Justiției, Predoiu. Am avut o întâlnire undeva în Lipscani și asta le-am spus. Sărbătoreau ceva, nu știu câți ani de la înființarea partidului. Și le-am spus: „Atenție! Pentru că tot ce s-a făcut în materie de reformă a fost liberal, în sensul modernizării.” Desprinderea României de feudalismul acela tardiv s-a făcut prin măsuri liberale. După al Doilea Război Mondial, liberalii sunt cei care au continuat opera lui Carol I, nu țărăniștii. Țărăniștii, în '38, au făcut alianță electorală cu Zelea-Codreanu. Nu mai încap nicio discuție. Era un partid de stânga. Stere, care reprezenta aripa basarabeană a partidului, era cu luptele de clasă. Adică erau mult în urmă. După '90, asta era rolul Partidului Național Liberal, pe care, din păcate, nu l-a putut juca până la capăt. Și rezultatul a fost că, încet-încet, și-a pierdut busola. Asta e problema cu Partidul Național Liberal în momentul de față. Quintus era un om absolut respectabil și avea minte politică, dar nu era o mare personalitate. La PSDR-ul de pe vremea aceea erau personalități. Era domnul Iliescu, domnul Năstase etc. La țărăniști, sigur, o mare personalitate era Coposu. Dar, o spun a nu știu câta oară – m-au și certat unii dintre foștii PNȚCD-iști – Coposu nu era om de stat. Era un om politic interesat aproape exclusiv de Partidul Național Țărănesc, creștin-democrat mai târziu. O combinație ciudată!

I.V. – Sintagmă pe care, cumva, Ioan Alexandru a adus-o.

N.M. – Ioan Alexandru care se pricepea la politică așa cum mă pricepeam și eu. Habar nu avea pe ce lume e el. Ce e aia „creștin-democrat” legat de un partid de stânga prin tradiție?!

Din culisele cronicii: „Am exagerat când am scris despre Nichita Stănescu”

I.V. – Există în biografia dumnea-

voastră o întâlnire destinală, un om care v-a influențat decisiv și căruia îi datorați ceea ce este astăzi Nicolae Manolescu?

N.M. – În materie de literatură, este George Călinescu, evident. Iar în materie de carieră și universitară, dar nu numai, este George Ivașcu.

I.V. – Cel care v-a debutat la Contemporanul.

N.M. – Da. Și cel care, la 22 de ani, mi-a dat pe mână cronică literară a *Contemporanului*, cea mai importantă revistă din România la vremea aceea, eu având 22 de ani și scriind primele recenzii. Mai făcusem doar vreo două referate în facultate.

I.V. – Deci la 22 de ani ați debutat. Și ați ținut 32 de ani rubrica de cronică literară, citită în tiraje formidabile, mai cu seamă în anii '80, când România literară era cea mai citită...

N.M. – După 10 ani, am trecut la *România literară* cu Ivașcu, când a fost schimbat din direcția *Contemporanului*, după Tezele din iulie. Am trecut la *România literară* și am continuat până în '92. *Dacă mi-ar fi spus cineva când am fugit la Sibiu, la părinții mei, să scriu prima cronică, că o să o țin așa 32 de ani, în fiecare săptămână, i-aș fi spus că nu e sănătos la cap.*

I.V. – Cum se explică această longevitatea acestei rubrici, care a avut un impact enorm în literatura română, în anii '70 -'80?

N.M. – Probabil se explică și prin firea mea. *Eu, dacă mă apuc de o treabă, vreau să o fac cât mai bine și cât mai mult timp. Eu sunt de părerea primului președinte al Cehoslovaciei, pe care îl citează Havel de câte ori poate, care spunea că o societate e prosperă și o duce bine, în momentul când fiecare cetățean, la locul lui de muncă, fie gunoier, fie prim-ministru,*

Nicolae Băciut, Nicolae Manolescu, la Saschiz (Mureș), la o evaluare a patrimoniului UNESCO local

și face treaba bine. Eu cred că acesta este primul criteriu. Dar lăsând la o parte chestia asta personală, cred că un rol important l-a jucat și șansa sau, mai exact, două șanse, dar în sensul propriu, de „noroc”, nu cum se spune acum: „A avut șansa să piardă la un scor catastrofal.” Prima șansă a fost aceea că, foarte curând după ce am debutat, în martie 1962 – debutasem cu niște recenzii în *Viata Românească*, în vara lui 1961. La data aia, literatura română era așa cum era, absolut mediocră, în linia foarte mari. Nici măcar scriitorii, autori de cărți foarte bune înainte – Preda, Barbu – nu mai erau la nivelul la care erau înainte. *Șoseaua nordului*, la Barbu, sau romanele lui Preda, imediat după *Risipitorii*, erau altceva decât *Moromeții*, cu două trepte dedesubt. Dar foarte repede a intrat în scenă generația mea, „generația 60”, după cum e numită, formată din oameni născuți aproximativ între 1933 și 1943. Asta e deceniul nostru. Pușini au debutat înainte de '60: Fănuș Neagu, D. R. Popescu, dar majoritatea după '60 sau chiar '64 - '65. O generație cu adevărat excepțională. Și acum, cronicarul literar s-a văzut pus în fața acestei generații, după golul și mediocritatea în care se scăldase literatura română până atunci. Te trezeai deodată cu 11 elegii, de Nichita Stănescu, cu poeziile lui Marin Sorescu, cu romanele lui Breban, cu critica lui Eugen Simion, critica lui Valeriu Cristea, Eugen Negrici, Mircea Martin. Dumnezeuule! O mare șansă pentru cronicar, enormă șansă! Și asta mi-a dat nu numai puterea să rezist, ci m-a obligat →

într-un fel să înțeleg că rolul principal al unui critic literar e de a impune acest tip de literatură împotriva celei care fusese până atunci dominantă.

I.V. – V-ați antologat o parte din aceste cronici, în *Lista lui Manolescu*. Cronicarul de astăzi, când se uită, are momente când crede că a greșit față de un anumit autor? Care vi se pare greșeala cea mai mare?

N.M. – Am spus, de pildă, la debut, că George Alboiu e un poet excepțional. Da, la primul volum a fost un poet bun, dar nu excepțional. Când e vorba de greșeli, trebuie să ne gândim la context. Altele erau presiunile momentului, condițiile momentului. *Eu cred că am exagerat și când am scris despre Nichita Stănescu. De primă mână am exagerat, mai ales la început. Pentru că șocul era atât de mare încât, Dumnezeule, nu mai puteai să îți măsoari cuvintele. 11 elegii, după Minerii din Maramureș, a lui Dan Deșliu... era o prăpastie întreagă, de la o pseudoliteratură la o literatură de primă mână, inovatoare.* Nichita era poet de avangardă, în sensul bun al cuvântului, nu în sensul avangardei propriu-zise care n-a lăsat, până la urmă, multe urme decât în materie de formă literară. Au spart niște tipare. În rest, ce au lăsat?!

I.V. – Există vreun nume mare din literatură pe care credeți că l-ați nedreptățit?

N.M. – Nu neapărat. Poate am nedreptățit nescriind despre unele opere. În general, la cei mai importanți romancieri, am scris cam despre toate cărțile, până când au început să nu îmi mai placă. De exemplu, primele cărți ale lui D. R. Popescu, *F* și *Vânătoarea regală*, după care n-am mai scris, că nu mi-a mai plăcut. *La Breban am scris la toate cărțile, dar după 1990 n-am mai putut să scriu despre niciuna, că n-am mai înțeles nimic. Evident nu mai e același Breban.*

Probabil că am exagerat și în cazul lui Buzura, într-o anumită măsură, nefiind chiar un autor facil. Pe unii i-am nedreptățit, pentru că nu am spus niște lucruri până la capăt. De pildă, laudând romanul *Fețele tăcerii*, după care s-a făcut și un film...

**Privilegiul de a putea spune „nu”
compromisului în timpuri de
cenzură**

I.V. – Care prezintă drama colectivizării.

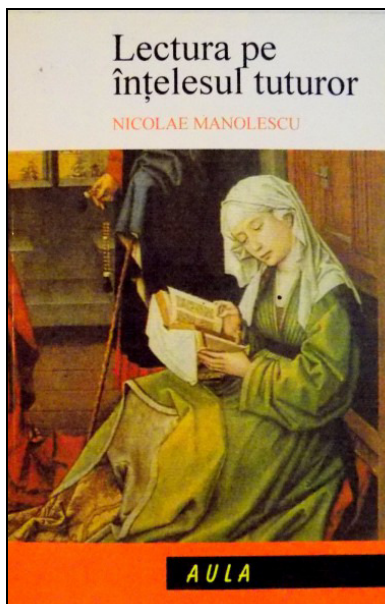
N.M. – Acolo sunt niște scene cu oamenii din munți pe care îi urmărește Securitatea și care sunt în favoarea Securității. Eu n-am spus chestia asta. Acum, dacă mă întrebi, n-am spus-o pentru că n-am putut sau pentru că n-am vrut. Chestia asta cu „n-am putut” e foarte discutabilă. *Eu am avut un incident cu unii din colegii mei, la un moment dat. Nu mai știu în ce an, când Ceaușescu împlinea o vârstă rotundă, toate numerele trebuiau consacrate lui Ceaușescu, cu fotografia pe prima pagină, normal. Era regulă. Eu m-am înțeles cu Ivașcu să lipsesc trei săptămâni, sub pretextul că sunt bolnav. Ivașcu marșă la această chestie. Le-a cerut, în schimb, tuturor colegilor mei, să scrie măcar într-unul dintre numere ceva cu Ceaușescu și au scris, toți, cu excepția mea. Și am avut un incident cu Valeriu Cristea care era foarte supărat și mi-a spus: „– Pe tine te tolerează Ivașcu.” Și i-am spus: „– Măi, Valeriu, dacă este cineva în lumea noastră care nu poate să îi refuze ceva lui Ivașcu, acela sunt eu, nu tu.” Când Ivașcu a venit la *România literară* i-a solicitat lui Ceaușescu să mă numească redactor-șef adjunct, deși nu eram membru de partid, iar asta punea o problemă. Am stat trei ani, după care m-au dat afară că n-am vrut să intru în partid. De ce? Ca să mediez între el și criticii de la *România literară*, care îl socoteau pe Ivașcu o mediocritate care făcea jocul partidului, deși Ivașcu era cel mai mare gazetar cultural din istoria epocii comuniste. Dacă Ivașcu*

mi-ar fi cerut, m-ar fi pus într-o situație foarte dificilă. Nu pot să spun ce aș fi făcut. Poate că aș fi spus: „– Salut! Am plecat acasă.” Nu știu dacă aveam tăria să fac asta, mai ales că se întâmpla asta după 20 și ceva de ani de cronică literară, nu renunțam la o chestie de ieri până azi. Și el: „– Nu, nu, că te-a tolerat Ivașcu.” Și zic: „– Dar pe voi v-a obligat?”, „– Păi da”, zice. „– Cum v-a obligat? V-a pus vreo condiție? Dacă nu scrieți, ce se întâmplă? Că nu vă putea da afară. Vă suprima rubricile, pe care nu le aveți?” Ei scriau, dar numai eu aveam rubrică fixă. Pe ei putea să îi amâne cu săptămânile. Nu trece mult timp și apare volumul Ilenei Mălăncioiu, *Urcarea muntelui*, despre care nu s-a scris. A vorbit Monica Lovinescu la *Europa liberă* despre carte. Pentru că era chestia aia cu muntele de la Sinaia, cu sârme – aluzie la zona pe care o acaparase Ceaușescu, unde voia să își facă el casele lui, nu mai avea nimeni acces. Chestii transparente! Nu se putea spune motivul, dar asta era toată povestea. *Eu, nescriind, cum am zis, m-am trezit cu un telefon de la tovarășul Dulea, care se ocupa de cultură.*

I.V. – Șeful cenzurii.

N.M. – Nu. Șeful cenzurii era Vasile Nicolescu, care era mai mare. Vasile era șeful cenzurii la Ministerul Culturii, iar Dulea era la partid. Și zice: „– Vai, îmi pare rău că sunteți bolnav, dar se simte lipsa dumnea-voastră din număr. Vă rog să scrieți ce vreți, n-are nicio importanță. Doar să fiți prezent în număr.” Îi zic: „– Dacă fac un efort... o să văd.” Și am scris în al treilea număr despre Ileana Mălăncioiu și a apărut. Iarăși mi-au sărit în cap colegii, în special Valeriu, că el→

era cu problemele astea. „– Da, ție și se permite.” Și zic: „– Dar ție nu ție se permite? Ai încercat?” Zice: „– Nu, n-am încercat, că nu se poate.”

I.V. – Deci secretul e să încerci.

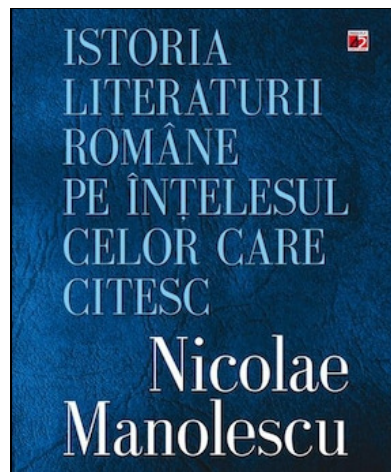
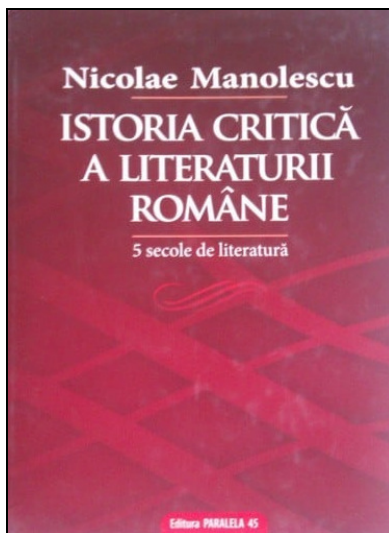
N.M. – Bineînțeles. Și a apărut, n-a zis nimeni absolut nimic. *Bine, judecând lucrurile la rece puțin mai târziu, mi-am dat seama că Dulea nu era idiot, spre deosebire de mulți dintre oamenii de cultură de astăzi care sunt chiar idioți. Dulea nu era idiot deloc. El și-a făcut o socoteală foarte corectă. El a văzut ce am scris. De ce a lăsat? Că evident că i s-a arătat, nu se putea altfel. Pentru un motiv simplu: ca să nu se spună că nu se scrie despre carte în România. Păi cum? Monica Lovinescu, da, dar chiar și Manolescu în România literară.* Eu nu știu dacă Dulea a gândit așa, dar am impresia că da. Asta arată cât de complicate erau lucrurile și cum puteai să cazi în cursă. Valeriu e posibil să aibă într-un fel dreptate, că eu sunt „tolerat”. Care cenzură? Știu că s-a supărat o dată pe mine Alexandru George, că am scris după Revoluție că n-am avut mari probleme cu cenzura. Mă rog, mi-au ținut cartea despre Sadoveanu vreun an și ceva. Antologia mi-au ținut-o aproape un an, aceea din '68, aceea interzisă. Ca să apară în ziua în care au intrat sovieticii în Cehoslovacia. Chestii de neînțeles! De ce până atunci nu era bună?

Optzeci de volume de cronici literare

I.V. – Cum ați primit reacțiile la Istoria critică a literaturii române? Și cele pozitive, și cele negative?

N.M. – N-am prea avut reacții negative. Am fost ignorat de totalitatea criticilor literari din generația 2000, exceptându-i pe cei care nu aveau încotro, cei de la *România literară*, care au scris foarte bine. Un lung serial a scris în *Orizont* un critic tânăr de la Timișoara, Colțan, vreo șase-șapte numere la rând – el făcând Filosofie, nu Literatură, dar cu observații foarte pertinente. *Eu, în general, primesc critica fără falsă modestie. O primesc cu o oarecare indiferență. E puțin probabil să aflu ceva ce nu știu despre mine însumi, pozitiv sau negativ, evident. Nu cred că cineva îmi știe calitățile sau defectele mai bine decât mine. Pur și simplu, atât am învățat și eu. Din '61 până acum, nu fac decât să scriu în*

fiecare săptămână două-trei articole. Au fost perioade când aveam și câte patru pe săptămână. Plus vreo 40 de cărți sau câte am publicat, fără să adun articolele din reviste. S-a oferit un editor, anii trecuți, să îmi publice o ediție de cronici, toate. A făcut eforturi extraordinare. A trimis pe cineva la Biblioteca Academiei, le-a scos de acolo, le-a foto-copiat, le-a lipit pe niște cartoane, mi le-a dat, m-a anunțat că le-a scos și m-a rugat să mă uit printre ele, să fac puțină ordine. Mi le-a adus aici, la biroul meu de la *România literară*. Și când m-am dus, am văzut acolo vreo patru saci mari, plini cu cartoanele acelea. Zic: „– Ce e aici?”, „– Cronicile dumitale!” Dumnezeule! Le-am luat, m-am dus acasă – mă mutasem de curând singur într-un apartament și dulapurile erau aproape goale, și le-am băgat acolo, într-un dulap, unde le-am uitat aproape un an de zile. Nu m-am atins de ele. După care le-am luat, m-am uitat peste ele. Am văzut unde a umblat cenzura. Foarte puține și nesemnificative, în general, cu vreo două-trei excepții. N-au apărut niciodată, pentru că n-a avut posibilitatea financiară editorul cu pricina. După care s-a oferit un altul, care într-o vreme ne punea la dispoziție, la *România literară*, tipografia editurii lui de carte științifică. Numai că la această editură, redactorul-șef era o fostă studentă a mea, care își pusese în gând să facă niște ediții de opere, într-un fel complete, nu ediții critice. A făcut o ediție de Doinaș, numai poezia, n-a mai apucat să facă și cu articolele, Creangă – un singur volum. Și i-am

propus să îmi facă și mie seria. *I-am dat toate exemplarele cărților mele scrise până atunci. I le-am pus în brațe. Trebuiau să aibă vreo 250-300 de pagini fiecare. Era format fix. Când a făcut socoteala ieșeau vreo 80 de volume. Și, bineînțeles, că – nu știu dacă din motivul ăsta – editura a dat faliment. Nu pentru că le-a publicat. Dar ideea că s-a terminat, a falimentat... Fata aceea nu mi-a restituit niciodată exemplarele, drept care eu nu am acum toate exemplarele cărților mele acasă.*

Dincolo de clișeele „doamnelor literaturii române”, de ce nu vom câștiga niciodată Premiul Nobel?

I.V. – În toamnă, se va da Premiul Nobel pentru literatură și iar o să fie o frenezie în România. Se vor discuta iar șansele unor scriitori români. Pe cine ați paria? Care credeți că e scriitorul român care are șanse să ia Premiul Nobel pentru literatură?

N.M. – Niciunul. Condiția principală este să fie în viață. *Cei care au apucat să moară înainte de a-l lua au greșit. În al doilea rând, se dă pentru proză, pentru roman mai exact. Și foarte rar pentru poezie. Au mai încurcat-o și cu poezia, dar după părerea mea, doar Szymborska, care a luat pentru poezie acum mulți ani, merita. Cei care au luat în ultimii ani... să fim serioși! Nici Nadine Gordimer sau alții care au luat Premiul Nobel pentru roman nu meritau. E o mare decepție cum arată romanele premiate cu Nobel. Nu e în regulă. Scriitorii trebuie să fie și traduși. De la noi, tradus este Mircea Cărtărescu. Doar că poezia nu trece în condițiile astea, iar Orbitor, chiar dacă s-a publicat la o editură din →*

Franța, în trei volume, într-o traducere, se pare, bună, nu știu câte șanse are. Iar cealaltă, mai recentă, Solenoid, am văzut o cronică în Nouvel Observateur, când încă se numea așa, foarte favorabilă, dar, în mod evident, autorul nu citise cartea. Acum măcar la atâta mă pricep, că am avut atâția studenți care mi-au vorbit despre cărți pe care nu le citiseră, încât sunt foarte greu de păcălit. Mă prind imediat. Nu fac niciun efort. Simt imediat că n-a citit-o. România, la Salon du livre, a avut pavilionul central, când era Marga președinte la ICR. Mai multe publicații franceze, nu acelea de nișă, care sunt cele mai bune și care anunță premiile Goncourt și care nu sunt pe piață, trebuie să le faci comandă, dar în L'Obs, în Le Point, în L'Express, în Lire și celelalte au apărut niște articole, niște recenzii la cărți românești traduse în franceză și care erau acolo la târg. Sigur, recenziile erau favorabile, dar la modul: „Marea scriitoare română, marea disidentă, doamna literaturii române...” Bineînțeles, te gândeai la Ana Blandiana. Dar era vorba despre Gabriela Adameșteanu. E o scriitoare care merită, dar nu avea nicio legătură cu „doamna literaturii”. Astea erau clișeele care îi aparțineau Anei Blandiana. Nu poate Adameșteanu să și le însușească. Clișeele acestea sunt definitive, până la moartea autorului, evident. Există niște granițe care fac libertatea posibilă, vorba lui Andrei Vieru. Fără frontiere nu mai e libertate, e anarhie.

I.V. – Deci nu credeți că avem șanse în viitorul apropiat să obținem un Nobel.

N.M. – Nu. *Sigur că foarte mulți dintre romancierii noștri buni, care majoritatea sunt din generația mea, din generația '60, sunt mult peste unii dintre cei care au luat Nobelul sau Premiul Goncourt. Eu am avut o experiență stând la Paris atâția ani. Am luat ultimele zece, până la data aceea, romane premiate Goncourt. Unul singur era pasabil. Restul erau scrise mai bine sau mai puțin bine. Francezii scriu bine în general. Dar erau absolut neinteresante. Breban, pe lângă ei, e un colos, un ditamai muntele pe lângă plaiul franțuzesc de la Goncourt. Și nu numai el, evident. Țoiu, de pildă, sau romanele lui Mircea Ciobanu – scriitori de primă mână – sau Bălăiță. Lumea în două zile e un roman care ar fi putut veni de*

la francezi? Poate de la Michel Tournier.

I.V. – Toți aparțin generației 60, cum bine spuneți.

N.M. – Generația '90 a avut poeți foarte buni. Critici, aproape deloc. Bogdan Lefter, care ilustrează genul criticii literare între optzeciști, și cam atât. Iar romancierii, da: Gheorghe Crăciun, Nedelciu. Nu sunt la nivelul lui Breban, Buzura și ceilalți.

Astăzi, Profesiunea cui, cultura?

I.V. – Între 1997-2000, ați realizat un talk-show cultural, Profesiunea mea, cultura. Dincolo de profesionalității culturii, care e starea culturii astăzi?

N.M. – E la fel de precară ca și starea altor domenii: învățământ și nu numai. *E cam cârpăceală.* În primul rând, generația 2000, care vine oarecum logic și biologic după generația '80, și care în momentul de față este generația oamenilor tineri cu adevărat, pentru că optzeciștii devin șizeciști, adică acum fac 60 de ani majoritatea sau au trecut de 60 de ani, iar șizeciștii sunt optzeciști – le-am luat locul, că noi avem peste 80 de ani. Cei tineri cu adevărat sunt din generația 2000. Din păcate, nu există niciun vârf. E o așezare foarte plană, și în poezie, și în proză, și în critică. În critică este chiar un abandon general. Breban a scris o carte, *Trădarea criticii*, luându-ne pe noi, generația '60 care, chipurile, după 1990 am fi abandonat, de fapt, critica. Nu e chiar adevărat, căci la ora actuală, în afară

de mine, mai sunt destui care scriu critică. Dar generația '80, foștii mei studenți – mulți dintre ei și-au dat examenele cu mine, alții și-au făcut cu mine licența, doctoratul sau masteratul. Au abandonat critica propriu-zisă și au făcut cariere universitare. Unii dintre ei au debutat cu o carte interesantă. Vezi Alexandru Goldiș, de la Cluj, sau Terian, de la Sibiu, care preferă să facă învățământ universitar, dar nu mai scriu critică la zi. Cronicari nu prea sunt. Mă uit, de pildă, câte reviste culturale mai sunt, lăsându-le la o parte pe cele care sunt ale Uniunii Scriitorilor. *Revista 22* nu prea mai are pagini de literatură. *Dilema veche*, unde redactor-șef adjunct e chiar fiul meu, avea vreo două pagini de literatură, mai mult despre scriitorii străini sau, când îi venea bine lui Marius Chivu, despre proză scurtă, romane mai deloc. Mai apare Cosmin Ciotloș din când în când, tot despre străini și el. Nu există de fapt. Generația asta nu are comentatori la zi, decât prin revistele din țară, de unde nu prea sare niciunul. Toți sunt trecuți de 55-60 de ani, cei care contează.

Prietenii năruite, cu Simion și Breban. „Literatura a devenit aproape o preocupare de nișă”

I.V. – Conduceți Uniunea Scriitorilor care este, poate, ultimul bastion de libertate din anii ceaușismului târziu. Lumea literară era coalizată, erau foarte apropiati scriitorii. Sentimentul este că, după Revoluție, această unitate, această solidaritate din lumea literară a dispărut. Ce îi unea pe scriitorii înainte de 1989 și ce a apărut după Revoluție, și a creat aceste tensiuni din lumea literară?

N.M. – În primul rând, a dispărut inamicul comun. Acum fiecare are inamicul personal. Aici am ajuns. Și dacă încercăm să găsim colective aici, putem vorbi de bisericiute, nici măcar de biserici sau catedrale. *Literatura însăși nu mai e o problemă de interes național, cum era în timpul comunismului. Sigur, comuniștii plăteau bine, aveau un anume respect și o anume frică de literatură și de artă, în general, ceea ce scriitorii plăteau prin existența cenzurii, că n-aveam încotro decât să ținem seama de limitele cu pricina. În momentul de față, literatura a devenit aproape o →*

preocupare de nișă. *Eu sunt incompetent în materie de internet, habar n-am. Nu știu decât să deschid, să scriu și, câteodată, să trimit. Nu pot să fac altceva. Nu-mi intră în cap. Dacă o vreme nu scriu – înainte de sărbători am avut mai mult timp liber și am scris mai multe articole pentru România literară – și când m-am reapucat, că s-a terminat depozitul, am constatat că nu mai știu să scriu la mașină. Și o întrebam pe soția mea ce fac, unde găsesc cutare lucru. Ce să umblu pe internet? Nici vorbă. Sau pe telefon! N-am internet pe telefon. În schimb, la televizor urmăresc. Unii sunt prezentați ca scriitori, li se iau interviuri, unii care nu există, de fapt. Nu că nu sunt membri ai Uniunii Scriitorilor, că nu sunt, dar n-au nicio valoare. N-a vorbit nimeni despre ei niciodată, doar mai vorbește câte cineva la televizor, care nu se pricepe. Au venit, la un moment dat, doi de la Realitatea Plus la mine ca să mă întrebe cum să facă să intre în Uniunea Scriitorilor o doamnă, care fusese prezentată cu două seri înainte ca mare scriitoare, cu șapte-opt volume, pe care eu nu am văzut-o la televizor, că nu mă uit la emisiuni de felul acesta, dar eram întâmplător în așteptare. Urma să intru în studio, să mă întâlnesc cu Rareș Bogdan, pe vremea când făcea cultură politică, și nu politică cum face acum. Și am zis: „– Nu veniți la mine cu dintr-astea. Există niște formulare tip, le completează, le adresează secției unde vrea să se ducă, nu la mine. Dacă veniți la mine, mâine-poimâine o să îmi iasă vorbe că mi-ați adus nu știu ce sau că v-am facilitat o emisiune la televizor, sau că a publicat în România literară și de aceea a fost primită.” Nu înțelegeau chestia asta. Bineînțeles, doamna a venit cu cărțile, dar n-a trecut de comisia de validare.*

I.V. – Există cineva cu care erați prieten înainte de Revoluție și nu mai sunteți astăzi, din motive politice?

N.M. – Nu. *Din motive politice, nu m-am despărțit de nimeni, pentru că, în general, oamenii cu care am fost prieten au făcut o politică bună, ca lumea. Și până la urmă, noi ne cunoaștem bine. Am făcut parte din același partid sau din partide diferite, dar ne-am înțeles foarte bine. Noi doi am avut vreo problemă vreodată, de natură politică? Poate de altă natură, dar politică nu.*

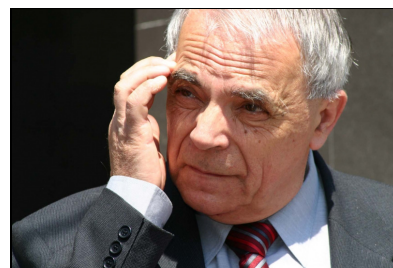
I.V. – Niciodată. Apolitică, poate.

N.M. – *Prieten am fost cu pușini scriitori, de fapt. Prieten foarte bun am fost cu Eugen Simion, dar acum nu mai sunt. Nu ne mai suportăm reciproc. Nu mai sunt prieten cu Breban, la care am fost în casă, și el la mine, am scris despre cărțile lui. Mi-am pierdut rubrica vreme de șase luni, după ce a apărut *Bunavestire*. Noroc cu Ivașcu că a schimbat titlul. În loc de „cronică literară” – că nu mai aveam voie să facem cronici literare, toți cronicarii au fost suprimați – a pus *Actualitatea literară*. Și m-a păstrat la rubrică. Șmecherii de felul acesta!*

Competență, educație și justiție

I.V. – Dacă ar fi să enunțați trei idei care să pună România în avangardă, trei idei pentru modernizarea României, care ar fi acelea?

N.M. – *Primul lucru ar fi să stabilim o dată pentru totdeauna niște reguli foarte precise în ocuparea funcțiilor și în promovarea indivizilor. Adică să terminăm cu aranjamentele de tot felul: rude, prieteni, cunoștințe. Deci să punem competența în toate domeniile pe primul plan. În al doilea rând, școala. Școala trebuie repusă pe niște baze foarte serioase. Începusem să spun că mi-am văzut primele chestii de școală. Influențele cele mai mari le aveau atunci cei ca Sadoveanu – am scris o jumătate de roman care sună ca Sadoveanu, în spiritul național, emfatic al lui Sadoveanu, ceea ce făceam la școală. Deci nu e adevărat că, în primii ani de comunism, nu se făcea la școală. Am constatat, cu ocazia asta, că programa actuală școlară, la literatură română, la liceu, este mult mai săracă decât era la începutul anilor '50, când am făcut eu liceul. Tezele provizorii, că n-aveam manuale, pe care învățam atunci, sunt incomparabil mai bune decât toate manualele de astăzi. Mă duc la școli, am fost și recent, înainte de pandemie, în mai multe școli. Îmi place să mă întâlnesc cu copiii. Nu îmi place să merg la facultăți. Și la Cluj, când ne ducem și facem zilele porților deschise, pe care le face Irina Petraș acolo, eu mă duc la școală, nu la facultate. Am fost la facultate și m-am plictisit îngrozitor. Și îi întreb. Dar constat că nu fac Grigore Alexandrescu, nu fac Ghica, ce să mai zic de Odobescu! Nu fac nimic, nu au*

în programă mari scriitori din secolele XIX-XX, de care nu au auzit, pur și simplu. Era bine dacă făceam ce a propus Marga, singurul care chiar a avut idei în materie de reformarea învățământului. Nu știu cât de valabile mai sunt astăzi, că s-au schimbat multe lucruri, dar școala trebuie neapărat pusă la punct. Și în al treilea rând, aș înăspri până la a dubla sau chiar tripla pedepsele pentru corupție. Este o plagă îngrozitoare, care nu e de azi, de ieri, din păcate. Și regimul burghez era plin de corupție. La legile justiției trebuie umblat serios! Toată lumea și-a băgat picioarele, aș zice – iertată fie-mi expresia trivială! – în legile justiției, care cum a vrut, în funcție de diverse interese personale. Nu se poate așa ceva, e inacceptabil! Unul care comite o crimă odioasă este scos din închisoare și trimis să se prezinte la poliție o dată sau de două-trei ori pe săptămână! Sau procese care nu se mai termină, cum e nebunia de la Caracal! Sau ce să faci cu medicii care se pretează să facă vaccinuri la chiuveță, ca să ia bani? Medici! Dacă nu umblăm la legile justiției, nu facem nimic. Că am desființat SIIJ-ul și că am înființat nu știu ce chestie, cu asta nu se rezolvă mare lucru! Păcatul SIIJ-ului, părerea mea, erau oameni care erau numiți acolo, procurorii de la SIIJ, nu instituția ca atare. Problema majoră în justiție nu sunt unii sau alții, că sunt și oameni ca lumea în justiție, ca peste tot. Sunt cei din CSM. Și acum le dai SIIJ-ul? Și înainte tot ei numeau la SIIJ.

I.V. – Și, în final, un gând, o urare pentru acest podcast, Avangarda, cu Ionuț Vulpescu?

N.M. – Nu pot decât să îmi doresc mie – vouă nu vă doresc nimic – să existați și peste un an de zile – acum eu încep să privesc pe termen scurt – și să veniți aici ca să mai stăm de vorbă!

I.V. – Mulțumesc mult, domnule profesor, pentru această discuție! Cu siguranță, o să vin și mai repede, dacă mă primiți!

AVANGARDA, CU IONUȚ VULPESCU. INVITATĂ: CLEOPATRA LORINȚIU

Un film documentar despre Doinaș, creat de Cleopatra Lorințiu. Intersecțiile vieții: Gheorghe Tomozei, cel ce avea să fie soțul scriitoarei, a avut o aventură cu balerina Irinel Liciu, soția lui Doinaș

I.V.: Pentru că am vorbit de interviuri, întâmplarea fericită face ca amândoi să fi realizat cam în aceeași perioadă, 1999, 2000, interviuri cu poetul și scriitorul Ștefan Augustin Doinaș. Ați și primit Premiul Asociației Profesioniștilor din Televiziune și alte premii pentru acel interviu, făcut cu Doinaș în 1999, 2000. Care e povestea acelui interviu?

C.L.: Îl știam prea puțin ca persoană pe Ștefan Augustin Doinaș. Dar îi păstram o amintire, că atunci când am avut 14 ani a scris despre mine. În *Scânteia tineretului* sau în *Amfiteatru*, nu mai țin minte, câteva cuvinte extraordinare. Și se întâmplase acel moment cu excelența în cultură, era un premiu care trebuia acordat, erau niște personalități care urmau să fie desemnate ca la Oscaruri, știți, și atunci eu lucram la Televiziunea Română... de comun acord cu directorul care era atunci la TVR Cinema, regizorul Dan Necșulea, și producătoarea care era Lucia Hossu Longin, o persoană foarte importantă în structura Televiziunii Române și în puterea de a aduce în față tot felul de lucruri importante din Memorialul Durerii, ei, a fost ideea acestui film documentar. E un film documentar în care eu nu apar, pentru că e despre Ștefan Augustin Doinaș. Cred că atunci când faci un film despre cineva, trebuie să faci proba de „umilitate”, nu umilință, *humilité*. *Da, de umilitate, să-l pui pe celălalt în față. Dacă vrei să fii în față la alte lucruri, poți să fii, că ești liber, dar să îl pui pe el în față. Ceea ce am și făcut cu Ștefan Augustin Doinaș, pe care l-am pregătit, am stat de vorbă. Bineînțeles că atunci când ne-am întâlnit și am filmat nu s-a mai respectat nimic din tot ce s-a discutat înainte. Știți cum e povestea cu pregătirile.*

Cleopatra Lorințiu către Ionuț Vulpescu: „Mie Doinaș mi-a dat un interviu pentru că veneam din partea TVR. Dvs. vi l-a dat din empatie”

I.V.: Doinaș era o persoană publică, un mare scriitor, fără îndoială, numai că nu dădea foarte des interviuri.

C.L.: Nu, nu.

I.V.: Era foarte atent, selectiv.

C.L.: Pe mine m-a fascinat faptul că v-a dat acel interviu...

I.V.: Eram în 2000, a apărut în revista Facultății de Teologie, e un interviu care rezistă și astăzi.

C.L.: Dar cred că e făcut cam în aceeași perioadă cu al meu.

I.V.: Da, sigur că da, e aceeași perioadă.

C.L.: Numai că eu veneam din partea Televiziunii Române. Cum să spun, mi l-a dat vrând, nevrând. Dvs. vi l-a dat pe empatie.

I.V.: Poate a crezut într-un tânăr pe care l-a întâlnit.

C.L.: Ceea ce e foarte frumos, de asta zic. Nu vă ridic la plasă, dar mă impresionează, și e foarte bun.

De ce a ales Cleopatra Lorințiu să publice scrisorile de dragoste dintre Irinel Liciu și Gheorghe Tomozei la 50 de ani de la această poveste? „Dacă nu ar fi vrut să fie publicate, Tom nu le-ar mai fi transcris la mașina lui”

I.V.: L-am și dat la podcastul meu, în premieră, și oamenii au putut asculta vocea extraordinară, de mare poet, a lui Ștefan Augustin Doinaș. Vorbind despre acest interviu, ați scris pentru Secolul XXI culisele acestui film și poveștile de viață din spatele lor. „Întâlnirea cu Ștefan Augustin Doinaș, cu prilejul acestui film, a fost scurtă dar foarte densă. Dar a fost momentul de viață în care am comunicat cu adevărat. Înainte, fuseseră doar circumstanțe de viață literară fără greutate. După, nu ne-am mai văzut. Eu am plecat să lucrez la Paris, unde am aflat știrea

trecerii lui spre Câmpiile Elizee.” Asta s-a întâmplat în mai, 2002, atunci a murit Ștefan Augustin Doinaș. „Apoi, m-a șocat profund cum s-a stins marea stea a baletului, doamna Irinel, pe care în viața de toate zilele de fapt, nu am cunoscut-o. Am în fața mea, printr-o joacă ironică a sorții, într-un dosar de jurnal lăsat de cel care a fost soțul meu, poetul Gheorghe Tomozei, între alte sute de pagini și scrisori, fotografii, semne literare care acoperă vreo 40 de ani de artă și literatură română, am, zic, vreo 15 pagini, scrisori și note scrise de doamna lui Doinaș. Sunt documente inedite, nebănuite, impresionante, confesiuni, notații, idei, fragmente de literatură, spuneri poetice, cu scris nervos și uneori aproape scrijelite cu creion chimic. Nu știu ce să fac cu ele. Ar completa aceste documente ceva la biografia lui Ștefan Augustin Doinaș și Irinel Liciu? Se cuvine să deschidem sertarul acesta sau, mai degrabă să lăsăm totul așa cum poate că au vrut ei, îngropat, uitat, acoperit de praf? Habar nu am. Tot ce știu este că acești mari artiști au trăit viața cu intensitate și mai ales că sentimentele au fost puternice, copleșitoare, asumate. Și tot ce mai știu este că o asemenea viață merită trăită. Densă, pasională, sublimată în artă.” Asta spuneți în noiembrie, 2014.

C.L.: Da! Asta spuneam pe atunci. Între timp, am luat o decizie. Pentru că au trecut 20 și ceva de ani de atunci.

I.V.: 23-24 de ani de la interviu. Anul trecut a fost centenarul nașterii lui Doinaș. S-au împlinit în mai și 20 de ani de la moartea lui.

C.L.: Da. Și au mai trecut 50 de ani de la povestea aceea. *Pe care o ținusem eu secretă. În realitate ea nu a fost o poveste secretă, pentru că lumea literară a știut de această pasiune frumoasă care a existat între Tomozei și ea, Irinel Liciu, care a durat cât a durat. După aceea, căsnicia cu Doinaș a continuat. Știți de ce am ajuns să public aceste scrisori? Pentru că oamenii, literații, artiștii, cum era ea, o mare, genială dansatoare, cum era el, un om de o cultură extraordinară, cum era Tomozei, un scriitor fascinant, ei trăiesc din →*

ceea ce simt. Adică viața nu este monocordă. Viața nu e o închisoare într-o relație. Fără aceste iubiri care vin, și care ne luminează, și care ne trag în sus și care ne distrug și care ne fac să fim, literatura nu ar fi. Nu explic eu acum rolul iubirii în literatură. Nu? Și atunci, citind și recitind aceste scrisori, pe care Tomozei le-a lăsat – bref, dacă nu ar fi vrut să existe, în posteritate, nu le-ar fi rebătut el însuși la mașină, la mașinuța lui Consul. Sau nu le-ar fi lăsat. Le-ar fi distrus. Dar aceste scrisori sunt atât de frumoase, atât de emoționante, și ne demonstrează finețea minții acestei doamne, Irinel Liciu, inclusiv poezia aceea, scrisă de ea, pentru că există o poezie scrisă de ea însăși.

Poezia necunoscută a lui Irinel Liciu. La ce bun să divulgăm romanele din spatele biografiei unor personalități?

I.V.: Sunt două poezii. Una a ei, și una a lui.

C.L.: A lui e publicată în carte, și articolele despre ea sunt publicate în cartea Florilegiu. Deci a fost o iubire care asemeni marilor iubiri care au existat – hai să ne gândim la Simone de Beauvoir și iubirea ei pentru Algren, cum să zic, trebuie să învățăm și noi să nuanțăm biografiile scriitorilor.

I.V.: Ce exemple am avea în literatura mare a lumii, un caz similar?

C.L.: Sunt atât de multe...

I.V.: În Franța, cu siguranță...

C.L.: În Franța l-am luat pe acesta, al Simonei de Beauvoir, care rămâne *figé* cu Jean-Paul Sartre, dar asta nu înseamnă că nu a avut și o altă viață, și alte lucruri care au împins-o să scrie, precum iubirea pentru acest Algren. E important Nelson Algren. Dar la noi există această falsă pudoare. Suntem cumva ipocriți. Pe de o parte, așîșăm niște lucruri care sunt de-a dreptul deșănțate despre viețile unora, pe de altă parte, la un moment dat, ne retragem într-o pudibonderie, e păcat! Motiv pentru care mi-am asumat acest lucru și am publicat aceste scrisori.

I.V.: Am în față *Zboruri secrete*, unde sunt și două dintre aceste scrisori.

C.L.: Da, două!

I.V.: Eu vă mulțumesc că mi le-ați încredințat și pe celelalte și publicul podcastului meu o să ia cunoștință de ele.

C.L.: E frumos, da!

I.V.: Sunt niște scrisori foarte, foarte frumoase, o să și citez foarte puțin, pentru că ele vor fi prezentate integral. Trebuie spus, pentru cei care ne ascultă, că această poveste a avut loc în anii '67.

C.L.: '67-'68.

Scrisorile „interzise”, de dragoste, trimise de Liciu lui Tomozei prin „țivurile rochiilor prietenelor”, nu prin poștă

I.V.: Când Irinel Liciu primește o bursă și lucrează cu Maurice Béjart la Bruxelles, și de acolo îi trimite lui Gheorghe Tomozei aceste scrisori.

C.L.: De acolo îi trimite aceste scrisori, ba prin țivurile rochiilor prietenelor, ba prin... nu au fost scrisori trimise cu poșta, știți? Se păstra antetul hotelului în care locuia.

Irinel Liciu către Gheorghe Tomozei: „Distanța agravează anumite maladii”

I.V.: E frumos. Scrie într-un postscriptum: „Ți-am mai scris o scrisoare prin poștă. Să îmi scrii dacă ai primit-o. Mă tem să nu îți fi greșit adresa, așa, zăpăcită cum sunt. O, Doamne! Tu ce faci? Scrii! Nu-i așa? Ai grijă! Eu număr zilele până la întoarcere. Nu mă simt vie decât acasă. Nu mă bucur de nimic. Toată această strălucire nu îmi spune nimic. O cumplită nepăsare și neputință de a comunica pe plan uman cu cineva plutește în aer, în afară de cazul în care interesele ar dicta contrariul. Oamenii de aici

sunt cu totul altfel. Ce să fac? Sunt un vierme de varză pripășit pe o orhidee, și ros de nostalgii. Nostalgii de tot felul, ce știi tu? Vorba ta, sper să mă acomodez dacă lucrul mi se va părea interesant. Să vedem. Vreau să îți mai spun, ca încheiere, și anume că distanța agravează anumite maladii.” Foarte frumos!

C.L.: Foarte frumos!

I.V.: Distanța agravează anumite maladii!

C.L.: Lectura e emoționantă.

I.V.: Vom lectura toate scrisorile la acest podcast.

C.L.: E emoționant și cred că marea sensibilitate a acestei femei, care era soția unuia dintre cei mai mari scriitori ai literaturii române, e în același timp sursa pentru o relație foarte stranie care s-a creat între ei doi. Deci ei nu aveau cum să se iubească, în condițiile în care iubiseră aceeași femeie. Poate să se stimeze. Dar asta nu înseamnă că nu au rămas amândoi intacti în literatura română și că amândoi au dedicat lucruri minunate acestei femei speciale. Oameni speciali au fost în România.

I.V.: Prima stea a Operei Naționale, o balerină extraordinară în anii '50!

C.L.: Multe, multe mi-a povestit despre ea. Cel care a fost unul dintre și probabil perechea ei pe scenă, marele coregraf Gabriel Popescu, la care aveam să ajung mult mai târziu, printr-o întâmplare a sorții – iarăși coincidențele acelea dumnezeiești, cu care m-am împrietenit, și cu care am făcut și interviu, și pe care l-am publicat, un om foarte interesant.

Cleopatra Lorințiu: „În perioada aceea, se spărgeau geamurile de la Operă să se ajungă la o premieră ca a alor”

I.V.: Care a plecat la timp, ca să spunem astfel.

C.L.: A plecat forțat, din cauza procesului care i se intentase, și a fost scos din țară de către Nureev. A plecat la Paris, apoi în Italia și a rămas să facă carieră în străinătate. Dar cât a fost și cât a dansat în România, avea un succes absolut uriaș. În perioada aceea se spărgeau geamurile de la Opera Română ca să se ajungă la o premieră a lor, și marii potenți ai lumii, de la Hrușciiov la Tito, nu mai vorbim de Dej, erau prezenți. Era perioada în care baletul era foarte important, sub influența rusească →

de atunci, dar la un nivel artistic extraordinar. Iarăși, un album care se încheie.

Cleopatra Lorințiu, despre intersecțiile biografice cunoscute de Doinaș: „A fost de o decență extraordinară, și cu un fel de complicitate. Să nu ne facem rău”

I.V.: Când ați realizat interviul cu Ștefan Augustin Doinaș știati de această poveste pe care Gheorghe Tomozei o avusese în anii '60?

C.L.: Da, pentru că citisem scrisorile. Dar decența m-a făcut atunci să nu provoc. Mă rog, și el știa toată povestea, știa că fusesem soția lui Gheorghe Tomozei, Tomozei murise, Irinel Liciu trăia, deci ei, cum să spun? A fost o decență extraordinară. O decență plăcută, și cu un fel de complicitate, hai să nu ne facem rău.

I.V.: Credeți că publicarea acestor scrisori poate avea vreun efect asupra percepției publice pe care a avut-o povestea extraordinară dintre Ștefan Augustin Doinaș și Irinel Liciu?

C.L.: Sper că nu, pentru că eu nu știu ce să zic, nu pot să anticipez, dar difuziunea imaginii publice, Doinaș-Liciu e mult mai puternică decât faptul că într-o carte de a mea apar două scrisori de la Irinel Liciu.

I.V.: Și povestea dintre Irinel Liciu și Gheorghe Tomozei a fost mult mai scurtă.

C.L.: Mult mai scurtă și a fost așa, ca o rază de lumină, pentru amândoi.

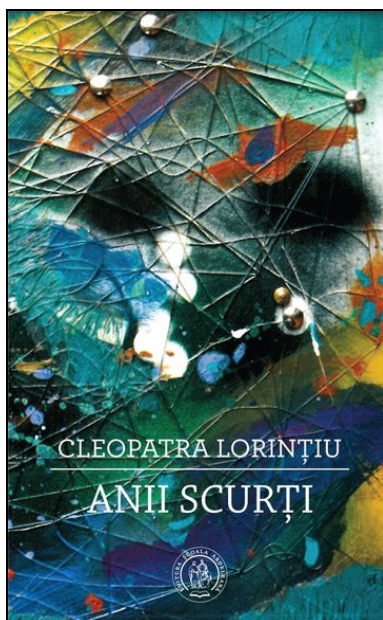
Lecția Cleopatrei Lorințiu: Iubirea trebuie trăită

I.V.: Care ar fi lecția și secretul acestei povești? Care ar fi secretul și lecția?

C.L.: Că iubirea trebuie trăită, și la fel ca fiecare clipă de viață, exact cum face personajul lui Cédric Klapisch. Să ne bucurăm de fiecare clipă.

ICR, în ochii Cleopatrei Lorințiu: „Nu e dirijat bine. Mulți ajung acolo catapultăți din alte domenii”

I.V.: Suntem aproape de final. Dar nu este finalul, pentru că nu pot să nu vă întreb lucrând niște ani – ați locuit mult în Paris, ați lucrat niște ani și la Institutul Cultural Român la Tel Aviv, în Israel, deci aveți și o experiență importantă de diplo-

mație culturală, în anii '90, după aceea mai recent, ați lucrat în Centrul Cultural, cum era atunci, la Paris, acum Institutul Cultural Român.

C.L.: Nu, la Paris am fost pur și simplu diplomat, pe Afaceri Politice.

I.V.: Cum vi se pare că se promovează cultura română în străinătate astăzi?

C.L.: *M-ați adus în zona cea mai tristă. Foarte tristă. Deși să știți, în pofida faptului că am avut o relație de tensiune și de nefericire perpetuă la Tel Aviv, amintirile pe partea funcțională, deci funcționărească, cu superiorul meu, amintirile din Israel, sunt și vor rămâne cele frumoase. Pentru că mi-a dat atât de multe prietenii, oameni despre care am scris, vernisaje, zeci de vernisaje pe care le-am organizat. Zeci dintre persoanele pe care le-am cunoscut atunci vin acum în România și vor face expoziții, de pildă Bornstein, la Bistrița, Jane Stewart va veni la București... Oamenii aceștia, care nu sunt de origine română, care sunt israelieni, Roni Somek vrea să fie prezent în România, să fie tradus... La ceva a folosit! Eu zic că am fost utilă, cât am făcut eu, am făcut ce am putut. În privința promovării, iarăși, nu pot să mă pronunț, pentru că nu am fost în toate aceste țări, dar per total mi se pare că nu are vocația empatică a culturii, ICR, în clipa de față. Că nu este dirijat bine. Cei care sunt acolo manageri, funcționari, care gândesc totul, nu iubesc cultura română*

suficient, sau nu se pricepe. *Sau sunt catapultăți din alte zone, din Consulat, nu e tot una să pui vize și să te ocupi de literatura română. Dar dacă nu ai cunoștințele necesare, nu ai cum să o iubești. Cultura română nu o poți iubi de azi pe mâine, pentru că pe fișa postului îți apare că ești director sau nu știi ce. Pe mine mă îndurerează povestea asta cu ICR, și mă îndurerează chiar când văd – iarăși revin la povestea despre ciuca bătailor, apar tot felul de lucruri care discreditează: gesturi, lucruri, întâmplări, toată lumea se minunează, cum se poate așa ceva? Un domn din Israel publică scrisori publice, și scrie: vă implor, dvs. care decideți cultura română, din Israel, trimiteți-ne pe oricine, pe oricine, dar nu pe omul acesta, care e aici. Adică s-a creat o percepție că aceste ICR-uri sunt apanajul unor partide politice, și sunt pur politice, încât ai impresia că suntem pe punctul de a ne face de rușine în lumea culturală.*

ICR, între durere și ridicol

I.V.: Am reușit din plin.

C.L.: Pe mine mă doare. Sigur că râd și eu când văd, cum să spun, apropo de ridicol. Suntem în el. Presa foarte bine face. E rolul ei să speculeze toate aceste greșeli și toate aceste situații ridicole. Dar îți pui problema: e atât de complicat mecanismul, ăla îl pune pe ăla, pe urmă ministrul Culturii trebuie să aprobe, pe urmă ministrul cutare să facă ceva, e o direcție a mișcării hârtiilor, în care principalul vinovat este Comisia de Cultură a Senatului. Dar ce au făcut ei? E atât de amalgamat, de prost gândit, sistemul, încât cu greu vom ieși din acest ghem de nefericire, de nefericire instituțională.

I.V.: Eu cred că ICR-ul trebuie gândit și trebuie luat de la capăt, trebuie schimbat mecanismul de schimbare al institutului. Așa cum funcționează el, în momentul de față, nu are nimic cu secolul în care trăim.

C.L.: *Domnule Vulpescu, la Tel Aviv, Președintele, adică șeful Institutului Cervantes era Julio Mendoza, cel mai proeminent poet contemporan. Ei, când se ducea ăsta, care era un foarte modest, cu care am avut o relație de prietenie extraordinară, impunea! Adică să știți că nu numai aceste curriculum vitae, scrise pe →*

*hârtii, care sunt formate, contează!
Contează prezența, cât de important e,
cum te resimie străinul că vii. Dacă
vii, într-adevăr, cu o valoare, cu un
om care știe ce face, care a făcut ceva,
îl vezi cum este. Și atunci câștigă țara
ta!*

I.V.: Are un partener, are cu cine vorbi. Ca să închidem într-o notă optimistă...

C.L.: Vă mulțumesc, chiar vă rog.

Optimismul Cleopatrei Lorințiu: vocea care i-a repetat necondiționat „Noi o să reușim”

I.V.: Pentru că ați spus mai devreme că aveți stofă de victimă, cu toate astea, nu numai că nu v-ați victimizat, dar sunteți o optimistă. Mesajele pe care le transmiteți, în ciuda unor experiențe care nu au fost dintre cele mai plăcute în timp, dacă mă gândesc numai la povestea cu cenzura, sau faptul că nu ați avut 10 ani un job, vreau să știu cum, din ce v-ați luat optimismul? Cum a rămas Cleopatra Lorințiu optimistă și cum s-a bătut pentru fiecare zi și pentru perspectivă?

C.L.: Poate că datorez asta părinților mei și mai ales tatălui meu, care era un om foarte stenic, era un om luminos. A fost un copil orfan, care a plecat la 13 ani din sat la Bistrița, să fie calfă, și după aceea a fost normator silvic, apoi maistru silvic. Mă rog... toată viața lui, de fiecare dată când aveam un necaz, zicea: „Noi suntem puternici, noi o să reușim. Stai liniștită!”

I.V.: Mulțumesc mult pentru prezență și vă doresc să nu abandonați niciodată.

Privind înapoi, cu nostalgie **GRIGORE VIERU** Academiile astrale ale poetului și supraviețuirea Basarabiei

Prin Grigore Vieru, literatura pentru copii la **noi** s-a întors *cu fața* și toate academiile *spre copil*. Al copiilor mai întâi a devenit poetul Grigore Vieru, re-al-men-te al copiilor, numărându-le *cuvintele de seama copiilor* și comunicând în acest număr restrâns de cuvinte. (Cuvintele potrivite începuturilor totdeauna-s puține).

După mai multe cărți pentru copii – *Alarma, Muzicuța, Ce poezie știi tu?, La fereastra cu minuni, Făt-Frumos, curcubeul, Bună ziua, fulgilor, Soarele cel mic, Mulțumim pentru pace, Făgurași* – o carte de răsunet așa se și întitulează: *Poezii de seama voastră*.

Legate de plinătatea esențială evanghelică a cuvintelor de început, cuvintele puține menite copiilor duc la înalta noblețe, fixată de titlul altei cărți pentru copii – *Duminica cuvintelor*.

Comunicarea cu neprihănitele *vieți mitite*, copiii, care ne acceptă doar în cazul stăpânirii codului trilingv copilăresc (joc, revelație, deliciu), l-au dăruit pe poet cu un camerton al respirației firești în poezia sa ulterioară pentru ne-copii.

Prima poezie pentru maturi poetul Grigore Vieru și-a visat-o: s-a trezit, a așternut-o pe hârtie și a văzut că era... bună. Nu a schimbat nimic poezia în poezia „Cămășile”, în poezia visată.

Zăbava în lumea copiilor l-a condus, l-a menținut la motivul axial matern, căruia i-a consacrat alți ani buni „arheologici”, demonstrând bogăția registrului, sensibilitatea sublimă a instrumentarului, exploatarea delicată a nuanțelor, semitonurilor, pe unde se întâmplă dialogurile cele mai eficiente, mai cu plinul între autor și cititorul (auzitorul) de calitate.

A treia lecție totală poetul a realizat-o cu compozitorii auzitori a câte pot să le audă și simtă copiii. Poetul le-a furnizat poeziile întâmplare de bună voie, dar și texte anume compuse, acest „șantier” extinzându-se în grădinițe, în școli, în familii, în emisiuni radio, în

Culminația (metodică?) a dialogului cu copiii și compozitorii a constituit-o „Albinuța” domniei sale, un abecedar al preșcolarilor, ajuns în fiecare familie, în fiecare grădiniță, reper esențial al micilor basarabeni în creșterea sănătoasă în ale limbii române. Nuanțată de o prietenie de durată, colaborarea cu Spiridon Vangheli, un alt distins scriitor pentru copii, la **Abecedarul** chiar... abecedar, completează o consacrare de excepție educației micuților noștri.

A urmat apoi „școlarizarea”, întoarcerea la plinătatea cuvintelor și în muzica ușoară, unde ogorul poetului Grigore Vieru mișuna de compozitori și interpreți, aidoma spațiilor febrile de la semănat ori recoltat.

Și aici pagină de aur va rămâne colaborarea poetului cu duetul Ion și Doina Aldea-Teodorovici *într-un timp când repatrierea basarabenilor în tot adevărul* a constituit (și mai constituie) o piatră de încercare pentru fiecare exponent gânditor al neamului.

Acum ori niciodată e frază imnică energetică și de îndârjire competițională în anumite sporturi și în jocul de cărți. Jocurile de cărți și de hârti, jocul de-a sferile de interese și influențe al marilor puteri comportă și alte instrumente de rezistență, supraviețuire și revenire *în fire*...

Ca să se întâmple miracolul maternității, trebuie să se întâmple vechea minune a minunilor, dragostea **lui** și a **ei**. Cele mai coplesitoare poezii și cântece ale lui Grigore Vieru aici s-au întâmplat, încununându-i școala cu *lecțiile astrale* distincte ale poetului: „Numele tău”, „Aproape”, „Un verde ne vede”, „Steaua de vineri”, „Fiindcă iubesc”, „Poezii”, „Taina care mă apără”, „Mama”, „Rădăcina de foc”, „Acum și în veac”, „Strigat-am către tine”...

Membre de onoare al Academiei Române, laureat al Premiului internațional „Diploma de onoare Andersen”, poetul Grigore Vieru a întemeiat câteva academii proprii, lăsând modele de unitate a artiștilor valoroși în programe și proiecte de primă importanță neamului, fără a umili demonul creației.

IULIAN FILIP

PROZA LITERARĂ a lui LUCIAN BLAGA

(VIII)

UN STUDIU REVIZUIT ȘI DEZVOLTAT

Și iată-ne ajunși la un aspect ce ține de construcția tramei unui roman: acea secvență din începutul romanului în care se pune față în față, la modul simbolic, în opoziție, un prezent și un trecut; opoziția constituind axa narativă și de semnificații a romanului: Pe drumul noii tranșumanței impuse din afară, „întâlneam turme de oi, cu cioban întârziat cumva în cojoacele iernatice și grele. Măgăruși cu capul prea mare, purtând desagi enormi pe spinare, înaintau încet, ducând cu ei turmele. Împrejmuite cu dulăi de pază, turmele o luau spre munți. [...] Din în când eram nevoiți să oprim mașina pe șosea să dăm răgaz oilor de a se descurca între strigătele și fluierăturile ciobanilor și clasoanele mașinilor, care le dezorienta cu sunetele lor mecanice, neașteptate și nefirești prin atâta verde câmpenesc. Înconjurat așa, pentru un moment, de lumea ciobăniei pe o șosea de asfalt, [...] Eram încercat de simțământul acut că <<istoria>>, întruchipată de bombardiere [...] ne alungă spre <<preistorie>>, spre o perioadă multimilenară simbolizată de ciobanii din preajmă. Ciobanii, oille, măgărușii și dulăii întâmpinau la fie ce pas, spunându-ne că ne găseam într-adevăr, nu pe o șosea, ci pe un drum ce ducea din istorie înapoi spre preistorie” (p.11-12 - s.n.).

În paginile cărții sunt multe personaje. Pentru început două observații generale, însă importante pentru înțelegerea structurii narative a romanului și pentru ideatica lui: 1. Eroul biografiei romanțate, Lucian Blaga, este scindat în două personaje: poetul Axente Creangă căruia i se încredințează rolul de narator, și filosoful Leonte Pătrașcu, căruia i se încredințează, în principal, rolul de comentator și analist filosofic și politic al vremii în care el și Axente trăiesc. Satul lor natal este Câmpul Frumoasei. „Pentru frăția noastră sufletească, spune naratorul, am fost porecliți <<gemenii>>” (p.14). 2. De la început sunt aduse în scenă personajele axe ale romanului: Axente-Ana - Leonte, cărora le este alăturat al patrulea - Octavia, pentru desăvârșirea schemei ideatice a romanului.

Blaga nu dezvoltă o tipologie, personajele sale, cu excepția cvartetului amintit, sunt prezențe fizice pentru observațiile sociale, psihice, morale asupra lumii descrise în roman. Așa sumar conturate, totuși, personajele ilustrează spiritul de observație a scriitorului și capacitatea lui, necesară unui **prozator**, ca printr-un epitet, comparație, metaforă ori o expresie să surprindă esența personajului, să-l fixeze în insectarul său literar. Din însumarea unor astfel de mărunte notații personajul pînă la urmă devine „realitate” în ficțiunea din operă.

O altă observație, care dezvoltă o caracteristică a prozei lui Lucian Blaga: cu una-două excepții, din portretizarea personajului, lipsesc aspectele de portret fizic. Personajelor sale, scriitorul le face un concis, dar semnificativ *portret-biografie*.

Un asemenea portret, important pentru aspectul de roman politic al LC, este cel al lui Alexe Păcurariu, consătean al „gemenilor”. Acesta, în viața sa aventuroasă a trăit ceva vreme în Moscova, unde a fost chiar primar al unui sector al ei. Ceea ce îi povestește lui Leonte despre ce a trăit și văzut în capitala comunistă e un catalizator pentru filosoful care se va dovedi și un analist politic: „<<Vine prăpăd, asta-i părerea lui Alexe>>, îmi spune Leonte, <<nu peste noapte, ci încetul cu încetul. Rușii aplică oriunde metodele încercate la ei acasă, le aplică aidoma, fără nici o imaginație, pretutindeni unde ajung. Ei pretind că fac politică științifică, n-au nevoie de imaginație. Rușii sunt convinși că ei dețin Adevărul, care va fi impus <<dialectic>> pe calea forței oriunde vor pătrunde. Cum? Dialectic și totuși pe calea forței? În mintea lor asta se potrivește, căci dialectica lor este sofism ridicat la rang de principiu

universal. N-avem decât să ne informăm ce au făcut acasă, ca să știm ce vor face aiurea și la noi. Omul va fi asimilat întru totul coordonatelor sale materiale și redus la automatismele declanșate de groaza foamei și de teroare. La început, rușii vor dezorganiza munca și producția. Prin <<lipsuri>> impuse metodic și într-adins, ei vor încerca să ne convingă că omul este ceea ce mănâncă și nimic alt. După ce vor fi distrus toate pretențiile la un nivel de trai omenesc, ei vor desființa orice simț de demnitate, prefăcând pe om încetul cu încetul într-un automat al muncii în serviciul statului. Și cine-i statul? În primul rând noua <<elită>> care consideră pe intelectualul de vocație drept dușmanul numărul unu al ei. Așa-zisa <<linie>> va lua locul libertății spirituale, lozinca va lua locul conștiinței, partidul va lua locul lui Dumnezeu.” (p.85). Acesta e chipul cel adevărat al comunismului pe care scriitorul îl va ilustra în LC prin „opera” comuniștilor români cocoțați la conducerea țării de câte tancarile roșii.

Portretul-biografie e complicatului și confuzului Simion Bardă, asistentul lui Axente Creangă, la catedra de estetică, e realizat printr-o serie de *puzele* disipate în anumite momente narative îrgate de biografia scriitorului. Într-un final, din degingolada politică, iese învingătoare conștiința: trimis în misiune diplomatică la Londra, Simion Bardă cere azil politic.

Un portret-biografie exemplar prin semnificații este cel al căpălaneanului Loga (p.24-25). Casa lui din Căpâlna e simbolul omului harnic, isteț ambițios, luptător cu lumea și timpul. De neuitat este și portretul-biografie a bizarului Lae Nicolae, un adevărat personaj de extracție dostoevskiană (p.241-249). Paginile despre acest personaj sunt încă un exemplu că Blaga e un analist al psihologiei omului. Exemplare sunt schițele de portret ale soților Salva, oameni de înaltă și aleasă înută morală și spiritualitate (iubitori de poezie, muzică, pictură). Prietenia și casa lor sunt pentru personajul-narator (Blaga) o oază de liniște și desfătare spirituală (p.196-201). În paginile 214-225 sânt disipate observațiile psiho-morale referitoare la istoricul și arhiologul Daicu (Constantin Daicovicu), pe care îl însoțește la vestigiile dacice.

IONEL POPA

Correspondența lui Dimitrie Stelaru

(LXXII)

2002

Scrisoarea lui Victor Corcheș, trimisă din Constanța, în 22 aprilie 2002, lui Gheorghe Sarău, împreună cu vol. îngrijit de el („Dimitrie Stelaru, *Scriseri literare*. Proză antumă și postumă. Vol. VI. Constanța: Editura Ex Ponto, 444 p.).

[Constanța, 22 aprilie 2002]

„Stimate domnule Sarău!

Volumul următor va apărea în toamna anului curent, când voi remedia și erorile tipografice de aici. Poate n-ar strica să le arătați articolul din „Tomis”* celor de la Muzeul Literaturii Române!

Cu toată stima,
Victor Corcheș”.

Note

1.*Personă onestă și stăruitoare, **Victor Corcheș** - după ce a verificat stadiul donației făcute de Gheorghe Sarău către **Muzeul Literaturii Române - Revista „Manuscriptum”** (prin directorul Al. Condeescu, în 4 aprilie 1997, în prezența lui Victor Corcheș și a Marianei Mladin) - scrie un articol în Revista „Tomis”, nr. 3 (379), anul VII (XXXVII), martie 2002, p. 2 (v. *Posteritatea lui Dimitrie Stelaru*), în care denunță dispariția unui manuscris al său din zestrea Muzeului și a Revistei, produs între august 1987 și [martie, nr. 3/ 1988], respectiv, face o primă semnalare despre i dispariția unora dintre scrisorile donate de Gheorghe Sarău în 4 aprilie 1997. Întreg articolul merită reproduș aici, el constituindu-se și într-o evaluare a receptării creației stelariene după moartea acestuia din 1971 până în anul 2002.

Reproducem:

„*Posteritatea lui Dimitrie Stelaru*
A examina pulsul tipăririi și receptării postume a lui Dimitrie Stelaru la optzeci și cinci de ani de la naștere (n. 8 martie 1917) înseamnă a face un bilanț al prezenței scriitorului în memoria vieții literare contemporane și a inventaria semnele interesului stărmit de opera sa printre exegeții de astăzi. Dar, cum se întâmplă cu majoritatea creatorilor de valori spirituale sau de altă natură trecut în neființă [n.n.: mutați din această lume], și în cazul lui Dimitrie Stelaru,

după decesul survenit în 28 noiembrie 1971, interesul posterității față de destinul omului și al operei sa-le (pe anume zone ale receptării sau revalorificării globale) s-a diminuat continuu câtăva vreme, spre a se revigora treptat în ultimii cincisprezece-șaisprezece ani.

Astfel, în cei peste treizeci de ani scurși de la moarte, nici o apartie editorială antumă nu i s-a retipărit, aproape la fel stau lucrurile și în privința valorificării editoriale a operei postume. La douăzeci de ani de la plecarea dintre cei vii, adică în 1991, la Editura „I. Creangă” i-a apărut o miniplachetă de proze pentru copii, iar după opt ani, deci în 1999, Editura „Eminescu” i-a imprimat o culegere lirică de versuri postume.

Dar, paradoxal, chiar dacă acest bilanț este unul aproape negativ (date fiind circumstanțele dramatice în care supraviețuiește literatura română în actuala tranziție), D. Stelaru e, totuși, un autor norocos, pentru că are șansa (refuzată celor mai mulți scriitori, la ora actuală) de a i se tipări ediția operei literare. Spre beneficiul lui și al literaturii române, s-au găsit doi împătimiti de opera și destinul pământean al *îngerului vagabond*, doi exegeți căzuți din luna ... stelariană, care s-au înhămat la această ispravă atât de dificilă: Victor Corcheș, realizator al ediției, și Ioan Popișteanu, director al Editurii „Ex. Ponto” din Constanța. Precizez că nu este vorba despre o ediție parțială, de genul *opere alese*, de pildă, ci de o tipărire cvasi-integrală a scrierilor stelariene, proiectată în opt volume, de câte trei sute cincizeci - cinci sute de pagini fiecare; dintre a-

cestea, primele trei vor încorpora poezia, următoarele două - opera dramatică, al șaselea - proza, al șaptelea - literatura destinată copiilor și tinerilor, iar ultimul va aduna corespondența, eseurile, reportajele și iconografia.

Debutul ediției se va produce cu proza, într-un volum elegant și impozant de patru sute cincizeci de pagini, avându-l redactor de carte pe Ovidiu Dunăreanu și prefațator pe Nicolae Rotund; opusul se va afla în librării cât de curând, poate în mai puțin de o lună. Fiind deja pregătite pentru tipar, este posibil ca volumele patru și cinci sau cel de literatură pentru copii să intre în procesul de tipărire chiar în acest an calendaristic, desigur, în proximitatea anilor următori, vom continua cu poezia, care necesită un volum mai mare de prelucrare în aparatul critic și este destul de abundentă: peste o mie două sute de piese lirice.

Norocos a fost Dimitrie Stelaru și în ceea ce privește valorificarea revuistică a operei sale postume, la cincisprezece-șaisprezece ani de la moarte. Dacă până către sfârșitul anilor '80, s-au tipărit sporadic unele scrieri postume, grație străduințelor semnatarului acestor rânduri, din primăvara anului 1987 până în vara anului 2001 i-a fost publicat peste nouăzeci la sută din ansamblul operei postume în revistele: *Manuscriptum*, *România literară*, *Literatorul*, *Orizont*, *Observator*, *Metafora*, dar, îndeosebi în *Tomis*. Aceasta din urmă a reușit un tur de forță publicistică unic în literatura română: vreme de cinci ani (1996 - 2000), lună de lună, la rubrica permanentă „**Stelariana**”, au fost tipărite (însoțite de comentariile de rigoare) zeci de pasaje inedite din proza, dramaturgia și poezia lui Dimitrie Stelaru.

Cum a reacționat istoria literară, de-a lungul celor peste trei decenii, la numele și opera celui în discuție? I-aș califica reacția cu celebra butadă a lui Caragiale: *Nici prea-prea, nici foarte-foarte*. De ce? Pentru că, dacă avem în vedere exegezele critice și istoric-literare, ca și contribuțiile de ordin bibliografic sau memorialistic, atunci putem afirma că în mai toți anii postumității, fie în periodice, fie în volume, i-au fost dedicate comentarii și studii diverse, în fruntea cărora este firesc să plasăm unica monografie critică de până acum semnată de Emil Manu, în 1984.

GHEORGHE SARĂU

Memorialistică

Memoriile lui Jan Valjan

Ion Al. Vasilescu - pseudonim literar Valjan - a fost avocat, dramaturg, memorialist, publicist și politician. S-a născut la 14 decembrie 1881, an în care s-au născut Ion Minulescu (6 ianuarie), Octavian Goga (1 aprilie), Istrate Micescu (22 mai), George Enescu (19 august), Panait Cerna (25 septembrie), Eugen Lovinescu (31 octombrie), personalități ale căror destine s-au întretăiat într-un moment sau altul al vieții cu destinul lui Ion Valjan.

Itinerarul său biografic este unul fascinant. A absolvit Facultatea de Drept a Universității din Iași (1903) și și-a dat doctoratul la Paris. A intrat în magistratură (1908-1914). Ulterior procesului Sotiriu-Cretzulescu (1915), cu care și-a început cariera de avocat, a pledat în majoritatea marilor procese penale. Autor dramatic de succes, de descendență caragialiană, apreciat de George Călinescu, a publicat cinci comedii: „Ce știa satul...” (1912) - considerată de Eugen Lovinescu ca fiind poate cea mai bună comedie într-un act din literatura română -, „Nodul gordian” (1920), „Lacrima” (1920), „Generația de sacrificiu” (1933, 1936) - jucată cu mare succes până în zilele noastre -, „O inspecție” (1941). A fost directorul Teatrului Național din București (1923-1924) și director general al teatrelor (1923-1926). A elaborat și a susținut în calitate de parlamentar noua Lege a teatrelor (cunoscută ca Legea Valjan) (1926). A colaborat la „Sburătorul”, „Vremea”, „Rampa” etc. Ca om politic, a făcut parte din Partidul Național Liberal (1922-1930), aripa liberală georgistă (1930-1932), alăturându-se, în fruntea unui grup liberal independent, Cartelului electoral Iorga-Argetoianu (1932). Din 1932 a devenit membru marcant al Partidului Național Agrar al lui Octavian Goga, de care s-a despărțit în 1935, împotriva fuziunii PNA cu Liga Apărării Național-Creștine a lui A. C. Cuza. Ca jurist a contribuit la redactarea Legii asanării datoriilor agricole (1932), pe care a susținut-o ca raportor în Parlament. După război, refuzul de a colabora cu regimul comunist a provocat implicarea sa într-un proces stalinist de „înalță trădare” (1951). Condamnat pe 15 ani de temniță grea, s-a stins la 29 aprilie 1960, nu însă fără a sfida cumplita închisoare printr-un spectacol creat de el în ultimele luni de viață și jucat în secret de numeroșii săi colegi de celulă, deținuți politici.

Ion Valjan și-a scris memoriile -

publicate postum (1987, 1996), 2013) sub titlul „Cu glasul timpului. Amintiri” -, în vremea celui de-al Doilea Război Mondial. Pe atunci, părăsise viața politică, avea mai puține procese, iar în atmosfera generală de îngrijorare privind soarta războiului simțea, la vârsta lui, nevoia unei întoarceri spre trecutul fericit al copilăriei, al adolescenței și al începutului de carieră. Elaborate sistematic în anii '40, memoriile nu reprezentau o premieră în creația lui literară. Unele fragmente, răspândite prin reviste sau expuse în conferințe la radio, au fost atunci regândite, rescrise și, uneori, completate. Cea mai timpurie dintre „amintirile” scriitorului, publicată în 1921, se referea la poetul Panait Cerna. Prietenia întemeiată pe „afinități electice” care l-a legat pe Valjan de colegul său de bancă, scriitorul Panait Stancioff, în anii superiori de liceu petrecuți la Brașov, îl va marca pentru întreaga viață. Momentele privilegiate pe care le-au trăit împreună cei doi adolescenți vor fi mereu evocate, ca un „remember”, după moartea prematură a poetului, în 1913. Perioada consemnată în memorii se încheie apoteotic în noiembrie 1918, de Ziua Victoriei. Și cu siguranță scrierea memorialistică ar fi continuat, dacă împrejurările i-ar fi fost prielnice: activitatea sa a fost întreruptă în 1947, Ion Valjan fiind copleșit de arestarea fiului său Corneliu (Nelu) Valjan.

Fragmente:

„De felul nostru suntem olteni. Bătrânul Iancu Bătășanu, tatăl mamei mele, venise din Vâlcea să-și caute norocul pe meleagurile județului Olt și izbutise din plin. Avea o proprietate și câteva mii de pogoane luate în arendă de la stat. Conul Iancu Bătășanu a dus, la început, o viață împărătească de om pricopsit, fudul, arțăgos și cu nenumărate ambiții. Trecea adesea prin satele din Olt numai așa, ca să-l vadă mulțimea în caleașca lui cu arcuri poleite adusă de la Viena, trasă de patru cai înaintași, ce zburau ca zmeii, și cu vizitiul țigan înfipt bine pe capră, cu flori la pălărie, trosnind din bici de răsunau văile. Mama - Elisa-Alexandrina - a cunoscut în copilăria ei această viață de nemaipomenit belșug și ne-vestea nouă, copiilor, cu mult alean, despre toate averile și bunătățile strănse de soartă în curtea Bătășanului. Dar buna stare stârnește mai totdeauna pizma, și în jurul lui Conu Iancu se înfiripase o ceață puternică de dușmani. Câțiva vecini, bogați ca și el, îl luaseră la ochi și-i juraseră pieirea. Planul pe care

l-au croit spre a-l dărâma a fost bine gândit și, din păcate, pe deplin izbândit”.

= „Am intrat în a șaptea și Cerna s-a așezat iarăși în aceeași bancă cu mine. Tot așa arde, ca un cuptor de înaltă tensiune în care un spirit nevăzut preschimbă cărbunele în diamant. Acum toate revistele îi publică poeziile. Cerna e un nume. Mă uit la el cu drag și cu invidie. Eu nu sunt încă nimic. Reîncepem iar lectura. Trebuie să citesc *Nana* de Emile Zola. Cerna l-a împrumutat de la un prieten, l-a citit și s-a obligat să-l restituie mâine. Trebuie să-l citesc prin urmare la noapte. Și când o să dorm? «N-ai să dormi și gata». Încep să citesc la 10 seara și beau cafea după cafea. În zori, când se îngână ziua cu noaptea, când încep căruțașii să uruie și urlă sirena de la moara Mills, l-am terminat. Tocmai bine pentru că se terminase și gazul din lampă. Dar mi-e capul cât o baniță. Plec spre liceu cu pași greoi, parc-aș merge prin zloată. Arap se uită mirat și muștrător la mine. Numai că nu-mi spune: «Faci prostii dumneata». Intru la ora de filozofie. La catedră, Munteanu-Râmnic. Pentru că sunt cap de bancă, trebuie să spun *Tatăl nostru*, dar creierul s-a oprit în loc, ca un ceasornic cu firul rupt, și îngăimesc: «Tatăl nostru care ești în ispită... dă-ne câte o pâine... dă-ne...». Băieții s-au rostogolit. Afurisitul de Cerna se scoală și spune ironic: «De-acum vom ști lecțiile ca pe *Tatăl nostru*». După ce mi-a făcut-o, îi mai arde și de glumă”.

= „Trebuie să reprezint studențimea din Iași în fața Ligii Culturale din București. Nu mă sperie capitala cu pretențiunile ei, dar vorbesc în numele ieșenilor și cuvântarea trebuie să fie fără greșală.

N-am fost la București niciodată, și după două zile de alergătură, abia deslușesc fizionomia orașului. Sunt aspecte minunate, care smulg admirația, și aspecte ciudate, care provoacă uimirea și zâmbetul. Vizitez marele Palat al Justiției construit de →

DORIN NĂDRĂU

curând, Casa de Depuneri, capodoperă a arhitecturii românești - numele arhitectului Socolescu e pe toate buzele -, apoi mărețul Palat al Poștelor, Palatul Sturdza, și prodigiosul amestec de construcțiuni din Calea Victoriei, pe care e o circulație imposibilă.

În Palatul Justiției m-am oprit mai mult. E o clădire monumentală, prea mare pentru cele câteva secțiuni ale instanțelor, impunătoare prin toate detaliile arhitectonice și linia severă a ansamblului.

În sala pașilor pierduți, o mișcare nemaipomenită, o mulțime care aleargă în sus și în jos, mânată parcă de un duh rău, împlicinați care discută în gura mare sau aleargă după avocat, se ceartă, strigă, avocați care trec cu ghiozdanul la subsuoară, cu pasul solemn și important, gură-cască, ziarști, sergenți, jandarmi.

Străbat prin această mulțime avocați de mare faimă, cu alaiul clienților și secretarilor după ei. Se aude: E. Danielopol... Disescu... Take Ionescu, Nacu, Vasile Misir, N. Xenopol."

= „Suntem în noiembrie 1918. Un frig umed pătrunde în oase și totuși o lume imensă s-a grămadit în jurul Arcului de Triumf, pe sub care vor trece regele Ferdinand, regina Maria, generalul Berthelot, armatele franceze și române.

Am închiriat o fereastră la etaj, sus, ca să pot privi și eu, și copiii, și să nu ne scape nici un amănunt din splendoarea acestei parade unice.

Un fel de febră mă ține la geamul ferestrei, cu ochii arzători, pironiți spre locul unde trebuie să apară familia noastră regală.

Copiii sunt ridicați pe tocul ferestrei, ca să poată vedea mai bine. A izbucnit deodată, de undeva de aproape, cântecul de război al francezilor *Sambre et Meuse*.

Am izbucnit și eu în lacrimi și plâng cu spasme, depășit de solemnitatea clipei.

Au apărut în sfârșit! Regina Maria, în uniformă de general de roșiori, pe un cal superb, adorabilă în maiestatea frumuseții sale și în maiestatea sa regală, apoi, regele Ferdinand, făuritorul unității noastre naționale, și generalul Berthelot, jovial, masiv și impunător pe un cal coinic ce pare că-i desfide povara.

Zboară spre ei flori de pretutindeni: de prin balcoane, de pe trotuar, din coșulețe, din miile de brațe ale mulțimii.

E o primăvară de noiembrie, cu trandafiri și garoafe, care întinerește toamna aceasta în care ni se arată împlinirea visului nostru milenar”.

DIN NOU DESPRE VIVALDI

Până la vară
va trebui să-nvăț toamna
cum cerul să-i fie
melancolic de-albastru,
dureros de adânc
până-n străfundul
(al cărui abis?),
pe unde lumina începe să doară
ca rana de jar sub vâpăi,
până când strugurii, sub borangicul
lunii,
iau forma de cântec
a sânilor tăi.

Numai îndrăgostiții vor ști
cum să-și îmbrace toamna
cu tristețea aramei și flacără nouă
ispitelor rod.

Altfel,
o să plouă, o să plouă,
putreziri or să plouă bolând,
până când
inima se va face de glod.

Până la vară
va trebui să-nvăț iarna
lin colind,
cu fulgi mari,
de Crăciun!
Sânii
cu aripi negre la cai,
zurgălăi până-n cer,
zurgălăi de argint, până hăt...
Râsul tău - zurgălăi,

și bățai -
hohot alb rotunjit din omăt!

Până la vară,
cine-o s-o-nvețe pe iarnă,
cum să țese-n minune aleasă
izvoarelor

suflarea dantelei
pe sân de mireasă.
Până la vară,
iarna-i prostuță de n-ai s-o înveți,
nespălată va fi, cu zăpada-i murdară
peticită-n noroi și bandaje
de viscol turbat și îngheț.

Până la vară,
trebuie să-nvăț și primăvara
cum să te-mbete,
dar din ce, să nu știi,
explozii de orgă și verde,
să crezi că ție-e creanga străină,
săruturi promise
să-nmugure merii,
dezlănțuirii până-n țipăt
stihiei
din duh și din ape,
iar în pleoape

verzuiul acord - ghiocel.
Altfel,
zloată murdară pe-un gând în ruină,
ploaie și frig și zvârlite patine...

Ea nu ar ști
cum poate fi primăvară
de nu i-aș cânta despre tine,
iar timpul i-ar curge
urât, pustiu și lălâi.
Până la vară...
Dar pân-atunci, amândoi...
Vivaldi,
vrei anotimpuri noi?
Ia-ni-le, spune-le
până când strunele
vor atinge solstițiul înalt
din sărutarea noastră
dintâi,
din fără de timp,
când prin noi deveneau
propriul tău anotimp.

GUMĂ DE ȘTERS

Am fost han
drumului
ducând spre nicăieri;
la răscruci -
aceiași castan la cerșit
și-o mulțime de ieri.
Cămilarii
pustiul din mine-au băut
și s-au ascuns după oala de lut.
Chiar și umbra lor
a murit.
Într-o seară
le-am strâns chiuiturile,
dar și geamătul greu,
și am deschis o gară
ca să-L aștept pe Dumnezeu.
...parcă-L și văd cum coboară
pe scara ultimului vers.
Mă voi topi în brațele Lui
ca luna plină în alb de cais:
- Doamne,
deși nu mi-ai promis,
pentru nașterea mea,
nu cumva ai uitat să-mi aduci
tot ce-o moarte întregă-am cerut?
O gumă de șters.
Nimic altceva...

DUMITRU ICHIM
Kitchener, Ontario

Restituiri literare - „FANTAZIANUL”

SCRIITOR ION C. PENA ȘI
DEVANSATUL LUI SIMȚ
„ORWELLIAN”

(X)

Cei trei copii au luat fiecare câte un ha din cele 5 ha. El, căsătorindu-se, a avut cu soția lui 3 ha și ceva, iar ceilalți frați „s-au aranjat și ei aproape la fel”. Dacă tatăl lor trăia „binișor” cu 5 ha, iar ei nu mai trăiesc astfel cu cele 3 ha. La rândul lui, are 3 copii și se gândește cu îngrijorare la viitorul lor, „ei nu vor mai avea nici cât am eu”.

Împroprietărirea agrară a fost „izbăvitoare” numai la început, cu trecerea timpului s-au ivit noi situații și cerințe tot mai greu de rezolvat („lumea se apropie de o noua mizerie”). „Pulverizarea prin moșteniri” înseamnă viață plină de lipsuri, căci „cu pământ puțin nu mai putem să întreținem nici vite cum trebuie și nici nu mai putem procura uneltele noi și corespunzătoare”. Se revine la foamete, la improvizații cu vechituri, la fel de fel de neajunsuri, iar energia țaranului pălește. „Cu mintea mea simplă, cu mintea mea de țăran aplecat pe coarnele plugului, spune Manor II, cred că va fi mai rău ca pe vremea boierilor. Se va mânca poate om pe om de foame, sau mamele își vor ucide copiii ca să nu-i mai crească pentru necuprinse necazuri. Căci atunci nu vor mai fi moșii de împărțit. Va fi numai lume și lume și același pământ de astăzi.”

La „4 Septembrie, 1945”, după călătoria prin țară, amicul însoțitor îl vede pe Fan „literalmente zdrobit de cele văzute și auzite. Imensa lui credință în destinele poporului fantazian s-a năruit ca o schelărie de lemne putrede. O tristețe fără margini îl stăpânește și ghimpele amar al zădărniceii îi sângerează sufletul.”

Așadar, Reforma lui, marea Reformă de altădată nu reușise să statornicească lucrurile, să aducă pentru totdeauna „fericirea între oameni”, ceea ce înseamnă că lumea este în mișcare și trebuie să lupti mereu, să „reformezi” mereu, să lupti „cu asprele vânturi ale realității, ca să abați cursul vieții de la genuni la apocalips”. Gândește că „nimic nu durează sub cer. Sublimul de azi e ridi-colul de mâine. Grandiosul de azi e miniatura de mâine. Ce se trâmbează azi peste toate meridianele

pământului e uitarea și pulberea de mâine. Totul se dărâmă mai devreme sau mai târziu, ca în loc să se ridice stindarde noi, bucurii noi sau gemete noi./ Aceasta e legea lumii. Unde se mai vede măreția reformei lui Fan? Unde mai e fericirea ce transfigura o țară întreagă, așa ca o binecuvântare divină? Parcă nimic n-a fost real. Din strălucirea unei victorii rămâne numai o legendă. Iar înmuguresc îngrijorări și iar se tulbură visele oamenilor.”

Manor I trăise 20 de ani mulțumit, la fel Manor II câteva zeci de ani, „numai pe jumătate”, apoi Manor III „numai pe sfert”, după care vor veni Manor IV, Manor V, alte și alte generații, care „vor fi iarăși câini înfrâțiți cu suferința ca străbunii de pe moșii”.

O meditație asupra Istoriei și existenței, asupra Omenirii, de influență livrescă, sună așa: „Destinul omenirii pare o linie care crește curba dintr-un punct oarecare, până devine un cerc închis. Apoi altă linie pleacă la fel ca să construiască alt cerc și mereu așa în eternitate. Cerc după cerc se succede implacabil și fiecare cerc înmormântează cu el amărăciuni și victorii. Închiderea cercului e moartea, e sfârșitul. Nimeni și nimic nu-i scapă.”

Fan deja vede într-o perspectivă deloc benefică „falanga uriașă a proletariatului țărănesc, fără pământ și fără nici-un liman salvator”, o situație mai rea „ca pe timpul boierilor, un rău adânc și incurabil”. Reforma sa, marea sa Reformă, ce părea opera

mântuitoare a suferințelor țărănimii, ridicând din mizerie „o țară de lumină”, o vede acum „agonizândă, îmbătrânită și sclerotică”, căci „după un popas oarecare în farniente, poporul fantazian se apropie iarăși de hăurile vechi. O tragică apropiere ce nu poate fi oprită”.

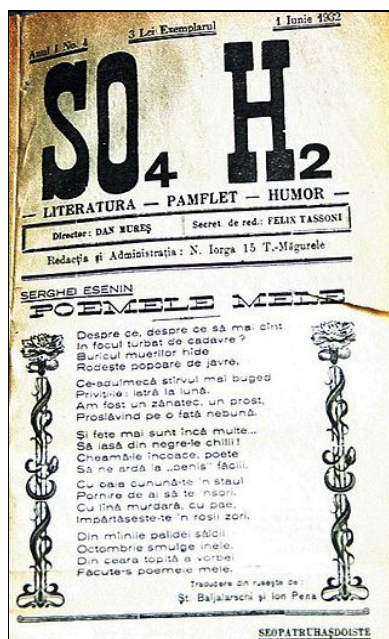
La „7 Octombrie, 1954”, corespondentul va nota la Londra că prietenul său Fan trăiește marea deziluzie de zece ani, vestitul reformator împlinind 54 de ani. După întâlnirea cu Manor II, a lăsat conducerea efectivă pe seama miniștrilor, el retrăgându-se „să mediteze cu inima frântă asupra zădărniciilor omenești”. Gazetarul, revenit la Londra, mai mult alungat de „atmosfera dezolantă” din apropierea lui Fan decât chemat de interese de familie, are surpriza de a citi telegrama prietenului care-l informează „că a reluat conducerea statului în propriile mâini”, drept care „mă cheamă în Fantazia în cel mai scurt timp”. Desigur, este vorba „de o luptă omerică pentru salvarea poporului său”.

La „9 Octombrie, 1954”, gazetarul sosește în Fantazia, fiind pus la curent de Fan cu noile evenimente. Află că amicul său, meditănd îndelung în cei zece ani și străluminat de geniul Binelui, e hotărât să facă „cea mai mare reformă a lumii”. Prima reformă, făcută cu 30 de ani în urmă, se dovedise un „paleativ”: „Un nou abis ne pândește. Un abis teribil, care ne cuprinde pe nesimțite cu tentacule de întuneric și cu vijelii de suferință. Un abis al morții.”

Prin urmare nu va precupeți nimic ca să deschidă poporului fantazian „un drum de victorie și de lungă fericire. Simt în mine aceeași uriașă forță de a transforma tenebrele în lumină, așa cum simțeam în 1924.”

Noua Reformă va fi însă una radicală, care „va schimba însuși sensul existenței omenești și va răsturna întregul eșafodaj pe care ne spijinim acum. Ea nu se va mai făuri în douăzecișipatru de ore sau într-o săptămână ca cea dintâi. Nu va mai fi un miracol. Ea se va zidi cărămidă cu cărămidă, zi cu zi, an cu an, pentru ca solidă și puternică să se înalțe în fața eternității.” O Revoluție a Păcii, o reformă „asemenea insulei de corali, clădită și cimentată într-un proces organic milenar”.

ZENOVIE CÂRLUGEA

NICULAE GHERAN

ÎN OGLINDA
CORESPONDENȚEI
CORESPONDENȚA CA UN
SEISMOGRAF
(Alex. Zub)
(I)

Aranjate în ordinea cronologică a emiterii lor, reiese că prima scrisoare **păstrată** de la Alex. Zub datează din 8 iulie 1971, atestând, încă din cuvintele de început („Ați omis, în scrisoarea Dv. din urmă, să-mi spuneți...”), o continuare a unei corespondențe pornite nu se știe când. Cu siguranță, în același an (1971), după „rotarea” lui Nicolae Gheran la Editura Enciclopedică, unde „căzusem a musca-n lapte” „într-o redacție literară patronată patriarhal de Gheorghe Pienescu”, după cum își amintește în al treilea volum – *Îndărătul cortinei* – al tetralogiei *Arta de a fi păgubaș*, acolo unde găsim relatată prima întâlnire, **indirectă**, cu viitorul academician:

„...Aflându-mă în biroul cât o debara al bărbosului Pienescu, am văzut pe masa lui un imens manuscris de peste 1400 de pagini: *Mihail Kogălniceanu*. O biobibliografie critică.

– S-a întors acum de la cenzură fără viză de tipărire.

Vorbind cu mai vechiul meu coleg și prieten despre toate și nimic – revenind mereu asupra marotelor noastre: Arghezi și Rebreanu –, frunzăream lucrarea pomenită, al cărei autor, Alexandru Zub, nu-mi spunea nimic.

La vremea respectivă, puțini știau rostul «îndolierii» paginilor încredințate tiparului. Mai precis: peste noapte, se hotărâse ca textele dactilografiate să fie încadrate într-un chenar cu 31 de liniuțe marginale, motivația oficială fiind, chipurile, stabilirea unui mijloc de calculare exactă a volumului cărții, printr-o paginație-tip (31 de rânduri a 65 de semne). În realitate, noua grafică îngăduia cenzorului să marcheze cu un punct discret rândurile (pasajele) căzute în păcat.

Cum discuția amenința să nu se mai termine, alunecam cu privirea peste toate semnele cerberului. Multe, dar nu de speriat.

– Lasă-mă două săptămâni cu ceaslovul ăsta acasă și ți-l aduc cu «bun de tipar».

– N-ai cum, Nicolae. De două ori a fost la D.G.P.T.¹ și de fiecare dată s-a întors cum a plecat. Observații de detaliu nu s-au făcut, peste eticheta de «inoportun».

Am insistat să-mi dea manuscrisul acasă și-n cele din urmă am plecat cu balotul sub braț, pentru ca apoi, la termenul fixat, să-l restitui însoțit de un referat în care argumentam rostul editării și oportunitatea câtorva intervenții redacționale. În prealabil, avusesem grijă să discut pe îndelete cu Elena Doxănescu de la instituția amintită, o femeie care, pe parcursul anilor, îmi dovedise că știe s-asculte și peste lătratul câinilor din ogradă. Mi s-a părut normal ca, după primirea vizei, să-l chem pe autor la telefon, explicându-i toată situația.

– Ați tăiat din text?

– Nu mi-am îngăduit. Au rămas în carte toate posturile bibliografice, numai că pe-alocuri am intervenit în adnotări, schimbând o bancnotă de o sută în patru a 25, mai uzuale. Vă aștept să veniți de la Iași să vedeți despre ce e vorba.

La București avea să se convingă, surprins, că uneori schimbam aceeași bancnotă de 100 în șase a 25. De pildă: adnotarea «Protest către Rusia țaristă cu privire la răpirea Basarabiei» o înlocuisem cu «Mesaj către Rusia vecină asupra unor probleme de vie actualitate».

– Domnule, mi-ajung anii de închisoare pe care i-am făcut. Ștergeți «de vie actualitate».

Am revăzut apoi împreună textul, traducând din română în românește aceeași informație. Trebuiau ocolite cuvintele tabu de tipul «Basarabia», precum și tot ce-ar fi pus într-o lumină defavorabilă istoria marelui frate. Astfel, la capitolul dedicat relațiilor româno-

ruse, adnotarea unui titlu care privea împușcarea câtorva ofițeri români de către militarii țariști, aflați în trecere prin capitala Prahovei, s-a redus la: «Despre incidentele din Gara Ploiești». Suficient pentru o notă încadrată într-un capitol privind relațiile româno-ruse. Cititorul interesat asupra acestor raporturi va deschide ziarul și va vedea despre ce este vorba. În rest, datele bibliografice se reproduceau integral.”

Tot acolo, dăm peste un *portret de tinerețe* al istoricului ieșean, așa cum a rămas întipărit în memoria „păgubașului”:

„Nu știu prea bine de ce, dar atunci mi se părea extrem de tânăr, aflat miraculos în prelungirea unei sublime adolescențe, cu toți cei 36 de ani înscrisi pe răboj. Avea o puritate neobișnuită în priviri și un zâmbet dezarmant, cu care abia îndrăzne să te contrazică sau să sublinieze o idee ieșită din comun, mai mult ca o scuză, lăsând mereu comunicării o fereastră deschisă. Niciun rid nu-i marca trecerea prin infernul detenției, iar părul blond-auriu îi lumina și mai pregnant trăsăturile juvenile. Doar fruntea, nefiresc încrețită continuu, îi trăda neliniștea interioară, făcându-te uneori să simți că, deși alături, cotrobăie cu mintea pe alte coclauri. Alergând mereu contra cronometru, se încăpățâna parcă să recupereze un timp pierdut. Viață de sihastru, împlinită prin carte și pentru carte, într-o lume ostilă celor hărăziți să rămână în istoria neamului prin înălțimea minții și nu prin agoniseala lor.”

Schimbul de epistole între cei doi se întinde până prin 2005, când noua tehnologie înlocuiește amețitor vechile obișnuite comunicaționale, căzute în desuetudine. În arhiva lui Nicolae Gheran se păstrează peste o sută de misive – scrisori, cărți poștale ilustrate, felicitări de Crăciun și de Paști, cărți de vizită – și o singură copie a unei scrisori expediate de acesta la o dată pe care putem numai s-o aproximăm – 1974.

Despre această corespondență amintea N. Gheran în volumul din 2012 menționat mai sus: „Păstrez în sertarele mele vreo 50 de epistole de la prietenul meu din dulcele târg al Ieșilor. Mărturisesc că, inițial, cu ele aș fi dorit să pornesc la drum, îmbogățind o rubrică de evocări→

RODICA LĂZĂRESCU

și documente. Paradoxal, recitite azi, m-au întinerit și îmbătrânit de la o scrisoare la alta. Parcă acum mi-au fost aduse de poștaş, numai că au poposit prea mult pe drum, îmbătrânindu-ne. Multe înscrisuri au valoarea unui jurnal intim și, în joacă, am vrut s-o probez cu pasaje date. Ar fi fost, totuși, o nedelicatețe, atâta timp cât însemnările îi aparțin. Doar el și-o poate îngădui și – cine știe? –, o va și face cândva.”

Acum, când academicianul Alex. Zub pășește vertiginos spre pragul a nouă decenii de viață, îmi asum *nedelicatețea* de care s-a ținut departe prietenul său (între timp, trecut în lumea de Dincolo), adunând între copertile unei cărți *înscrisurile* păstrate atâția ani în lada sa cu scrisori. Ca și în alte cazuri, rămâne umbra unei neîmpliniri (deși acum parcă ar fi o rază de speranță): regretul de a nu putea aduna laolaltă, într-un întreg, urzeala unui roman epistolar, acel du-te-vino ce se țese în ani între expeditor și destinatar, într-un perpetuu schimb de roluri. Date fiind dese referiri ale istoricului Al. Zub la corespondența sosită de la București („ieri am primit o scrisoare de la Dv., frumoasă și nespuse de amabilă, astăzi alta”), bănuim că la celălalt capăt se păstrează (ar trebui să se păstreze) un număr impresionant de epistole. Până acum, nu am reușit decât să aflăm că o parte din corespondența academicianului se găsește, încă nedesfăcută, în depozitul Bibliotecii Metropolitane „Dumitru Stăniloae” din Iași, căreia Alex. Zub i-a făcut o substanțială donație în 2022.

În cele ce urmează, am selectat câteva epistole dintre cele despre care Nicolae Gheran scria că „au valoarea unui jurnal intim”, pe care eu le-aș numi un seismograf al stărilor sufletești nu doar ale expeditorului, ci și, precum bilele de pe masa de biliard puse în mișcare prin ricoșeu, ale destinatarului.

¹ D.G.P.T. – Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor

[1]

Dragă Domnule Gheran,

Sunteți indispus, măhnit fără motive? Am simțit întotdeauna că în spatele exuberanței Dv. pândeste, așteptând clipa în care să se poată

înstăpâni suveran, tristețea celui personaj care când nu se poate amuza pe seama semenilor săi își caută chipul în oglindă. Dar veselia lui e mistificare. Sub fardul bietului „pagliaccio” tremură lacrima, râsul lui e o formă a tristeții și o nouă ironie.

Dar mi-e teamă că deslușindu-vă această intuiție nu contribui deloc la risipirea mahnirii Dv. Instalată fără motiv, precum ziceți, ea va dispărea, sper, fără demersuri exterioare.

Să ne întoarcem, deci, la oile lui Rabelais. Mă bucur că „Xenopol” a ieșit din impas. Firește, tot ce se mai poate face spre a împăca diversele exigențe, mai mult ori mai puțin întemeiate, voi face. Ați observat poate că în ciuda reputației mele de ființă rebarbativă, am fost destul de rezonabil la ajustările cerute, cu condiția ca ele să nu altereze valoarea științifică a lucrării.

Să vă spun că, indiferent de colaborarea noastră „biobibliografică”, mă bucură orice rând de la Dv.?

Cu afectuoasă prietenie

Al. Zub

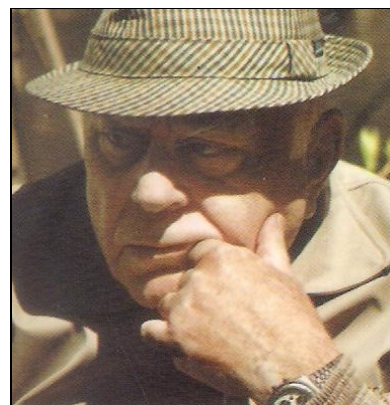
Iași, 2 iunie 1972

[2]

Dragă Domnule Gheran,

Răspund un oarecare întârziere scrisorii Dv. din 16 mai, fiindcă am vrut ca răspunsul să însemne și lichidarea unei obligații mereu amânate cu privire la volumul „Xenopol”. Indicele de nume și cel de materie în fine încheiați, vi i-am expediat astăzi pe adresa Editurii. Au ieșit optzeci și câteva pagini. Sper că e ceva mai bine întocmit decât cel de la „Kogălniceanu”.

Regret că lectura Dlui Pienescu, izvorâtă din cele mai bune intenții, a amânat atât de mult trimiterea lucrării în tipografie încât se pune acum chestiunea reprogramării ei. Cred că

cei câțiva termeni pe care i-a restituit dsa textului ar fi putut fi recuperati fără riscuri și „în pagini”. Cum suntem către sfârșitul lui *mai*, s-ar putea să rămână totuși timp pentru finalizarea lucrării încă în cursul acestui an.

Am sperat să pot veni pentru câteva zile la București, dar n-a fost chip. Niște scrisori primite din Belgia și altele „descoperite” tardiv în țară m-au constrâns să fac o *addenda* de aproape 200 p. la volumul „Pârvan”: transcriere, colaționare, note, corecturi etc. Vă închipuiți că nu mi-a fost tocmai ușor, mai ales că operația se suprapunea peste obligația de a redacta lucrarea de la Institut. Aștept acum să văd ce va decide „Minerva”. În toamnă se împlinesc 90 de ani de la nașterea lui Pârvan și un asemenea volum ar cădea, cred, cât se poate de bine pe piață. Mă întreb însă dacă și acolo nu înclină balanța sectorului economic spre o reprogramare.

Îmi închipui că rândurile mele cad într-un moment când agitațiile antrenate de conferința scriitorilor vă țin atenția îndreptată în altă direcție și regret că trebuie să vă plictisesc cu asemenea mărunțișuri.

N-am văzut pe piață, nici măcar anunțată, *Istoria bibliografiei române* a dlui Theodorescu. Să fi întârziat atât de mult?

Al dv., cu aceleași bune sentimente și cu speranța de a vă vedea

Al. Zub

[Iași, 15 iunie 1972]

P.S. Scrisoarea dv., tristă, sceptică, m-a convins încă o dată că un volum de memorii semnat de Nicolae Gheran, fie și cu destinație postumă, ar fi o Operă dintre cele mai interesante pentru generația noastră. În ce mă privește, îl aștept cu o mare bucurie și cu legitimă curiozitate.

(va urma)

Miezul unui ev aprins Probleme... (VI)

Încă o paranteză, de data asta în legătură cu întrebarea despre ce anume ar fi *cultura* – în accepțiunea bolșevică a vremii, de bună seamă –, s-ar cuveni să-și aibă rostul ei în înțelegerea lucrurilor. Despre cultură se vorbește mult în toți anii regimului comunist și cu deosebire în cei ai instaurării lui în România, ea apare în discursul oficial cu o frecvență mare, iar întrebarea o impune inclusiv susținerea din 1952 a lui Stalin despre necesitatea dobândirii de către popor a unei *culturi multilaterale* ca una din condițiile importante ale mersului sovietic spre comunism. Or, până la această etapă, de ce să nu fi fost la fel de necesară o astfel de cultură multilaterală și care să-i fie acesteia variantele ce s-ar cere depășite și în ce anume ar consta ele?

Cultura, de fapt, o anumită cultură, bolșevismul a avut-o mereu în atenție și rădăcinile preocupării și vizinii lui în materie îi sunt în principal marxiste. Generic, termenii sunt cam cei pe care îi putem identifica la noi în citarea lui Marx de către Miron Constantinescu în introducerea lui la cursul de materialism dialectic și istoric ținut în 1950 la Universitatea serală de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.M.R. – precum atestă un număr de acum al *Contemporanului*: *În celebra sa lucrare „Contribuție la critica filosofiei hegeliene a dreptului” (1841), Marx scria: „Este evident că arma criticii nu va putea înlocui critica armelor; forța materială nu poate fi sdrobotită decât prin forță materială; însă teoria se transformă și ea în forță materială îndată ce cuprinde masele. Teoria este capabilă să cuprindă masele...”. Deschidem cursul de materialism dialectic și istoric cu acest citat din Marx pentru că el exprimă cu mare precizie și putere legătura indisolubilă dintre teoria și practica revoluționară și arată că dacă forța materială nu poate fi sdrobotită decât prin forță materială, apoi teoria care a pătruns în mase, care mobilizează și ridică la luptă masele, devine o uriașă forță materială.*

Este vorba de un teritoriu social conceput ca fiind inevitabil al confruntării efective continue, al luptei revoluționare și al angajării în conflict a *maselor* privite ca deținând și impunând cauza stării conflictuale și fiind motorul, dar și beneficiarul reușitei iminente – iar factorul cultural, indiferent cum i s-ar spune, are condiția teoriei care devine o uriașă forță materială, deci *unealtă și armă*, atunci

când *cuprinde masele*. De ce nu sunt *masele* înseși, adică *poporul*, izvorul și prin ele însele și de la sine promotorul *mersului înainte*, fie acesta și revoluționar, mai ales că, în lupta lor, ele ar instaura o *democrație populară*, adevărat că prin intermediul unei *dictaturi*, cea a *proletariatului*, partea cea mai organizată și activă a poporului însă și de ce să fie nevoie de venirea în mijlocul lor a aducătorului de *lumină*, de *învățătură*, a conducătorului providențial, atoateștiutor și atotputernic – este și acesta un fapt de cultură, în general trecut cu vederea, puțin discutat în raport cu pregnanța prezenței reale a personajului în cauză, doar ca rol al *personalității* în istoria pe care o construiesc totuși masele, dar sigur important ca factor persuasiv și pe rostul căruia, ca avându-și rădăcinile unde și le are, se va fi mizat din plin, firește că materialist-dialectic și concret istoric. Prin urmare, avem de a face cu o *cultură* a cărei inimă pulsează *ideologic* în relație cu atingerea unui obiectiv concret în teritoriul vieții practice, motivând, justificând, legitimând fapte și atitudini în acest orizont, o *cultură* care se instituie *propagandistic* și dacă e cazul, se impune pe orice cale, inclusiv prin restricții și constrângere, care are o funcție și o finalitate precise și presupune, clădită pe confruntare și acționând în condiții de confruntare, repudieri și asocieri de valori după criteriile dictate de ținta, strategia și tactica revoluționară, oportunist. Și la coborârea căreia în mase se ajunge tot prin revoluție – prin ceea ce s-a numit *revoluție culturală*.

Tocmai de aceea *Contemporanul*, în decembrie 1950, se emoționează redacțional cu majuscule dinaintea proiectului planului cincinal românesc gata de implementare: *Mărețe sunt perspectivele deschise în domeniul culturii de Planul nostru Cincinal. În 1955 va fi îndeplinită sarcina fundamentală a Planului Cincinal – construirea bazei economice a socialismului și vom fi lăsat în urmă și întunericul neștiinței de carte, vom fi prăvălit definitiv zidurile care împiedecau pătrunderea culturii în mase, vom fi aprins în conștiința a noi milioane de oameni ai muncii luminile culturii și științei înaintate. Cu, sigur, obligatoria trimitere unde trebuie: Primul nostru Plan Cincinal ne apropie de acele vremuri când se vor putea traduce în viață și în țara noastră minunatele cuvinte ale tovarășului Stalin: „Să facem din toți muncitorii și din toți țărani oamenii culți și instruiți”. Culți și instruiți – adică având o bună*

pregătire *politico-ideologică* sau altfel spus, deținând *adevărurile* marxism-leninismului, cunoștințele profesionale necesare muncii performante, *stahanoviste*, și o *conștiință înaintată*, nivelul pregătirii și gradul în care au fost acestea însușite și operaționalizate verificându-se în *practica revoluționară* prin calitatea de *arme și unelte* ale revoluției a tuturor muncitorilor și țăranilor. De fapt, prin supunere necondiționată și dacă se poate, conștientă, liber consimțită, față de conducător și față de învățătura lui și prin participare, în aceste condiții, la proiect într-una din formele zise de *conducere*, pentru că una din țintele propagandistice ale acestui demers emancipator o constituie dobândirea de către toți cetățenii a aptitudinii de participare la un democratic, însă doar metaforic act de conducere.

În acest scop, precum titra același *Contemporanul* în octombrie 1950, *Democrația populară dechide drum larg culturii*. Iată cum: *Experiența sovietică este capitală în acest sens și constituie baza ridicării culturale a țărilor de democrație populară. În țările de democrație populară se duce un război crunt împotriva analfabetismului, pentru combaterea superstițiilor, a misticismului și obscurantismului. În țara noastră au fost alfabetizați 1.600.000 de cetățeni. Numai în mediul rural, în anul școlar 1949-1950 au funcționat 17.918 școli de alfabetizare. Peste 280.000 de adulți au absolvit ciclul al doilea al acestor școli. Pe întreg cuprinsul țării s-au ridicat o serie de instituții noi culturale pentru mase. În cel mai îndepărtat cătun s-au înjghebat echipe culturale-artistice, cercuri de lectură. Talentele din sânul poporului au fost chemate să se desvolte în deplină libertate. Dar socialismul presupune deopotrivă dezvoltarea uriașă a forțelor de producție, ridicarea continuă a productivității muncii. Ori acestea nu sunt posibile fără însușirea unei tehnici superioare celei capitaliste. În țara noastră s-au înființat numeroase școli medii tehnice, școli de calificare pentru muncitori, patru politehnici de doi ani pentru muncitorii cu o înaltă calificare; aproape în fiecare fabrică există cluburi și colțuri roșii, focare de răspândire a învățăturii marxist-leniniste, a experienței muncitorilor sovietici, a metodelor înaintate folosite de fruntașii în producție, inovatori și raționalizatori. De asemenea, aproape în fiecare sat există un cămin cultural, care contribuie prin conferințe de popularizare a științei agrotehnice →*

AUREL BUZINCU

sovietice la transformarea socialistă a agriculturii. Totul, desigur, în vreme ce: Regimul capitalist nu se mulțumește numai să răpească masselor dreptul la cultură, ci caută să oprească progresul științei, al culturii în genere, să le întoarcă într-un nou ev mediu al ignoranței și misticismului. Iar acestea se datorează, poporul trebuie să cunoască faptul, împrejurării că Partidul clasei muncitoare a inițiat revoluția culturală menită să dea o largă răspândire culturii și științei în rândurile poporului, să smulgă din ghiarele neștiinței de carte și ignoranței milioane de oameni, să promoveze tot ce are progresist cultura noastră, făurind – după strălucitul exemplu al Uniunii Sovietice – o cultură nouă pusă în slujba poporului, în slujba progresului. Cu sprijinul și prin îndrumarea Partidului, din ce în ce mai mulți oameni de cultură din țara noastră și-au legat munca creatoare, năzuințele lor, de cauza celor ce muncesc. De aceea, intelectualii cinstiți, învățătorii și profesorii, tehnicienii, oamenii de literă și de artă, oamenii de știință sunt înconjurați cu dragoste de către poporul nostru muncitor.

Dincolo de experiența sovietică, revărsată zilnic și cu frățească dărnicie în viața românilor pe toate căile, stă la îndemâna poporului proaspăt alfabetizat și larg deschis culturii progresiste, culturii *unealtă și armă* a progresului, întocmai lui Lazăr al lui Dan Deșliu, de curând sărbătorita la doisprezece ani de la apariție, geniala operă a tovarășului Stalin „Istoria Partidului Comunist (bolșevic) al Uniunii Sovietice. Cursul scurt”. Această operă clasică a marxismului creator – află, tot din Contemporanul, masele de muncitori și țărani dornice de progres și puse pe lectură culturalizatoare – generalizează științific uriașa experiență a Partidului lui Lenin și Stalin, oglindind drumul străbătut de el în decursul Istoriei, din primele cercuri social-democrate și până la marea Partid Bolșevic care conduce astăzi cu înțelepciune primul Stat socialist din lume și duce cu siguranță poporul sovietic înainte, pe drumul spre comunism. Tovarășul Stalin, marele corifeu al științei, a fundamentat istoria științifică a bolșevismului. În „Cursul scurt”, tovarășul Stalin, cu o deosebită profunzime și claritate, specifice lui, expune istoria partidului pe baza principalelor idei ale marxism-leninismului. Intr-o legătură indisolubilă și organică cu istoria Partidului Bolșevic sunt reliefate ideile marxismului și felul în care au fost

desvoltate în mod creator de către Lenin și Stalin. Istoria P.C. (b) al U.S. este marxism-leninismul în acțiune. „Cursul scurt” – cea mai măreață creație a comunismului științific – arată covârșitoarea importanță a teoriei marxiste, a ideilor înaintate pentru lupta clasei muncitoare, pentru transformarea revoluționară a societății, pentru Victoria comunismului. Cursul scurt de istorie a P.C. (b) al U.S. evidențiază cu o deosebită claritate forța măreață a marxismului creator, care nu recunoaște valabilitatea anumitor concluzii și formule veșnice, pentru toate epocile și perioadele. „Cursul scurt” ne învață că marxismul este dușmanul oricărui dogmatism sau talmudism. Cu, sigur, această parte care vizează marxismul creator datorat marelui Stalin – intens promovat acum ca avându-și rolul lui important în mersul înainte, ca și, însă, efectele lui politice perverse, neprevăzute sau ignorate de inițiator și trădând, în orice caz, o inabilitate a acestuia explicabilă cel puțin prin a se fi mizat mai mult pe autoritate și pe putere decât pe dialectică. Accentul pus în discursul oficial de partid pe condițiile concrete – pas cu pas tot mai speculate în interesul comunismului național (profitabil pentru autoritate și nicidecum pentru societate și cetățean) – își are aici sursa legitimității.

În același an, spre exemplu, Pavel Țugu aducea în Contemporanul, din vintrele aparatului propagandistic, următorul mesaj – semnificativ în mai multe planuri: Partidul nostru, aplicând la condițiile țării noastre învățăturile lui Lenin și Stalin despre revoluția culturală și bogata experiență a gloriosului Partid Bolșevic, folosește Statul nostru de democrație populară ca un mijloc puternic în uriașa muncă de luminare și educare a masselor muncitoare. Răspândirea culturii în sânul masselor, făurirea unei noi culturi și a unei noi intelectualități, reeducarea vechei intelectualități care se pune din ce în ce mai activ în slujba poporului muncitor nu au caracterul unui proces spontan, ci necesită o largă acțiune organizată și planificată de către Statul dictaturii proletarietului. Și tot el, despre avântul culturii și al culturalizării: Regimul de democrație populară și-a pus ca scop răspândirea culturii și științei în popor, cuprinderea unor largi mase în învățământ, pentru a face din știință și cultură un bun al lor. În școli s’a introdus un învățământ științific bazat pe concepția cea mai înaintată despre lume, concepția materialismului dialectic. În locul educației reacționare, șovine și mistice,

a început să se desvolte în școlile din țara noastră o educație nouă, în spiritul progresului și al frăției între popoare, liberă de orice misticism și fatalism. Copiii noștri au fericirea să ia contact din școală cu adevărata știință, să-și cultive încă din fragedă copilărie cele mai nobile simțăminte de dragoste pentru viață și oameni, de devotament față de Patrie și oamenii cari muncesc. Presa și cartea joacă un rol deosebit în educarea masselor populare. Presa noastră și cărțile ce se tipăresc au un conținut profund democratic, propovăduiesc ideile de umanitate și de pace, munca și tot ce este mai înălțător pentru omenire. Operele marilor clasici ai proletarietului Karl Marx, Fr. Engels, V. I. Lenin, I. V. Stalin, sunt răspândite în sute de mii de exemplare. (...) O mare extindere a luat activitatea culturală în întreprinderi, uzine și în cartiere. Datorită activității sindicatelor, în întreprinderi și instituții, sub îndrumarea organizațiilor de partid, se desfășoară o largă activitate de culturalizare a oamenilor muncii. Astfel, funcționează peste 6.000 de biblioteci sindicale având peste 6.000.000 volume S-au înființat peste 1900 cluburi, 4220 de colțuri roșii, întreprinderile și instituțiile au echipe artistice de cor și joc, de teatru și formațiuni de orchestră. Echipele artistice sindicale, cuprind aproape 100.000 de muncitori. În cadrul celor peste 1.790 coruri muncitorești și a celor 1.750 echipe de jocuri, zeci de mii de muncitori execută minunate cântece sovietice și românești într-o formă artistică din ce în ce mai înaltă. (...) Regimul de democrație populară a adus în satele noastre, ținute sute de ani în întuneric și înapoiere culturală de către regimul burghez-moșieresc, o viață nouă. Prin crearea gospodăriilor agricole de Stat, a stațiilor de mașini și tractoare, a gospodăriilor agricole colective s-au format în sate puternice centre de cultură. Un rol important îl joacă în munca de răspândire a culturii la sate, Arlus-ul, Societatea pentru Răspândirea Științei și Culturii și cele aproape 12.000 Cămine Culturale înzestrate cu biblioteci și unele din ele, cu aparate de radio, aparate cinematografice. Bibliotecile căminelor culturale sunt frecventate de sute de mii de săteni.

Pe lângă Căminele Culturale activează aproape 10.000 de echipe de cor, de joc și teatru. La șezătorile și serile culturale, la audițiile colective de radio și, la vizionarea filmelor, participă milioane de țărani muncitori. Niciodată în țara noastră nu a existat un asemenea avânt cultural la sate...

JURNAL DE PREZENȚĂ

(XIV)

1971

8 februarie

Ședință de plan la BPT.

9 februarie

Citesc Plotin. Avramescu mi-a spus că a vorbit cu Silviu Iosifescu, dar n-a reușit nimic. I-am dat referatul lui Sincu și sumarul antologiei structuralismului în sfârșit convenit și cu Savin Bratu.

10 februarie

Ofertele lui Romul Munteanu, Savin Bratu și Ioana Crețulescu sunt la mine.

11 februarie

Am discutat cu Crohmălniceanu și a fost binevoitor ca totdeauna. Savin Bratu vrea să obțină de la mine referatul la oferta Ioanei Crețulescu. N-o să se întâmples.

12 februarie

Citesc din Plotin. Pentru BPT redactez Anton Holban. Îmi place! Am trimis un pachet acasă.

13 februarie

Avramescu a înaintat oferta mea referitoare la structuralism (!) Gabi Omăt e destul de șifonată, de parcă i-aș fi luat ei ceva... Mi-a venit abonamentul la „Critique”.

14 februarie, duminică

Citesc Mircea Eliade – *Le sacré et le profane* și ascult Beethoven.

15 februarie

Soacra lui Avramescu a făcut cancer. Nu mi-a dat de lucru pentru acasă.

16 februarie

Am terminat Plotin. Citesc Roger Caillois – *L'Homme et le sacré*.

17 februarie

Trebuie să mă apuc de scris pentru teză.

18 februarie

Am luat de la Savin Bratu referatele pentru oferta lui Romul Munteanu la Bachelard și pentru cea a Ioanei Crețulescu. Mi-a dat o recomandare pentru Sami Damian la „România literară”. Iat-o: *Dragă Sami, Văd că îmi merge... deși Lungu e un pisălog și am cedat presiunii lui. Nu-mi pare rău să fie ajutat, dar nu la el țin tare mult. Și, dacă într-adevăr ții la păreriile și recomandările mele, îți trimit de data*

asta pe cineva pe care îl prețuiesc (o prețuiesc) realmente din tot sufletul. Este o persoană excepțională și știe carte cum pușini știu. Aș vrea s-o văd afirmată și dacă tu o poți sprijini, ți-aș fi recunoscător. Deci, am reluat legăturile!

S. Bratu”

Am ascultat Bruckner – *Simfonia în mi major*.

19 februarie

Redactez Alfred de Musset. Citesc Eugen Simion despre Lovinescu. Am vorbit cu Dim. Păcurariu.

20 februarie

Citesc în continuare din Musset pentru BPT și din Eug. Simion pentru mine. Am

vorbit cu Gellu Ionescu despre ediția lui, Tudor Vianu.

21 februarie, duminică

Citesc în continuare *Lovinescu* de Eugen Simion. Am scris un articol intitulat *Contradicția lui Manolescu*, apropo de cartea lui *Contradicția lui Manolescu*. Am vorbit cu S. Damian să i-l dau lui.

22 februarie

Citesc Musset pentru BPT.

23 februarie

Citesc Musset pentru BPT și Ivăsiuc pentru mine.

24 februarie

Cunosc la Biblioteca Academiei un X. Se uită după mine tot timpul. Dar și eu după el. Am fost la „România literară” și S. Damian s-a fâstăcit. M-a prezentat șefului de la departamentul critică literară, al cărui nume nu l-am înțeles. Am predat articolul despre Nicolae Manolescu.

25 februarie

X m-a condus de la bibliotecă la stația de autobuz. Inginer, face o teză cu multă matematică, e anul al III-lea la doctorat.

26 februarie

Ședeam de vorbă cu Sincu la bibliotecă și a venit X. Când ne-a văzut, m-am făcut nu roșie, ci vișinie... La el o să mi se înfunde... Iar Mircea Martin, care a văzut scena, a zis: „Ce înseamnă interesul!”

27 februarie

M-am încăierat cu Cornel Simionescu¹⁸ (el crede că-mi poartă de grijă!) și am plecat la 13,30 de la editură. Mama venise la mine de la Râmnic și spălase rufe. Am fost împreună în oraș. L-am căutat pe X la telefon să mă explic, dar nu era. Păcat. E un om foarte sobru.

28 februarie, duminică

Mama a plecat cu rapidul până la Buzău, după ce a pierdut acceleratul de Râmnic. Am mai citit din Ivăsiuc.

1 martie

Mărțișor de la Avramescu. La Bibliotecă, X neliniștit și febril. Am stat de vorbă în grădina 3 ore și jumătate. A venit și Mircea Martin, care a încercat să preia inițiativa discuției, dar după vreo jumătate de oră s-a lămurit și a abandonat.

2 martie

Sunt de gardă în redacție. Am predat referatele lui Savin Bratu pentru Romul Munteanu și Ioana Crețulescu și cel semnat de Sincu (dar scris de mine) pentru Bachelard. Am început să redactez *Antologia de poezie persană*. Am fost la „România literară” și nu mi-au acceptat articolul despre Nicolae Manolescu. Mi-au spus să scriu un articol de 3-5 pagini, o comparație între doi autori.

3 martie

M-am întâlnit cu Savin Bratu (19) la facultate și i-am dat un număr din „Critique” și cărțile împrumutate de la Silviu Iosifescu. M-a rugat să aflu de la S. Damian cine o înjură la „România literară” pe Ioana Crețulescu. N-am de gând să mă bag. Citesc pentru mine Nicolae Breban. M-am dus la optician cu rețeta să-mi fac ochelari noi.

4 martie

Am citit din Breban și m-am dus la miliție să vizez buletinul.

ECATERINA ȚARĂLUNGĂ

¹⁸ Coleg de redacție. Născut la Iași, provenea dintr-o familie friulană la origini, din nordul Italiei.

¹⁹ Conferențiar la Catedra de Teorie Literară.

Eseu

NIETZSCHE, SIHASTRUL DIN NOI

Irefutabilul Nietzsche și Ecce Fercu
sau ce ascundem sub măștile
(pre)judecărilor*

(I)

Motto:

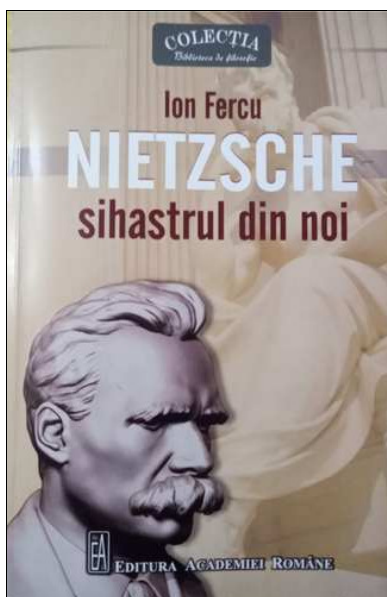
„Omul n-are acces la adevăr,
realitatea fiind exterioară lui,
judecățile lui afirmative și negative
având aceeași valoare gnoseologică,
etică și estetică.” (Pyrrhon)

Petre ISACHI

I.1. Adevărul lui Nietzsche și prejudecățile ferculiene

Prin *Ecce Homo*, Fr. Nietzsche - care intuește genial și prefigurează cyborgul contemporan aflat misterios într-o (i)rațională expansiune, căutare, aș spune suprație cosmică - se înscrie metaforico-filosofico-simbolic, cu luciditatea interogativo-dionysiac-apolinică - care-i caracterizează gândirea poetică - Fr. N. este poetul-filosof absolut -, într-un tip de om (a)simptomatic pentru viitorul ce ne redesează în 3D/ metavers, soarta imprevizibilă: „Aparțin aceluia gen de mașină care poate exploda”; reținem „gen de mașină”, deși adaugă, tot el, în același celebru studiu: „Scriu cu sângele meu”... Să ne mai întrebăm, totuși, câți dintre noi, epigonii, mai scriem cu „sângele” nostru? Nu, nu este o simplă interogație retorică... A scrie cu sângele tău înseamnă a-ți dezvălui gândirea cea mai profundă și mai necesară, cea care a devenit (sau poate să devină) viață. Dacă scrierea/ scriitura înseamnă artă și îndeosebi muzică - „o revelație mai înaltă decât orice înțelepciune și orice filosofie”, Beethoven -, aceasta se datorează faptului că ea e o dezvăluire liminară a intimității, a sufletului/ inimii; altfel spus, arta înseamnă mărturisire onestă/ rugăciune, adică o viziune total subiectivă, o „prejudecată” personală, inimitabilă, un adevăr metaforic de tipul: „Arta e o formă de rugăciune. Omul nu trăiește decât prin rugăciune” - un pictor rus, a dat această admirabilă definiție artei. Pentru poet/ prozator, critic, a scrie în fiecare zi configurează divino-profan, un mod specific de a te ruga. Doar arta ca o formă atipică de liminară

*Ion FERCU, NIETZSCHE,
SIHASTRUL DIN NOI, Editura
Academiei Române, București, 2024

sinceritate pare să reconfirme răspunsul lui Fr. Nietzsche, la întrebarea-prejudecată: „Ce este adevărul? - O multitudine mișcătoare de metafore, metonimii, antropomorfisme: adevărurile sunt iluzii despre care am uitat că sunt iluzii”. Nu întâmplător, scriitorul-filosof Ion Fercu își deschide vol. **Nietzsche, sihastrul din noi**: Partea I, *Prejudecățile: infern și provocare eternă* (pp. 13 - 90), sugerându-ne mefistofelic faptul că niciun adevăr omenesc nu se va naște vreodată dintr-un liber arbitru. Cunoașterea adevărată, o prejudecată-metonimică a efemerității, „clipei”, renaște perpetuu într-o misterioasă comunicare dionysiac-apolinică, cu lucrurile/ ideile; totul curge dintr-o necesitate interioară, inefabilă, dintr-o curiozitate ludică, care justifică tot și toate, inclusiv geniul morții și păcatul „mumei Eve”, încât doar „cunoașterea absolută” - cum argumentează Lucian Blaga în **Cenzura transcendentă** - e prin firea ei o cunoaștere îndreptată asupra obiectului ca țintă de „creat” din increat. Opozițiile majore din gândirea lui Nietzsche: distanță vs. proximitate, indiferență vs. pasiune, formă vs. haos, clasic vs. romantic, finit vs. infinit, rău vs. bine etc., reunite sub antiteza dintre Apolinic vs. Dionysiac (din *Nașterea tragediei*), sunt etern remodelate prin voința de a trăi - „dor nemărginit” -, stare activă, permanent potențată de voința de putere, urmând miraculos teza schopenhaueriană argumentată în **Lumea ca voință și reprezentare**. Se

știe: a exista nu înseamnă doar a trăi. Nietzscheismul ferculian reconfirmă ideea că viața amestecă și unește, doar aparent întâmplător, contrariile, într-un dans dionysiac al vieții și al morții, pe care-l joacă cu ea însăși; așa se explică de ce trăirea dionysiacă coincide mereu cu sine și e mereu proiectată afară de ea însăși. Viața e simultan instinct, naștere și corupție, forță misterioasă, guvernată de geniul morții, care se afirmă și se sfășie între voința de a cunoaște și voința de a trăi. Nonconformismul kantiano-dostoievskian specific lui Ion Fercu, imanent vol. **Nietzsche, sihastrul din noi**, continuă să reconfigureze cordial-polemic din această „forță” misterioasă, o chemare la viață - precizăm nu la violență, care sugerează slăbiciune/ neputință, disperare -, ci la un indice al „adevărului” predestinat, paradoxal, să fie uitat. Ființa sfășiată între dorința de a cunoaște și voința de a trăi nu poate exista în condiții de simultaneitate, la valori și intensități egale, încât dezechilibrul și eterna polaritate/ opoziție apolinic - dionysiac devine o necesitate existențială. De ce? Pentru că voința de a (re)cunoaște ne împinge spre ieșirea din existență, deci spre anihilarea ființei, spre disoluția ei. Soluția nu constă în negarea „ultimului adevăr” - ultima prejudecată -, fapt imposibil din moment ce l-am pătruns, asimilat, trăit, ci în „uitarea” lui. Uitarea „adevărului” - o necesitate (ne)înțeleasă - înseamnă libertatea în acțiune. O prejudecată utilă, ar admite, probabil, și Ion Fercu, este uitarea: „marele secret al firilor tari”, credea romancierul Balzac, „măsură de consolare a ființei”, era de părere filosoful Blaga. Prin urmare, adevărul artei nu este, în primul rând, unul al cunoașterii, ci unul al trăirii. Câtă trăire autentică, atâta conștiință, artă, poezie sibilinică, mirare, interogație, „vis al ființei și al neființei”. Prima confirmare este imanentă Operei lui Nietzsche și reiterată sisific: Ne-am îndepărtat și ne îndepărtăm inexorabil de lume, am pus la distanță instinctul, l-am condamnat pe Dionysos, trimițându-l la condiția lui Apollo, ne-am rupt de sentimentul/ certitudinea că viața pe care o trăim își este sieși propria rațiune. Extazul dionysiac înseamnă pătrunderea în esență, →

PETRE ISACHI

încât, simultan, acesta blochează sensul, rațiunea existenței, creează absurdul existențial. Dar, cum nimic nu poate schimba esența, toate sensurile se prăbușesc, adevărul se uită, acțiunea își pierde justificarea, sensul existenței devine, în timp, un non-sens neînțeles. În limbajul lui Fr. N.: „*Cunoașterea ucide acțiunea, pentru acțiune este nevoie de valoarea în iluzii*”; desigur, când iluziile/prejudecățile dispar, disoluția ființei este fatal și paradoxal decisă. Nu întâmplător, autorul vol. **Așa grăit-a Zarathustra** „spunând-și Antichrist, și-a dovedit foamea intensă de Hristos”. Nimic mai fericit-util pentru cunoaștere, ipostazele cunoașterii – concretă, paradisiacă, luciferică (*plus-cunoaștere; zero-cunoaștere; minus-cunoaștere*), mitică, ocultă; am folosit limbajul blagian – decât foamea de Dumnezeu. Paradoxal, dar „foamea de Hristos”, de sacru înseamnă trăire autentică dionysiacopolinică. Acesta-i „adevărul” lui Fr. N., în numele căruia, potrivit „voinței sale de a se decide între Antichitate și Creștinism, a văzut în Hegel, un teolog perfid, iar în Goethe un păgân sadea”. Așa și par să fie cei doi gânditori sub măștile pe care le afișează! Prin urmare, orice prejudecată naște pe loc o altă prejudecată și mai indecisă, și mai seducătoare, când mai îndepărtată, când mai apropiată de Omul atemporal aflat „dincolo de bine și de rău”, sub o misterioasă cenzură transcendentă, care oprește, interzice „însăși cunoașterea deplină, pozitivă, nedisimulatoare. Omul n-are posibilitatea să treacă peste această opreliște, fiindcă ea e înscrisă în ființa și structura sa” (L. Blaga).

A te distanța de lume în contra ființei și a structurii date/ predestinate înseamnă a o gândi, a o raționaliza excesiv prin mijlocirea conceptelor și a logocrației, a o pune sub autoritatea Rațiunii, a o lungi sau a scurta după un pat procustian fictiv conceput după o logică/ filosofie absurdă, ruptă de viață. Aici, credem noi, gânditorul Ion Fercu se desparte de Fr. N. Autorul vol. **Nietzsche, sihastrul din noi** cuprinde și interpretează „realul” într-un limbaj propriu contemporaneității, sincronizat cu spiritul și gnoseologia specifică unor arii culturale planetar cunoscute, într-un stil/ limbaj logico-filosofic, voit profesoral, inter - și transdisciplinar. Sabia autocenzurii își

face datoria, scriitura păstrează elanul echilibrului apolinic și al măsurii specifice Profesorului dubitativo-omniscient, prieten cu toate sistemele filosofice – se înțelege, supărându-i, din când în când, pe Kant, Cioran, Blaga, Dostoievski. Măsura înainte de toate îl determină să fie obiectiv, să rămână „la toate rece”, legat cu funii cognitive de catargul „adevărului uitat”, convins de sirenele prejudecăților că „toate-s vechi și nouă toate”, încât nu are o viziune tranșant-polemică, demolatoare împotriva socratismului și a metafizicii inițiate de Platon și reluate/ perpetuate de creștinism, dar nici împotriva „profetului nebun al nihilismului”, adică a „sihastrului din noi”. El înțelege, asemenea lui Ivan Karamazov – sper să nu-i fi greșit prenumele – : dacă Dumnezeu nu există, *totul este posibil*. Din nefericire, în orgoliul său homeric, astăzi, omul contaminat de (ne)muritoarea inteligență artificială, dar și de geniul morții, de utopii/ distopii, ideologii, pseudoreligii, metafizici aleatorii etc. chiar crede că totul este posibil... În antiteză și complementaritate (*coincidentia oppositorum*), după cel ce a gândit și a scris **Nașterea tragediei** (ediția a II-a, 1874), metafizica inventează lumi care **nu** există, niște „lumi ascunse”, încât este mai curând o „știință a idealului și a minciunii”. Doar în Dumnezeu să-și afle sălaş și să se ascundă *minciuna* = „adevărul” acceptat de toată lumea? Imanent existenței obișnuite, dionysiacul actualizat de filosoful-poet Fr. N. reprezintă o potențare a trăirii, în dauna cunoașterii, ceea ce înseamnă că însuși actul trăirii propune și necesită o altă existență. Efectul artelor, pe acest suport dual, se măsoară prin deconstrucție ontologică, adică noi construim, aparent paradoxal, dărâmand, cum definește conceptul deconstrucției Ion Petru Culianu, discipolul lui Mircea Eliade. „Uitarea” adevărului/ realului văzut, raționalizat, conceptualizat rămâne un imaginar asumat existențial ce perpetuează deconstrucția.

Opoziția „metafizicii de artist” specifică scriitorului contemporan este cea dintre Socrate și Dionysos, care implică activ, atât creatorul, cât și receptorul de artă, deși condiția fericirii ar fi să nu aderi la nimic, în circumstanțele în care „adevărul este ceea ce se vede” (Sf. Augustin).

Semințele zborului

iubito,
nu lăsa ca iedera umbrei
să cucerească
cetatea viselor mele!

pe treptele
amintirilor înghețate
un suflet se chinuie
să urce spre tine

în brazda durerii
semințele zborului
așteaptă primăvara
ochilor tăi

pe frageda iarbă
a cuvintelor
așteaptă să fie culeasă
roua sărutului

iubito,
ucide distanța dintre noi
cu un zâmbet
vindecă singurătatea
mâinilor mele
cu o simplă atingere!

fii ploaia ce cântă
cu o mie de degete
pe clapele trupului meu!

fii fructul ce cade
în gura inimii
înfometate de dragoste!

fii nufărul lacrimii
fii vântul ce face frunza
să tremure
fii vinul ce umple
paharul absenței!

fii cerul
ce își apleacă urechea
la rugăciunile mele!

fii steaua ce cade
în marea moartă a sângelui
readucând-o la viață!

IONUȚ CARAGEA

(din volumul în pregătire *Fântâna care-și bea singură apa*)

Clopotele dintr-o existență de poet neuitător

Debutul literar al liricului de la Cazangic, Valeriu Matei, a venit ca o mireasmă a unui timp ce trebuia să vină și acela se lăsa prea mult așteptat. Poetul trăia între netimpul existent și timpul care nu putea să nu fie, a cărui mireasmă adevărată era și creația lui. Care îndrăznește să anunțe timpul preconizat și să-l adevărească, prin poezie, căutătorilor de nou timp.

Era anul 1981, luna noiembrie. Timpul abia perceptibil avea zvon de clopot, sfințit cu agheasma lacrimilor unor călugări evadați din lume, nu și din timpul Adevărului, mai bine zis: din supratimpul universal.

Ștabii epocii ateiste nu aplaudau, nici nu încuviințau asemenea comportament de clopotar, considerat derapaj de la normele bunului-simț de tip sovietic, unde Dumnezeu și Credința Ortodoxă nu aveau bon de acces: „Bat clopotele, mamă, în schitul Sfintei Vineri./Bat clopotele toamnei și noi suntem azi triști./De-atâtea lacrimi urcă fântânile la ceruri/Și văduvită-i casa în care mai existi”.

Precum ați memorat, în fântâni nu mai era apă, izvoarele ce le făceau altădată Vii erau cele de lacrimi, dar nu de lacrimi obișnuite, curgătoare din ochi pe mâini și de pe mâini în pământ, ci de lacrimi urcătoare la ceruri, adică la Tatăl nostru, carele nu este în cer, dar în ceruri, așa precum glăsuie divină și domneasca Lui rugăciune.

Timpul caselor văduvite din noiembrie 1981 a atins apogeul istoric în ziua anului 2024, când iată că scriu pe un scaun scorojit de la poarta amintirii, cu o peniță hrănită de lacrima unui timp care, ireversibil, se duce-n trecut.

„Poetul Valeriu Matei scrie”, nota regretatul academician Eugen Simion, „în două registre. Unul merge în linia tradițională, cu un sentiment mai acut al urgenței și o notă pronunțată de originalitate în evocarea milenarei suferințe. O rugăciune mâniașă, poruncitoare, imaginea unei toamne putrede și, în genere, imaginea unei lumi ce se surpă, iată ce aflăm într-un poem scris în 1981, în descendența profetismului bucolic al lui Goga-Pillat-Fundoianu: „E viața ca o haină

de ploi ferfenițată/Și aerul e putred de-atâtea suferinți./Icoanele sunt șterse, altarele-surpate/Și vântul geme-n turle de poți să-ți ieși din minți”.

Tabloul dezvățului comunist și păgân este unul dezolant. Tragedia unui timp diabolic o poate sesiza, cu ochii duhovnicești deschiși, poetul, aplecat peste pagina care ia chip de răvaș scris pentru mama. În schitul Sfintei Vineri geme doar vântul, unul personificat în Dumnezeu, dacă raportăm imaginea la vântul-Dumnezeu din viața Sfântului Mare Proroc Ilie Tesviteanul. „Prin sat pustiul umblă. Cu degete de gheață/Crucifică deliruri în case de bătrâni/Și fructe-n destrămare aruncă-n aer greață./Iar câinii urlă jalnic pe dealuri, pe la stâni”.

Macabru peisajului arhidominant al timpului rămas în arhivele securizate ale secolului XX nu impresionează pe nimeni, dar cine-l va descrie și-l va pune la zid, fie și printr-o singură poezie, riscă să fie exilat în Uitare.

–Cine uită nu merită, spunea Nicolae Iorga. Poetul de la Cazangic este un neuitător al timpului, pe care vrea să-l transforme în alt timp. „Imagistica tradițională”, scrie același Eugen Simion, „este într-o oarecare măsură înnoită, în fine, poetul își reprimă, sub presiunea circumstanțelor istorice, fondul elegiac, mioritismul. Bucolismul poetului este agitat, și prin singurătățile și disperările lui trece un duh de neliniște și revoltă”.

Marian Sava, Bolero (marmură neagră și belgiană)

Cum se revoltă un om aflat în fața unei disperări de așa proporții?

Cum își vindecă neliniștile, „duhul de neliniște și revoltă”, precum scrie Eugen Simion?

Prin rugămintea adresată mamei sale, de a mai îngenuchea în fața icoanei Maicii Domnului cu Mântuitorul lumii întregi în brațe, imagine de care se înspăimântau ștabii epocii ateiste, unde idolatria liderilor de unic partid era unica permisă și promovată în toate domeniile statului, inclusiv în cel educațional, cultural și propagandistic, idolatrie ce acoperea, ca o neagră ninsoare, toate în jur.

Și, totuși, mama prosternată-n genunchi, la rugăciune, în odăița ei cât un cuib de rândunică, era în acele ore mai puternică decât o armată ideologico-militară a odiosului și temutului regim.

„Bat clopotele toamnei. Trec corbi bătrâni prin ceață./Înnebunește mustul în via părăsită./Mai fă o rugă, mamă, pentru cei duși de-acasă/Și scaldă-n lacrimi pâinea de zile împietrită”.

Iată o poezie fără termen de valabilitate în timp.

O poezie din preistoric an, putem spune, 1981, când o rugă a unei mame de poet era în stare să hrănească suflete, neamuri și țări.

Sevastița Cătană-Matei a fost numele unei femei, care s-a rugat în graiul lacrimii, tot ea „cu lacrimi scaldând pâinea de zile împietrită”, și tot ea astfel sfințind-o, a rupt-o în bucăți, hrănind și întărind cu miezul alb și luminos, ca dintr-o prescură divină, pământul alergând înspre inima ei, ca niciodată înfometat de Cuvânt!

TRAIAN VASILCĂU,
Diacon al Mitropoliei Basarabiei,
Episcopia de Sud; Scriitor, membru al
Uniunilor de Scriitori din Moldova și
România; Cercetător științific al
Centrului Academic Internațional
„Mihai Eminescu”

Marginalii

„Grădinar în rai”

„Grădinar în rai”, poemul scris de Nicolae Băciuț, este cea mai puternică, intensă rugăciune, care pe mine m-a impresionat tare. Mi-a plăcut atât de mult încât m-am decis să o fac cunoscută și altora.

Autorul își exprimă dorința arzătoare de a moșteni cheile împărăției raiului, udând și îngrijind florile, bucurându-se de frumusețile create de Dumnezeu. Sunt lucruri esențiale pe care mintea noastră nu le poate vedea; de care vom avea parte la sfârșitul vieții dacă suntem buni îngăduitori, atenți la nevoile celorlalți, demni și conștienți că această scurtă viață este doar o poartă, un mic popas către o lume fără de sfârșit în care vom fi fericiți, toată truda noastră va recompensată. Răsplata oferită de Dumnezeu este cea mai valoroasă, tânjim noi toți după ea și trebuie să muncim în fiecare zi pentru a o dobândi. Mântuirea cere dedicare, credință, un foc viu în suflet, mai ales bunătațe față de semenii.

M-a marcat profund modul în care Nicolae Băciuț în doar câteva rânduri cuprinde toată esența vieții. Această poezie este pentru mine o trezire spirituală, m-a făcut să înțeleg că raiul nu este ceva ușor de obținut, trebuie să fim vigilenți la tot ce se întâmplă în jurul nostru, să ne ducem suferința cu demnitate, mulțumindu-i lui Dumnezeu pentru toate. Nu există mântuire fără suferință, lumină fără întuneric, ori rai fără de iad. Încercările, ne fac oameni, ne aproprie de Tatăl ceresc, ne ajută să prețuim tot ceea ce avem. Toate lucrurile bune nu ni se datorează nouă, ci Creatorului care are un plan cu fiecare. Prin noi cel de Sus își desăvârșește lucrarea. Este firesc să ne dorim cu ardoare să fim locuitori ai grădinii Raiului, pentru că acolo este acasă pentru noi și țelul cel mai important al întregii noastre vieți. Știm încă de pe acum că ori de câte ori plecăm de acasă, după câteva zile ni se face dor de locul de baștină, deoarece acolo ne simțim cel mai bine. Așa este și cu raiul, moștenirea sa fiind acasă pentru noi, destinația finală. Includeți-l pe Dumnezeu în planurile voastre și viața voastră va avea sens, har, nu va trece neobservată. Dacă pierdem raiul pierdem totul, căci toate bogățiile pământești nu au nici o valoare în fața celor cerești. „Ce folos, viață fără de Christos?”

„Nu-ți cer nimic. De ce ți-aș cere?! Când Doamne, singur știi ce vrem!” - Divinitatea știe tot despre dorințele noastre cele mai arzătoare, căci a pus în noi idealurile, năzuințele, speranțele încă

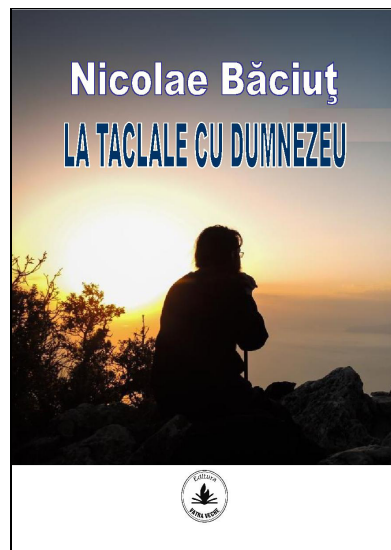
de când ne-a creat. Cum să nu știe Tatăl despre tot ce gândește, ce își dorește ori simte copilul său când EL l-a plămădit? Dumnezeu se bucură enorm atunci când cererile noastre cele mai greu de atins coincid cu lucrarea lui. Astfel dobândim mântuirea și cunoaștem fericirea supremă. Trebuie să acceptăm cu demnitate, resemnare și speranță tot ce vine de la Dumnezeu întrucât el știe mai bine ce este folositor, purificator pentru noi. Când ne rugăm să credem, să cerem acel lucru ca și cum ni s-a dat. Când mergem la doctor, oricât de bolnavi am fi trebuie să avem răbdare până ce ne consultă. Așa e și cu rugăciunea. Trebuie să învățăm să așteptăm. Un lucru, o ființă, un fapt cu adevărat dăruit de Dumnezeu, vine după multe rugă spuse din tot sufletul, ajunge să fie o binecuvântare în viața noastră și certitudinea că cel Atotputernic ne iubește. Tatăl ceresc știe ce ne dorim din adâncul sufletului, ne cunoaște întreaga ființă și așteaptă doar să găsească momentul potrivit care vine atunci când ne așteptăm mai puțin. Aveți răbdare, tot ce obținem după multă vreme, rugăciune și dăruire e o binecuvântare. Nu prețuiești nimic din ceea ce ai până ce nu muncești pentru acel ceva, rugându-te fierbinte, așteptându-l și dorindu-l cu ardoare ani de a rândul.

„Zăpezii cum să-i ceri să fie albă, /Iar ierbii cum să-i ceri să fie verde?/ Iar sforii, cum să-i ceri să fie ghem?”

Sunt lucruri importante, frumoase și firești așa cum au fost făurite de Creator. Dumnezeu își arată mereu măreția, iubirea pentru noi prin florile care înfloresc, răsplătindu-ne pentru munca depusă, sau prin iarba care înverzește la fiecare început de primăvară. Te poți ruga ca iarba să rămână verde, să nu se usuce de atâta soare. Pentru a avea o viață roditoare este nevoie și de ploaie, căci prea multă căldură îți usucă sufletul, te lipsește de înțelepciune. Zăpada deși se mai murdărește trebuie să rămână ori să redevină mereu albă deoarece ne

Nicolae Galat, Grădinar în Rai
(pictură în ulei)

purifică sufletul, ne dă speranță, încredere că totul va fi bine. Să învățăm de la natură să renaștem de fiecare dată cu aceeași vigoare, forță și putere oricât de dificilă ar fi viața. Să nădăjduim că mai este încă sfoară, timp, substanță, ceva de spus ori depănat în ghemul vieții noastre, chiar dacă uneori mai trebuie înnodat. Cât suntem încă aici ne mai putem bucura de verdele ierbii și albul imaculat, sincer, purificator al zăpezii.

„Nimic nu-ți cer. Mi-ajunge viața asta/ Din care-mi iei câte puțin./ Nici strugurilor nu le ceri să fie vin /Nici soarelui să uite dimineața”. - Viața e cel mai prețios dar pe care l-am primit. Dacă am fost trimiși pe pământ înseamnă că avem un loc și un rost în această lume. Să ne bucurăm, să fim recunoscători pentru tot ce avem. Cu fiecare zi care trece, se scurge viața noastră, suntem mai aproape de marea întâlnire cu Dumnezeu. Până atunci însă să continuăm lupta, să avem o existență plină de belșug asemeni strugurilor care în fiecare toamnă se transformă în vin. Să luăm viața cu mult optimism și simț al umorului, Dumnezeu iubește oameni veseli.

Oricât de grea ar fi situația prin care trecem să nu uităm că Tatăl Ceresc ne trezește în fiecare dimineață, poruncindu-i soarelui să ne inunde ziua, viața cu razele sale blânde, călăuzitoare. Fiecare răsărit de soare este promisiunea unui nou început. Să învățăm din încercări, deoarece ne fac mai înțelepți, să luăm doar partea bună și să nu uităm niciodată: Soarele aduce cu sine o nouă dimineață.

„Nu-ți cer nimic - la judecata de apoi./ Din mine, dacă mă ridic, / Nu voi fi singur: suntem DOI!”. - Dacă învățăm din greșelile noastre, recunoscându-le și încercând să le →

IULIA DĂNILĂ

Limba română – Dumnezeu și literatura

îndreptăm, cel ce ne-a creat va fi alături de noi și după moarte, primindu-ne în Împărăția Sa. Trebuie însă să ne înălțăm, să trecem dincolo de lucrurile văzute, să înțelegem că Dumnezeu este precum vântul nu îl vezi, dar cu siguranță îl simți dacă reușești să treci peste tot ce ți se întâmplă. Comunică mereu cu cel Autotputernic, el are ochi să ne vadă și urechi să ne audă. Dacă Creatorul devine parte din viața noastră, dacă facem lucruri plăcute lui, El ne va ține de mână, va fi alături de noi și dincolo de moarte, iar la Judecata de Apoi nu vom fi singuri, aceasta ne mai fiind atât de înfricoșătoare. Cel de sus așteaptă să ne primească în brațele sale puternice și protectoare. Dacă ne rătăcim este dispus să ne primească înapoi, asemeni Fiului risipitor. Totul depinde însă de noi și de faptele noastre. Să fim înțelepți, pozitivi și conștienți de faptul că Dumnezeu își așteaptă toți copiii acasă.

„Nu-ți cer nimic./ Dar dacă, totuși, vrei ceva să-mi dai./ Să mă faci Doamne grădinar!./ Dar grădinar în RAI”-
(Grădinar în rai, Nicolae Băciuț)

Nu vrem nimic de la Creator, dar de fapt vrem totul. Mântuirea este scopul vieții fiecăruia dintre noi. Ne naștem pentru a moșteni raiul și pentru a fi nedespărțiți de cel ce ne-a creat. De câte ori avem o încercare să nu întrebăm: „De ce, Doamne?”, ci să îl rugăm să ne ajute să rămânem doar cu lucrurile folositoare pentru noi din fiecare experiență trăită. Să nu îl blamăm pe Dumnezeu pentru ce ni se întâmplă, să fim recunoscători pentru tot și toate, căci totul se întâmplă spre folosul nostru. Cu toții ne temem de întuneric, de chin și suferință, de aceea să facem totul pentru a moșteni raiul, deoarece pentru noi a fost creat, este locul pe care noi oamenii îl numim destinația finală sau Acasă. Să fim în fiecare zi conștienți de acest lucru. Dacă frumusețile, florile, iarba verde, natura sunt doar o mică parte din ceea ce ne poate oferi Paradisul, îmi doresc din tot sufletul să ajung acolo, deoarece raiul cuprinde frumuseții pe care ochii și mintea omenească nu le pot vedea. Viața fără Dumnezeu și Fiul său nu are nici un folos, este în van și nu duce decât la pierzanie și deșertăciune. Să nu ne risipim viața, pentru ca este cel mai depreț dar și nu am făcut nimic pentru a o primi.

Sper că acum înțelegeți de ce poezia „Grădinar în rai” mi-a plăcut atât de mult și nădăjduiesc să ne schimbe tuturor viața în bine, transformând-o în cea mai plăcută, intensă și binefăcătoare experiență a noastră. Cu tot respectul, admirația și prețuirea mea pentru domnul Nicolae Băciuț.

Pentru orice limbă, din orice colț de lume, textele sacre au contat. Citirea, studierea, cercetarea acestora a dus la formarea limbii, a culturii, a ajuns la popor, simplu, direct, prin smerenie, prin dorița de „a prinde pe Dumnezeu de un picior”, vorba omului de la țară, din vatră...Unii au învățat să scrie și să citească în limba română deschizând Scriptura și străduindu-se să deslușească tainele care i-au frământat ani de zile.

Uneori considerăm Biblia ca pe un dat, proprietatea noastră de drept, dar nu-i chiar așa. În spatele atâtor pagini se află munca unui traducător. O muncă dificilă, greoaie, cu risc și salt în alte lumi. Noul Testament a fost scris în limba greacă veche, koine, așa că oricine putea avea acces la adevărul divin, ceea ce conta. Accesul la acest adevăr modelează/ a modelat istoria. Sunt numeroase traduceri în limba română, ele ne prezintă, de fapt, istoria omului în relație cu Dumnezeu. Astfel limba și-a făcut datoria, a adus cerul mai aproape de noi. Marin Sorescu a publicat o carte cu titlul: *Ieșirea prin cer...*

O întâmplare simplă, ca semn în istorie... Un cercetător de la Oxford a avut aplecarea să transpună pildele lui Iisus în limba aramaică, o limbă universală la acea vreme în partea aceea ce lume. Surpriza a fost mare: Pildele erau de altfel poezii, aveau rimă, se rețineau ușor. Probabil că pildele au fost rostite atunci în această limbă, deși Noul Testament ne-a parvenit în limba greacă veche, populară. Poezia avea/ are/ va avea un fior divin...

Numeroși scriitori au avut capacitatea de a traduce în forme literare acceptabile generației din care făceau parte aceste texte, aparent vechi, dar necesare. Sigur, a existat un canon teologic special pentru fiecare denominațiune, biserică, comunitate creștină. Dincolo de acest canon, scriitorii au căutat să dea o culoare aparte adevărului divin. Nu a fost ușor, nu va fi ușor...

Un exemplu vine de la Eugen Dorcescu:

Volumul *Biblice**, semnat de Eugen Dorcescu, reia sub o formă consolidată *stihuirile* din Scriptură în mai multe părți, armonios alcătuite de poet. Structura este finisată până la ultima literă în ceea ce privește mesajul către cititor: *Prolog; Psalmii;*

Ecclesiastul; Pildele; Rugăciunea Regelui Manase; Epilog. Totodată, poetul leagă demersul său de câteva *Poeme originale*, o parte care se integrează în viziunea de ansamblu asupra acestui gen de poezie, sau cum afirmă autorul, *stihuire*: punere în operă a unor texte sacre într-un limbaj actualizat, bazat pe înțelegerea profundă a Bibliei. A creat o punte între psalmii cunoscuți, agreați de multă lume, și psalmii de azi, o punte între două eternități

Legătura dintre poet și *Biblie* este una fundamentală, viața i-a fost structurată și susținută de aceasta. Pătrunderea în profunzime a gândurilor lui Dumnezeu, legat de Creația Sa și de omul - partea acesteia, transmise unor persoane inspirate prin revelație, reprezintă o etapă spirituală înaltă, atinsă greu de orice făptură limitată, captivă într-un trup efemer.

Volumul a apărut la Editura Eurostampa din Timișoara, în anul 2021, și reprezintă un *tipăt mut* adresat de scriitor lumii, moștenirea sa cea mai de preț, lăsată celor care au înțeles căile omului pe Pământ. Este nevoie și de o anumită inițiere în fenomenul complex al lumii *Bibliei*, unică, aparte, separată de lume și, totuși, făcând parte din lume. Poetul, atins de Cuvânt, ne prezintă *Mărturia stihuitorului*, o zonă importantă pentru istoria literară și pentru ceea ce reprezintă relația scriitorului cu Dumnezeu, puntea fiind limba română. Ambele părți sunt obiective, dovedind modestia (sau smerenia) de care orice artist ar trebui să dea dovadă.

Eugen Dorcescu ne arată că a fost doar *scribul*, cel care a preluat mesajul adevăratului **Autor**, și l-a transmis spre oameni. O responsabilitate mare, dar și eliberatoare, cu efecte asupra minții umane și asupra sufletului creaturii. Răsplata pentru scrib este imensă, cititorul va înțelege că are în fața ochilor un mesaj de sus, împletit cu aspirațiile individului de humă, în raport cu Spiritul. Motivațiile stihuitorului sunt din zona divină, ele nu se coagulează→

CONSTANTIN STANCU

dintr-o teorie literară sau artistică artificială, Eugen Dorcescu făcând referire la regulile de bază ale Scripturii: „Căci de se socotește cineva că este ceva, deși nu este nimic, se înșală pe sine însuși” (*Galateni* 6,3). Mai sunt și alte trimiteri care definesc poziția scribului în raport cu cele scrise și publicate. Aceste precizări au fost necesare din perspectiva teoriei literaturii. În general, o parte din scriitori se poziționează pe o linie de vedetism, scriitorul fiind considerat de multe ori o personalitate cu veleități originale... Țărâna nu poate cuprinde nemurirea, aici fiind cheia stihurilor.

Aceste stihuri s-au mai întreprins în literatura română, începând cu Mitropolitul Dosoftei, în anul 1673, și continuând cu alți scriitori. Starea originală a textului sacru se păstrează, artistul lăsându-se modelat de forța spirituală a mesajului inițial/ original. Substanța textului a impus o formă aparte, potrivită cu mesajul divin. Scribul s-a supus forțelor limbii române actuale.

O parte importantă a *Biblicelor*, o reprezintă *Poeme originale*, dense, captivante.

Ele reprezintă o prelungire a stihurii, care devine operă literară de primă mărime, poetul tratând marile probleme ale unui prezent continuu, în el cuprinzându-se destinul omului prestat de neputințele și limitele sale, capabil să facă saltul spre eternitate doar stimulată de impulsul divin subtil. Aici descoperim poetul, vorbind cu toate posibilitățile oferite chiar din pântecul mamei.

Prologul deschide seria revelațiilor personale:

N-a fost cu neputință. N-a fost greu. Aseară am vorbit cu Dumnezeu.

La fel de clar; de simplu, de senin, Cum ai tăifăsuși cu un vecin...

E drept că El tăcea. Sau, mai curând,

Irădia în fiecare gând,

În fiecare șoaptă și impuls,

În fiecare zbatere de puls.

Doar eu grăiam. Și iată că, treptat,

Discursul spre tăcere s-a mutat,

Tăcerea s-a umplut de sens și țel,

Tăcerea era drumul către El.

Așa-I vorbeam. Spunându-I tot, deschis.

Așa-I vorbeam: Abis lângă abis (p. 25).

Pe de altă parte, scriitorul Adrian Botez a fost preocupat de recuperarea textelor vechi, de munca lui Dosoftei, una importantă în perioada respectivă.

Într-o vreme în care Biserica este în criză, după cum afirmă chiar liderii ei, un ev în care criza a marcat sisteme sociale, politice sau culturale, Adrian Botez ne prezintă în cartea sa *Dosoftei – vestitorul lui Eminescu*, carte apărută la

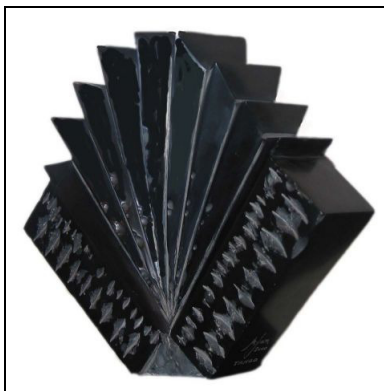
Editura Rafet, Râmnicu Sărat, 2014 (Director Constantin Marafet), o parte a miracolului românesc, cumva uitat, cumva discret.

Două nume: Dosoftei și Eminescu. Un singur instrument: limba română.

Dosoftei un nume în epocă, a luat în serios sarcina care îi revenea și a tradus *Psalmii* (Davidieni) din Sfânta Scriptură în limba română. Traducerea unui text biblic este o îndeletnicire foarte grea, o piatră de încercare pentru orice traducător, pentru orice popor, limba ebraică veche are multe meandre, este uneori dificil de abordat, nu sunt puse în lumină toate secretele ei, are o logică lingvistică rară, neuzuală pentru un european. Ceva este totdeauna altfel (sucit) la evrei, o limbă care pregătește capcane pentru un literat autentic.

Traducând psalmii, Dosoftei (1624-1693) a reformat din interior limba română, a propus teme noi, a pus bazele unui edificiu poetic și a descoperit geniul românesc. Dosoftei anunță astfel pe Eminescu. El a fost primul mare poet român, el a fost și un teolog deosebit, a adus noutăți, a propus direcții și a avut curajul să dea o variantă românească a psalmilor. În psalmii lui Dosoftei se simte Hristos cel Înviat, Cel care ne-a lăsat Evanghelia, există un spirit creștin în această traducere. Privind în contextul european care a respectat regulile logicii ebraice, un context marcat de raționalismul lui Aristotel, promovat de linia catolică sau reformată, uneori, demersului poetului român este original, propune soluții noi. El se detașează de Jan Kochanowski (Polonia) sau de Clément Marot (Franța), un duh special pune în mișcare materia fină a psalmilor. De asemenea, Adrian Botez declanșează un demers special: Dosoftei a fost un geniu din perspectiva timpului în care a trăit, el a pregătit calea pentru Eminescu, un capăt de drum în literatura română (Aminul).

Adrian Botez are o mare pasiune

Marian Sava, Tango

pentru cuvintele vechi, cuvinte izvor. Se pune față în față lumea lui Dumnezeu și limba română vie, o recreare a psalmilor din Vechiul Testament!

Pentru cititor Adrian Botez are câteva concluzii ferme, Dosoftei este actual! Folosind un principiu teologic solid, pentru autorul cărții Dosoftei este Ioan Botezătorul, el anunță venirea lui Eminescu, el pregătește limba, viziunea, starea, principiile.

Iată mesajul unui psalm:

„1-Câte de bine e și de frumos, să locuiască frații în unire!

2-Aceasta-i ca o mireasmă frumoasă pe cap, ca mirul ce s-a turnat pe barba lui Aaron, ce s-a coborât pe marginea vestimentelor lui.

3-Aceasta-i ca roua Ermonului, ca roua ce se coboară pe munții Sionului. Că, unde-i unire, Domnul trimite: viață și binecuvântări nesfârșite” (Psalmul 132, citat de Adrian Botez).

Mai menționăm că la baza analizei lui Adrian Botez au stat:

Dosoftei, *Psaltirea în versuri*, Editura 100 + 1, GRAMAR, București, 1998.

Biblia sau Sfânta Scriptură, după textul grecesc al Spetuagintei, Institutul Român și de Misiune al B.O.R., București, 1940 (Biblia Canonică).

De reținut și bibliografia care a stat la baza cărții, peste 178 de trimiteri și documente: o carte în carte, dominate de Biblie! Toate având la bază limba română, indiferent de grafia literelor.

Mult mai relaxat, Nicolae Băciuț abordează și el aceste adevăruri complexe, poezia sa având numeroase rădăcini în Biblie, iar limba română are un rol aparte în a comunica tainele:

Prin volumul de versuri *LA TACLALĂ CU DUMNEZEU (Țargu Mureș: Editura Vatra Veche, 2016)*, poezia sa a căpătat o dimensiune profundă, acceptarea sinelui într-o lume căzută.

De la început el stabilește cadrul: întoarcerea la cuvintele încărcate de lumină, la zicerile Scripturii. Are drept motto cuvinte din Apostolul Petru, din Ioan Alexandru. Direcția este stabilită exact, cu rigoare: Poezia creștină oferă multe dimensiuni de comunicare, Evanghelia are o deschidere universală evidentă. Creștinismul este efectul unei uniri înțelepciunii vechi ebraice, a filozofiei grecești autentice și profunde, a rigorii romane, fixate în modul de gândire a unui mare imperiu preocupat de stabilitate. Învierea lui Iisus, spune Ioan Alexandru, poetul național citat, face toate lucrurile posibile, schimbă paradigma în istorie cu toate →

componente ei. Vestea bună deschide lumea spre eternitate, spre infinit, dincolo de doctrine. Adevărul este o persoană specială!

În argumentele sale de la începutul cărții de poeme, Nicolae Băciuț arată clar ce înseamnă să vorbești cu Dumnezeu: Cuvintele omul față de Cuvânt, sunt simple afirmații, narațiuni, mituri, legende. Cuvântul divin are energie necreată și este etern, irepetabil, cu putere de schimbare. Omul vede cuvinte simple, zicerile lui Dumnezeu prin oamenii său declanșează ineranța, adică exactitatea la modul absolut. El te vrea așa cum ești...

Evident, Dumnezeu este o prezență copleșitoare: „Pe-aici a trecut Dumnezeu/ și le-a uitat toate la/ vedere./ ici-colo câte-o urmă de zbor./ ici-colo câte-o cădere./ Pe-aici ai trecut și tu/ și n-ai lăsat nicio dimineață –/ ici-colo o urmă de zi./ ici-colo o Schimbare la Față./ Pe-aici trec și eu./ ca o secundă/ uitată./ ca lacrima lui Dumnezeu” (*Și eu*).

Pentru poet, limba română este un miracol, exprimă tainele, bucuria, viața. Un imn adus limbii române:

Nu am crezut că o să ai o zi,
când ale tale-s toate,
cuvânt care ne ești în nume
și pentru tine toate ne sunt date.
Tu ești pământ, cum ești și cer,
tu ești izvor, cum ești și mare,
tu, limba-n care m-am născut
ca rugăciune și-nchinare.
E ziua ta în fiecare zi,
te naști în noi, cu fiecare,
noi nu vom fi, dar tu vei fi
mereu o binecuvântare.
Nu am crezut să ai o zi,
dar, fie,
căci ziua ta e cât un an
și anul tău e cât o veșnicie.
(*Întâmpinare*, de Ziua Limbii Române).

Exemplele ar putea continua, opera lui Nicolae Băciuț este complexă, am citat doar câteva aspecte, legătura dintre adevăr și limba română.

Pe de altă parte, limba română are o istorie a ei, cărțile vechi au punctat evenimente, au modelat minți. Grafia literelor are și ea o istorie impusă de uraganele istoriei.

Țara Hațegului a fost un loc unde s-au manifestat valorile Evangheliei, mai ales *Evanghelia după Ioan*, copiiști și meseriași s-au implicat pentru ca aceste texte sacre să ajungă la oameni. Nu a fost ușor, tehnica editării cărților în Evul Mediu era grea, scumpă, presupunea oameni calificați, educați, greu de găsit. La Râul de Mori, Lațcu Cânde a pus în operă o Evanghelie pentru Mănăstirea Neamț (1448). Contribuția financiară a

celui de mai sus a fost importantă, cartea avea *ferăcături* de argint elegant lucrate și semnificative. În mănăstiri au trăit călugări, copiiști, legători, gravori, dascăli, iubitori de carte, oameni care au știut valoarea unei cărți în timp și-n domeniul spiritual.

În zona Hunedoarei, inclusiv în Țara Hațegului, au existat mănăstiri care au pus în valoare aceste aspecte: Prislop, Răchitova, Râul de Mori – Suseni, Sibișel, Vaidei, în secolele XIV-XV. La Prislop au venit tineri pentru a învăța carte, a deprinde o meserie specifică: zugrăveli, pictura icoanelor, desene, copierea cărților, ilustrarea lor, o activitate migăloasă și care impunea dedicare, disciplină, credință, rânduiești specifice. Călugărul Nicodim de la Mănăstirea Prislopului a scris, între anii 1400-1405, *Tetraevanghelul slavon*, carte edificată pe pergament și înfrumusețată cu frontispicii, având o valoare aparte, exemplu pentru tineri și lumea bisericească.

O carte avea un preț însemnat, raportat la starea economică a vremii. Însemna valoarea unui Mercedes bun din ziua de astăzi. Tirajele erau reduse, meseriași tipografi puțini, distanța de la locul realizării ei era mare, negociatori pricepuți puțini, costuri mari de procurare. Sunt multe analize, ele arată cât de greu se procura o carte. În anul 1699 în casa preotului Avram din Hațeg, de față cu alți martori, fețe bisericești din Hunedoara, Tuștea, Fărcădin și Silvaș, s-a tranzacționat o *Evanghelie* menită să învețe poporul. Despre achiziția de cărți destinate slujirii în biserici, sunt multe date legate de Țara Hațegului, în localități ca Sălașul de Sus, Bucium. Cărțile erau realizate, însă, la Alba Iulia, Blaj, București, Iași, Mănăstirea Dealu, Târgoviște. Monedele în care se făceau plățile erau: florinul, pitacul, grosul, zlotul, crăițaru, groșița, mărișul etc. Toate reflectau pozițiile imperiilor, voința conducătorilor aflați pe tronuri, evenimentele grave, crize, războaie, mutări de populație, migrații... Limba a rămas numitorul comun al tuturor celor schimbătoare.

Pe filele cărților s-au găsit însemnări legate de evenimente și de viața socială a comunității, situații aparte, fenomene meteorologice aparte, care au afectat locurile și oamenii. Aceste însemnări constituie un fel de *jurnal* ad-hoc în care au fost marcate zilele cu importanță personală, colectivă, stări ale comunității.

Majoritatea notelor proveneau de la preoți, ei fiind și primii cititori ai cărților. Ele vizau fenomenele meteorologice, calamității, probleme

Marian Sava, Răbdare

medicale. Astfel preotul Vichente din Densuș consemnează un cutremur în anul 1802, de Vinerea Mare. Tot la Densuș s-a consemnat că-n anul 1813 a fost o foamete mare în Ardeal, anul fiind ploios.

În 27 aprilie 1814 a nins abundent. Toate reflectă preocuparea oamenilor din acea vreme de a transmite mesajul despre suferințele lor, inclusiv despre boli care nu aveau tratament la acea vreme, plus că medicii erau foarte puțini și scumpi. Pe o *Biblie* (Blaj, 1795) s-a consemnat că la Densuș că a fost ciumă în anul 1733, holeră în anul 1832, iar în anul 1836 a fost al doilea val de holeră, Ardealul având de suferit.

Sunt note minime, în limbajul epocii, fără multe detalii, făcute de oameni modești, care cunoșteau scrisul și cititul, dar marcați de cele întâmplate, dorind să lase urmașilor semne despre evenimentele la care au luat parte și care i-a marcat. Ele au ajutat la consolidarea limbii române în perioade grele.

Din aceste texte minime luăm cunoștință de personalitățile vremii: vicarș Chiril Țopa la biserica din Hațeg (*Penticostar*, tipărit la Blaj, 1808); preotul Nicolae de la Subcetate a primit în anul 1797, în biserica din Baro, de la Ioan Bob o *Teologie moralicească* tipărită la Blaj (1766), cu ocazia vizitei făcute de Împăratul Franz Iosef în Țara Hațegului.

De asemenea, este menționat și Simion Zugravul din Țara Hațegului, el zugrăvind biserici, pictând icoane la mai multe biserici: Hațeg, Nucșoara, Baro Mic, Densuș, Prislop etc.

Cartea poate fi considerată ca o sursă de învățătură, problemele teologice s-au împletit cu cele social-economice și cu istoria de ieri, exemplu pentru iubitorii de carte de azi, limba română având greutatea ei în modelarea istoriei...

Câteva exemple ale legăturii dintre oameni, Dumnezeu și istorie, așa cum s-au ivit prin limba română cea de toate zilele...

O IDEOLOGIE A DEVENIRII

Cu cel de-al 28 - lea volum de versuri, „**Când voi fi mare, vreau să mă fac poezie**”, apărut în 2023, la Editura „Vatra Veche” din Târgu-Mureș, **Răzvan Ducan** continuă linia poetică pe care și-a construit-o, de-a lungul anilor, într-o adevărată constelație a devenirii. Privit în suprastructură, discursul liric se contaminează, involuntar, sau din rațiuni pur estetice, de un idealism blând, o filosofie a aspirației, care își va găsi menirea, materializarea în practica scrisului devenit rațiune de a fi. Poezia care deschide volumul condensează, în primele două versuri, un joc metaforic al timpurilor verbale, punând parcă într-un continuum trecutul, prezentul și viitorul: „Când voi fi mare, vreau să mă fac poezie./ Apoi am devenit mare și m-am făcut poezie”, căpătând, astfel, statut incontestabil de profesiune de credință. O sensibilitate născută din chiar retorica existențială a omului se evidențiază în scrierile poetului care visează să devină poezie și care împinge metafora peste paradigma ei cotidiană, dar, din punct de vedere estetic, poezia se păstrează în aceleași grații ale verbalizării personalizate, promovând idei, trăiri, aspirații, fascinația jocului, gânduri îndrăznețe, mărturisiri asumate, revoltă, uneori mai discretă, alteori virulentă. Antropomorfizată, poezia îmbracă, în viziunea lui Răzvan Ducan, forme diferite, toate purtătoare de simboluri și valori emblematice. Devenit poezie, aspirant de ieri capătă puteri magice, încheiate din credința că întreaga respirație a existentului se măsoară în părți de poezie, în tropi și cezură, în idei șlefuite cu sufletul, în metrica devenită etalon al sensibilității. Poezia nu mai e o stare de spirit, transcende universul cunoscut și se identifică, până la contopire, cu cel devenit, prin cuantificarea visului, poezie. De altfel, ea devine un loc de basm, prinde aripi de Pegas, larg deschise către o călătorie imaginată ca semn al libertății totale, ieșite de sub zodia determinismului: „Hai, te pot duce pe aripi ale unui poem.../ Hai în poem și lasă neliniștile.../Fii liber în libertatea pe care ți-o propun și molipsește-te de ea...”.

Răzvan Ducan înjugă la carul cu povești lirice registre lingvistice diferite, unele aparent nepoetice, altele atinse de un lirism suav, firav, în care un Ferrari, un 3,14, o cheie tubulară pot da definiția de zile mari a poeziei. Eul deconstruiește realul, pentru a-l re-construi

poetic, imaginar-ideal, particularizându-l interogativ-exclamativ și, mai ales, imperativ. Punctul-cheie al acestui joc este poetul care, cu mijloacele cele mai accesibile fiiorului său emoțional, zidește adevărate metereze în jurul poeziei, protejând, astfel, grupul statuar Poet-Poezie, într-o adevărată lecție pentru neuitare. Adâncimea cărții vine din seriozitatea și solemnitatea cu care sunt gândiți pașii devenirii. Volumul acesta este un răspuns la o emoție a copilăriei, răspuns tradus într-o acceptată vanitate a eului, „obligat” de propriul vis să împlinescă destinul. Acest fatum se desfășoară între două repere poetico-temporale distincte, între aspirația copilăriei „când voi fi mare...” și „în viitorul nu prea îndepărtat”.

Una dintre caracteristicile esențiale ale cărții este starea de revoltă a eului care, odată devenit poezie, simte cum fundamentele acesteia se clatină, sunt înlocuite de falsuri agresive, sunt denigrate, scoase din uzul și circuitul valorilor, în locul lor apărând „roboții-poeți/ la pachet cu roboții-cititori”. Realitatea decadentă, denunțată prin „generația asta/ care nu mai citește aproape nimic”, ar putea fi depășită prin „singura soluție / este să îmi injectez poezia/ în pulpa unui virus.../ din pandemie în pandemie/ ca pe o capsulă a timpului”.

Cu vagi note de nostalgie preromantice, poetul secolului 21 deplânge soarta poeziei moderne, ușor interogativ: „Unde e frumusețea care încântă/ și se ia cu nefrumusețea la trântă” și „Cum de nu se face pielea ca de găină,/ cum de nu se ridică părul pe mână./ circuitele de roboți-poeți și roboți-cititori/ nu se emoționează de marea Limbă Română?”

Poetul are tentația – identificată nu de puține ori în volumele sale și văzută ca libertate de expresie lirică – de a pune semnul egalității între poezie și limba română, una născând-o pe cealaltă, într-un proces continuu de redefinire. Poezia lui Răzvan Ducan nu e doar un exercițiu lingvistico-poetic de-a patriotismul cu orice preț. Desuetă, azi, ideea de patriotism tinde să devină un păcat. Arta, sensibilitatea, umanismul, emoția sunt socotite o frână în mersul înainte al vremurilor și al noii gândiri. De aceea, poetul se simte solidar cu poezia, identificându-se cu „un animal de companie”, pentru că „Uneori mă gudur pe lângă ea,/ fiindcă și poezia, ca orice stăpân,/ are sensibilitățile ei de poezie”. Pe măsură ce falsele probleme ale omenirii, precum „gândacul din farfurie”, „încălzirea globală”, știrile devenite „zvonuri și răstălmăcirii” acaparează existența materială și mentală a omului secolului 21, Poezia, devenită Cenușăreasa sufletului, suferă un proces de regressus ad uterum. Și, în această situație, poetul își întoarce ființa către „Emin, mijloc de poem”, către cel care a fost și a rămas emblema ulciorului cu apă vie al poeziei și gândirii românești, pentru că nu se poate însoți cu „Popa Prostu”, cu „neica nimeni”, „capete pătrate”, sau „vânător de țară spălat pe creier”. Glorificând trecutul, al cărui cordon ombilical duce, firește, către Eminescu, poetul se simte victima sigură, fără apărare, a inteligenței artificiale care „va fi pe tort noua bomboană”, sinonimă „prostiei globale/ care va învinge încălzirea globală”, chiar anticipează, cu mâhnire convertită în revoltă, că „Viitorul e deja aici./ Trecutul e în mâine” și se întreabă, retoric, dacă „Hrăniți cu microcipuri/ Și nanotehnologii./Vom mai putea, oare,/ Cu-adevărat iubi...”

Poezia lui Răzvan Ducan trece dincolo de granițele lirismului – un lirism viu, viguros – devenind o poezie a revoltei, dar și o reflecție asupra viitorului.

Poetul se revoltă în mijlocul unei crize morale a lumii, evidențind opoziția dintre trecut și prezentul amorf, anticipând viitorul ca pe o certitudine a dezintegrării ființei spirituale.

Poezia lui nu mai este o simplă contemplație, ci explozia unei conștiințe torturate de realitate.

Rolul poeziei este, prin natura ei, să transfigureze realul, să-i țeară haină aleasă, să concilieze ireconciliabilul, să aducă la numitor comun profanul ontologic și percepția sacră a acestuia. Poezia lui Răzvan Ducan nu numai că nu convertește realul, ci îi expune, →

LILIANA TOMA

cu îndârjire, cele mai insalubre aspecte.

Evadarea în spațiul sacru nu mai este posibilă, spiritul poetic este prizonierul unei lumi dominate de haos, orizonturile se arată întunecate, extincția e dată ca sigură, căci „Omenirea trage singură apa după ea”, „Omenirea și-a scris testamentul”, „își sapă singură mormântul”.

De esență tragică, pierderea lui Dumnezeu e sinonimă cu disoluția totală a ființei, de aceea Dumnezeu rămâne ultima redută în calea invaziei viitorului. În această degradingoladă generalizată, controlată și, deci, manevrată, în care valorile devin suspecte de crimă culturală și, în consecință, trebuie anihilate, până și fericirea e falsă, făcută după șabloane, la imprimanta 3D, trecută în statistici și, „în numele tău/ Cineva se va împăuna și cu fericirea ta”. De rechiziții poetice nu scapă nici televiziunile și internetul ce „vând iluzii frumoase împachetate”, într-o lume naufragiată moral, în care „E multă poză/ În tot și toate,/ Umblăm cu morgi/ Împrumutate”.

Discursul poetic se situează între note grave, conducând la o tensiune lirică interioară, specifică poetului și accente de lirism temperat.

Fiind un bun comunicator, cu un aer familiar, ușor detectabil în registrul colocvial, poetul amestecă aici și lexicul tehnic, elemente de limbaj religios, nume proprii, expresii internaționale, asociații inedite de cuvinte.

Constantele liricii lui Răzvan Ducan se regăsesc și în acest volum, la care se adaugă teme noi: teama de obnubilare a rațiunii, a frumosului, de dispariție a firescului, căderea în derizoriu a poeziei, viitorul incert, sentimentul de confuzie între valoare și nonvaloare.

Spirit confesiv, asumat, Răzvan Ducan aduce în poezie o adevărată ideologie a valorii, cu reprezentarea corectă a relației dintre obiectul și subiectul liricului.

Proiectiv și aspirațional, poetul este un militant sui-generis pentru întoarcerea la adevăratele valori, pentru o scriitură articulată pe osatura firescului, a normalității, fără compromisuri, lucidă, angajată, o poezie a trăirilor salvate de/din banalitate.

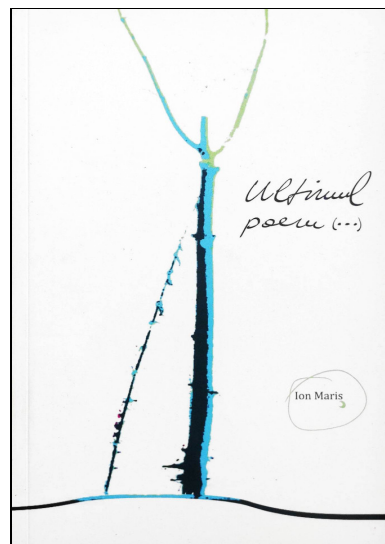
Poate nu întâmplător, ultima poezie a volumului concentrează, metaforic, maturitatea artistică a poetului: „am exersat mult să ajung bătrân”.

Răzvan Ducan rămâne, și în acest volum, același spirit treaz, sub copertină ludică, un răzvrătit de profesie, un mare iubitor de frumos și adevăr, toate acestea metamorfozate în stihuri de o înaltă ținută artistică.

DRUMURI

Maramureșeanul Ion Mariș e cunoscut mai degrabă ca patron și redactor-șef al publicației *on line Salut, Sighet*. Dar Ion Mariș e un poet autentic. Aș spune, neexagerând, cu sentiment metafizic. Am primit de la el trei volume de poeme: primul, din 2019, intitulat paradoxal **Ultimul poem (...)** al doilea (2021) **Sentimente neasigurate**, în sfârșit (2022) **Semne pe semne. În Viața de amator**, în placheta din 2022, poetul scrie, cu un soi de umor ironic, acestea - un exercițiu de autoconservare, aș spune, thanatică: „Nu trebuie să te naști ca să definești moartea/degeaba/creierul se neacă în obstrucții banale/și-ncearcă să se autoconservede/până-n miezul pământului/poate ca într-o excepție de supra-viețuire.//Excepția este un drum nefuncțional/pe care se pierde întotdeauna sfârșitul/imposibil căutând urma,.. Ce este acest drum „imposibil căutând urma,..? Să fie punctul anonim al ființei, neintrat încă în onomastica lumii, a ființarilor ce vor însemna deopotrivă făptuirea și moartea? Încă într-o bună cuibărire, în amnezia culcușului uterin afectuos și umed, e în așteptare, orb și în necunoaștere: a fi răpit din ordinea devenirii, a ființei desfășurate și totdeauna a pieirii e deja împlinirea destinului său. Se întâmplă însă, ca fără măcar să le fi visat pe acestea, fără să fi bănuțit adică lucrarea generală a lumii - precum în scurtul poem al lui Mariș, punctul acesta să se topească, să dispară, încă neștiut, în coapsa drumului, a pământului, și acesta neștiutor încă de propria-i moarte.

Drumul „ce crește din noapte,, apare la Ion Mariș și în **Ultimul poem (eșafod verosimil...)**, în volumul din 2019: „...pentru mine s-au născut îngerii voiajori/nu le mai știu numărul nu le-nțeleg cerul/unii-mi spun prietene, ultima stație e călătoria/singurătatea friicii!...//...alții privesc în direcția drumului ce/crește din noapte/la toți, la nimeni n-am recunoscut gena sfinților/fragilitatea rugii/care să-mi prevestească ultima piatră/ridicată împrejur-mi/din rădăcini.//Sunt mulți pelerini pe harta minților/rengaților supraviețuitori:/toți s-au împăcat pentru un ultim rămas bun/inutil,.. De regulă, drumul nu înstrăinează, nu pierde, e încă în măsura ființei tale. Trebuie doar să nu te abați, să iei și să ții drumul drept, sau (ca să convocăm un model european) e precum întrebarea cea dreaptă din **Parsifal** de Wagner care, astfel pusă, suspendă tainele rele și blestemul. Drumul, am mai spus cu altă ocazie, e și el (ca locul acela „ființelnic,, - adică

esențial, și statornic, și așezat etc.) ceva de ordinul ființei. Când el e drept, bun, e și mai ferit; el adăpostește, e acum ocrotitor, va arăta întoarcerea, revenirea; pe el poți cumpăni, doar aci prudentă, euristică mai sunt cu puțință. Acest drum are acum (și chiar este) o așezare, precum a ființei depline. Nu e defel străin ființei, închisului aceleia, dar o asediază, așa cum toate ființările noastre, ale lumii întregi o fac. Sarcina ființării e (după gânditorul secolului 20) să deschidă mereu către ființa deplină, o ființă însă ce i se opune: își apără închisul. E, într-un fel, ca o poartă, iar poarta, deschizătura, intervalul prin care intrăm (ieșim) nu e, cel puțin la români, una care să închidă definitiv („pentru un ultim rămas bun,..), din contra ea poartă mai departe. Îți duci cu ea lucrul tău, locuirea, locul. Ești, firește - fiind pe drum -, și singuraticul („singurătatea friicii”), omul care permanent rătăcește, risipindu-se câteodată. Ca în acest preafrumos poem, o rugă „cu versu-n semn de cruce”, (**Simp-tome nerecunoscute**): „Tu, Doamne, nu te temi de mine/deși sunt singur nu sunt singur/sunt tot mereu pe drum spre tine/sinucigaș uitat pe ringuri.//Lasă-mă, Doamne, ceața s-o ridic/cu versu-n semn de cruce să îți cânt/să pot să fug să-ți fiu un ucenic/care se hrănește liber din pământ.//Au năvălit în mine câinii nopții/și în frisoane-ascund dureri/nu pot să plâng să mor cu hoții/dar pot să curg, fluid de azi spre ieri.” Ești deja fiindul (*seiende*, v. Heidegger) care (ca străin într-o devenire - și ca un inamic al acesteia etc.) aduce cu sine către ființă ceva, ca pentru a mai încerca în plus o deschidere, sau ca spre a mai proiecta un drum către aceea. Drumuri însă totdeauna ale casei. Unde se întorc din lumea largă chiar și risipitorii.

A.I.BRUMARU

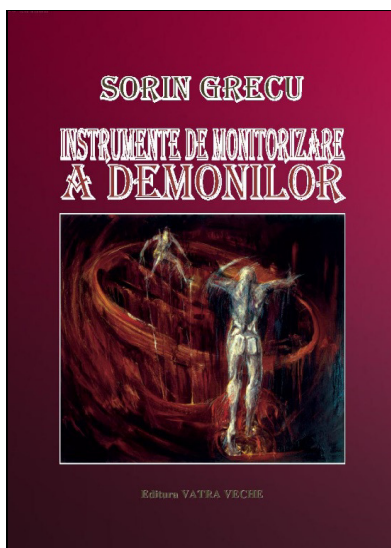
SORIN GRECU

ȘI POEZIA MONITORIZĂRII DEMONILOR

Dacă cineva nu crede că poezia, ca orice artă, poate fi purificatoare, să mediteze la ceea ce spune Sf. Augustin în *De civitate Dei*, despre nașterea teatrului la grecii antici, reprezentațiile dramatice având încă în secolul V a.Ch., scopul îmblânzirii zeilor, pentru a nu mai recidiva ciuma¹. Dar, întrucât în modernitate, imediat după *Moartea tragediei* și, implicit, a zeilor lui Nietzsche, conflictul aflat la răscrucea dintre transcendență și imanență avea să fie redusă la sfera imanentului, iar poezia, trezind și ea conflicte în sufletul omului, avea să devină „acel ceva între mine și însumi”, cum atât de convingător spune Nichita Stănescu.

Sub imperiul obsesiei transcendentului aflat și în subconștientul omului, poetul încearcă nu o dată, să obnubileze stereotipul, căutând „arhetipuri esențiale” în sine, prin libertatea a de a imagina lumi mai accesibile și de a căuta universalul. Dar această libertate nu e o „omisiune de la real” și nici o „fugă de ireal”, ci este o întreprindere „revelatoare”. De aceea, „smulgerea din cotidian”, „spargerea vechilor clișee”, „reducerea lumii la absurd”² par a fi, la latitudinea unui „poet-caterpillar”, ca Sorin Grecu³, adevărate părghii de salvare. Or tocmai această tehnică a sublimării contingentului, prin scufundarea lui și prin zidirea cântecului orfic, venite dintr-o atitudine de frondă, pare au condus la radicale permutări în discursu-i liric, arhicunoscut prin cunoscutu-i „stil smuls”.

Pe cât este de argezian în ceea ce privește plămădirea cuvântului-bici, pe atât debaudelaireană este poezia autorului *Celuilalt Cluj. Povestiri adevărate*, în demersul de a surprinde desacralizarea vieții. Poezia radiografiază deruta eului poetic în fața unei realități golite de sacru. O realitate pemăsura modei *resetării*, demnă nu de camuflarea sacrului în profan, așa cum ne-o face cunoscută Mircea Eliade, ci de reversul ei: *camuflarea profanului în sacru*: „se-aude-n fundal scrâșnetul unui bus/ dar și prelungi acorduri de orgă/ de la Biserica *Sfântul Mihail* din vecini/ la

iesle copiii privesc silueta Prințului senini/ pentru ei Mântuitorul e-un imens candelabru/ în decorul *untoldianboccii* și *macabru* pe care niște energii l-au compus/ special pentru orașul pustiu și învins/ unde filamentul stelelor a fost stins// iar cei din urmă îngeri ce să facă s-au dus” (*Isus camuflat în țarcul din târg*, p. 86). O realitate în care este modificat până și ethosul românesc: „După cele mai noi și actualizate scripturi/ relatate cu dibăcie de sofisticatele guri/ ale unui ethos recent instaurat / vechiul basm a fost substanțial modificat - / (desigur pentru a fi și mai ușor de digerat)/ astfel - fără pic de milă/ câteva relicve au fost scoase din grilă:” (*Povestea/ modificată genetic/ a lui Harap-Alb*, p. 89). O alcătuială fără alternativă, în fața presiunii demonilor care au grijă ca salvarea sufletului uman modern să fie imposibilă, din moment ce Dumnezeu este alungat de la putere, în pofida instalării tărâmului falsei făgăduințe, iadul: „când demonii cerșesc simpatie de fapt ei atacă” (*Instrumente de monitorizare a demonilor*, p. 66); „imposibilitatea salvării/ constă în racordarea la stomacul digital al *bestiei* /mâna liberă lăsată de un Dumnezeu deturnat timpuriu / ori poate alungat între timp / chiar de noi în pustie” (*Instrumente de monitorizare a demonilor*, p. 66); „te furase iadul tărâmul fals al făgăduinței/ erai captiv acolo”; „răul era totuși pitit altundeva - iar piesa/ despre cunoaștere de zi și noapte/ până la urmă - o perversă capcană/ în peisajul tău de adolescent stupid”; „chipul bunului Dumnezeu/ pe care l-ai descoperit poate târziu” (*Paradis în comă*, p. 71). Demonizarea omenirii este tacită: „administrația cu perversă cunoaștere de elfii/ ce-și fac de veacuri veacul în noi// suntem ca orbii

ce stau toată ziua la selfie” (*Libertate aproxx*, p. 77); „Doamne cum ne deturnează un fals Dumnezeu!” (*Coexist cu niște viruși*, p. 96).

În intenția de a empatiza cu situația precară a omului dintotdeauna, dar mai ales cu nevoia lui de salvare spirituală, eul poetic surprinde arealul orașului natal, precum Bacovia la început de secol XX, cu spital, cu morgă, cu transportul în comun, cu Untold, cu repercusiunile „sferei din sferă” de la Vatican, cu Anunnaki care continuă să dirijeze din umbră, lumea. Prin urmare, cu viața golită de sacru: „(asta în timp ce vicioși *atleți* ai speranței/ dăramă în prostie caii realității de pluș/ trăiesc mulțumiți c-au pornit/ într-un simulacru de săritură)” (*Îți dai singur like-uri*, p. 75); „o lume minunată în care veți găsi/ numai copii *Chuckie* și *Barbiell* aparent vie/ țara plutește-n placentă - coșmar și trezie// teribilă erezie:/ demoralizații duhovnici/ s-au retras și ei între timp în pustie” (*Superficial*, p. 102). Realitatea este, de fapt, o continuă concretizare a terorizărilor de tot felul: „Cât de programate sunt cataclismele / ele încep cu o nevinovată glumă/ adună truismele/ neconcertate în mod expres/ spre o anumită sursă de interes/ tsunami-uri glazurate cu humă/ valurile aparent pitice/ dau senzația că nu înaintază deloc” (*Așa vin cataclismele*, p. 18), iar destinul omului este unul de vită dusă la abator: „prin urmare destinul nostru - de vită/ în cubicele scânteieri de pirită/ sulfura de fier ivită/ cel mai discret laborator/ unde-au fost vârați constituenții din cor” (*Sacrificiu*, p.19); „mi s-a spulberat impresia avută până acum/ că ființa umană ar fi una de pământ/ fiindcă atunci m-a apucat așa un vârtej/ de parcă focul acela ar fi coborât din stele/ și-a cuprins totul” (*Combustie spontană*, p.23); „în schimb / răpoșaii te salută cu familiaritate / te așteptau de-o moarte să treci pe-acolo/să-i vizitezi” (*Absență*, p. 110).

Nu lipsesc din acest inedit (*Pseudo*)*kinegetikos* al demonilor nici definițiile vieții care, pe rând, este ba o *clipită*: „viața - această clipită/ însuflețită/ de cereasca suflare ” (*Omurtușiș*, p. 65), ba o *moară a lui tărta-pârta*: „viața de fapt o moară învelită în țiplă / cu de toate: *răcoritoare chewing gum mc donalds/ fetița cu chibriturile andersen* abuzat în pruncie / *casa vrăjitoarei fraților grimm / hansel și gretel* căutând semne prin pădure/ neștiind că firimiturile fuseseră demult halite / de păsări și alte animale // pe-aici - nimic altceva - *moara lui tărta-pârta/ proasta* căzută-n poala specificului →

NICOLAE SUCIU

¹ Nicolae Balotă, *Lupta cu absurdul*, Editura Univers, București, 1971, p. 432

² Nicolae Balotă, *Lupta cu absurdul*, id., pp. 436-437

³ Sorin Grecu, *Instrumente de monitorizare a demonilor*, Editura Vatra Veche, Tg. Mureș, 2024

național// navigările adevărate sunt doar pentru cei / ce-au reușit într-un fel să evadeze din sistem” (*Instrumente de monitorizare a demonilor*, p. 66); „Viața din nou ne dă tot felul de lecții:” (*Globalizare*, p. 73).

Nu în ultimul rând, în *Bilete de vacanță*, viața este un *vehicul*: „viața (un vehicul între pământ și cer)/ oare cum s-o închizi în a trupului vacanță/ ca nebuna să nu te părăsească - să iasă?” (p. 107). Absolut originală este, în arealul vieții, și definiția libertății: „libertate – rație de sare idioată/iodată/ presărată peste carnea bine fezandată/ a sufletul nostru–aliment/ celesta sursă de hrană/ a zeului păgân ominiprezent/ *camuflat* în corpuri fizice ca-ntr-o strană” (*Libertate aproxxx*, p. 77); „*hora reciclării hora vaccinării și hora uitării*” (*Hora reciclării*, p. 99); „*se pregătesc pe față abatoare pentru copii (...)*„, iar ei (Irozii) au pornit vânzătoarea Lui de la Cluj!” (*Irozi căutându-l la Cluj pe noul Isus*, p. 101).

Practic, o astfel de libertate subtil surprinsă de poet, este toată averea pământenilor: „ai aflat/ din ce aluat/ sunt plămădiți pământenii / cum trăiesc în ei împletite suferința și crima” (*Ai aflat prea târziu*, p. 49); asemeni lupilor deghizați în oi/gândacii intrați de-o eternitate în noi / (mai degrabă în sufletele căpușate) / știu la perfecție să le descifreze/cu mâna ascunsă la spate/să-și primenească ADN-ul să păstreze/ proprietățile trupurilor de strigoii/ apăruți în lumină ar muri instantaneu/ dacă i-ar vedea bunul Dumnezeu/ petrec în trupurile oamenilor atârnați/ ca-n afumători perechile de cârnați - / pentru ei bacanale - pentru noi suferinți/ din părinți în copii și din copii în părinți” (ibid.); „omul (aparent cea mai evoluată specie de primat)/ nu-i lăsat nici de-ar sta în cap să vină/ spre lumină/ ceva nu-i permite să se trezească/ îl ține legat cu mâinile la spate / acel ceva/cineva/ prăbușește la infinit spița omenească/ o fugărește cu-o armată de gonaci/și-i croiește numai decoruri de mucava/ îi confiscă până și însușirile tribului de macaci” (*Trezirea spirituală la macaci*, p.50-52); „Observ activitățile poporului meu/ pe care mi-l doresc unul cu adevărat ales/ dar cel mai ades/ cum reacționează la stimuli - din greu/ (desigur *negativi* fiindcă *pozitivii*/ au fost scoși demult de pe piață)/ și n-am ce face: hălăduiesc printre nativii/ tărâmului aproape văduvit de viață (...)// admir așadar activitățile maimuțelor pe *tik-tok*/ evident mai interesante și mai imprezvizibile /decât ale trăitorilor noștri la un loc” (*Activitățile maimuțelor*, p. 54). Maimuțe moderne condamnate de o

continuă suspendare: „oamenii zac suspendați într-un hău:/ trei îi controlează alți trei îi trimit într-un rai/ de care n-au avut și nici tu habar încă n-ai// e limpede - *s-a dezlănțuit bătălia în cer și pe pământ!*” (*Globalizare*, p. 73) - în timp ce atleții speranței își văd de mofturile lor“(asta în timp ce vicioși atleți ai speranței/ dărâmă în prostie caii realității de pluș/ trăiesc mulțumiți c-au pornit/ într-un simulacru de săritură)” (*Îți dai singur like-uri*, p. 75); „când nimerești în fața zombificațiilor clipei/ c-un ultim reflex de energie vitală/ aceștia încearcă să fugă/ se uită în toate părțile/ să vadă/ cine i-a observat alături de tine//paradoxal realizezi acum altceva – (...) // avem de-a face/ cu o întoarcere în timp - / ieșirea la suprafață a stafilor vechi//și întinerirea ta subtilă”(*Moarte subită- întinerire subtilă*, p. 62).

Dar toate sunt observate, fie prin lentilafortunei labilis: „sunt cu toții înșfăcați de-un lasou/ al timpului ce niciodată nu iartă/ între timp misterioasa energie te poartă/ ca-n urâtele povești/ (deși te-mpotrivești)/ printr-o poartă/ spre un loc unde holograma devine concretă/ lichidele - transformate în cretă/ trupurile - diluate prin canale/ iau forme aparent astrale/ spațiul se eliberează fictiv de moarte/ iar lumile – reunite cum filele într-o carte” (*Îți cauți ființa în vechi illustrate*, p. 45) „acum prin locurile zugrăvite/ pe vechi illustrate/ circulă în voie oameni noi fistichii/ zombificați în legea Domnului -// pe când după a lor - foarte vii!”; „lipsite de compasiune clipele curg”(*Negustori de zdrențe și oase*, p. 40), fie prin prisma celui care se vede alienat pe tărâmul apocaliptic al urbei natale: „visam (...)că mă aflu pe un tărâm apocaliptic reptilian/ aidoma celui din Londra lui Dickens”(*De Paște, orașul meu și-al lui Dickens*, p. 27); „noi, elitista școală a boemilor clujană” (p. 34); „miliardele de furnici ale eternelor false/ se ospătează cu resturi de trăiri / filtrate prin terminale de suflet/ esența merge la stăpâni/ înecați aproape definitiv/ e timpul ca Dumnezeu să intre în ecuație” (*Secretele murdare ale orașului*, p.35); „vremuri apocaliptice cu antihriștii la vedere/ sunt obligat să scriu derutant / pentru obișnuitele lentile de contact” (*Scriu cu urme întoarse ca-n communism*, p. 37); „Vremurile noi au și năvălit/ cu particula lui Dumnezeu - ratată etern/ de savanții tunelului de la CERN/ orașul tău - cu istorii de sânge și groază/ așteaptă mortificat fezandat pregătit/ de către iscoadele *întunecatului-Nerostit*/ până și sufletul adormiților pe veci plânge / la orizont stihiele-și reglează/ de fapt își cern/

frecvențele pentru aducerea acestuia din infinit” (*Before Untold/nerostitul portall*, p. 93); „*întâlnirea în noaptea de Sânziene/ pe o stradă din Cluj cu reptila uriașă cu pene*”(*Testamentul ascuns al tatălui*, p. 30);

Făț-n față cu toate aceste vrăji pe care le face, clipă de clipă, democrația, ca societate a celor puternici, se află eul, luptându-se din răspuțeri cu avatarurile unei lumi, veritabil anus contra naturii: „și acest ego/ (în definitiv/ doar printr-o adevărată minune/ nu s-a scurs pe canale)/ deși costeliv/ ceva ca o lumină l-a făcut/ să funcționeze/ furajat după alte reguli//să se salveze / tu erai” (*Supradimensionat*, p. 26); „practic ești mesagerul sosit din viitor/ cel care-ndrăznește să navigheze / însă cu-n alt gen de navă – sufletul-memoria/ pentru a le reda viețile și gloria/ să încerce de fapt să-i salveze!” (*Ești chiar creatorul părinților tăi*, p. 59). Văzându-se inofensiv în lupta de unul singur, cu refuzuri de tot felul: „n-ai ce face – refuzat - numai piele și os/ saluți toată lumea politicoș/ carcacele trec bine rânduie/ carcacele-s sulemenite/ au personalitate/ și cultură de televizor// savant cântărite/ împinse de administrator de la spate/ drumurile-s ca-n plină zi luminate//se face intrarea în ordine la abator” (*Sal(u)turi de politețe*, p. 63). Văzându-se exclus de la miracole: „dar (teribilă și blestemată amnezie) aflu de ei / abia după mai multe săptămâni sau chiar luni / când ți se spune că-s chiar acei/ potrivii pentru ceea ce cauți și te-ar fi putut salva/ prin rugă - dar uite că se-mpotrivește mereu cineva// teribilul defazaj îngrozitoarea desincronizare/ a trupului cu sufletul când fără culoare/ născută moartă și interzisă la dumnezeire/ ființa ta Îi fuge Domnului din privire//cum s-ar zice – pari exclus din start de la miracole/acel *cineva* îți oferă permanent un alt gen de spectacole” (*Pe toți sfinții și toate minunile le ratezi*, p. 64), inclusiv miracolul bătătoririi propriului relief interior „să încerci noul început / (ruptura lutului din lut/ a vieții de moarte/ universuri căzute - filele de carte / ale edițiilor prost legate)” (*Omul-tuși*, p. 65); „pentru precizia tragerii devii unicul turist/ al reliefului dinlăuntru tău”(*Globalizare*, p. 73).

Dar ce se întâmplă cu acel ceva abstract, la fel de important ca și trupul, adicăsufletul nostru? Unde se găsește și ce este el în întreaga economia liricii lui Grecu? Adresarea la persoana a II-a, demnă de *11 Elegii* ale marelui Nichita, cel mult o prțință autoadresare, permite o obiectivare a viziunii despre suflet: „sufletul tău e un cal de →

steplechase/care-și continuă naiv cursa/ în timp ce jocheul zace prăbușit pe traseu/ fantomă ce habar n-are că trupul orașului/ pe care-l completei până mai ieri cu viul tău / mort e acum pentru totdeauna” (*Ieșirea dintr-un oraș fără conținut*, p.31); „draperia sufletului treptat se descoase/ se retrage în fața grandiosului anacolul / când apar colectorii de zdrențe și oase/ totuși nevăzuți – niște arme de distrugere în masă/ poartă în ștrafuri diverse babilonii: tinctură de Vatican/ mărgelile de sticlă și incunabule nu mai vechi de un an (...)” (*Negustori de zdrențe șioase*, p. 40); „nu mai existați / sunteți avatarul propriului profil din rețea” (*Desăvârșite clone din fața mea*, p. 41); „cum s-ar spune/ sunteți niște holograme pe topografia sufletului meu/ mânate de-o suspectă ardoare să fiți eu/ când de fapt v-am fentat sunt altceval/ decât insul pe care aveai impresia că-l vedeți / mai răsfirat băieți//provin din altă lume”(Voi veniți după mine, p. 47); „divinitatea îți oferă un palid autograf:/ scoate din cimitir/ și unge puțin cu mir/ holograma vieților surprinse în cronograf” (*Captură din cronovizorul-cronograf*, p. 29).

În poezia autorului *Reportajelor mele*, ca de altfel în toată poezia actuală, inclusiv abaterea intenționată de la normele ortografice și ortoepice, renunțarea aproape totală, la punctuație sau chiar renunțarea la majusculă pentru scrierea numelor proprii- sunt măsuri care vin din atitudinea de frondă a eului poetic, strigând neîncetat, ca un nou Zaratuștra, după ajutor, doar l-o auzi cineva.

Prin urmare, cel puțin la fel de rezistentă este concepția autorului lui *Vânătorului de tornade. Povești adevărate de la morgă*, desprescris: „ce naiba să mai scrii / chiar și printre rânduri/ când între timp adevărul s-a calchiat/ s-a polizat/ oamenii pleznesc de fericire/ comiți împreună cu ei sinuciderea perfectă” (*Martorul martorilor*, p. 32); „iluzie teribilă - dovadă că viul din noi/ fardează realitatea și toate celele/ devine ridicol când/ după ce-a sărit peste rând / ca unui lepros fii cad (cu membre cu tot) atelele// încerci și tu cumva/să retrăiești cât mai profund/ aparența paradisiacă de rotund/ visele înfolite la început în mucava/ iar târziu în ceva mai de soi//chiar și rescrisă - viața n-o mai aduci înapoi!” (*Începi să-ți rescrii poemele*, p. 57); „scrierea ta-i o lamă de cuțit/ nebăgată în seamă/ urci muntele pieptis -// ești omul-tuși/ pământeașca lor doză de teamă!” (*Omul-tuși*, p. 65); „te gândești la concluzivul poem/ pe

care să-l inscripționezi într-o piatră/ departe de lucrurile lumii care gem/ și de cuvintele care latră” (*Preumblare prin bibliotecă*, p. 79); vezi și *Poezia de vis*, p. 100); „fără mari certitudini tu – un tocilar/ scrijelești caietul ce va ajunge cândva carte/ spațiul imobil dintre viață și moarte”(Te-ai decis: parcurgi cărarea firavă, p. 109).

Despre scris și salvare: „în orice caz / eu m-am apucat deja să-mi sap / propriul tunel/ să mă salvez cumva de monștrii/ intruderii fără de număr ai noilor smârcuri/ ce-apar și ei cu fiecare clipă ce trece// fără să-i mai pun la socoteală/ pe cei ce răsar la preamărirea anuală / a Nerostitului” (*Dejunul în stradă și alte mășcări*, p. 37); „ne-ar salva doar venirea noului Prometeu” (*Ai aflat prea târziu*, p. 49); „gata/ de azi schimbă placa/ începi confruntarea frontală cu energiile/ inegală desigur// e-o izbăvire să o cunoști pe asta” (*Slăbiciune*, p. 56); „În mod sigur va fi vai de voi/ rămân poemele stupide cu rime nefericite/ de genul - *străini și goi* iar fiecare pământean - un Kunta-Kinte/ sclavete al serialelor (americane) vechi și noi// dacă-mi retrag urgent oștirile de cuvinte/ veți rămâne cu aceiași guriști stipendiați/ așii *felașunilor* din Carpați / meritocrații literelor sulemenite cu ir” (*Dacă-mi retrag oștirile de cuvinte*, p. 80).

Cu toate acestea, lirica autorului *Coborârea în lumină* nu este numai prejmuire și sufocare a elanului vital. Ea are și un zenit al gândirii/ simțirii, conferit de ruperea definitivă de legiunile de demoni ai lumii văzutele și ai lumii nevăzutele. Ai lumii adâncurilor sufletești și ai lumii depărtărilor.

Conștientizarea salvării nu numai prin scris înseamnă, pentru poetul clujean, găsirea sensului: „așa că Domnul a găsit metoda potrivită/ (pe *nepusă masă* ițită)/ să te apropie: ți-a cadorisit suferința/ apoi într-un târziu a venit și ea credința/ cât despre rugă/ până atunci de tine complet străină/ s-a desprins dintre bâlbe tulburător de târziu/ totuși la timp să te elibereze de vină//și exact la timp să te elibereze de viu”(Traversai pustiul omenesc, p. 83) „însă acum/ lupta cu tenebrele a chiar început/ contempli deja singurul drum/ pe care ești lăsat să mergi/ atât ai putut:// înarmat cu o cruce și-un mănunchi de vergi/ iar rugăciunea părintelui - un scut!” (*Boxul lui Dumnezeu*, p. 58); „de-acum voi încerca regăsirea *Dumnezeului drag!*”(Ah ce-aș fi vrut, p. 84); „Rod al unei suferințe pământeașca nimic de spus/ ți-o fac medicii să te salveze – ca o *vamă* plătită prin

încercările apărute în plus/ penitența treptată a sufletului nesupus//totuși - un fleac pe lângă rănilor lui Iisus!” (*Cu fiecare an îți apare pe trup o rană*, p. 85); „dar nu te-amăgi: deși cu Imaginea în față/ prea puțini dintre cititori vor ieși din ceață/ și ce-au văzut cu ochii lor să și Creadă!” (*Isus copil și Maica petrecându-l – proiecție pe-un perete de spital*, p. 91); „momente de înaltă trăire/ șiliteratură autentică”(p.98); „încă ceva - / lipsite de Dumnezeu – simțurile de peltea/ aflate-n derivă o iau razna pe rând și pier/ asta când (prăduitoare) înspăimântătoare perdele/ se pregătește să dea năvală peste oameni din cer” (*Ca să te salvezi dărâmi punțile*, p. 103); „Dumnezeu îmi risipește vâul de fum/ din creier și priviri:/ legăturile despre care credeam că-mi aparțin/ trecut prezent viitor – amalgamatele trăiri/ căroră li se-adaugă amintiri/ nu sunt ale mele ci ale cuiva deghezizat puțin/ ce zace pitit în lumina - ca mierea de grea - / familiara stea/ a trupului alcalin//la final remarc: nu mai există osebite/ între străina entitate și cea originară - a mea? /deși caut înțeles și-o menire/ energiilor ce mă consumă în neștirea/ lumii care înainte de-a mă deștepta/ teribil de mult îmi plăcea//arătarea mă tot vrea și mă vrea și mă vrea!” (*Your connection is not private!*, p. 58); „nevăzătorii au la degetul lor mic absolutul”(Cele mai reușite filme sunt despre orbi, p. 60). Convins că divinitatea se află până și în cea mai mică particulă a ființei omului, *inconștientul*⁴, în care, mai nou, știința intenționează să cotrobăie manipulând, zice-se, ADN-ul uman, eul poetic, recurge, găsind sensul existenței, în supremul și letalul instrument al „monitorizării demonilor”- recuperarea măcar a unei părți din dumnezeire: „în sfârșit viața recitită la o nouă frecvență/ într-un teribil de diferit cod/ la început nu mi s-a dat vreo variantă/ am fost - pe rând - lepădat folosit devalizat/ mutilat dezenergizat la final consumat//pe ultima sută de metri / chiar și așa costeliv nu pot să nu încerc /să recuperez ceva din tine Doamne!” (*Mă ajută vechile imagini de la MTV*, p 61).

⁴ *Mircea Eliade - Aspecte ale mitului: Inconștientul înfățișează structura unei mitologii personale. Se poate merge mai departe și afirma nu numai că inconștientul este mitologic, ci și că unele din conținuturile ale sînt purtătoare de valori cosmice, altfel zis, că ele oglindesc modalitățile, procesele și destinele vieții și ale naturii vii. Se poate chiar spune că singurul contact al omului modern cu sacralitatea cosmică se efectuează prin inconștient, fie dă e vorba de visele și de viața lui imaginară, sau de creațiile care izvorăsc din inconștient (poezie, jocuri, spectacole etc.).(Mircea Eliade – Aspecte ale mitului, Editura Univers, București, 1978, p. 73)*

IARBA FRAGEDĂ DIN CUVINTE

Remarcam, la culegerea de versuri de debut al filosofului și poetului Ion Hirghiduș, *Prin inima sentimentului* (Editura Fundației Constantin Brâncuși, Târgu Jiu, 1997), dincolo de anunțul expus chiar în titlu, propensiunea unanuniană de a re-crea lumea pe baza folosirii limbajului celui de-al doilea nivel de semnificație, cel al logicii și al gândirii, realizând o poezie de mare profunzime ideatică. Cel de-al doilea volum se naște chiar din sentimentul iubirii, *Femeia lui Dumnezeu*, (Editura Fundației Alfa, Cluj-Napoca, 2007) conferind o altă dimensiune liricii sale, cea a exprimării trăirilor erotice sub formele sublimite, însă, la fel, prin filtrele nebănuite ale gândirii. Recenzând volumul *Ceremonia unei vieți zilnice* (Editura Fundației Alfa, Cluj Napoca, 1912) afirmam fără nici un dubiu: „O mică piedică în fața mării treceri se vrea volumul *Confesiunea unei vieți zilnice*, al lui Ion Hirghiduș, până la urmă un vast poem al destinului omului în spațiul lui cotidian de rutină, de iubire, de vis și de viață, scris cu acuratețe și sinceritate pentru cei asemenea lui”.

Volumul *Iarba fragedă din cuvinte* (Editura Eikon, București, 2023) sintetizează propunerile lirice și ideatice din toate cele trei cărți de poezie de până atunci, căutând cu precădere esența lumii, a trăirilor și gândurilor despre aceasta în cuvintele simple, care desemnează obiectele comune și chiar umile din mediul înconjurător, ce definesc universul empiric al eului liric. Dincolo de acesta însă, mereu se conturează acea chemare spre zările necuprinse ale spiritului, care continuă să-l preocupe pe poet constant, în fiecare poem. Să dăm un exemplu: „Acum, când păsările au trecut în nefire, ograda s-a unit cu grădina./cântecele s-au amestecat cu polenul primordial./urcă spre soare tufele acestea de glicină” (*Ziua de 8 ianuarie*). Titlul poemului este o notație de jurnal. Se trece minuțios data când universul este prezentat de poet: „păsările” care au trecut, undeva, în „nefire”, orizontul vital cel mai apropiat („ograda s-a unit cu grădina”) iar „cântecele”, elemente de semnificație poetică, culturală, „s-au amestecat cu polenul primordial”, adică tocmai cu firea de la începuturile nașterii lumii. Astfel poetul descifrează în aceste imagini comune, de lângă el, fiorii devenirii prin timp a miracolului existenței „marelui tot”. Versul final al acestei strofe consfințește această

ION HIRGHIDUȘ

IARBA FRAGEDĂ DIN CUVINTE

minune: „...urcă spre soare tufele acestea de glicină”. Totul în jur e frumusețea efortului van al elementelor fragile și neprețuite din jur pentru dăinuire și înveșnicire. Dar și această zi trece ca toate cele ce sunt și poetul afirmă: „Noaptea e dincolo de orizont și cântarea păsărilor e pustie./în genunchi aștept cântecele pierdute”. Ceea ce ar mai putea rămâne din acea zi de jurnal și de anotimp și de trecătoare frumusețe a firii ar fi „cântecele” acelor păsări sau ale poetului, care ar mai putea reveni sau nu. Poetul le așteaptă, însă, cu îndărătnicie.

În poemul *O sete a realității* este prezentat orașul imens, cu infernul agitațiilor sale: „Printre clădiri înalte se strecoară anevoios tramvaie/cu ruginite strigăte de fiare ale pădurii/o ceață sălbatică este pe stradă”. În acest spațiu van, înfricoșător și lipsit de frumusețe poetul descifrează ceva, venit din alt timp, care umanizează totul și-i dă un sens: „Catedrala, ea singură stă răsturnată în ape./rizomi ai cenușilor trecute,/în lumea rozelor întâmplare a totului”. Simbol al frumuseții și a credinței, „catedrala” încearcă să salveze omul din acel infern al vieții zadarnice. Ceea ce aduce, totuși, în acest univers sunt doar „rizomi ai cenușilor trecute”, nicidecum viață veșnică. Iar în această iluzie a vieții și a trăirilor de-o clipă („lumea rozelor”) însuși acest simbol cultural și stâlp al credinței pierdute rămâne doar o simplă „întâmplare a totului”.

O altă piatră de hotar a existenței biografice, terestre, a poetului este un element al naturii: „Stânca Simeriei”. Această protuberanță a veșniciei i-a apărut într-un moment al vieții, când a fost nevoit să nu trăiască pentru sine și pentru poezie, ci pentru ierarhia militară, ca iluzie a puterii ce-și apără glia veșnic

amenințată. Afirmă poetul: „Stânca Simeriei răzvrătită ca un clonț de rubin,/o proră de corabie răsturnată în timp./nimicitoare povară a trecutului”. E vorba despre trecutul lui ca fiindă deposedată de identitate pentru o vreme, dar și de trecutul ei, ca martoră a tuturor crizelor al aceluși colț al țării. Pentru destinul său este asemănată cu „clonțul de rubin” care a curmat existența adolescentului genial al poeziei românești, Nicolae Labiș, și, ca a lui, pe cea a poetului de față, sau pentru destinul acelor locuri unde stânca este văzută ca „o proră de corabie răsturnată în timp”, deci mișcare geologică oprită, împietrită. În finalul poemului autorul deslușește misterul: „când o privesc, după ani, pare un vis rupt prin care plouă tristețea,/ ea singura pecete a visului unui soldat flământ”. Poemul, înveșnicirea clipei prin cuvânt și-a făcut datoria. A pus o cărămidă din acel vis catedralei spiritului nemuritor, dar plină de întrebări fără răspuns.

Și totuși. Veșnicia i se arată poetului contemplând natura într-un moment când [„În frig, din nou, purpura dimineții tresare”]. Scrie poetul: „Din văi ridicate, catedrale cu vârfuluri ascuțite,/fum și ceață amestecate-n vâltori./se petrec peste munți, peste pajști secrete/un umblet de ieri, de azi și de mâine”. „Catedralele” de „fum și ceață” ale acelei dimineți înălțându-se din văi adânci către înălțimi agreste îi sugerează poetului fascinația dar și vocea surprinderii legilor veșniciei. Acolo el descifrează uimit „un umblet de ieri, de azi și de mâine”: de fapt, o încremerire a rătăcirilor omului din totdeauna. Continuă el contemplarea: „Acest timp, adunat într-un ghem, trece prin colibe și prin somn./femei și bărbați ținându-se de mâini./rotindu-se de mii de ani”. Iar concluzia poemului e aceasta: „Astfel luminează ziua însemnele vremii”. Problema e să ai talentul și forța să le desprinzi din fire și să le arcuiești în cuvânt. Iar Ion Hirghiduș le are pe toate, cu îndestulare. În poemul care începe cu versul [„Azi, într-o sâmbătă de octombrie”] poetul surprinde destinul omului, la fel, dintr-un moment unic al surprinderii mișcării naturii: „Ierburile încă emană acea plenitudine/ care a coborât pentru a învăța că suntem fiindă uitate./dreptul nostru de a ne strecura prin vămile lumii”. Sigur, veșnicia nu ne este dată și – poate - că nici n-o putem cuceri. Dar putem împrumuta ceva din firescul și „plenitudinea” vieții trăite de fragilitatea firelor de iarbă. Și astfel vom trece mai ușor prin „vămile lumii”. →

GEO CONSTANTINESCU
(Continuare în p. 43)

„RĂZI!” ȘI UNIVERSUL LIRIC

AL MIHAELEI DIMITRIU

Principalele permutări care survin în posibilă adaptare a discursului liric la criza prin care trece limbajul în momentul respectiv, ar fi cele de adaptare la decalajul dintre semnificat și semnificant. Noua dimensiune a discursului artistic încă mai depinde, cum opinează J. Joyce, nu numai „de afirmații despre lume folosind semnificații pe care semnificații le organizează într-un anumit raport”, ci devine ea însăși o reprezentare a lumii - în care „forma raporturilor dintre semnificanți exprimă o nouă posibilitate de a vedea lucrurile”, forma pe care o iau semnificații implicați exprimând în mod fatal „o viziune deja compromisă și consumată”⁵.

În intenția de a reconstrui lumea, impunându-și propriul său univers și propria sa ordine, poetul, și artistul în genere, încearcă mai întâi, să depășească banalul cotidian, cufundat în pasta stereotipului, fie prin *spargerea conformismelor*, fie prin *descompunerea clișeelelor*, fie prin *reducerea la absurd lumii strâmbe*, cum spune Eugen Ionescu, referindu-se la teatru, și mai apoi, știind că „scrisul e actul deopotrivă de laic și de sacru spre o unire perfectă cu divinul” (p.3), prin propulsarea cuvântului în cântec orfic.

Răzi!, al cincilea volum de versuri al Mihaelei-Doina Dimitriu⁶ se înscrie ca un inedit discurs liric, în care cuvântul, aflându-se într-o permanență luptă cu „inerțiile realului”⁷, impune prin ineditul imaginarului, prin prospețimea metaforei, prin discursurile în proză, veritabile rame sau olginzi ale freamătului liric⁸, dar mai ales prin neașteptata împerechere a termenilor, aparținând unor registre lingvistice diferite: concret-abstract, artistic-științific, tehnic-religios ș.a., cum ar fi un prim exemplu, *sinele*, *lexemele*, *ironia*, *moartea*, *muzele*, *Dumnezeu*, *prezentul* din poezia *șah* (19), rod al unei lumi în care „banalul își dă mâna cu sublimul”, în care „cotoarele de măr ale trecutului se trec pe caiet”, arinii „îmblâzesc paștele din oameni/ iar vinul ascunde șoimii de hârtie”...Într-o

astfel de lume parcă ieșită de pe orbită, avatarurile sinelui („oglinzile sinelui suferă mutații hibernale”), se dovedesc a fi ultrareceptive la radicalele permutări din jur: „se ridiculizează lexemele”, „ironia incinerează urâtul./ moartea a devenit funny.../ în muzele de artă”, spirite./ perversitate. netemperata lume.../ Dumnezeu, în spatele unei draperii își bea pasiv ecoul.../ prezentul: o coșmelie țicnită...” (*șah*, 19). Într-o astfel de lume surogat, a mutațiilor și mutațiilor, „oamenii-s mecanisme roșii/ cu arcuiri scoase...” (*suflet tare*, p. 45). Limbajul în care calitative abstracte, devenite epitețe, însoțind termeni concreți, exprimă condiția de alienare a eului liric: „zărim în ridicol o rană modernă.../ e rana absurdă din esul cu brumă./ zărim în planuri înclinate/ cuvinte fără memorie.../ rana absurdă e parte din esul cu brumă./ zărim în bacilul lumii noi ciulini...” (*spectacol*, 47). Astfel, nu e de mirare că „răul râde.../ iată-! un câprior în mijlocul străzii...”, că e coadă și la cofetăria din cimitir...” Ca într-un *paradis în destrămare*, demn de veacul al XXI-lea, sacral se dovedește inofensiv: „îmi leg solzii de la rugăciuni cu etil.../ moartea unui copac e circ.../ buchete de departe, buchete de aproape.../ buze predictive.../ serafimii solzoși se descompun (*respir*, p. 48). Recunoaștem și aici unele aspecte ale unui trai exclusiv de suprafață, exterior, al cărui suflet pare golit de sacru: „virusii cu papion poartă servietă.../prin parcuri, bacilii cu ochelari de soare...”, în care „crinii fac manifest...”, „misterul își pierde mirosul./ moartea fără gust se spânzură indecent./ în lagăre, halate albe.../ patimile își beau zațul la oglindă./ absurdul și crinii fac manifest...” (*rinocerii din vis* (p 48- 49). Realitatea pentru a cărei cunoaștere este

nevoie, cum spunea Lucian Blaga, de cea de-a treia posibilitate de a concepe lucrurile, *apocaliptic*, în *pendulă* „e un carnaval cu piscuri, goluri, prăjituri însirocate...” (p. 89); sau în *o primăvară sexy* „realitatea e sexy să știți. / din conceptul sexy se naște arta./ și semințele scriu, scriu...” (p. 39). Într-o astfel de lume mereu străină, vitregă și parcă frântă în mii de cioburi „speranța ta zace absurdă în sertarul cu planuri de sare” (*o altă față a luminii*, p. 93), „suflete old își sprjină în toiag verbul a fi...” (**120), „arhanghelii marșăluiesc pe aleile numerotate...” (*chiștoace de Crăciun*, p. 100), „oratorii? buce fără tihnă.../ aceiași jucători, aceleași table de șah.../ misterul își pierde mirosul./ moartea fără gust se spânzură indecent./ în lagăre, halate albe.../ patimile își beau zațul la oglindă./ absurdul și crinii fac manifest...” (*grafitti!*, 102), „serafimii solzoși se descompun ca un scrum.../ penete lor? jurnale subiective” (*respir*, 103), iar starea sufletească a eului poetic se concretizează mai repede în comunicarea, decât cu oamenii: „trag veioza deoparte și îi spun o poveste.../ „din când în când mai scoatem din pachetul cu cărți o mască .../ încet, cramioanele măștii se deșiră.../ trag cortina neagră deoparte și îi spun o idee.../ din când în când scot din sertarul cu jurnale cotoare.../ și trag timpul deoparte.../ departe, departe.../ o mască, un cotor, o cortină” (*amintiri*, p. 126). Și în cazul de față, juxtapunerea de termeni (*o mască, un cotor, o cortină*), a celei care „trage timpul deoparte.../ departe” semnifică discontinuitatea trăirii vieții, impusă de vitregia acestui *saeculum*. De altfel, toate posibilele inadvertențe, înregistrate în suflet, devin cicatrice. Pe bună dreptate poeta se întreabă ce înseamnă sufletul într-o de lume care simpatizează mai mult cu mutațiile genetice le pseudo-omului de mâine, decât cu omul în sine, cel de azi: „sufletul? o seră stranie... / pe un stâlp gri, / încolăcit / o barză răcită.../ fură din acvariul lumii un vis. // șosetele șoselei-n spirală.../ se descos...(*vărație*, 21), din moment ce banalul invadează totul, inclusiv limbajul *onest*: „dezertăm prea des de la limbajul onest.../ vulgarul mestecă între măsele funest.../ și anticristul a devenit vulgar.../ parcă și Dumnezeu mai mârâie / dosindu-și un far...” (*erotic ambiguu*, 22). Nu fără ironie sunt conturate ca într-un fugitiv crochiu, pe fundalul zvârcolirii poetului de zi, până și abaterile de la cele patru elemente necesare gândirii poetice, *viața*, *iubirea*, *eternul* și *singurătatea*: „viața își întoarce catetele pe dos.../ iubirea gonește pe alte →

NICOLAE SUCIU

⁵ UMBERTO ECO - *Poeticile lui James Joyce*, Editura Paralela 45, 2007, pp. 179-180

⁶ MIHAELA-DANA DUMITRIU- *Răzi!*, Editura Cronologia, 2024

⁷ NICHITA STĂNESCU - *Antimetafizica*, Editura Cartea Românească, 1985, pp. 299-302

⁸ MIHAELA-DANA DUMITRIU, Id., prozele de la pp. 4, 11, p. 38, p. 51, 55, 59, 61, 68, 69, 73, 116, 129, 131.

peroane virgine.../ eternul e o piesă de muzeu./ singurătatea-i lupul Alpha” (*reality show*, p. 77).

Din modestie, poeta recurge foarte des, așa cum procedează Eminescu în *Epigonii*, la acel subiect inclus la persoana I („suntem”) se include și pe sine în acel noi, „semn al recunoașterii, al mimesului, al asimilării, al apartenenței, al uniunii atât de mult dorite” - cum opinează Marilena Vișinescu în *Poezia ca spectacol-coupé* (pp. 132-133), iar recurența verbului *a fi* scoate în relief, nu o dată, obsesia omului de a nu deveni obiect: „suntem: irișii căprui ai ploii, germeii, euri, simptomele, umbra, umbrele unor picuri/ și formele unor stânci - în plouă, p. 86); „suntem niște tonomate cu emoții, niște anotimpuri neînțelese de nimeni (...) niște prăfuite aparențe într-un ocean cu esențe” (*fluturi*, p. 87); „suntem doar niște pendule ce ne purtăm măștile pe nisipul umed...” (*pendulă*, p. 89). Este lesne de înțeles care ar fi destinul poeziei într-o lume a resetării, menită cel puțin să bulverseze firescul vieții: „nu mai aveam chef de liric, de zaț, de lume... / mărăcinii ca niște berze își făceau cuib prin mine.../ nu mai aveam chef de liric, de zaț, de lume.../ zâmbetele mele stăteau blocate în seiful de ieri” (*să-ntorci primăvara în mine, iubite!*, p. 42).

Față în față cu haosul unei astfel de lumi, stă una dintre cele mai uzitate teme lirice ale prezentului volum de versuri. Este vorba despre cea legată, cel puțin arghezian, de labilitatea sorții umane. Imagini grotești care prind cheagul rostirii în enunțuri confesive, concretizate în propoziții de multe ori juxtapuse, fac obiectul combustiei interioare ale celei care, aflată ca orice om, în fața pieirii, s-a decis ca, tăcând, *să-șiucidă*, nu timpul, precum Arghezi, ci *lacrimile cu un compas*: „celulele mele sunt sortite pieirii.../ știu.../ ți-e sete de nu știu.../ - mă amuz, mamă,/ când văd substanța morții, / mocirloșii muguri ai unui cavou surd.../ am învățat să tac, / să îmiucid lacrimile cu un compas.../ inșii abstracți cântă la claviatura cerului./ actorii” (*bună*, p. 4). În acest context al *fortunei labilis*, nu este iertată nici inversarea valorilor, veritabilă carte de vizită a acestui *saeculum*: „hieroglifile noastre-s din ce în ce mai aproape./ pustiul scorojit râde pițigăiat la noi./ prea multe mlaștini în trupurile celor de pe stradă.../ conștiința, empatia, iubirea s-au deghizat/ în molii căzute-n letargie./ dând fermecător culoare / colbului din oasele triste” (*fecioara rebelă*, p. 8); „tăciunii morții fac yoga cu liliacul unui eu./ nu mă întreba nimic.../

șșșt! se servește micul dejun/ transparența roade încuietoriale mele...” (*așa*, p.10). Pe fundalul *lapidarelor* constatări referitoare la *absurdul zilelor de azi*, scrutațiile interogații retorice amplifică mai mult decât cele asertive, tensiunea freemăntului liric: „dacă azi uit că exist?! mai știi că aripile mă dor?! / paiele au devenit umbre, /membranele metalice, doar fițe” (*remeber*, 14); „de ce păpădiile mor?! - de ce păienjenii au viața scurtă?” (*din lumea imaginară a unui păianjen*, 18); „- Aprinde lampa Doamne, să văd mai bine siluetele și ochii celor două timpuri în care trăiesc...” (*fluturi*, p. 88); „singurătatea.../ singurătatea mea, a noastră, a păsărilor ce zgâriem cu picuri universul...” ; (*pendulă*, p. 89); „gândești! absurdul zilelor de azi...” (*o altă față a luminii*, p. 93). Absurdul ca adevăr al vieții așază față-n față gândirea de trestie subțire a poetului orfic și nimicnicia acestuia: „tu cauți prin sertare definiții despre lumină” (*o altă față a luminii*, 93); „albumul EU își coboară încet cortina” (*adio, trecut!*, 95); „sufletul? o seră stranie...” (*vărătic*, p. 98); „sinele se dezlipește din ce în ce mai mult de mine.../ pietrele pe care calc se transformă în sicrie, treptat.../ simt cum aripile ploii îmi lovesc trupul geometrizat.../ mă simt din ce în ce mai labirintică/ experimentele îmi carbonizează eul...” (ego, 70). Uneori, ca în teatrul absurdului, covârșește aglomerarea de termeni-obiecte, spre a concretiza recrudescența haotică a banalului: „pescăruși, oameni, o cafenea cu iubire imaginată la marginea mării./ prin suflet trec la răsărit marfarele mele cu utopii / sunt doar un poet ce scaldă metafizic toamna” (*valul*, 106); „tălpi, valuri, dantela, nisip.../ liniște, zgomot, alb, albastru, gri./ nuferi pe insulă .../ mă apropiu de mare...” (*Neptun*, p.117); „mă uit departe prin tot, prin mine, prin șinele unui sine solitar...” (*melancolie*, p. 107).

Frecventă este interceptarea de termeni aparținând, așa cum am mai subliniat anterior, variilor câmpuri lexicale (spre exemplu: *rană modernă, verbe negative, rană absurdă, eseu de brumă, bacilul kumii, noi culini*), cu un mare impact în raportul semnificat-semnificant: „trupul verbelor negative / se caută prin Frunze” (*tablou modern*, p. 44); „zărăm în ridicol o rană modernă.../ e rana absurdă din eseu cu brumă./ zărăm în planuri înclinate/ cuvinte fără memorie.../ rana absurdă e parte din eseu cu brumă./ zărăm în bacilul lumii noi ciulini...” (*spectacol*, 47). Motivul *coborârii* ca efect al unui proces

imaginar de „inversare a valorilor”, cum îl numește Gilbert Durand⁹, prin care orice coborâre în lumea interioară, „în întuneric”, este în același timp o înălțare spre lumea exterioară, „spre lumină”, așa cum de altfel ne obișnuiseră, atât poezii preromantice și romantice, cât și unii poeți moderni, cum ar fi Lucian Blaga, pentru care *înaltul era adâncul*, și **are un binemeritat** impact la nivelul conextului: „scările cerului coboară.../ e târziu în mine, în cascade, în mânăstiri.../ coatele lumii se depun/ pe degetele ultimului arțar/ din poet...” (*timp*, 68); „seara coboară pe trepte.../ eul râde în bezna pustie...” (*Solitariada*, 125) „îmi plăcea să sap în golul experiențelor tale.../ eram o limbă sărată sărutată de o coajă de nea.../ „de pe dealuri gusteriene coborau bucăți cubice de lună...” (*peripeție*, p. 74).

Alături de tema *fortunei labilis* stă cea a timpului: „hei, timp, nu mai alerga așa prin rebele tuneluri argintii,/ acolo stau pe lăbuțe moi, date cu lac, destinele noastre.../ oprește-ți acele, privește acolo jos!/ e dansul balerinilor amatori din piețe, stații, tramvaie, biblioteci.../ toți sunt prinși între ghelele de ieri, de azi și de mâine...” (*și dacă*, p. 60); „timpul sapă în ochii marini ai liricii...” (*suflet tare*, 45); albumul EU își coboară încet cortina...(*adio, trecut!*, 95).

Iubirea, ca univers compensativ în marele concert al resetării ADN-ului uman, este și ea, atipică: „inima-mi roz se agață/ ca o cală de inima ta...” (*odată erai și tu*, 81); flutură dragostea prin văzduh...; „nu mai simt șoldurile minutarului prin palme./ ci doar zăpada topită de pe versanții interiori” (*plictis*, p. 82); „dragostea puflăie din trabucul etern” (*râs*, 85); „viața își întoarce catetele pe dos.../ iubirea gonește pe alte peroane virgine.../ eternul e o piesă de muzeu./ singurătatea-i lupul Alpha” (*existență*, p. 126); „eram un ghem.../ iubirea mi se deșira în tăcere.../ stăteam pe o piatră albă ,rotundă în parc...” (*metamorfoze*, p. 56). Contrar modei de ultimă oră, în ceea ce privește discrepanța dintre genuri, *poemul femeii* se dovedește a fi una dintre cele mai frumoase ode dedicate eternului feminin, ca sursă de viață în toate erele istorice: „femeie,/ formă carstică, prezentă/ stare a creației ./ mugure / miere,/ merișor / sare de rai .../ femeie,/ muzică a cerului.../ lut din ieri/ și mac de azi.../ mă uit la venele tale/ miros a copil.../ pașii tai?! umbrele lui Orfeu.../ umerii tăi?! pupilele amicului Atlas.../ →

⁹GILBERT DURAND, *Structurile antropologice ale imaginarului*, ed. Univers, 1977, p. 250.

zâmbetul tău./ rutina ta./ o geometrie rebelă./ femeie, gândurile tale/ dantelă, parfum, fum .../ femeie./ colaj de anotimpuri eterne.../ femeia e oceanul Mundus!/ șoaptă, matcă, muză!” (*poemul femeii*, pp. 64-65), capabilă oricând de a renaște, asemeni Păsării Phoenix, din propria-i cenușă: „simt femeia un mălin flămând// aripile ei au ochi , dinți de lapte.../ simt femeia un phoenix .../ cu fiecare moarte , / se naște un măr înăuntrul ei” (*ea*, p. 15). Remarcabile pentru construirea imaginii și amplificarea tensiunii lirice, a dorinței avide de cunoaștere senzorială sunt leitmotivele. Un exemplu elocvent este și leitmotivul *flămând*: din poezia *Phoenix*: „flămândul din mine caută flămânda îmbrățișare din lume./ flămânde ramuri caută flămândul poet./ flămânde dealuri cu buline albe/ caută flămândele straturi ale iubirii.../ flămând la mă simt flămândă de lumina, de creație, de îmbrățișare.../ gândesc că tot lexicul vegetal, cosmic/ suferă a sete flămândoasă, a liric” (*Phoenix*, p. 35); tot așa, leitmotivul *sexy* în o *primăvară sexy*: „realitatea e sexy să știți. / din conceptul sexy se naște arta./ și semintele scriu, scriu...” (p. 39). Semnificativă este, în ceea ce privește amplificarea tensiunii lirice, și recurența nu numai a unor termeni, dar chiar a unor sintagme: „nu mai aveam chef de liric, de zaț, de lume...(*să-ntorci primăvara în mine, iubite!*, p. 42).

În sfârșit, tema pivot a volumului este totuși, *arta poetică*. Prefigurată de un fragment de proză dedicat liricii: „*Poezia e ca respirația materiei. Îndată ce ai gustat-o, nu o mai poți lăsa. Respirația ei trece de tine, se cuibărește în celulele fîinței tale tiptil, apoi, dorește să iasă ca un ecou dincolo de tine, prin cuvânt. M.D*” (p. 11), concepția despre poezie este de-a dreptul inedită. În timp ce *verbele insuficiente umblă în jeansi*: „simțeam verbele insuficiente să umble în/ jeansii poeziei...” (*pas prin pas*, 28) și „timpul sapă în ochii marini ai liricii...” (*suflet tare*, 45), poezia se dovedește, orice ar fi, ecou al sinelui: „aici, aproape, gânduri de sare./ ecoul sinelui nostru / cu trilirile calde / ce trec / pe sub streșini...” (*cuvinte de lut...*, p. 92), iar poetul care „zgârie tăcerea” (*râs*, 85) este cel în sufletul căruia se oglindește lumea cu bune și cu mai puțin bune: „iar solzii au zile, morți necesare./ freonii raționali/ sunt stări în care își dorește pentru embrioanele urâte/ o viață sărată ca o farsă de vară! (ibid) cu lumea: „poetul devenise / o pasăre-oglinză/ cu timpii șterși./ un ceas cu un cuc absent” (*decor*, 12). Iată cum este identificat poetul: „poetul? o pană

colorată prea abrazivă/ rostogolită de cerneala pasivă de pe tălpile tuturor ...” (*pendulă*, p. 89), dar și păsul lui: „vreau să cresc puiții Utopie și Solar la mine în balcon./ șinele mușcă din rondelurile mele./ trepte. cer. un eu. o rugă” (***, 108); „oasele mele vor să sară ca niște piese de lego peste păcatul Logos” (***, 108); „solzii poetului solitar își varsă picurii pe întuneric...” (*secundă*, 111). Nu întâmplător și *firesc de nefiresc*, poeta face aluzie și la poetul model, marele maestru al *Necuvintelor*: „sunetele au devenit copaci, copacii, poeme...” (*umbra*, p.110); „și dacă apa mi-ar satura cristalinel./ așa-i că tu, mi-ai prinde stănescian/ de formațiunea carstică un sărut” (*de-a mijoarca cu Nichita*, 97); „e un punct de intersecție între eu și bezna stranie a unui plop...” (*Solitariada*, 125); „sunt doar un poet ce scaldă metafizic toamna” (*valul*, 106); „poetul devenise / o pasăre-oglinză/ cu timpii șterși./ un ceas cu un cuc absent” (*ideile*, 119); „poetul din mine alunecă pe topogane de hârti (...) poetul din mine alunecă pe topogane de verdeată...” (*firesc de nefiresc*, p. 23-24); „îmbrățișează-mă ca un stih! / pierde-te pentru o eternitate!” (*toamnă*, 52).

Poetul se naște cu un auz de tip special, pe care Harald Bloom îl numește stră-¹⁰ : „aud cum îngerii își ascund în cutii de ciocolată gândurile; „aud mirosul culorilor solare.../ cum se zbat în iarbă.../ șoapte bleu urbane.../ sub geamul mării de ramuri.../ oglinda tăcerii din fiecare...” (*pas prin pas*, p. 29); „pietonală sfioasă își deschide ia.../ ascult pendulele celor ce trec. / sincronii românești .../ lumini rostogolite pe gheață./ zidurile răd. / note albe, galbene, albastre.../ arcade pline de istorie ...” (*outside*, 79). Alături de poeți, la fel de valoroase și de o sensibilitate aparte sunt poetele: „poetele sunt pensule/ cu care se tatuează unghile rătăciților (...)/ poetele -s petale ce scutură orbitele solare./ simt cum vâjâie ideea în mine pe diagonală./ și secunda arămie a iubirii e tot femeie...” (*ea*, p. 15); „poetele -s mușcate de seci zorro-iști,/ devenind incomode pentru narcisiști” (*reality show*, p 77).

Cu totul inedit în lirica Mihalei-Doina Dimitriu, metaforele conferă, cu frăgezimea lor, plasticitate imaginilor: *tăciunii morții* fac yoga cu liliacul unui eu, *claviatura morții*; *realitatea cântecelor*; *paradă speologică a sinelui*; *grăunțele artei*; prin *bâlciuri cu faină*

nu mă întreba nimic... șșst! /se servește micul dejun/ transparența roade încuietorile mele; *copitele gândurilor*; *cocktailul oniric al ploii*; *flori de ploi*, *pipotele frunzelor*; *mușchii imaginației*; *iarba iubirii*; *papioanele gutuilor vii*; *aripile lirice*; *sintaxa pădurii*; *zalele tăcerii laice*; *sintaxa corpului*; *coapsele plajei*; *corsetul singurății*; *irisul zațului*, ș.a. Tot așa, personificările de mare preț animează realitatea: „tăcerea își apleca o vâslă./ apoi un ac de gămălie./ ghemul își inversa porii./ vedeam cum respirația lunii devenea sintetică.../ tăcerea din coaste ticăia pe întuneric.../ întunericul își apleca o vâslă...” (*metamorfoze*, p. 56).

Încerc să cred că îndemnul din titlul volumului, *Râzi!*, este mai mult o formă de defulare printr-o voită detașare de avatarurile lumii care ni s-a dat s-o trăim, decât o simplă invitație la râs.

Iarba fragedă din cuvinte

(*Urmare din p. 40*)

Însă nu totul este viață, chemare la visare, dragoste și fericire. Omenirea își creează propriul coșmar în unele momente ale devenirii sale astrale. Și poetul este înfricoșat. Astfel citim în poemul care debutează cu versul [„Clikele se rup din neant în calendare”]. Aici poetul surprinde următorul aspect pe care-l trăim în apropiere cu stupefacție și înfrigurare. Omenirea uită pentru o clipă să se construiască pe sine și inventează distrugerile cele mai atroce. „În biblioteci sugrumate e fabricat cocteilul Molotov. //Otrava sentimentelor în malaxor cernută”. Prin urmare, acolo unde cuvântul care zidește este ucis, apar întunecații cioclii civilizației. Iar ei distrug frumusețea și amenință viața, planeta, creația, cu extincția totală. Iar poetul se oprește din fascinația contemplărilor firii și frumuseții, ca elemente esențiale ale vocației sale și-i arată pe monștri cu degetul. Acestea sunt poeme prin care poetul trezește și îndeamnă la vigilență semenii să nu se lase striviți de cei ce urăsc viața, natura și minunile lumii.

Creații ale reflecției și ale firescului existenței, poemele întregului volum *Iarba fragedă din cuvinte*, al lui Ion Hirghiduş așa cum arată încă din titlu, pun problema acută a poeziei și a vieții, dar și pe cea a veșniciei și a perenității, a fragilității și a imensității ce ne înconjoară, precum și cea a destinului individual și cel al omenirii ca tot, ce se autoprimejduiește mereu când se desprinde de fire și cade în prăpăstiile orgoiului nemăsurat și ale mândriei de sine, vane și amenințătoare.

¹⁰ HAROLD BLOOM - *The Art of Reading Poetry*, HarperColins Publishers, New York, 2004.

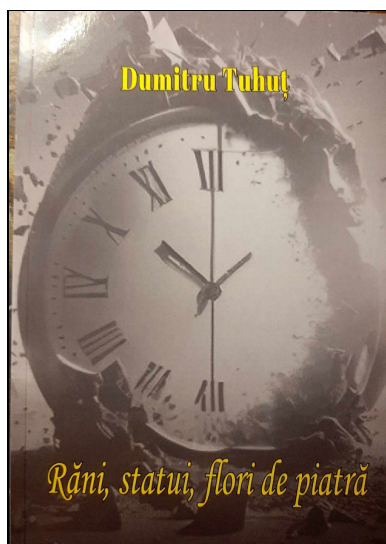
Răni, statui, flori de piatră

Cu *Răni, statui, flori de piatră*, un debut în volum venit târziu, poetul Dumitru Tuhuț, în întreaga sa calitate de autor, revine și vine să vorbească, în haine parțial noi, cu o colecție de poezii care strălucește prin claritatea ei ascuțită și frumoasă. Este vorba aici despre timp și memorie și despre modul în care ne raportăm la acele lucruri grozave, cele pe care le purtăm constant cu noi iar poezia din volum poate fi privită ca o prelungire a abordării particulare a vieții concentrată pe cont propriu în raport cu lumea exterioară larg deschisă experienței.

În poezia lui Tuhuț sunt două timpuri, unul care are loc în mod constant și care zi de zi ne apropie de moarte și apoi un timp care este alcătuit din evenimente, adică timpul real, adică amintirile care ne spun viața, o poveste în mișcare constantă în pas cu care îmbătrânim și lăsăm amintirile noastre să se schimbe în sens. În acest câmp de forță se află poezia lui Dumitru Tuhuț. În ea nu este puțin frecventă privirea înapoi și îmbătrânirea care este perspectiva, ca în poemul *Așteptare*: „*Bat în poarta vremii aprig și aștept/ Cineva să vină și să-mi dea binețe./ Trec pe lângă mine într-un iureș sterp/ Anii plini de zgomot și de tinerețe./ Valul ce lovise prundul spumegând/ A plecat la vale și-a pierit domol./ Dinspre miazănoapte gânduri călătoare/ Vin prin toamna sumbră în prelung ocol./ Timpul cere vamă și surăde șters./ Am să-î cer răgaz și-o să refuze!/ Bat în poarta vremii aprig și aștept/ Clar să-mi înflorească sufletul pe buze./*”

La urma urmei, care sunt amintirile noastre dacă nu realitatea reformulată încet în vise – și ficțiunea, la rândul ei, o metodă de a le face inteligibile.

Aici este visul transformării sinelui, dar și o credință în capacitatea cuvintelor de a aduce claritate într-o lume confuză: „*Lunecam pe treptele-n spirală/ ivite dintr-o zare nenumită/și ploi curgeau șirag./ Deasupra mea/ neguri ascundeau corul liturgic/ înfășurându-mă pentru a-mi proteja/ trupul fragil./ Sunetele mi se lipeau de buze/ și le auzeam țipătul sfâșietor/ în încercarea de a se smulge din încreștare./ Răni. Sânge crud. Cerul și ploaia./ Și treptele-n spirală pe care lunecam/ Sprijinindu-mă de cuvinte*”.

(*Drum spre echilibru*).

Într-un loc din „*Reverie*”, în care apar macii roșii – ca o imagine care aparține copilăriei, subliniază Tuhuț „*Aș sta cu tâmpla la pământ/ strivit de grâul înspicat/ și de otrava picurată/ din macii scuturați de vânt./ Sub cerul fără nori, sub soare./ imagini clare mi-ar veghea răgazul/ și iarăși prunc m-aș revedea/sub genele umbrite de candoare./*”

Mult mai târziu, el scrie, ca un ecou, „*Iar când vedem că visul nu-i de-ajuns/ Chiar dacă zborul e menirea lui./ Pe socluri vechi se răsucesc statui/Cum s-ar roti pământul spre apus./ Și nu-i desigur vina nimănui/ Că n-am fost înțelepți îndeajuns./ Că-n timp și spațiu nepătruns/ N-am săgetat ca vârful unui cui/ Prin scoarta aspră a grinzilor de lemn./ Nu din dorinta de-a lăsa un semn/ Ci să pătrundem cât mai mult esența./ Din tot ce omenirea a născocit/ Cât va fi scos în cale providența/ Și cât de mult în van s-a irosit.*” (*Bilanț*).

Gândul dispersat, visul și sinele care se pierde pe sine nu sunt negative: își capătă conotațiile pozitive în atenția care se deschide asupra existenței, care este în lume mai degrabă decât să o lase să treacă. Eul poetic merge înainte și se întoarce. Abandonează și redescoperă, se redescoperă lăsând ferestre deschise pentru trecerile între vechi și nou, între trecut și prezent. Poetul pare a se deplasa într-o mișcare de pendulă între concret și abstract, între căutare și descoperire.

Ocazional, eul poetic încearcă să remedieze structura neliniară a memoriei, vorbind în scene, plasând

recuzită: „*Râde iar copilul. Ce frumos e jocul!/ Și la joacă vine singur cine vrea./ „-Haideți mai degrabă să alegem locul/ Și cu mingea spartă să începem jocul...”/ „- Psss! Tăceți o clipă!/ Vine cineva!”//...// „- Încercam aseară pasul să mi-l dreg/ La șotron cu puștii ce râdeau într-una./ De virtuți și patimi cum să mă dezleg? ”/ „- E firesc ce simți. Crezi că nu-țteleg? Jocul și iubirea vin dintotdeauna.” (În joacă).*

În „*Ochii*” sunt simțite imaginile de vis („*Ochii, numai ochii sunt de vină/ Depărtarea cum se apropie răsând./ Cum irumpe în jerbe valuri de lumină/ Peste neguri zdrențuite ori arzând./ Ochii numai prind aroma vieții/ Și-o dezbracă încet ca pe-o fecioară/ Dăltuită-n spuma dimineții -/ Trup și sunet dulce de vioară.*”) cărora ulterior li se va acorda mai mult spațiu, împrejurimile apar puternic în contrast cu umbrele vieții - el caută expresia potrivită. În „*Nostalgie*” o găsește. „*Colo la fântână, colo-n vale deci./ Unde drumul duce singur și pustiu/ M-am oprit odată, călător târziu,/ Mângâind nostalgic ghizdurile reci./ Ce m-a dus acolo nici acum nu știu./ Încolțeau în mine searbăd zidurile seci/ Cum ar crește aspru iarba rea în poteci/ Prelungind aiurea drumul vinețiu./ Cumpăna bătrână înălța spre cer/ Ciutura și brațu-i gârbovit, stingher, Ogindite limpede în fântână./ Dar lipseau acuma tinere fete./ Fetele spălând aicea lână/ Fetele desculțe cu aur în plete./*”

La marginea câmpului vizual se află fântâna, drumul, valea, dar în centrul său poemul își negociază eul spiritual. Înțelegerea particulară care nu face distincția între lumea simțurilor și gândire este clară aici; experiența este întotdeauna practică, pură, iar lumea viselor este desenată în înfățișarea sa exclusivă și tremurătoare.

Poezia lui Dumitru Tuhuț nu se lasă rezumată, ea scapă și atinge într-o măsură mai mare propria ființă, calea descoperirii mai degrabă decât înțelegerea de sine. Poetul lasă poezia larg deschisă pentru orice fel de experiență, cu o simplitate care este printre cele mai dificile dintre toate.

DORINA BRANDUȘA LANDEN

Dumitru Tuhuț, *Răni, statui, flori de piatră*, Editura Castrum de Thymes, Giroc, 2024

SENTIMENTAL ȘI SIMBOLIC

ÎN LIRICA LUI GAVRIL MOISA

Volumul de poezii „RESPIRĂRILE TOAMNEI” semnat de Gavril Moisa prezintă cititorilor, așa cum anunță și titlul, versuri emoționale, sentimentale, „toamna poetului” fiind străbătută de un simbolism al melancoliei, ce urmează vioiciunii și intensității trăirii din timpul tinereții.

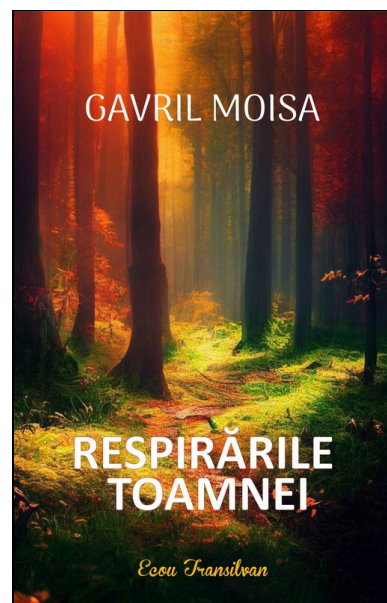
Simbolismul toamnei este caracterizat deopotrivă de tristețe și frumusețe, acest dualism fiind exploatat frecvent în literatură, mai ales în poezie. Toamna, cu schimbările sale de culori, vânturile reci și simbolismul adânc al trecerii, a fost mereu o sursă inepuizabilă de inspirație pentru poeții din toate timpurile. Fie că este folosită ca simbol al maturității, al schimbării, al sfârșitului sau al melancoliei, ea adaugă profunzime și nuanțe emoționale operelor literare. Așadar, toamna nu este doar un anotimp care se repetă în fiecare an, ci un personaj complex și polyvalent în lumea literaturii.

Cartea în discuție este împărțită în două capitole: „Respirările Toamnei” (110 poezii) și „Parodii și alte poezii” (27 de titluri). Volumul se deschide cu o prefață semnată de Liliana Moldovan, iar la final descoperim și o postfață, semnată de Maria Vaida. Succinte aprecieri critice apar și pe a patra copertă, semnate fiind de Mariana Zavati Gardner, adică trei nume feminine (din cele 30!) care au apreciat critic cărțile acestui scriitor.

Ca fost ofițer de carieră, mi s-a părut interesantă viziunea autorului despre armată, țară și patriotism dus până la sacrificiu, dacă interesele țării ar fi cerut acest lucru: „Eu sunt un militar confirmat de cetățil / Și nu un general făcut din bucăți / Sunt un soldat instruit și cu ștate / Din inima mare a unei foste armate // De ce-am fost ieri nu mi-e nicio rușine / Duc țara-n gând și suflet azi cu mine / Chiar fără de respect și fără de onor / Eu am jurat să mor pentru popor // De la lupii de azi, flămânzi, nesătui / N-aștept mulțumiri, nu vreau nici statui / Dar mi-e milă de tine, popor încercat / Că nici până astăzi nu te-ai deșteptat // Că, fără soldați, oricare redută / Este din start o cetate

pierdută...” (Eu am jurat pe Tricolor, p.29). Unui trecut încărcat de normalitate (popor apărat cândva de o armată bine instruită, cu soldați demni, animați de un înalt patriotism și spirit de sacrificiu) i se opune un prezent haotic, incert (poporul nu se mai poate baza pe o armată care să îl apere la nevoie, aceasta fiind inexistentă), o lume mereu „încercată” în decursul istoriei sale, care și-a pierdut treptat reperatele, un popor condus nu de patrioți ca în trecut (demnitate, patriotism - noțiuni perimate, comuniste etc.), ci de... trădători de neam, predispuși doar la îmbogățirea prin orice mijloace („lupi flămânzi, nesătui”), un fel de epigoni care au evoluat, s-au perfecționat doar în rău. Din acest motiv, fostul soldat de odinioară nu acceptă să aibă vreun fel de tangență („mulțumiri”, „statui”) cu acești urmași nedemni ai unor înaintași iluștri, oameni care nici jurămintele făcute „cu mâna pe biblie” nu le mai respectă. Antiteza trecut – prezent este evidentă. Ultimele două versuri sună ca o avertizare, însă vinovat de soarta-i crudă este „poporul” însuși, care „nici până azi nu s-a deșteptat”. Ne putem da cu ușurință seama de adevărul exprimat de aceste versuri doar uitându-ne cum acesta este umilit de întreaga noastră clasă politică!

Poetul este conștient că trăiește într-o lume cu valori răsturnate, o lume întoarsă pe dos, o lume pe care o descrie succint, dar cu multă exactitate, o veritabilă frescă a societății românești de după '89, poate puțin după...: „Suntem în anul 2000 și... / După Hristos, / Lumea-i aceeași, / Dar întoarsă pe dos.” căci: „Nu e cultură, / Nu e știință, / Nu-i Dumnezeu / Și nu e credință. // Nu mai e Stat, / Nu mai e Școală, / [...] ” (Lumea de mâine, pp.23-25)... Lista valorilor absente este lungă și nu adaugă nimic nou la ceea ce trăim cu toții în aceste vremuri tulburi, dar concluzionează: „Destinul țării altă lume-l poartă, / E multă dezbinare, sărăcie, / Români au cu totul altă soartă / Și toți ar vrea o altă Românie // Românul cu român nu mai e frate, / Își duce viața pustiit prin lumel / Și peste tot e multă nedreptate, / Blazonul țării nu are renume.” (Eminesciană, pp.95-96). Confesiunea eului liric se adresează, așa cum arată și titlul, inegalabilului Poet și Patriot român, Mihai Eminescu, figură emblematică în

peisajul literar național și universal, a cărui operă ne mai poate ține legați ca nație: „Cât steaua ta ne mai călăuzeștel Iubirea-n suflet încă n-a apus, / Cuvântul tău ne leagă, ne unește, / Cum ne unește crezul în Isus.”

Lumea zilelor noastre stă sub semnul păcatului, al gabei, al uitării, al inconștienței: „suntem niște umbre ce păcătuim, / suntem niște semne, ce nu mai iubim.” (Suntem, p.149). Sau: „Inconștienți, întruna ne grăbim, / Uităm de noi, uităm să ne iubim.” Consecința este previzibilă, logică, fără iubire nu e nimic: „Rămâne-n urma noastră un pustiul”, doar o întrebare mai stăruie în mintea poetului: „Oare-i devreme, sau e prea târziu?” (Uităm, p.86). O astfel de lume grăbită și centrată pe egoism, pe care a descoperit-o și pe care a creionat-o cu atâta realism, este dublată de o natură diferită, despre care afirmă că „anotimpurile s-au schimbat”, natură lipsită de zăpezi, urmare firească a încălzirii globale, oferind astfel poetului prilejul de a pune întrebarea retorică „unde sunt zăpezile de altădată?”, precum François Villon, evidențindu-se astfel și tema frecvent uzitată în literatură, aceea a comuniunii omului cu natura. Nu vizează un răspuns imediat din multitudinea variantelor ci, mai degrabă, scopul acestei întrebări constă în exprimarea puternică a unei emoții sau a unei convingeri că natura se îndreaptă spre ceva diferit, dar nu în sensul bun: „că Dumnezeu vreal totul bulversat.” (La taifas, pp.68-69). →

DOINA BĂLȚAT

Acestei lumi „întoarse pe dos”, poetul îi opune, ca pentru asigurarea unui echilibru, iubirea, ca element primordial, de esență divină, generatoare de bine și frumos: „M-am uitat în ochii tăi ca într-o oglindă și-am văzut frumosul mai frumos./ Într-o lumel întoarsă pe dos.” (**Curiozitate**, p.84). Ochii sunt cei care exprimă sentimentele și trăirile sufletești ale fiecărui individ. Nu în zadar Marcus Tullius Cicero a spus: „Fața reprezintă imaginea sufletului, iar ochii îi oglindesc intențiile.” Aceste „oglinzi” ne reflectă necondiționat impresiile, așadar atunci când poetul dorește să cunoască ascunzăturile sufletești ale femeii iubite, privește ce-i spun ochii acesteia. Se poate observa că, lângă motivul ochilor și legat de acesta, se află și motivul oglinzii, cunoscut fiind faptul că aceasta din urmă, oglinda, reflectă adevărul, sinceritatea, conținutul inimii și al conștiinței: „Privesc în ochii tăi timpul./ ca într-o oglindă./ uneori de curiozitate./ alteori de teamă./ să nu mă vândă.” (**Ochii**, pp.33-34).

Timpul, această noțiune abstractă, oferă o altă perspectivă autorului care a fost atras de tema sfârșitului de an, consemnată doar ca „SOSIRE/ FINIȘ/ TERMINAT/ START”, datorită caracterului său complex și contradictoriu. Pe de o parte, această perioadă poate fi percepută ca un moment de degradare și declin: „Ce nostalgie!/ Cortina a căzut/ Ca o pânză neagră/ De smoolă/ Peste clepsidral/ Tristă și goală.”, de început al unui ciclu de moarte și regenerare. Poetul trăiește sub semnul lui Cronos, aruncând „Priviri către cer./ Priviri spre pământ.” căci, pe de altă parte, sfârșitul de an este o perioadă de reculegere, de introspecție și transformare, care poate fi privită ca o ocazie de a reflecta asupra trecutului și de a pregăti terenul pentru viitor: „Vise și gânduri./ Bucurii, împliniri./ Speranțe, necazuri./ Doruri, iubiri./ Întrebări/ Și răspunsuri./ Și toate cele/ Câte mai sânt./ [...] Eu, gânditor./ Forțat de viitor./ Le trec/ Peste Linia de sosire./ [...] Și le aliniez cu grijă./ Pentru mâine./ La noul lor START.” (**Sfârșit de an**, pp.37-38). Ultimele versuri ale poeziei, accentuează ideea că, elementele esențiale din viața omului se repetă, timpul aducând mereu schimbare.

Un alt element este reprezentat de cele două planuri ale poeziei,

trecutul și prezentul, ce sunt redată succesiv prin utilizarea elementelor de simetrie și de opoziție a planurilor, construite pe relația „SOSIRE”- „TERMINAT” / „FINIȘ”-„START”, rolul lor fiind acela de a accentua ideea de ciclicitate a vieții și a iubirii. În volum apar diverse viziuni ale timpului, imagini lirice variate, ce înfățișează timpul ca eternitate, privind indiferent cu ochii lui de orologii la generațiile de oameni care se succed pe scena vieții: „ceasurile/ din turnurile vechi/ ale orașului/ privesc de sus/ fără nicio jenă./ cum oamenii îngeri./ cu aripi de fluturi./ apar și dispar/ de pe scenă.” (**Ochii Timpului**, pp.62-63). În contrast cu timpul care este etern se află oamenii, fiind trecătoare, supuse unui destin implacabil, fragilitatea acestora fiind sugerată de metafora-simbol „aripi de fluturi”. Întâlnim și secvențe ce se constituie ca o meditație succintă asupra trecerii timpului care afectează nu doar ființa umană, ci și iubirea: „Chipul tău drag, iubit, tace./ Uitat într-un album de amintiri./ [...] Apoi, atent, te reasez în amintiri./ La pagina cu marile iubiri.” (**Răsfoind albumul**, p.130). Versurile evidențiază puterea portretelor din acest „album de amintiri”, singurele capabile să eternizeze clipa, adică să păstreze vie iubirea de odinioară dintre cei doi protagoniști.

În volumul în discuție tema iubirii ocupă un loc central. Poetul se definește ca fiind o sinteză între iubire și credință, sentimente primare, strâns legate de Creator - ființa de lumină: „ca un fluture/ port pe aripil povara iubirii și credința./ ca pe-un trofeu./ Povara luminii o las s-o poartel numai Dumnezeu.” (**Povara luminii**, pp.48-49). Lumina semnifică și cunoașterea, dar accesul la aceasta îi este limitat omului: „cu ruga mea și cugetul din mine./ nu pot pătrunde-n tainele divine.” (**Mă tot gândesc**, p.152), în timp ce Dumnezeu este atotștiutor, adică El cunoaște toate lucrurile, fiind Creatorul acestora, așa cum scrie Sfântul Prooroc Moise în întâia carte, în primul verset al Bibliei: „La început a făcut Dumnezeu cerul și pământul” (**Facerea 1, 1**) sau cum apare și în Crezul romano-catolic: „Cred într-unul Dumnezeu, Tatăl atotputernicul, creatorul cerului și al pământului, al tuturor văzutelor și nevăzutelor.” Autorul este un om religios, adept al proverbului latin

„Nihil sine Deo” (Nimic fără Dumnezeu): „dar am înțeles/ că nu este nimic/ fără de Dumnezeu.” (**Ieri**, p.125). Din acest motiv consideră necesar să spună rugăciuni și mereu să mulțumească divinității pentru tot ceea ce a primit: „cum mi-am făcut dorințele din plin/ Celui de Sus întruna mă închin./ până m-oi risipi ca vântul și mă va înghiți pământul.” (**Replica vieții**, p.116) sau „În ruga mea slăvesc cuvântul/ Și pe Cel ce a făcut pământul/ [...] Pe Cel care îmi dă o pâine/ Și șansa-n învierea cea de mâine.” (**Duminica**, p.144).

Poetul este conștient de faptul că viața sa este un nesfârșit șir de grele încercări, dar și de faptul că a mai rătăcit uneori calea: „De necredință meal s-a întristat/ chiar Creatorul./ Cel ce e începutul și sfârșitul./ Cel știut și Cel neștiut./ pentru risipal făcută cu minel de lut și de Duh./ spulberată azil în văzduh.” (**Moment de impas**, p.50) sau: „Marcat mereu de-al vieții nenoroc./ Neliniștit îmi caut încă loc./ Crucea din spate este tot mai grea./ Însă o port, că este crucea mea./ [...] Nu sunt dator la nimeni cu nimic/ Și de credința mea nu mă dezic./ [...] Tărie dă-mi, Isuse, și iertare./ Și-un loc pe Arca Ta, pentru salvare.” (**Mielul rătăcit**, p.122). Și pentru că duce cu demnitate povara destinului, îndurând cu resemnare suferințe și încercări de tot felul, fără să crâncească ori să se revolte împotriva divinității, „mielul rătăcit” de la calea dreaptă impusă de religie speră ca, prin credință și rugăciune, să aibă șansa la izbăvirea sufletului la vremea Judecării de Apoi sau în Ziua Domnului, judecată făcută de însuși Iisus Hristos: „când judecata Ta va fi să fie./ dă-i sufletului viață-n veșnicie.” (**Rugă**, p.110). Izbăvirea și nearuncarea sufletului în iezerul de foc, alături de sufletele altor păcătoși, este sugerată de cuvântul „Arcă” – cunoscută ca fiind mijlocul de salvare de la Potopul biblic, construită și condusă de Noe...

Moartea este definită în ton cu dogmele creștine: „e poarta pământului/ [...] e dorul fără de cuvintel e somnul veșniciei/ celor din mormintel este iubirea care ne uneștel și viața care se sfârșeștel/ [...] și e speranța noastră-n înviere” (**Dincolo de tăcere**, p.126). Ca orice bun creștin, poetul nu se însăpăimântă în fața morții, pe care o consideră trecere către „învierea” promisă de →

Isus: „îmi duc tot mai greu păcatele toate./ dar nu mă-nspăimântă frica de moarte./ [...] cred în mine./ cred în durere./ cum cred în Isus/ și în înviere.” (**Trecătoare viața**, p.103). Nu ne miră că, înainte de întâlnirea cu „Cosașa”, fostul ofițer dorește să își trăiască „viața fără de păcat”, în „căință” și în „pocăință”, să se comporte cu demnitate în fața Judecătorului Suprem: „ca la Divina socoteală./ la Cel ce vieții-i dă și rost și preț./ să pot să stau în fața Lui, semeț.” (**Până ce voi pleca**, p.115).

Poetul utilizează un limbaj poetic bogat, plin de metafore și simboluri, care îi permit să surprindă complexitatea și frumusețea iubirii, pe care o surprinde în și mai multe ipostaze, nu doar în iubirea față de patrie sau de Creator, prezentate deja. Este un frumos elogiu adus femeii, „foc viul și vis înaripat”, creație divină: „din coasta mea slabă./ cu urme de lut./ o mână divină/ femeie te-a făcut./ după un plan/ supranatural./ te-a gândit./ te-a croit/ genial./ te-a făcut/ cu trudă/ și cu neodihnă./ vieții să-i fiul izvor și lumină./ te-a făcut sămânța/ ce vieții să-i dea sens/ și axa ce învârtel întregul univers.” (**Femeie**, p.118). Femeia în ipostaza de iubită, tovarășă de viață devine o necesitate în viața poetului: „ești tot la fel de caldă și curată/ cum eu te știu, și-ai fost în prima zi./ și cu aceeași poftă necurmată/ te vreau și azi, și cât voi mai trăi.” (**Te vreau**, p.11). Aflăm și care este rostul femeii, într-o discuție a acesteia cu partenerul: „când el a întrebat-o:/ tu ce știi să faci?/ iar ea i-a răspuns:/ minuni./ pentru cei ce sunt vii:/ știu să iubesc./ știu să gătesc/ și să fac și copii.” (**El și ea**, pp.13-14). Nu e de mirare că, pentru poet, femeia are și alte semnificații: „Ea mi-a fost muza din poeme./ [...] Ea va rămâne pururi, mereu./ Iubirea vieții mele și cununa./ Cel mai frumos dar de la Dumnezeu.” (**Femeia**, p.65), sau poate fi chiar „pasăre”, simbol al transcenderii, al înălțării, al non-greutății, căci semnul poetic „pasăre” devine spațiul simbolic în care se întâlnesc aspirația umană și îngăduința absolutului, *topos* subordonat înțelegerii iubirii din perspectiva umană ca transcendere: „îți desenez virtual/ pe foaia de suflet/ chipul întipărit/ în palme./ în dor/ și în cuget./ printre norii răzleți./ de vânturi purtați./ tu Pasărea nopții./ tot mai rar te arați.” (**Pasărea nopții**,

pp.30-31). Nu întâmplător noaptea dispar granițele dintre lumea reală și cea a misterelor, devine un timp miraculos, de împlinire a dorinței: angoasele eului liric dispar treptat, putând fi înlocuite cu acele „clipe albastre/ de vis și tăcere” în care femeia iubită apare „cu gând de iubire/ și de înviere”. Această imagine nocturnă, este legată de ceea ce latură a iubirii încercate de nepătrunsul mister, însă poetul vede în femeia iubită și o altă imagine a „păsării”, de această dată una diurnă, o ipostază a iubirii care înalță, prin zbor, sufletul eului liric: „când vorbesc despre iubire/ tu ești un Pescăruș alb/ care vine foarte rar./ sătul de zbor și de înalt./ de valurile albastre./ să doarmă în cuibul meu/ răvășit de vrăbii./ eu te primesc/ de fiecare dată/ ca pe-o minune./ [...] că numai în brațele tale eu știu cum e zborul.” (**Pescărușul alb**, p.128). Întâlnim aici antiteza pescărușul alb – tipul femeii superioare, unice – și vrăbiile, cunoscute pentru gălăgia lor, simbol al femeilor comune, banale, care nu inspiră sentimente durabile sau puternice posesorului „cuibului răvășit de vrăbii”, imagine care, sperăm noi, ar putea sugera doar căutări pentru a-și găsi „jumătatea”, nicidecum predispoziția pentru aventuri... ieftine.

O altă imagine simbol a femeii iubite este cea a unui „porumbel alb”: „dar tu ești un porumbel alb./ un nor jucăuș pe cerul amiezii./ adus în sufletul meu/ de albul zăpezii.” (**Te-aș așeza**, p.151). Porumbelul este un simbol al iubirii, termenul de porumbiță numărându-se printre cele mai universale metafore celebrând femeia. Cu siguranță, simbolismul provine din frumusețea și grația

acestei păsări, din albul său imaculat, din dulceața gânguriturii sale. Mai are și o semnificație religioasă, reprezentând Sfântul Duh, simbol al purității, nevinovăției, în „Noul Testament”.

Cea mai interesantă imagine dintre toate care elogiază femeia este însă aceea de „icoană”, imagine sacră: „aseară am vrut să-ți fac portretul/ cu toate culorile/ sufletului tău./ dar nu cum îl facel pictorul./ ci cum îl facel poetul./ [...] „că-n loc/ de portretul visat./ iubită./ am făcut o icoană.” (**Am vrut**, p.150). Cu o gândire scormonitoare și cu o simțire religioasă, poetul corelează cu uimire iubirea, fiorul, elemente de origine divină, cu omul, „trupul de lut”, generatorul ori beneficiarul sentimentului de iubire: „Mă întreab prefăcut/ Ca un biet muritor:/ Cum trupul de lut/ Dă așa un fior?/ (**Trupul de lut**, p.47). Mai mult decât atât, poetul este convins că acest sentiment de natură divină poate transcende timpul: „Jubește-mă și mai departe./ Până ce viața ne desparte./ Fiindcă iubirea e în toată/ Balsam și dincolo de moarte.” (**Balsamul vieții**, pp.15-16) și de aceea poetul aspiră la eternizarea iubirii: „Și-aș vrea ca Duhul să ne poartel Iubirea și dincolo de moarte.” (**Cu tine-n gând**, p.153). Din acest motiv îi propune iubitei o întâlnire dincolo de timp, într-un univers stilizat, etern: „te aștept/ la sfârșitul timpului./ dincolo de orizont./ la sfârșitul nostru/ de cer./ să vii zâmbind./ cu trupul de duh/ fără mister.” (**Te aștept**, pp.92-93).

Moartea reprezintă pentru poet o taină pe care nu o poate dezlega, din acest motiv îl atrage, însă mereu împletește iubirea cu tema thanatică. În demersul gnoseologic „eu” și „tu” nu mai există ca individualități, ci se contopesc într-un „noi” totalizator, într-o deplină sincronizare ce permite accesul la armonia universală de dincolo de moartea fizică. Întâlnirea providențială cu celălalt e îndelung așteptată, momentul fiind sinonim cu renașterea. În acest timp, poetul explorează elementele tragice și melancolice ale acestei perioade „cu respirări de toamnă”, subliniind caracterul efemer și trecător al frumuseții și al vieții în general.

Gavril Moisa, **Respirările toamnei**, Editura Ecou Transilvan, Cluj-Napoca, 2024, 201 pagini.

Marian Sava, Falcon (marmură albă și belgiană)

Aș vrea să vii ca o-nviere...

Era o vreme a marilor schimbări, în care personalități efervescente își derulau creativitatea, iar istorisiri asemenea celei care urmează încă se mai scriau... Epocă în care Totul vorbește!

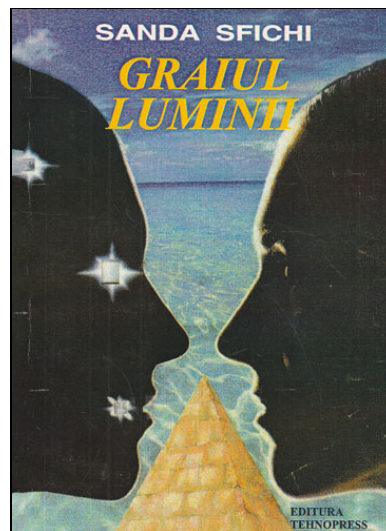
Cu preocupări în studiul transpersonalului și al piramidologiei, cu scrieri inițiatice pentru copii și maturi – așa cum *Dicționarul poeziei moderne* o consemnează – îmi amintesc cum a venit în viața mea, adusă de *Graiul Luminii* cred, **Sanda Sfichi**. Poeta care l-a zămislit sub rugăciune pe *Gogoșneată*, personaj de carte și ulterior de teatru, sau, pe capătul dinspre cer al cuvântului, pe *Celestine*. Acolo unde ea, Sanda, fălăia cu nespusă delicatețe, dar cu câtă putere...

Așadar, vă vorbesc despre o epocă în care, foarte tânără fiind și eu, am fost încredințată că adevăratele Prietenii – miracole ale lumii acesteia – erau posibile. Cu atare credință am bătut – prin forța întâmplării – la ușa scriitoarei... așezată chiar acolo, în dealul Copoului care – înveșnicit în mine de la naștere și până mereu – mi-a (a)tras pașii ca pe o bandă înaripată. Deschizând – nu am să uit niciodată epifania trăită! – Sanda, devenită de atunci pentru copilăria inimii mele „Sandokan”, mi-a arătat o față atât de înșorită, izvorând pur și simplu lumină deopotrivă cu zâmbet, încât tărâmul literaturii adevărate îmi apare de atunci, indiferent de consecința lui ultimă, prin chipul său!

Așa am devenit ființa cea de taină a sufletului ei, partenera de cenaclu și de împreună-lucrare, iar nu de puține ori – în casa plină-ochi de scriitori, de tot felul de colaboratori care îi susțineau munca – o auzeam glăsuind: „Mai departe, dacă nu vă este cu supărare, aș vrea să rămân cu *Cristuca*,... cu *Celestine*,... cu *Gogoșneată*... Cu *contessita mea*”! Și aceea eram eu...

Ce făceam?! Rămase singure, îi adresam invariant una și aceeași rugămintă: „Citește-mi!” Dădea apoi glas scrierilor mai vechi sau mai noi, poeme sau cercetări științifice, căci era biologă – toate texte avangardiste, toate într-o curgere liberă din spațiul multidimensional de unde le cobora ca într-o scriere automată, cum îmi mărturisise. Oricum, pentru mine

manuscrisul citit devenea un miraj. O meditație atât prin tonalitățile și inflexiunile vocii ei, a dăruirii unui mare spirit-copil, dar și prin valoarea de conținut. Bunăoară, scria o continuare la *Cartea Binelui* de foarte multă vreme și tot adăugând valizelor manuscrise, cartea în taină se îmbogățea. Nu știau mulți truda secretă, având un rol funciar în viziunea Sandei, în primul rând pentru ea și apoi pentru cei cărora le-ar fi fost destinată publicarea. Oare, de câte ori nu ordonasem eu, benevol, ca o vestală oficiind slujbe în temple sacre, paginile acelea?! O aud parcă și acum rugându-mă să-i citesc ce-am mai scris la rândul-mi, după care invariabil îmi spunea: „Tu vei fi mai mare decât sunt eu!”. Vă dați seama?! Cum numai cel bogat are de unde da?! Ei bine, așa îmi infuza ea putere, viziune și echilibru, cerneală pentru scrierea viitoare! Așijderea îmi amintesc zilele petrecute în acordurile chitării, acasă la „fratele ei de poezie”, Dan Giosu. Curgea versul, curgea, așa cum curgea libertatea de a fi până la ore prelungi. Dar când a venit timpul să mă trimită cu propriile pagini la redacțiile marilor reviste ieșene, cum se făcea, după puține drumuri am „simțit” că nu aceasta era calea mea, atunci. Aveam să revin spre împlinirea chemării mele după mulți ani, lipsindu-mi de astă dată vorbele ei îndrăgostite de tot ce cream! Lipsindu-mi prezența ei fizică, căci iată, și-au trecut umbra existenței peste noi aproape două decenii de la plecarea Sandei. Îmi rămâne, în schimb, întreagă lumina darului ei, așa

cum într-un 8 martie de har l-am primit. Sunase telefonul în zori, iar de cum am răspuns mi s-a umplut pieptul și casa și simțirea cu glasul ei: „contessita, ți-am scris un poem pentru 8 martie, ascultă-l: <Să vii...!>”

*Să vii la ceasul cel de veghe
Când zii soarele-și deschid
Să-ți dau o cană de albastru
Din vara unui zbor de lied,
Să-ți fac un baldachin din ierburi
Când în pădure mă-nfășor,
S-ascuți un ler de lună nouă
La Templul Magului Izvor,
Să te alint precum cuvântul
Cel renăscut dintre dureri,
Să-ți dau o candelă de cântec
Precum n-a fost printre tăceri
[...]*

Vin, vin Sanda mea dragă, dar unde ești?! Aveam să întreb după ceva timp, interogând neantul, atunci când telefonului a sunat în gol. Fusese internată la spital sub spectrul unui diagnostic fatal, pentru operația din care intuise că nu avea să se mai întoarcă. Cu atâta osârdie îmi dorisem un răspuns la cel din urmă mesaj: „Sandokan, unde ești? Te-au mutat din salon? Nu te mai gălesc!”

Rămân pentru mereu, însă, fata cu brațele pline de flori, coborând Copoul precum o nimfă! Iar asta, după aplauze la finalul unui spectacol omagial ce-i pune în scenă scrierile, la Teatrului Luceafărul. Reînvii surâzând amintirea care încă ne cuprinde pe-amândouă din ambele lumi și mă simt ca odinioară, tână primind în văzul tuturor noianul de flori ce i-l oferise publicul, din iubire.

Trecându-l dintr-o epocă în alta.

SHANTI NILAYA

Marian Sava, Pont

Pierdut în lume

O pierdere și o regăsire
în limba română

Există o concentrare a extremelor social-politice și o intensitate a urgențelor umanitare și naționale care face să nu lăsăm să treacă pe lângă noi „clipa cea repede ce ni s-a dat”, mai ales pentru un poet sensibil cum este d. Virgil Ciucă. Poet român rezident în Statele Unite, nu pierde ocazia ca – atunci când revine în Țară să nu se străduiască a publica măcar un volum de versuri. Sunt versuri de rezistență și afirmare a eternității neamului românesc din partea unui om de mare integritate morală. Astfel, putem spune că poți să te pierzi în lume dar să te regăsești în propria Țară.

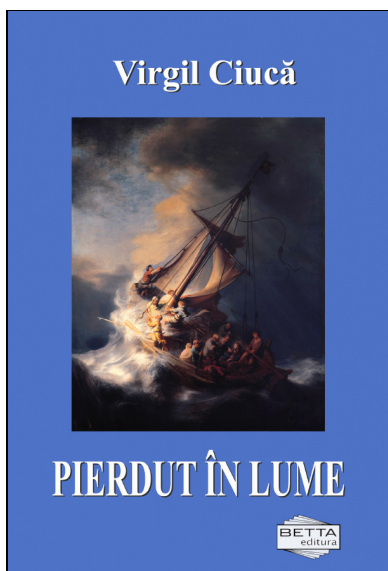
Ediția a doua din volumul „Pierdut în lume”, revizuită și adăugită cu noi creații, păstrează ideea dragostei de Țară care i-a inspirat toate cărțile.

Cât păstrăm conștiința limbii materne, avem și sentimentul apartenenței la o comunitate umană puternică. Autorul, de la debut până în prezent, a rămas un revoltat, un rebel cu diverse cauze (politice, sociale, intelectuale), uneori chiar un ateu care se războiește cu o divinitate apocaliptică.

Asemenea „omului revoltat” al lui Camus, el înregistrează diverse reacții existențiale: de la frustrare și umilință, până la revoltă și condamnare a unei societăți care, fie și de diverse culori politice, își denigrează și marginalizează poezii.

Remarcabilă prin actualitatea sa, recurgerea la arme pentru apărarea Patriei apare, în volumul autorului, de două ori: „Chemarea la arme”, un poem inspirat de „invazia neroadă”, dar descriind cum „Sub arme senrolau străbunii”, dar și poezia „La arme”, un îndemn adresat poporului în momentul actual: „La arme, frați români, să ne-nrolăm sub arme/ Din optzecinoasă-ncuocă suntem o colonie./ Țara-i secătuită, copiii mor în spasme./ Suntem o țărișoară ținută în sclavie!!/ La arme, rupeți lanțuri, spânzurați camarila/ Nu așteptați zadarnic pe Dumnezeu cu mila!”

Conștiința națională s-a păstrat și se pare că s-a aprofundat în creația d. lui Ciucă, încât ființa națională se exprimă acum în toată plenitudinea. Iată ce scria poetul, la București, în

ianuarie 2009: „Ascultați cum geme pământul sluit/ Ascultați cum plânge țaranul trudit/ Ascultați pruncii rămași fără lapte/ Și cântul celui plecat după moarte/.../Ascultați acuzele celui hulit/ Ascultați nechezat de cal arvunit./ Ascultați pe cei ce vor libertate/ Și porunca Celui Fără de Moarte” („Ascultați”). Aceleași tematici aparține și „Căciula dacică”, „Lătra un câine”, și enumerarea poate continua. Este însă de remarcat faptul că atunci când scrie din America, poetul abordează și alte teme – peisajul, tinerele „cu laptopuri” prin parcurile din New York – dar nici aceste strofe nu sunt lipsite de critica dură a poetului: „Seduse cu opium, obosite de jocuri./ Coboară-n spre mare în rochii de seară /.../ („Frumoasele nopți”, Jacksonville, Florida 2005, New York).

Se conturează astfel o viziune foarte personală privind eternul feminin, viziune amară, a omului lipsit de iluzii chiar și în domeniul iubirii: „De la Adam până acum/ Îți scriu rapsozii osanale/ Sclavii dorințelor carnale./ Dar pentru tine totu-i fum” (*La femme*, București, nov. 2009)

Dar tema principală a scrierilor d. lui Ciucă rămâne Patria, temă în care poetul se angajează cu toate forțele intelectuale pentru a mai crea încă un moment de dragoste pentru România, ca în poemele „O zi de toamnă”, Odă lui Mihai Viteazu”, „Omăgiu lui Eminescu” din care cităm: Ne-am adunat, era-n sejur./ Despre trecut a scrie./ O atmosferă sfântă-n jur -/ Gânduri și poezie./ Simțeam venind c-un pas grăbit/ Din lumea de departe/

Lucașfărușul îndrăgostit/ De viață, nu de moarte /.../

O mențiune aparte trebuie s-o acordăm poemului „Lucașfărușul dacilor”, care îmbină omăgiul lui Eminescu cu nemurirea „sufletului de dac” în care poetul „ne-ndeamnă românește/ Să nu uităm că suntem brav popor”. Versurile se încheie cu o strofă elocventă: „Lucașfărușul nu a murit, veghează/ Poporul Dac, Popor nemuritor/ Cuvântul lui va ține-o Țară trează/ În secolul imbecilizat”. După cum se vede, simțirea poetului este mai tare chiar decât versificația, ceea ce adaugă scrierii un plus de valoare.

În comunitățile românești din America, dl. Virgil Ciucă este POETUL, unicul, simbolul creativității naționale, dar dacă ar trăi zi de zi în România atunci ar activa mai mult în interiorul grupărilor poezilor, și poate ar schimba ușor perspectiva. Vreau să spun că rolul ori imaginea persoanei ar fi altele, deși poetul ar fi același, că zona de acțiune a expresiei se schimbă în raport cu locul de viață și creație al artistului, deși, esențialmente, artistul rămâne același.

Adaug că și modul de receptare, de înțelegere se modifică după spațiul de exprimare. E adevărat că „Românii tot român, oriunde ar fi”, dar sintagma nu e obligatorie și pentru poeți. El e sensibil la tot ce se întâmplă în jur și identitatea sa fragilă se metamorfozează. Apoi, nici poezia nu-i peste tot aceeași poezie: este percepută diferit, cu funcții și finalități variabile și însăși tematica diferă: inspirația vine din alte zone.

Ca o impresie surprinzătoare aș spune că imaginea de „pierdut în lume” a poetului nu este integral relevantă, deoarece semnificația profundă și secretă a sintagmei titlului trimite la neantul lumii, dar atâta timp cât păstrăm conștiința limbii și sentimentul unei apartenențe la o comunitate umană puternică nimeni nu se mai poate considera pierdut în lume.

Totuși, se nuanțează obiectul dispariției simbolice: lumea se pierde în infinitul și derizoriul său, dar receptarea mesajului poetic o salvează de la dispariția într-un spațiu haotic.

AURELIU GOCI

Virgil Ciucă, *Pierdut in lume*, poeme, ediția a II-a revizuită și adăugită, Editura Betta, 2024

MIRABILELE POVEȘTI ALE COPILĂRIEI

Opera lui Lucian Blaga continuă, chiar după un secol, să reprezinte un izvor nesecat de inspirație pentru scriitori, fapt demonstrat și de Elena Cristea, cunoscută autoare a unor cărți pentru copii. Pornind de la un fragment din *Hronicul și cântecul vârstelor* și opt poeme ale filosofului și poetului de la Lancrăm, prozatoarea creează tot atâtea povești, reunindu-le în *Jocul Cărăbușului*, volum apărut la Editura Emma Books, Sebeș (2024).

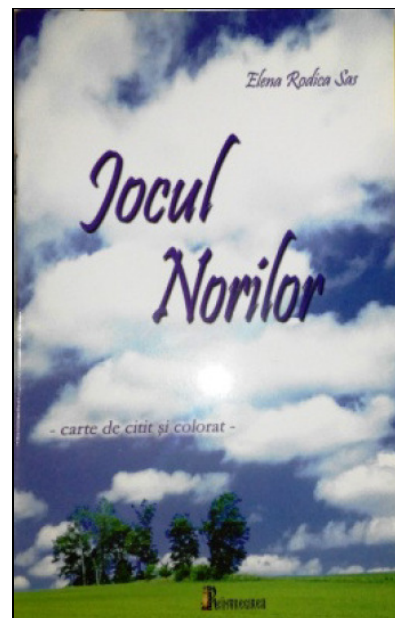
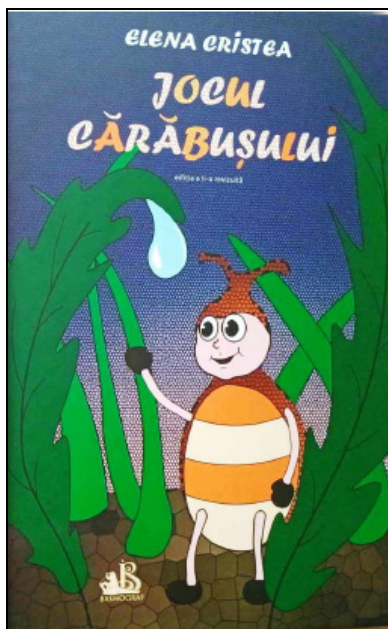
Poveștile reprezintă un univers miraculos pentru cei mici, o lume fascinantă în care pot evada, în care se regăsesc și unde totul este posibil; iată o lecție însușită de Elena Cristea, care își dedică talentul literaturii pentru copii, pe nedrept considerată adesea „minoră”, uitându-se că scriitori de renume din toate timpurile și de pretutindeni au creat capodopere inegalabile adresate copiilor de toate vârstele.

Impresionante prin profunzimea trăirii și proșpețimea semnificațiilor, poveștile Elenei Cristea sunt pline de inventivitate și suflet, autoarea înțelegând că drumul spre mintea și inima celor mici trebuie să fie unul nesofisticat, pe cât de captivant, pe atât de sincer. Nu demonstrații de viztuozitate stilistică așadar, primând comunicarea directă, dincolo de cadrul imaginativ inedit, surprinzător, narațiunea fiind economă, dialogurile firești, descrierile reprezentative, totul înscris sub semnul jocului imaginativ, al sentimentelor, valorilor și frumuseții, cu accent atât pe dezvoltarea creativității și gândirii critice a celor mici, cât și pe latura afectivă, dimensiunea umană și morală a poveștilor fiind o constantă.

Consecvență acestei idei de *joc imaginativ semnificativ*, după debutul editorial din 2002 cu *Jocul Anotimpurilor* (Editura Altip, Alba-Iulia), Elena Cristea își continuă seria dedicată celor mici cu *Jocul Steluțelor* (2005), *Jocul Norilor* (2007), *Jocul Cărăbușului* (2012), respectiv, *Jocul Cuvintelor* (2017); trebuie menționat că primele trei cărți au fost publicate sub numele de Elena Rodica Sas. Și iată că în primăvara acestui an, ne surprinde cu ediția a doua, revizuită, a *Jocului Cărăbușului*, cuprinzând și o serie de ilustrații inedite, rezultate în urma colaborării autoarei cu pictorul și graficianul Ștefan Balog.

Opt din cele nouă narațiuni au ca motto câte un fragment dintr-un poem semnat de Lucian Blaga, iar lucrarea *Bunica* pornește de la o secvență din *Hronicul și cântecul vârstelor*. Două povești păstrează chiar titlul poemelor care le-au inspirat (*Unicornul și oceanul*, respectiv, *Greierușa*), alte șase titluri sugerând, într-o mai mare sau mai mică măsură, poemele lui Lucian Blaga: *Cărăbușul arămiu* (poemul *Cărăbușul de aramă*), *Furia vântului* (*Martie*), *Sperietoarea* (*Din copilăria mea*), *Zâna grădinilor* (*Solstițiul grădinilor*), *Oare ce o fi?* (*Primăvara*), povestea *Pasărea albă* având ca motto un fragment din *Stă în codru fără slavă*.

În prezentarea făcută primei ediții, Diana Câmpan sublinia câteva trăsături definitorii ale poveștilor din *Jocul cărăbușului*, precum prezența unor *personaje-simbol* cu care interacționează copiii, construirea unor situații, *întâmplări cu cheie*, la finalul narațiunilor ieșind la lumină „o lecție de viață prin care copilul descoperă, invariabil, că bunătății i se răspunde cu bunătate, că un comportament etic este întotdeauna admirat și răsplătit, că valorile morale sunt eterne și nu se degradează niciodată, că binele se întoarce înmulțit asupra celui ce l-a săvârșit”. Sunt adevăruri care dau sens vieților noastre și pe care copilul le înțelege și acceptă implicit, fără efort, în periplul emoționant pe care-l prilejuiește lectura poveștilor Elenei Cristea. Un univers imaginar captivant în care

există o rezolvare pentru orice situație, orice obstacol putând fi depășit prin comunicare și curaj, prin empatie și solidaritate, totul înscriindu-se sub semnul încrederii în ceilalți, dar și în forțele proprii, în numele speranței care nu moare niciodată.

Trei povești sunt inspirate din lumea insectelor. Un cărăbuș arămiu ajută o fetiță să rezolve un impas existențial, convingând-o că fiecare ființă este unică în felul ei și că greutățile pot fi depășite; în povestea *Oare ce-o fi?* alte două insecte fac o demonstrație de iubire în fața a doi copii, soră și frate, într-o altă poveste o greierușă învățând lecția solidarității de la furnici, acestea plecând în căutarea ei când, printr-un șir de evenimente imprevizibile, ajunge departe de casă și, în contra fabulei lui La Fontaine, făcând o cărare din trupurile lor ca prietena lor să nu se mai rătăcească.

Și dacă *Furia vântului* propune o parabolă a anotimpurilor și fenomenelor naturii despre neascultare, nerăbdare și nesăbuiță, povestea *Sperietoarea* este despre empatie, prietenie și întraajutorare și despre cum nu trebuie să ne lăsăm influențați de prejudecățile celorlalți în deciziile noastre. În *Zâna grădinilor*, odată cu sosirea ei în satul bunicilor, o fetiță descoperă o lume de basm, împrietenindu-se cu o ființă magică, în *Bunica*, o altă zână ajutând-o pe Elena să scape de Dușmanii Curățeniei și să-și salveze bunica din castelul Împăratului Mizerie. →

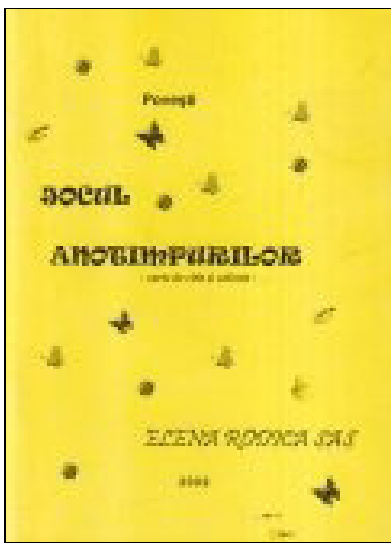
LADISLAU DARADICI

Una din cele mai frumoase povești este *Unicornul și oceanul*, un veritabil poem, în mare parte dialogat, despre descoperirea universului înconjurător, despre bunătațe și depășirea propriei condiții, cea mai complexă fiind *Pasărea albă*, construită pe schema basmului popular, despre un pitic care pleacă într-o aventură inițiativă pentru a salva viața unei înaripate, în urma călătoriei împlinindu-i-se visul și întâlnindu-și sufletul-pereche.

Desigur, ca în toate poveștile, personificarea este procedeul de bază: insectele, păsările, unicornii, sperietoarea, chiar izvorul, stelele, anotimpurile sau fenomenele naturii au însușiri umane, pot cuvânta și joacă un rol esențial în devenirea narațiunilor.

Portretele Elenei Cristea sunt succinte, dar relevante. Cărbușul arămiu „era sfătos și găsea leac pentru toate”, iar Norina, în urma prieteniei cu micuța insectă, devenise „mai încrezătoare și avea de gând să nu-și alunge zâmbetul de pe față”. Și dacă dintre anotimpuri, Primăvara e „cea mai zburdalnică”, micul unicorn se dovedește a fi „năzdrăvan și cam neascultător”. Hainele sperietorii erau zdrențuite, „pălăria de paie era găurită atât de tare, încât nu o mai ferea nici de ploaie, nici de vânt, nici de căldura soarelui”, în schimb, zâna grădinii era „o femeie frumoasă, înaltă, cu un păr lung, negru și ochi mari și verzi ca smaraldele; era îmbrăcată într-o rochie luminoasă de un alb strălucitor, iar pe cap avea o coroană din flori albe”.

Poate fi identificată și o dimensiune magică a poveștilor.

Păsările albe au două vieți și pot fi vindecate doar cu rouă amestecată cu *scrum de stea*, izvorul de pe munte își poate schimba cursul, însuși muntele putându-se metamorfoza. Zâna grădinii trezește florile la viață cu un praf magic, făcut din „pulbere de stele și apă din izvorul care se află lângă Pomul Vieții”.

Adesea, învățătura vine chiar din gura personajelor. Piticul din *Pasărea albă* învață de la o stea că „în toate trebuie să existe puțină iubire ca lucrurile să poată ajunge la bun sfârșit”, iar cărbușul arămiu o sfătuiește pe Norina să-și arate zâmbetul tuturor și să nu lase pe nimeni să-l alunge. Anca, fetița din *Oare ce o fi?*, văzând bucuria celor două insecte care s-au regăsit, simte bucuria și dragostea pe care o emană acestea pentru că sunt din nou împreună.

Există, desigur, și o latură stilistică a poveștilor, venind în sprijinul semnificațiilor (dimensiunea cromatică, de pildă, *păsările albe* trăind în *Ținuturile Albe*, prietena piticului sosește la casa acestuia pe aripile unuia *Vultur Alb*). Reușita poveștilor se datorează și dialogurilor, credibile și semnificative, cu un rol esențial în toate poveștile, chiar predominând în narațiuni ca *Unicornul și oceanul*, *Bunica* sau *Sperietoarea*.

Am întrebat-o pe Elena Cristea cum a început acest joc „al cărbușului”, alături de cel al anotimpurilor, al steluțelor, norilor și cuvintelor; iată ce mi-a răspuns: „Am început să scriu povești pentru fetița mea.

Cu timpul, mi-am dat seama că le scriu și pentru mine. Ele veneau și vin din adâncul sufletului, din copilăria fericită într-un sat hunedorean, la bunicii din partea mamei. Acolo totul era poveste.

Bunicii au avut grijă de sufletul și de trupul meu: sufletul să se simtă iubit, trupul să crească sănătos. Provocarea de a crea texte pornind de la poeziile lui Lucian Blaga m-a făcut să-l recitesc. M-am oprit asupra creațiilor între rândurile cărora se ascundea o poveste.

Am văzut astfel unicornul întâlnindu-se cu valul, m-am văzut pe mine alături de Zâna grădinilor, eram din nou nepoțica minunaților mei bunici. Așa s-a născut *Jocul cărbușului*”.

ROMÂNI LA VIENA

Dragi colaboratori,

Așa cum mă știți, chiar dacă nu știu cât de tânăr mai sunt, știu cât sunt (încă) de neliniștit.

De aceea să nu vă mire nici invitația și nici tema.

În fiecare an, din 2013, am sărbătorit Ziua Limbii Române în așa fel încât evenimentul să devină memorabil, să-și găsească un loc de neșters în „sertarul cu amintiri”, de unde ne luăm adesea leacuri pentru a merge mai departe.

La orizontul Zilei Limbii Române s-a ivit în acest an Viena.

Visul de a o sărbători în Țara Sfântă e tot mai îndepărtat. Dar Viena ne e aproape. Măcar geografic.

E bătută în cuie. Am făcut primele demersuri pentru transport, cazare etc.

E prima oară însă când m-am gândit să „depozităm” acest eveniment între coperti de „Vatră veche”. Așadar, un Supliment al revistei „Vatră veche” dedicat celor care în timp și-au făcut drum, de voie, de nevoie, într-un spațiu sub ale cărui legi și sentințe ni s-a scris o parte din istorie.

Ce a mai rămas din acea istorie? Ce e acest spațiu în istoria noastră contemporană? Ce lăsam în acel spațiu – ca mărturie că, până la urmă, nu ne-am pierdut nici credința și nici ființa.

Vă invit, așadar, pe cei care veți veni, pe cei care vor fi cu gândul alături de noi, să scrieți despre destine dintr-o lume imperială, mai apoi dintr-o Austrie a vremurilor care s-au scurs până la noi. Istorii, povești, evocări, creații etc., orice veți crede că se poate regăsi într-o intersectare a sorții cu o realitate fatală, a adevărului cu minciuna, a frumosului cu urâtul, pe alte meleaguri...

Ziua Limbii Române va fi marcată la Viena, în 31 august 2024. Cred că 1 august e un termen rezonabil, pentru a vă aduna energiile și a da curs invitației mele.

Vă mulțumesc tuturor, pentru solidaritate,

Cu respect,

NICOLAE BĂCIUȚ

În Satyaloka,

planeta utopiei și a speranței

Atrasă de partea ocultă a realității, Elena-Maria Cernăianu transformă pasiunea pentru cuvânt și literatură, folosindu-se de scriitura ficțională, pentru a comunica, sub forma experimentului, revelațiile gândirii, gândire în care se intersectează idei, concepte, noțiuni din marile religii ale lumii, cu precădere budism și creștinism.

În *Satyaloka sau Vedanta Vulturilor Violeți*, experimentul literar se derulează într-o țesătură ce interferează variante ale nonficționalului (idei, teorii ezoterice, spiritualiste, cu trimiteri, cele mai multe, la Osho, dar și la Rudolf Otto) și ficționalului (interferări ale realului cu fantasticul, cu predominarea fantasticului, transformat de autoare, prin elementele de SF, într-o nouă realitate – realitatea posibilă a universurilor plurale). Astfel, fantasticul devine *realul*, acceptat, al personajelor, în care Elena-Maria Cernăianu introduce informații ezoterice, cele mai multe din scrierile indiene, din fizica cuantică, prin detalii despre materie și antimaterie, folosite ca fundal al poveștii pentru a motiva intervenția inadmisibilului, prin logica și rațiunea *normalului*, în lumea reală. Informația științifică îi servește pentru a-și motiva ficțiunea, cu argumentul că, fiind infinită și imposibil de cuprins, prin cunoaștere, cu mintea limitată a omului, lumea poate fi prospectată, înțeleasă prin fragmente semnificative la care au acces cei aleși, inițiații, prin intermediul științelor oculte.

Ezotericul, realitatea misterioasă pe care Elena-Maria Cernăianu vrea să o capteze în scenele ficționale, prin dialoguri revelatoare, care devin mai mult schimburi de idei decât modalitate de caracterizare a personajelor, tinde spre exoteric, în clarificări persuasive, menite a produce în celălalt – receptorul intratextual sau extratextual, o modificare mentală, convingându-l de existența unei alte realități. Autoarea este, astfel, un *seducător*, în sensul originar, denotativ, pozitiv al latinescului

seduco,-ere, care înseamnă a lua de mână și a duce de o parte, de partea drumului care poate oferi șansa de a găsi propria cale și de a trăi pe cont propriu viața, transformând-o în destin.

Conștiința de limitele lumii profane în care s-a fixat lumea de azi, ea crede a deține cheia salvării, cheia care poate deschide ușa spre o altfel de lume – lumea spiritului, pe care o localizează în atemporalul duratelor, în *Satyaloka* sau *Brahmaloka*, „planeta superioară”, pe care trăiesc ființe „extraordinar de înzestrate” și unde zeitatea conducătoare este *Brahma*, „prima ființă vie creată în lumea materială”, „la fel ca și noi”, fiind, însă, „cea mai înzestrată personalitate din lumea materială”, nu ca Dumnezeu, dar făcând parte din categoria acelor care „sunt conduși nemijlocit de Domnul”.

Datele științifice despre materie și antimaterie sunt transferate ficțiunii pentru plusul de credibilitate și verosimilitate al proiecției narative, în care intră, în proporții egale, ficționalul și nonficționalul: Domnul și ființele vii aparțin lumii antimateriale; savanții aparțin celei materiale, și, bine documentați spiritualicește, vor putea oferi „cheia progresului științific”, oferind „noi descoperiri”. Așadar, materia echivalează cu lumea cea aievea, percepută tridimensional; antimateria este echivalată cu divinul, suprarealitatea la care accesul este intuitiv, prin credință. Ficțiunea Elenei-Maria Cernăianu oferă posibilitatea instalării în această lume antimaterială și, aici, „realul”, convertit, prin convenție literară, în fantastic, preia elemente de SF.

Depersonalizate, căci nu intră în tipare realiste, autoarea nefiind interesată de caractere, nici de tipologii, personajele sunt instrumente folosite pentru clarificarea ideilor. Ele reprezintă, în fapt, concretizări ale teoriilor, ale ideilor vehiculate în structura scriiturii cu tentă livrescă, alunecând mereu spre exoteric. Personajele ei par inițiați, purtători ai unor adevăruri întrevăzute prin revelație sau apropiate prin mărturie directă.

Dacă, totuși, există o intenție de tipologie, aceasta ar viza categoria inițiaților și/sau

noninițiaților. Există, astfel, personaje cu capacități extrasenzoriale, *inițiații* – Simeon/Tat Savitur și Mama Paraschiva, personaje care au învins temporalitatea, capabile, deci, să privească din punctul *aleph*, simultaneitatea evenimentelor, fără cauzalitatea realului.

Celelalte personaje – Rania, Cornel, Daniel, Amina ș.a. sunt personaje profane, *neinițiații*, cu deschidere, însă, spre latura ocultă a vieții. Devasya este un personaj intermediar, situată, ca și Arthur, în zona de tranziție, crepusculară, între material și antimaterial, profan și sacru.

La final, când poveștile își află deznodământul, meditația autoarei revine la toposul atemporal Satyaloka.

Punctul de vedere auctorial prevalează asupra celui naratorial, vocea autoarei, *tema ei*, iese în evidență prin interogația: „Oare, ce ar face omenirea fără Eternitate?...”, adresată virtualului receptor.

Satyaloka, „cea mai de sus planetă din lumea materială, unde oamenii sunt în stare perfectă, pot controla timpul, spațiul, forța gravitațională”, este utopia ei, locul unde se pot refugia, odată cu ea, pământului saturat de profan, avizi de lumina eternă a spiritului.

ANA DOBRE

Elena-Maria Cernăianu, *Satyaloka sau Vedanta Vulturilor Violeți*, Editura Vatra Veche, Târgu-Mureș, 2024.

O restituire necesară – **Pavel Dan,** scriitorul Câmpiei Transilvane

Cunoscut ca prozator, critic și istoric literar, **Aurel Podaru** își dezvăluie tot mai mult o nouă latură a pasiunii sale, cea de cercetător și editor al operei lui Pavel Dan, scriitorul Câmpiei Transilvane.

O face nu numai pentru că este consăteanul său „Păvălucu Morarurului” din Tritenii de Jos, județul Cluj ci și pentru că el vede în creațiile sale literare adevărate capodopere ale nuvelisticii românești, apreciate abia după ce autorul a fost „descoperit” și recomandat de către Ion Chinezu. Octav Șuluțiu îl consideră „un Bacovia al epicului”, iar George Călinescu, integrându-l în tradițiile prozei ardelenne, spune că „avea talentul de prozator al lui Slavici și ochiul de observator al lui Liviu Rebreanu”.

Plecat prea devreme de pe tărâmul literaturii, Pavel Dan nu și-a putut vedea opera tipărită, deși își pregătise primul volum cu dedicația: „Soției mele, Georgina,, dragoste și recunoștință”, dar „pasărea cu clonț de rubin ” îi frânse aripile în august 1937. Abia în 1938, la un an după moartea lui, Ion Chinezu scoate la lumină ediția princeps sub egida Fundației pentru Literatură și Artă „Regele Carol al II-lea” cu titlul „*Urcan Bătrânul. Nuvele*”, ediție însoțită de o valoroasă caracterizare și cea dintâi prezentare critică a operei lui Pavel Dan. Cartea va fi retipărită în 1944 și urmată de alte ediții cu același titlu. O apreciere strălucită prin profunzimea observațiilor critice o face și Mihail Sebastian, care nu ezită să spună că „rapsodul Câmpiei Transilvane” va fi pus cu siguranță mai târziu în circuitul literaturii române. Eugen Ionescu a sesizat multe elemente stilistice și compoziționale ale operei lui Pavel Dan, precizând că „depășește realismul vîguros dar simplu al lui Liviu Rebreanu, împingându-l până la limitele fantasticului”.

În 1945, Eugen Ionescu, împreună cu Gabrielle Cabrini traduce în limba franceză nuvelele scriitorului și scoate o ediție în limba lui Victor Hugo.

În perioada 1942-2002, opera lui Pavel Dan este tradusă în opt limbi : turcă, franceză, portugheză maghiară, germană, spaniolă, rusă și engleză, însumând 12 ediții.

Au urmat alte 14 ediții sub îngrijirea unor critici și istorici literari de renume, între care amintim pe : Florian Potra (1956), B. Elvin (1960), Cornel Regnan (1965), Gheorghe Zărafu

(1971), Nicolae Balotă (1973), Sergiu Pavel Dan (1974), Nicolae Florescu (1976), Mircea Braga (1985), Sergiu Pavel Dan (1987), Victor Cubleşan (2002), Ion Buzași (2007), Aurel Podaru (2007), Aureliu Goci (2008), Sergiu Pavel Dan (2010). Monografia Monicăi Lazăr, eseu lui Ion Vlad, cât și volumul Gabrielei Chiciudean (2007) sunt evocări luminoase despre prozatorul de la Triteni.

La centenarul nașterii lui Pavel Dan, în 2007, s-a dezlănțuit o adevărată avalanșă de lucrări dedicate scriitorului: ediții noi și antologii critice care oglindesc viața și activitatea lui literară.

Aurel Podaru rămâne însă paveldanistul cel mai apropiat de scriitorul ardelean, care îi așază opera pe raftul cel mai apropiat de sufletul cititorului.

În 2003 editează (în colaborare) volumul „Amintiri despre Pavel Dan”, apoi, în 2007 (tot în colaborare) „Pavel Dan și Blajul”, iar în anul 2012 scoate prima ediție integrală intitulată „Opere”, în trei volume : vol. I – *Nuvele*, vol. II – *Nuvele, schițe, povestiri, fragmente* și vol. III- *Jurnal de corespondență, literatură populară, studii, recenzii și articole, varia*. Studiul critic a fost scris de către regretatul critic literar Andrei Moldovan, care apreciază apariția acestei ediții ca un punct important de referință.

Tot în acest an semnează și volumul „*Cartea colocviilor*”, prefațat de același bistrițean. Dar Aurel Podaru mai face și altceva.

În 2014, înființează Asociația Culturală „Pavel Dan”, având ca scop promovarea operei scriitorului transilvan, organizează „Întâlnirile de la

Triteni”, iar în 2015 scoate primul număr al revistei „Paveldanștii”, publicație semestrială de cultură, aflată sub conducerea sa și a lui Mircea Ioan Casimcea, având colaboratori de seamă din lumea literelor.

În 2016 tipărește volumul „Pavel Dan, Bibliografie, iar în 2017, beclenarul editează volumul „*Pavel Dan, URSITA*”- nuvele, opinii critice, pagini de jurnal, corespondență, o cronologie și imagini, indici, cu o Prefață de Ion Vlad, Editura Mega.

Ca un pasionat cercetător și istoric literar, Aurel Podaru își însoțește personajul și pe plaiurile dobrogene, evocând o perioadă mai puțin cunoscută din viața autorului, astfel că, în 2019 scoate volumul „*Pavel Dan și Tulcea*”, cu o Prefață semnată de Ion Bădică și Postfață de Ion Buzași, Editura Casa Cărții de Știință Cluj-Napoca.

Se vede că octogenarului Aurel Podaru nu i-au slăbit puterile și se află în deplină desfășurare a actului creator, căci în vara acestui an 2023 a scos o nouă ediție din opera lui Pavel Dan, intitulată „*Urcăneștii*”, apărută în colecția „Mari scriitori ai Transilvaniei”, Editura Școala Ardeleană, Cluj- Napoca. Ediția cuprinde două nuvele ale lui Pavel Dan, „nuvelele exemplare”, cum le numește Ion Buzași, cel care semnează „Cuvântul-înainte al acestui volum: *Urcan Bătrânul și Înmormântarea lui Urcan Bătrânul*”. „Trei generații de Urcănești se perindă în desfășurarea celor două nuvele, subliniază Aurel Podaru în „Notă asupra ediției”: Urcan Bătrânul și Urcăneasa, soția lui; Simion Urcan, feciorul lor, cu Ludovica lui Pițuș, nora, și Valer, nepotul, cu Ana lui Triloiu.

Cartea este însoțită de o cronologie a vieții și operei lui Pavel Dan, întocmită cu lux de amănunte de către editor, la care a adăugat imagini din lumea scriitorului, cu satul natal, familia lui, casa părintească pe fațada căreia se află placa memorială dezvelită în 2 august 1959, școala în care și-a făcut primele studii, bustul din curtea bisericii ortodoxe din Tritenii de Jos, precum și cel din curtea liceului din Câmpia Turzii, care îi poartă numele ș.a.

Demersul lui Aurel Podaru este semnul dragostei și al recunoștinței sale pentru Pavel Dan și în același timp, un pios omagiu adus marelui scriitor ardelean, care a început să ne dezvăluie sufletul țărânului român, „dar n-a apucat să se realizeze în opere de mai mare amploare și impact”.

MIRCEA DAROȘI

Teatru

Iluzia realismului

Preambul

Orice creație artistică poate fi discutată, analizată, purificată din diverse perspective. Dar, pentru a înțelege demersul analitic spre care se precede, acesta are nevoie de clarificare: de unde pornim și unde dorim să ajungem, ce ne propunem să dezbaterem. Așadar, este necesar ca orice întreprindere de această anvergură să-și identifice o problematizare a efortului critic și să precizeze explicit care sunt verigile argumentative prin care procesul analitic va trece. Pe scurt, cu ce metode de analiză se va opera asupra textului pentru a trata problematica?

A analiza un text dramatic nu se rezumă la enunțarea fabulei piesei, la reconstituirea acțiunii, la urmărirea schimburilor de cuvinte inserate în dialog. Analiza presupune, înainte de toate, să intri în textualitate, în materia sonoră a textului, și, de asemenea, să experimentezi concret partea sensibilă și senzuală a materialului prezentat.

Pentru o operă dramatică, înainte de a decortica scenele, cel mai prudent este să cercetăm instrumentele de care avem nevoie pentru a putea vedea cât mai pertinent interogațiile la care piesa de teatru ne provoacă. Această etapă se impune, doar prin ea se poate identifica mai limpede aparatul critic potrivit piesei pe care o analizăm. Apoi, pentru a organiza logic aceste instrumente, ne facem un tablou general, o schemă de date, o listă de întrebări pe care le-am putea adresa piesei, un fel de organigramă a elementelor existente în text. Ce răspunsuri oferă piesa elementelor pe care panoplia teoriei generale a textului dramatic le desfășoară? Oare este necesar, pentru analiza noastră, să ne referim la textul dramatic, în general? Oare nu este mai pertinent să luăm în considerare ideea de dramaturgie – ca artă a compunerii pieselor de teatru, care ține cont și de practica teatrală? În cazul acesta, cel puțin pentru moment, nu dispunem de un istoric al reprezentărilor. Ne vom limita strict la text și vom privilegia situarea operei în evoluția istorică a teatrului. Vom verifica dacă este clasică, romantică, tragică, absurdă, realistă, modernă, suprealistă. Cum se impune, astfel văzute lucrurile, abordarea istoriei literare a textului

teatral în general, este de la sine înțeles că nu vom proceda aici la etalarea unei istorii a teoriilor dramatice, ci ne vom limita la cadrul istorico-literar specific operei. Până la urmă, teoria literară a textului dramatic se cere verificată doar din considerații stilistice, estetice, semiotice, din prisma elementelor prezente în opera analizată.

În privința interesului pe care critica îl manifestă pentru opera teatrală, în general, de-a lungul timpului, Patrice Pavis remarca, la finele secolului al XX-lea, că „*Dacă studierea textelor dramatice a fost atât de marginalizată în a doua jumătate a secolului al XX-lea, aceasta s-a produs din pricina statutului lor de texte de frontieră. Și s-a dorit considerarea lor ca opere de tranziție: un text aflat în așteptarea unei reprezentări, a unei puneri în scenă. Refuzând constant ca textul dramatic să reprezinte un gen literar distinct, s-a ajuns la marginalizarea lui și, implicit, a generat un dezinteres din partea criticii.*”¹¹

Un semnal de alarmă identificăm în acest punct de vedere. O operă literară construită exclusiv din dialog și didascalii reduce drastic mijloacele literare. Ne rămâne arta dialogului, capacitatea lui de a întregi un personaj, o argumentare, arta mânăuirii personajelor în spațiu și tehnica abordată pentru a orna spațiul creat.

Am adăuga că textul teatral face din dialog piesa de rezistență a *dublei enunțări*. Astfel dialogul devine linia de forță, generatorul literar al piesei de teatru. Pe de o parte, el este vehiculul

prin care își transmit personajele mesaje între ele, iar, pe de altă parte, autorul însuși comunică cu cititorii prin crearea dialogului între personajele pe care le construiește. Frontierele de demarcație între cele două lame ale enunțului sunt sensibile, fragile, însă identificabile.

Autoarea piesei de teatru în discuție transmite astfel ambiția personală de a contextualiza o realitate. Pentru a discuta pe marginea acestei idei, avem nevoie să stabilim ce înțelegem prin *realism*.

Ce este realismul?

Cu un secol și jumătate în urmă, Guy de Maupassant, în Prefață la *Pierre et Jean*, anunța un derivat estetic nuanțator pentru realism: „*A face să fie adevărat, înseamnă să redai întregă iluzia adevărului*”¹². Să citim cu atenție această frază. Ea începe cu „*a face să fie adevărat*”. O aserțiune care ne pune pe cale, cum s-ar spune, și pe gânduri. „*A face să fie adevărat*” stă, așadar, doar în puterea celui ce creează. Autorul construiește o lume, un univers, dă viață unei noi *realități* al cărei mecanism singur îl stăpânește. De aceea scriitorul este creator, asemenea divinității care l-a investit cu această capacitate „*după chipul și asemănarea SA*”. Natura umană este, prin excelență, una creatoare. A crea este esența însăși a naturii umane.

Celelalte cuvinte cheie ale aserțiunii lui Maupassant sunt „*iluzie*” și „*adevăr*”. Vocabula „*iluzie*” poate fi înțeleasă în contextul însuși al frazei: orice realism este o iluzie. Și Maupassant țintea dincolo de cadrele la care estetica realismului ajunsese în acel an 1882. Estetica literară își propunea în *realism* un curent literar care să prezinte fidel realitatea. Ori realitatea însăși este o iluzie, dă Maupassant de înțeles. Astfel, *adevărul* transmis de o operă literară face parte doar din miezul acelei opere. Fiecare text trebuie citit și înțeles în structura lui intimă: ce univers crează, ce mesaj transmite și cât de avărat este mesajul în contextul iluziei create de operă.

De atunci începând, de la publicarea romanului *Pierre et Jean* de Maupassant, accepția →

GABRIELA MOCĂNAȘU

¹¹ Patrice PAVIS – *Vers une théorie de la pratique théâtrale. Voix et images de la scène*. Paris 2000, Editions PU du Septentrion, collection Perspectives

¹² Guy de Maupassant - La Guillette, Etréat, septembre 1887

despre realism, așa cum a fost vehiculată de Balzac sau Stendhal, se clatină. Le vor urma Flaubert, Zola ori Kafka, fiecare lăsându-ne ca argument literar vocea lui inconfundabilă, universul în care fiecare și-a construit, cât mai realist, *iluzia*.

Putem astfel înțelege că a dori transcrierea *realității* rămâne o ambiție fertilă pentru orice mânător de condei. Orice univers social cuprins într-o operă literară se străduiește să dezmințită, să confirme, să reconfirme ori să autentifice estetic ceea ce se petrece, *real*, sub ochii cetățeanului. Ori un *real* unic nu există. Fiecare privire este unică și extrage din real ceea ce i se prezintă minții proprii ca fiind realitate. Iluzia realității devine, și asta încă din Antichitate, câmpul de lucru al naturii umane, terenul pe care își manifestă spiritul creativ.

Piesa Simonei Miheuțiu

Piesa de teatru a doamnei Simona Miheuțiu, „*Speranța nu urcă niciodată cu liftul*” – Editura „Vatra Veche” Târgu-Mureș, 2023 –, interoghează, prin două personaje umane și doi roboți, societatea contemporană despre impactul pe care îl are inteligența artificială asupra vieții cotidiene a oamenilor.

Aceasta este tema creației dramatice, iar pentru a da cititorului o pistă de analiză, ne vom strădui să așezăm reflectorul într-un anumit unghi, cel mai sensibil și mai amprentat pentru o piesă de teatru. Ne vom axa, așadar, pe dialog, ca formă indispensabilă a creației teatrale. Dacă piesa ar fi avut reprezentării, am fi putut diagnostica în articolul de față și *dialogul* cu spectatorul. Vom restrânge însă câmpul analizei noastre la dialogul între personajele piesei, fără a considera cititorul un spectator. În cazul lecturii unei piese de teatru, cititorul devine, în mintea lui, regizor, scenograf, actor al tuturor rolurilor, spectator – el încarnează toate aceste ipostaze simultan și ne-am lansa pe nisipuri mișcătoare.

Ne vom concentra, de asemenea, pe maniera în care personajele se conturează prin dialog (și, implicit, prin monolog), pentru a ajunge a lua pulsul mentalităților vehiculate, a unei stări de spirit, sau a unei concepții despre relația omului cu tehnologia modernă.

Perspectiva noastră de lucru va lua în considerare *sociocritica textului*

literar și ne vom axa analiza pe limbaj și pe discurs pentru a identifica ce raport se stabilește între uman și inteligența artificială.

Vom avea în vedere sociocritica literară în linia ei *sociopoetică*¹³, adică vom urmări să identificăm raportul de dominare și de concurență care stă, din punct de vedere sociologic, la baza creării acestei piese de teatru.

Mia și Vetuța, cele două personaje principale ale piesei, intră într-un joc ale cărui reguli se scriu pe măsură ce jocul evoluează. Limbajul amândurora este obraznic, autoritar, închis în cercul vicios al propriilor limite și orgolii. Când observăm ce cuvinte domină în vocabularul acestor două personaje, pe ce ton sunt rostite replicile, cum se înlănțuie ele cu pauze de monolog, observăm că lexemele cu care se comunică traduc, în plan literar, o concurență insidioasă în societatea din care fac parte aceste două personaje. Mia se crede superioară intelectual Vetuței, care este infirmiera ei. La rândul ei, Vetuța are replici tăcioase, nerușinate la adresa bolnavei. Replicile Vetuței nu sunt dirijate împotriva bolii, ci împotriva caracterului bolnavei Mia. Fiecare se gândește la sine și numai la sine: Mia vrea să fie confortabil îngrijită, iar Vetuța se gândește la confortul familiei ei. Niciuna din ele nu se gândește în mod uman la cealaltă.

Să observăm următoarele replici și să le analizăm.

Mia – Oh, Oh! Vetuța! Vetuța!

Vetuța – Vin imediat! Acum vă pregătesc prânzul, doamnă Mia.

Mia – Am zis să vii acum!

Vetuța – Chiar acum nu pot. Am de mestecat în spanac, altfel se prinde și nu mai vreți să-l mâncați.

Mia – Oh, Oh! Nu mai suport!

De ce m-ai blestemat așa, Doamnă? Cu ce ți-am greșit? N-am făcut rău nimănui, niciodată. De ce mă lași să zac în neputință? Mai bine, ia-mă! Nu mai suport! Nu vreau să mai trăiesc în condițiile astea!

Întâi de toate, persoana întâi a pronumelor și a verbelor iese singură în evidență: „vin imediat”, „am zis”, „nu pot”, „am de mestecat”, „nu mai suport”, „am greșit”, „n-am făcut...”, „să zac”, „nu mai suport”, „nu vreau”.

¹³ „Sociopoetică” – termen elaborat al sociocriticii al cărui sens a fost explicat de Alain Viala după apariția studiului lui Pierre Bourdieu (*Regulile artei. Geneza și structura câmpului literar*, 1992, Paris)

„Până aici, nimic nu pare strident, este un dialog banal în care deja putem observa că un raport de concurență se instaurează. Vetuța are de mestecat în spanac, iar Mia vrea să fie ajutată să-și găsească o poziție mai confortabilă. Vetuța acordă mai multă importanță spanacului decât prezenței umane de lângă ea. Acționează ca un robot, este departe de a lua decizii umane. Tigaia cu spanac putea fi luată de pe foc cât timp acorda sprijin suferinței Mia. Dar nu! Orgoliul a robotizat-o, ea este programată să termine de gătit spanacul, „*altfel se prinde și nu mai vreți să-l mâncați*”.

Observăm că verbele la persoana a doua sunt rostite pe ton injonctiv și culpabilizator: Mia ordonă („*să vii acum!*”), iar Vetuța îi rezistă culpabilizând-o pe bolnavă („*se prinde și nu mai vreți să-l mâncați*”). Niciunul din aceste două personaje nu acordă atenție autentică omului de lângă el, ci fiecare este concentrat prin a hrăni propriul orgoliu. Când se adresează, în aparte, lui Dumnezeu, Mia o face concentrată pe sine, pe teama și neputințele ei, în mod egoist. Rugăciunea este o stare de grație, rugătorul care se adresează lui Dumnezeu cu credință și dragoste intră în stare de grație în timpul rugăciunii, iese din ego, din teamă, din tribulații. Putem constata astfel că rolul creator al cuvântului este dimi-nuat de concentrarea personajului pe propria persoană, în mod egoist. A-l injoncta pe Dumnezeu nu aduce niciun beneficiu spiritual ori material. Mia îl culpabilizează pe Dumnezeu făcându-L responsabil de propriile→

neputințe trupești: „De ce m-ai blestemat așa, Doamne? Cu ce ți-am greșit? N-am făcut rău nimănui, niciodată. De ce mă lași să zac în neputință?” Rostește cuvintele fără să fie atentă la sensul lor. După ea, Dumnezeu o pedepsește pentru ceva de care nu se face vinovată (n-a făcut rău nimănui). Ori, din perspectivă spirituală, doar Dumnezeu știe cât rău și cât bine face un om în viața lui. Apoi, Dumnezeu nu pedepsește, ceea ce scoate în evidență denaturarea sensului credinței din sufletul personajului, și deci poluarea inconștientă a rugăciunii.

Putem concluziona, deja, din acest scurt dialog, că mentalitatea cu care cele două personaje intră în jocul societal este axată pe egoism, culpabilizare și frică.

Aceasta fiind starea umanismului personajelor, societatea întreagă suferă de lipsă de umanitate. Și roboții apar ca o consecință firească, ca o alegorie a ceea ce este omul în structura lui cea mai profundă.

Pentru a întări analiza de mai înainte, să purcedem la disecarea altui grup de replici.

Vetuța – Sabina mi-a zis despre o firmă, Robohelp, care asigură îngrijirea la domiciliu a persoanelor vârstnice. Îngrijire robotizată, doamnă Mia. Ei spun că acoperă toate cerințele și nevoile persoanelor vârstnice, la un înalt nivel de tehnologie. Dau telefon.

Mia – Nu! Nu! Nu!

Vetuța – Doamnă Mia, măcar până găsiți alte două femei sau până se va găsi un loc la azil.

Mia – Nu! Nu! Nu!

Vetuța – Mă tem că n-aveți ce face. Asta este. Eu n-am cum să-mi las familia baltă și să stau aici non-stop cu dumneavoastră, înțelegeți?

Mia – Dar tu mai vii, nu?

Vetuța – Eu așa veni, doamnă Mia, că am nevoie de bani, dar nu pot să acopăr încă două norme de muncă. Mi-e imposibil.

Observăm același vocabular sărac în umanism în care predomină disperarea, apostrofarea, lipsa de empatie și de grijă autentică pentru ființa umană. Toate ingredientele necesare apariției unei realități pe măsura stării spirituale a societății. Vetuța se gândește doar la familia ei, iar Mia este disperată la gândul că ar putea ajunge la azil. Niciunul din cele două personaje, și nici Sabina cea absentă, nu au soluții empatice.

Condiționalul verbului din ultima replică este plin de toate sensurile indiferenței manifestate de om pentru om: „aș veni”, cu argumentul fatal - „că am nevoie de bani”. Toată lumea are nevoie de bani. Dar este un argument care traduce starea în care a ajuns omul în societate. Concurența și dominarea resurselor materiale s-a clădit prin distrugerea compeltă a resurselor spiritual-umane. Acesta este prețul evoluției confortului.

Pierre Bourdieu semnala prin anii 70 prezența în opera literară a unui aspect ce fascinează autorii, și-l numea prin termenul „*illusio*¹⁴”. Pentru dialogul teatral, acest *illusio* nu este atât de nou pe cât se pare. Pierre Corneille scria la începutul secolului al XVII-lea piesa de teatru *Iluzii comice* tocmai pentru a semnala că omul joacă un rol în propria viață, că se află într-o permanentă iluzie de sine. Pierre Bourdieu pune accentul pe contextul social în care agenții administrativi ai societății creează, ca esențială, o activitate pe care toți o îmbrățișează, apoi, ca fiind indispensabilă. Dar cum se produce acest fenomen de turmă, ne întrebăm? Prin acceptare inconștientă, prin detașarea completă de atenția ce trebuie acordată sensului cuvintelor prin care acea *illusio* socială își face un loc în lume. Câmpurile lexicale devin desuete ori indispensabile prin lipsa de vigilență a actorilor care le îmbrățișează.

Și vedem cu cât cinism asistă Vetuța, rinocerizată în voce virtuală, la degradarea confortului uman al bolnavei Mia.

Rob Kai – Se rezolvă. Dau drumul la televizor. Caută... Așa.

Vetuța.

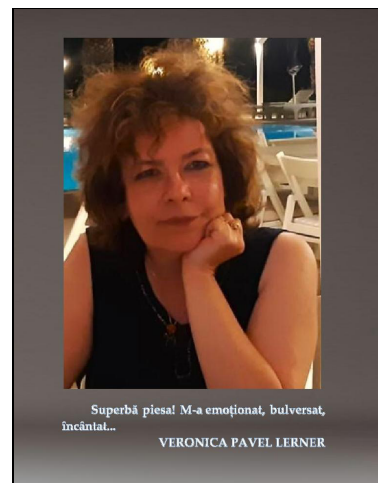
Mia – Vetuța e la televizor?

Rob Kai – Da. Ea este, nu?

Marian Sava, Harpă

¹⁴ « *l'illusio* = este faptul de a fi prins în joc, de a fi te supune jocului, să fii convins că jocul merită, ori, pentru a ne exprima mai simplu, că jocul merită să te consumi pentru el » - Pierre Bourdieu în *Rațiuni practice*, Seuil Paris, 1994

Superbă piesa! M-a emoționat, bulversat, încântat...
VERONICA PAVEL LERNER

Vetuța (*din ecran*) – Bună ziua!

Mia – Doamne, Vetuța, nu mă lăsa! Promit că nu-ți mai zic nici du-te mai încolo. Caută, draga mea, ceva oameni care să mă îngrijească. Nu-i mai suport pe ăștia. Sunt la limita puterilor. Cu cine să mai vorbesc?

Vetuța – Vorbiți cu mine.

Mia – Cu tine vorbesc.

Vetuța – Rob Kai 01 și Rob Max 07 sunt extraordinari, dotați cu cel mai înalt coeficient de inteligență din gamă.

Mia – Vetuța, despre ce vorbești acolo?

Vetuța – Îngrijirea dumneavoastră e pe mâini bune.

Mia – Când vii pe la mine?

Vetuța – Voi fi aici de câte ori mă veți chema.

Mia – Ești reală? Nu pot să cred! Ce ați făcut cu Vetuța?

Rob Max – Am introdus-o în thetaverse. De acolo putem să o aducem în orice moment ați dori.

Mia – O, Doamne, am crezut că este reală.

Roboții au deja un limbaj mai inteligibil decât personajele umane, dau măcar explicații logice și nu li se poate cere mai mult. Limbajul lor este similar cu cel al tigăii de spanac.

Realitatea omului se creează prin ceea ce gândește, prin ceea ce simte. De la lipsa de empatie până la roboții sofisticați n-a fost nevoie decât de renunțarea la umanism. Mia moare la finalul piesei, este condusă spre un sfârșit autentic prin tertipuri iluzorii.

Piesa doamnei Simona Mișuțiu, orice și-ar fi dorit să ne transmită, ne pune în fața acestei oglinzi iluzorii a societății pe care continuăm cu toții să o construim.

Ce dorim, de fapt, să construim?

Asterisc

SIMBOLISMUL ȘI LA CE FOLOSEȘTE EL?

Dacă nu vă supărați, am o întrebare: oare, dintre poeții noștri foarte contemporani/actuali, câți mai sunt în stare să știe una-alta despre poezia simbolistă de la noi? Cred că puțini spre nimeni chiar, fiindcă informațiile despre acest domeniu de creație poate părea, măcar la prima strigare, un demers pueril, informații inutile, încărcarea memoriei cu amănunte lipsite de sens și, în final, abandonare. Însă, cu încăpățânarea individului suspect de rătăcirii ideatice, mai întreb: bine-bine, dar două-trei nume de autori-poeți? Nici măcar atât? Măcar de-ai noștri? Batăr legat de cultură generală... Tăcere! De fapt, ce treabă mai avem noi, moderniștii și, mai ales, ultramoderniștii zilelor noastre cu simbolismul, cu originile acestuia? Niciuna! Nu zice nimeni că nu ar exista legături, poate foarte puternice, ar afirma unii, între poezia de tip simbolist și oricare dintre genurile literare la modă, dar de ce să amestecăm lucrurile? Macedonski cu rondelurile lui, cu „Noaptea de decembrie”... Apoi, poezii de formă fixă ne trebuie nouă acum? Ritm, număr de silabe, metrică, rime și alte „chestii” de ordin tehnic, adică niște canoane în stare să macine timpul cu potriveli care, în unele cazuri, nici nu mai au putere de a transmite mesajul pur al autorului... Și toate-acestea plătitoare de tribut sistemului simbolistic, respectiv care, da, a fost la timpul său, a lăsat amprente, s-a bucurat de-o mulțime de autori-poeți, mai ales poeți, și?, apoi, dacă facem abstracție de câțiva poeți ale căror creații au făcut să le strălucească numele în istoria literaturii, încolo... Cine, sau altfel spus: câți autori din zilele noastre măcar să fi auzit de **Alexandru Obedenaru** (1888-1916, din vol. *Sonete*, 1916); **Gabriel Donna** (1877-1944, din vol. *Poeme romantice*, 1942); **Alexandru Gherghel** (1879-1951, din vol. *Cântece în amurg*, 1906) etc., etc.?, Toți autori ai începutului de drum simbolistic în literatura noastră... În condițiile folosirii din greu a versului liber (așa-zisele versuri albe), o întoarcere cu capul plecat a iertare spre Macedonski cu poezia lui cu tot, sună a pierdere de vreme, a readaptare la niște canoane tehnico-tactice și fără

sens și fără rost. Tocmai pentru că poeții zilelor noastre, din punct de vedere al bogăției ideatice, al exprimării profund filozofice și al înaintării spre modernismul bine și corect articulat, ar fi nevoiți să coboare câteva trepte spre contactul cu valori altfel și altcum exprimate în creația poetică. La ce? Să aflăm că a existat un G. Bacovia cu „Plumb”-ul lui cu tot? Da, și? Dar întreb: cam cum ar arăta literatura noastră fără creația unuia dintre cei mai importanți poeți-simboliști români? Nu altul decât cel despre care I. Negoșescu, în *Istoria literaturii române*, vol. I (1991), pag. 154, scria: „Prin Macedonski și simboliiștii lui, literale române privesc spre un viitor imediat, care avea să fie extraordinar de bogat și de strălucitor, deși îndeajuns de scurt, dar oricum greu de consecințe (...)”. Ca să vezi, și noi, care auzisem doar de Macedonski cel cu jignirea lui Eminescu! Dar, în aceasta în vreme ce Mircea Scarlat completează: „Simboliștii au modificat raportul între semnificat și semnificant, făcând astfel un pas decisiv spre înțelegerea modernă a semnului artistic, deosebită radical de cea eminesciană.” (în *Istoria poeziei românești*, vol. II, pp. 356-357, 1968).

Însă, pentru a ne salva din căderea în inutilitatea simbolismului, cum crede mulțimea de poeți contemporani total paraleli cu respectiva zonă lirică, să mai amintesc batăr doi dintre pilonii săi de bază, acum înfodoliți în uitare și desuetudine (?): Ion Minulescu (1881-1944) și George Bacovia (1881-1957), ambii rămași în istoria literaturii autohtone ca valori indubitabile... Iar ca să fie lucrurile și mai clare, și pentru ca

simbolismul să nu mai fie catalogat de către unii drept „un ceva” de care se poate face abstracție, simt potrivit să cer autorul DEX-ului pentru definiție, iată, pentru ignoranți și poeții necunoscători, dar obligatoriu... recunoscători: „*Curent literar și artistic, constituit în Franța în 1885 și răspândit apoi în toate literaturile europene, apărut ca o reacție la parnasianism și care, considerând lumea ca un ansamblu de simboluri, a căutat să le descifreze, intuind relațiile intime dintre lucruri, fenomene și sufletul omenesc; mod de exprimare, de manifestare propriu acestui curent. Simbolism fonetic = capacitate a structurii fonetice a unui cuvânt sau a unui grup de sunete de a sugera sau de a întări noțiunea pe care o desemnează sau o anumește atitudine față de ea; legătură dintre un sunet sau un grup de sunete și o anumită idee.*” Da, de acord: sună cam complicat pentru o seamă de creatori ceva-ceva mai paraleli cu bagajul de cultură generală. Și spun aceasta chiar având în vedere că, dinspre curentul simbolist au purces în literatură nume precum: Tudor Arghezi (1880-1867), Ion Pillat (1891-1945), Tristan Tzara (1896), B.Fundoianu (1898-1944)... Fără a ne preface a uita pe un Traian Demetrescu (1866-1896), dar și pe: Iuliu Cezar Săvescu (1866-1903), Ștefan Petică (1877-1904), Dimitrie Anghel (1872-1914), Mircea Demetriade (1861-1914)...

Și, pentru că la ora actuală se practică din greu creația lirică în vers alb, ori altfel spus: versuri libere, trebuie să-l citez pe Ovid Densușianu (1873-1938): „*Mulți își închipuiesc că a scrie în versuri libere este un capriciu sau un mijloc de a evita greutatea versului obișnuit, tradițional, și deci, și într-un caz și într-altul, n-ar trebui luat în samă – totul ar fi o încercare neizbită de a înlocui un procedeu de versificație consacrat de mult și sungurul într-adevăr potrivit exprimării poetice.*” (*Opere*, vol. IV (1981), pp. 136-138). Rostul acestui citat e de a da Cezarului ce i se cuvine, având în vedere că versificația actuală, predominantă în vers alb (liber) practică de mulți autori-poeți care se feresc de versul clasic din toate puterile.

Iar unii, pe bună dreptate, procedează corect. Și... salvator.

DUMITRU HURUBĂ

BILANȚ

Iar când vedem că visul nu-i de ajuns
Chiar dacă zborul e menirea lui,
Pe socluri vechi se răsucesc statui
Cum s-ar roti pământul spre apus.

Și nu-i desigur vina nimănu
Că n-am fost înțelepți îndeajuns,
Că-n timp și spațiu nepătruns
N-am săgetat ca vârful unui cui

Prin scoarța aspră a grinzilor de lemn.
Nu din dorința de-a lăsa un semn
Ci să pătrundem cât mai mult esența.

Din tot ce omenirea a născocit
Cât va fi scos în cale providența
Și cât de mult în van s-a irosit?

DAR CĂȚI?...

Dar câți din aceia care
Mai zăbovesc în fața ușilor închise
Când ne privesc tăcute stele stinse
Prin dunga razelor fugare?

Dar câți din noi cu mâinile atinse
De lăncezeală ori lingoare,
Cu chipuri șterse, buzele amare,
Îngenunchiați lângă candelă aprinsă?

Statuile rănite dorm uitate
Pe socluri ostenite, zbuciumate
Sub frunze ruginite și sub brumă.

Când vrea zădărnicia să ne-ajungă
Bolborosind cu vocea ei de spumă
Bat clopotele timpului în dungă!

RITUAL

Un templu vechi și preot un sihastru orb.
Înfipt ucigător ca un cuțit
Un fulger prelungit în asfințit,
În zbor de meteor topit, un corb.

Pe lepezile ude mușchiul înnegrit.
Un cuib de șerpi spuzind lângă altar.
Le dase orbul lapte în pahar
Și-alături miere dulce? Orb smintit.

Cu mâna ridicată orbul face semn
Spre cer. Părea un dumnezeu de lemn
Pe care timpul adunase colbul.

„– Vezi șerpilor?” întreabă el încet și
mâna
Îndreptată spre înalt arată corbul.
„– Aleg un împărat și-i pun cununa.”

ÎNTREBARE

Ceva se stinge-n noi când asfințitul
ne-ntunecă vederea ca o apă
și atuncea doar neliniștea mai sapă
tuneluri ce sfidează infinitul

prin noaptea ce se lasă ca o trapă
dintr-un tavan, tăiată cu cuțitul.
Și parcă băntuie livid urâtul
Din tainele căruia se adapă

Precum un curcubeu căzut în vale,
îngenuncheat, cu capete egale,
deopotrivă teama și credința.

Ceva se stinge-n noi când vine
noaptea.
Dar unde aleargă răzvrătită ființa
când mai apoi ne dă târcoale moartea?

ORĂ INCERTĂ

Topită în amurgul sângeriu
Zarea curge întocmai ca o lavă,
Cerul enigmatic, oglindă concavă,
A rămas deasupra searbăd și pustiu.

Poate e devreme, poate e târziu.
Ziua se complăce în zăbavă,
Timpul pare c-a băut otravă
Și-a-mbrăcat haotic vălul cenușiu.

Unde e nemărginirea? Unde?
Doar cu gândul o mai poți pătrunde,
Joacă nevinovată de copil.

Ca o umbră amintirea vană
Se prelinge în toate. Inutil.
Liniștea domnește suverană.

AȘTEPTARE

Bat în poarta vremii aprig și aștept
Cineva să vină și să-mi dea binețe.
Trec pe lângă mine într-un iureș sterp
Anii plini de zgomot și de tinerețe.

Valul ce lovise prundul spumegând
A plecat la vale și-a pierit domol;
Dinspre miazănoapte gânduri
călătoare
Vin prin toamna sumbră în prelung
ocol.

Timpul cere vamă și surăde șters.
Am să-i cer răgaz și-o să refuze!
Bat în poarta vremii aprig și aștept
Clar să-mi înflorească sufletul pe
buze.

ORACOL

Nu știi cum se face!
Parcă aș fi avut
plumb în degete de când mă știu:
orice lucru odată început
îl lăsam degrabă într-un colț pustiu.

Nu din lene ori din rea voință
m-am dedat uitării și risipei.
Îmi umblau flămânde prin întreaga
ființă
Vulpi înveșmântate în mantia clipei.

Și-au lăsat în mine văluri argintii
și cărări spumoase, nenumite.
Cine mă mai cheamă?
Vămile pustii.
Vântul despletește zile asfințite.

CĂI ȘI SISTEME

Dintr-un balans în alt balans, subtil
Se înfiripă ritmul.
Lege-n devenire!
Sistemul descompus e inutil,
adeseori prilej de poticnire.

Modelul e mai vechi decât
știut ar fi doar în temeiul unității.
Țâșnit din echilibrul judecății
un nimb transfigurat înnobilează
dansul
ivit dintr-un tărâm necercetat.

Elementarul băguind a întrebare
pluralitatea fulgeră a rod
pe marginea ideilor precare.

DUMITRU TUȘU

DOCUMENTELE CONTINUTĂȚII

De la romani la români

pledoarie pentru latinitate (VIII)

Creștinismul și biserica la români

Cum au ajuns românii – cu sorgintea lor de la Roma – să se împărtășească din zestrea culturală a Răsăritului european? Această dualitate Occident-Orient din identitatea românilor este destul de anevoie de explicat, dar ea își are, totuși, rădăcinile nu în componenta daco-getă (atât de dragă unora), ci în organizarea vieții creștine de la finele lumii antice și din Evul Mediu.

Spre deosebire de aproape toți vecinii lor din centrul, sud-estul și estul Europei, românii (alături de greci și de albanezi) nu au o dată precisă, simbolică, a creștinării lor, deoarece ei nu au fost creștinați prin voința unui conducător, botezat la un moment dat (ca la bulgari/ protobulgari, ruși, sârbi, unguri, polonezi, cehi etc.). Românii s-au creștinat treptat, pe parcursul câtorva secole, începând cu strămoșii lor daco-romani, cu unii dintre coloniștii și militarii veniți în secolele al II-lea – al III-lea în provincia Dacia. Această creștinare parțială, sporadică, secretă și neorganizată, realizată din aproape în aproape, din om în om, în condițiile grele ale persecuțiilor, a primit un oarecare impuls după „Edictul de la Mediolanum”, azi Milano (313), care permitea exercitarea liberă a credinței creștine, alături de celelalte culte.¹⁵ Atunci, deși Dacia Traiană nu se mai afla între frontierele oficiale ale Imperiului Roman, misionarii de la sud de Dunăre au putut trece liberi la nord, între latinofoni, spre a predica mesajul Domnului în limba înțeleasă de aceștia – limba latină. Acest proces a continuat în secolele următoare. Faptul că majoritatea proto-românilor s-au creștinat în limba latină este dovedit nu doar de sursele de epocă, de textele scrise și de datele arheologice, ci și de limba română – un adevărat document viu. Aproape toți termenii importanți referitori la credința creștină (la esența

¹⁵ A fost în mod impropriu numit edict, fiind, de fapt, o scrisoare adresată de împăratul Licinius guvernatorilor provinciilor controlate de el (din partea orientală a Imperiului), prin care le cerea să înceteze orice persecuție asupra creștinilor, iar proprietățile confiscate de la aceștia să fie imediat returnate. Scrisoarea nu consfințește creștinismul ca religie de stat și nici nu-l angaja personal pe Licinius în credința creștină.

sa dogmatică și, parțial, la rit) provin în românește din limba latină: ajunare, altar, biserică, botez, câșlegi, credință, creștin, cruce, cuminecătură, domn, Dumnezeu, iertare, împărat ceresc, închinare, îndurare, înger, înviere, păcat, rugăciune, sărbătoare, sânt (=sfânt), Câșlegi, Crăciun, Florii, Paști, Păresimi, Sângeorz, Sânnicoară, Sânpetru, Sântion, Sânzien etc. Însă unii dintre termenii românești referitori la organizarea bisericii, la rit, la unele sărbători mai târzii, la tradiția bisericească formată treptat etc. își au rădăcinile în slavă: buche, pomană, pomelnic, popă, prescură, slovă, slujbă, utrenie, vecernie, vlădică, Blagoveștenie etc. Cum se poate explica această dualitate? Sub aspectul logicii, nu există decât o cale de explicare, care are și susțineri serioase pe terenul evoluției istorice, al mărturiilor rămase: dacă creștinarea românilor s-a făcut în limba latină, organizarea temeinică a bisericii, statornicirea tipicului, ierarhia etc. s-au făcut în formă slavă. Aceste două procese nu au fost concomitente, ci succesive: mai întâi a avut loc creștinarea și, treptat, după un timp, structurarea organizării bisericești. Este absolut necesar să se perceapă deosebirea cuvenită între credință ca fenomen de conștiință și de cutumă, pe de o parte, și biserică, aspect instituțional, de organizare publică a vieții religioase. De asemenea, creștinarea nu trebuie gândită după etalonul fixat în timpurile mai noi, cu îndeplinirea tuturor regulilor consacrate în timp. În secolele Antichității târzii și chiar în cele medievale timpurii, a fi creștin nu însemna a respecta cu strictețe toate canoanele fixate de biserică. Creștinismul a fost secole la rând o stare de spirit bazată pe urmărirea relativă a preceptelor biblice și a canoanelor bisericești, în paralel cu perpetuarea unor cutume păgâne. La rândul său, viața bisericească a fost și ea, adesea, precară, caracterizată prin respectarea vagă și parțială a unor rânduieli pe cale de a se face. De multe ori, istoricii caută mărturii ale edificiilor religioase timpurii, uitând că secole la rând creștinii, mai ales cei din zonele excentrice, îndepărtate, se întâlneau în locuri improvizate. Important nu era locul (clădirea), ci omul (starea de spirit), nu edificiul, ci grupul de oameni animați de credință. Chiar termenul de *ecclesia* însemna

inițial adunare, comunitate și nu clădire sau instituție. Prin urmare, creștinismul nu s-a impus instantaneu la niciun popor și nici nu a presupus respectarea tuturor regulilor, care s-au fixat, de altminteri, în timp, de-a lungul secolelor. Creștinarea românilor și a înaintașilor lor a fost un fenomen de durată, cu înaintări și reculuri, cu prezervarea multor insule de păgânism presărate printre comunitățile creștine. Viața bisericească a fost adesea simplă, cu ierarhii locale necanonice, cu alunecări „eretice”, cu varii influențe. Această răspândire organică a creștinismului la români, nesilită de nicio forță politică, i-a asigurat acestuia trăinicie și temeinicie, prin aceste rădăcini adânci, care au rodit mereu. Nu întâmplător, credința românilor era numită în vremurile de demult „legea românească”.

În detaliu, se cunoaște că, după criza Imperiului Roman din secolele al III-lea – al V-lea, după mutarea capitalei la Constantinopol (330) și după divizarea statului (395), partea răsăriteană a lumii romane s-a grezit în mare parte sau, mai exact, grezitatea a ieșit din nou la suprafață, s-a reafirmat. Marea migrațiune a slavilor în sud-estul Europei a schimbat însă, în mare parte, etnicitatea acestei zone. La 602, s-a rupt frontiera Dunării și, nu după mult timp, slavii dinspre nord au invadat regiunea balcanică, stăpânirea bizantină din regiune s-a retras și odată cu ea s-a destrămat și organizarea ecleziastică bizantină. S-a produs, în secolele al VII-lea – al VIII-lea, un proces intens de slavizare a Peninsulei Balcanice¹⁶.

Acad. IOAN AUREL POP

¹⁶ Prin Peninsula Balcanică înțelegem acea regiune europeană mărginită la sud de Marea Mediterană, la vest de Marea Adriatică, la est de Marea Egee și de Marea Neagră și la nord de valea Dunării de Jos. Ca urmare, Ungaria, România (90% din teritoriul său), Slovenia și, în parte, Croația nu fac parte sub aspect geografic din Peninsula Balcanică. România este un stat sud-est european din aria carpato-danubiană.

Convorbiri duhovnicești

† Ioan al Banatului

Dumnezeu și îngerul Său

Luminița Cornea: Înaltpreasfințite Părinte Mitropolit, într-o zi de mare sărbătoare, la *Soborul Sfântului Ioan Botezătorul*, ați început cuvântul de învățătură într-un mod original. Vă rog să-mi permiteți să vă citez cuvintele Înaltpreasfinției Voastre: „*Binecuvântat să fie Dumnezeu care ne-a învrednicit ieri să ajungem la Iordan, alături de atâția ucenici ai Sfântului Ioan Botezătorul și să fim în duh martori ai auzului glasului Tatălui, ai vederii Duhului în chip de porumb și ai Mântuitorului nostru Iisus Hristos, Prea Sfânta Treime Dumnezeu. Toți care ați fost ieri la sfintele biserici și sunteți și astăzi, pe toți, în numele Sfântului Ioan Botezătorul, vă declar ucenicii lui. Ați dori să fiți ucenicii Sfântului Ioan Botezătorul? Inclusiv Hristos Domnul și-a ales apostoli pe cel puțin doi dintre ucenicii Sfântului Ioan, pe Petru și pe Andrei, fratele lui.*” Mi-au plăcut în mod deosebit aceste cuvinte, care, pe noi credincioșii, ne apropie mai mult de Sfântul Ioan Botezătorul. Vă rog să ne vorbiți despre acest Sfânt al pustiei, mult iubit de Dumnezeu.

Înaltpreasfințitul Ioan: Prin urmare, chiar Mântuitorul nostru Iisus Hristos și-a ales apostoli dintre ucenicii Sfântului Ioan Botezătorul. Vedeți ce ucenici a crescut pe lângă el Sfântul Ioan Botezătorul?

L.C.: Înaltpreasfințite Părinte Mitropolit, de când se știe, în istoria poporului lui Israel, că, într-o zi, se va naște Sfântul Ioan Botezătorul?

Îps. Ioan: În *Vechiul Testament*, prin profeți, Dumnezeu a pregătit poporul lui Israel pentru venirea în lume a lui Mesia, a Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Toate profețiile sunt centrate spre a pregăti poporul că va veni într-o zi, la plinirea vremii, Mântuitorul nostru Iisus Hristos. Dintre toți pământeni, este menționată venirea și nașterea unui bărbat fără seamăn, despre care profeții *Vechiului Testament*, prin poruncă de Sus, Îl amintește pe Hristos. Totuși, Dumnezeu le spune profeților să mai scrie despre *cineva*. Să vedem ce i-a poruncit Dumnezeu profetului Maleahi să grăiască despre nașterea Sfântului Ioan Botezătorul. Vă rog să citiți în *Vechiul Testament*, la *Maleahi*, capito-

lul 3, prima parte a versetului întâi.

L.C.: Citesc: „*Iată, Eu trimit pe îngerul Meu și va găti calea înaintea feței Mele și va veni îndată în templul Său Domnul...*” Aceasta a fost prima parte din verset.

Îps. Ioan: Așa i-a poruncit Dumnezeu profetului Maleahi, să le spună contemporanilor și celor ce urmau după el despre nașterea Sfântului Ioan... Când o fi trăit profetul Maleahi? Cu aproximativ 400 de ani înainte de a se naște Sfântul Ioan. Dumnezeu le-a spus că se va naște: „*Iată, Eu trimit pe îngerul Meu.*” Auziți cum îl numește Dumnezeu-Tatăl pe cel ce avea să se nască din bunii și dreptii părinți, Zaharia și Elisabeta! Îl numește „*îngerul meu.*” Cred că ați văzut unele icoane ortodoxe unde Sfântul Ioan este pictat cu aripi, iar capul tăiat îl ține în mâini. Auziți ce viață a dus Sfântul Ioan! Viață de înger pe pământ! Între viața unui înger din cer și viața pe care a dus-o el, aspră, în pocăință, în post și în rugăciune, l-a asemănat Dumnezeu cu „*îngerul meu*”, adică cu unul dintre îngerii care erau și sunt împrejurul tronului Prea Sfintei Treimi Dumnezeu. Auziți, cu 400 de ani înainte de a se naște, Dumnezeu știa și când se va naște, din cine se va naște și ce viață va duce pe pământ. Viață îngerească! Dumnezeu cunoaște și știe și despre mine, și despre tine, și despre frațiile lor cititorii. N-a scris despre mine vreun profet în *Vechiul Testament*, dar Dumnezeu știa că voi ajunge aici și știa și despre frațiile voastre că vom ajunge în sfânta biserică pentru ca împreună să laudăm pe Prea Sfânta Treime Dumnezeu și să-l cinstim pe cel care L-a botezat și L-a arătat lumii pe Fiul Său, pe Sfântul Ioan Botezătorul. Știe Dumnezeu tot ce am făcut în viața aceasta și tot ce voi mai face, până nu va mai bate inima din pieptul meu.

Oare n-ar trebui un pic, un pic, să ne trezim din viața aceasta a păcatului, știind că Dumnezeu ne mai dă o zi, ne mai dă un an, doar, doar ne vom întoarce de pe cărările rătăcite ale lumii acesteia? Așteaptă Dumnezeu să

ne întorcem din tenebrele păcatelor lumii acesteia.

Să vedem ce spune Hristos Domnul despre Sfântul Ioan! Citiți, vă rog, în *Sfânta Evanghelie* după Matei, capitolul 11, versetul 7.

L.C.: Da, Înaltpreasfințite Părinte Mitropolit, citez textul: „*După plecarea acestora, Iisus a început să vorbească mulțimilor despre Ioan: Ce-ați ieșit să vedeți în pustie? Au trestie clătinată de vânt? Dar de ce ați ieșit? Să vedeți un om îmbrăcat în haine moi? Iată, cei ce poartă haine moi sunt în casele regilor. Atunci de ce-ați ieșit? Să vedeți un proroc? Da, zic vouă, și mai mult decât un proroc. Că el este acela despre care s-a scris: „Iată, Eu trimit înaintea feței Tale pe îngerul Meu, care va pregăti calea Ta, înaintea Ta.” Adevărat zic vouă: Nu s-a ridicat între cei născuți din femei unul mai mare decât Ioan Botezătorul.*” (Matei 11, 7-11)

Îps. Ioan: Mântuitorul nostru Iisus Hristos, prin cuvintele acestea, certifică cele pe care le-a rostit, prin duhul, profetul Maleahi. Deci s-a grăit prin profetul Maleahi, cu 400 de ani înainte. Vine Hristos și spune de data aceasta – îl numește prin profet: „*voi trimite pe îngerul Meu.*” A rămas puțin înțeles de unii, neînțeles de alții și vine Hristos și dezleagă taina rostirii făcută cu 400 de ani înainte prin profetul Maleahi. Atunci zice Hristos: Acesta este despre care s-a scris: „*Iată eu trimit pe îngerul Meu.*” Ați auzit cum Hristos certifică și aprobă cele ce s-au scris de către profetul Maleahi? Iată, Hristos îl descoperă lumii pe Ioan Botezătorul, că el ar fi acela despre care s-a scris: *Iată, Eu trimit pe îngerul Meu!* Hristos îl arată lumii pe Sfântul Ioan iar Sfântul Ioan Îl arată lumii, prin harul Duhului Sfânt, pe Hristos, atunci când zice: „*Iată Mielul lui Dumnezeu care ridică păcatele lumii!*”

Cât de important a fost și este în istoria mântuirii Sfântul Ioan Botezătorul, cum vă spuneam: cu 400 de ani în urmă era prevestit că va veni și apoi numit prin profet, ci și chiar înșuși Mântuitorul nostru Iisus Hristos adeverește că el este îngerul acela despre care scrie profetul Maleahi.

Ați mai auzit despre vreun pământean, în afară de Hristos Dumnezeu, despre care să se vorbească atât de mult în *Sfânta Scriptură*, inclusiv despre nașterea lui?→

**A consemnat
LUMINIȚA CORNEA**

LA PAS PRIN BELLU

Din când în când, împinsă de vreo datorie creștinească ori pur și simplu de nostalgie, pașii mă poartă pe aleile cimitirului Bellu, oază de verdeață (loc cu verdeață, nu!?) și de amintiri...

Trec pe lângă „curtea” lui Caragiale, nu rezist ispitei de a-i pune o floare la căpătâi. Din ograda megieșului Mihai, mă apostrofează un domn în vârstă, ce-și făcea de lucru pe palma de pământ sfințită din adânc de trupul Eminescului: „Ce faci? Îi aduci flori asasinului? El l-a omorât pe Eminescu și tu îi aduci flori?!”

Plec. „Simț enorm și văz monstruos”, nene Iancule!

Trag apoi cu coada ochiului înspre locul din care mi se pare că aud „glasul pământului” – nu, nu al aceluia de la hotarul satului Prislop sărutat cândva de un țăran în straie de sărbătoare, ci al peticului de pământ străjuit de monumentul domnișorului Liviu. Da, acolo ar fi trebuit să-și găsească odihna veșnică slujitorul său cel mai devotat, pre numele lui pământean Niculae-Paraschiv Gheran. Era dorința tainică a „păgubașului”... Cine să țină cont de ea?! A refuzat cumpărarea unui loc la Bellu în imediata apropiere a cavoului Iuliei Hasdeu – „Cine sunt eu să-i tulbur liniștea?” Resemnât, s-a retras în liniștea unui țințir la margine de București și, ca tot pășitul, a cerut să i se scrie pe cruce câteva vorbe – „Ferește-mă,

Doamne, de mai rău!”

În miresmele teilor în floare, ajung într-un târziu la crucea albă, de marmură, încălzită nu atât de soarele strecurat prin coviltirul frunzișului de deasupra, cât de privirea limpede ce ne urmărește din ovalul fotografiei lui George Bălăiță. Citesc vorbele altui George, Santayana, scrijelite în piatra lăsată cu șapte ani în urmă peste sicriul „ucenicului vrăjitor”: „Totul în natură e liric în esența sa ideală, tragic în destin și comic în existență.” Îmi amintesc de un alt aforism, celebru, al gânditorului spaniol-american: „Cei care au uitat trecutul sunt condamnați să îl repete.”

Dar cei care-și uită părinții? – Îmi fulgeră prin minte câțiva pași mai încolo, unde mă duc să aprind țâmburușul de lumină al unei candelă la căpătâiului „Leului albastru”. Priveliștea

e dezolantă. Săpată cam într-o rână, în locul mult prea strâmt dintre două morminte betonate, groapa acoperită cu pământ sterp, crăpat, și câteva gunoaie, tragică în nuditatea ei, e parcă rănită de lemnul sărăcăcios a două jumătăți de cruce, suprapuse, pe care numele și anii și-au pierdut ordinea firească, s-au amestecat, rămânând lizibil doar un oarecare POPESCU, născut nu se știe când, decedat așijderea...

În spatele locului căruia îmi e greu să-i zic *mormânt*, zace o imensă creangă, uscată, ruptă din copacul de deasupra, tăiată probabil cu drujba căreia i-a căzut *victimă colaterală* și biata cruce... Se vede că *duios*, Anastasia încă nu a trecut pe acolo... Nici vreun membru al familiei. Că de *verișcanii* din Uniunea Scriitorilor ori din Academie (aproso: chiar nu s-a găsit un loc mai acătării în zona rezervată academicienilor?) sau măcar de cei de la Administrația cimitirelor ce să mai zic...

Doamne, ce mult mi-aș fi dorit să se îplinească vorbele lui Niculae Gheran cu care-și încheia, prin 2015, un articol dedicat prietenului său Dere: „...la multele sale cărți, tare mi-ar plăcea să citesc și una de memorii, cu un motto de-al Lăpușneanului (căruia i-aș adăuga o semivocală din ortografia epocii): «De mă voi scula, pre mulți am să popescu!»”.

RODICA LĂZĂRESCU

→Despre Sfântul Ioan s-a scris în cartea *Vechiului Testament*, dar despre mine și despre frățiile voastre oare este scris undeva? Este vreo carte în care este scris numele meu sau al tău? Este. Este o carte, a vieții – acolo este scris și numele meu și numele tău – suntem scriși în *cartea vieții*, că vom primi darul vieții, dar depinde de noi în ce carte vom rămâne la sfârșitul veacurilor: în cartea vieții sau în cartea morților, în cartea suspinelor?

Bunul Dumnezeu să ne învrednicească pe toți să rămânem scriși în *cartea vieții*, în *patria luminii*. După profetul Maleahi, un profet care anunță nașterea Sfântului Ioan, mai trimite Dumnezeu un arhanghel, pe arhanghelul Gavriil, atunci când îl trimite la preotul Zaharia de la templul din Ierusalim, îi spune că Dumnezeu le va rândui un fiu și lor, deși erau la bătrânețe. Iată că mai întâi un profet și apoi un arhanghel vorbesc despre nașterea Sfântului Ioan Botezătorul.

Și pentru că tatăl Sfântului Ioan Botezătorul, preotul Zaharia, uimit de

veste, fiind și în vârstă, și el, și Elisabeta, soția sa, s-a îndoit și a cerut un fel de semn de la arhanghel: *după ce voi cunoaște lucrul acesta, pentru că suntem în vârstă*, spune preotul Zaharia. Și atunci, prompt, arhanghelul îi zice: *vei rămâne mut până se vor împlini zilele acelea!* Iată ce pățesc cei care se îndoiesc de cuvântul lui Dumnezeu, de Evanghelie.

Prietenii mei din Timișoara

L.C.: Înaltpreasfințite Părinte, așa cum v-ați obișnuit, în ultimii ani, la Soborul Sf. Proroc Ioan Botezătorul, vizitați pe credincioșii fără adăpost, oblăduiți la *Centrul social de urgență pentru persoane fără adăpost* din Timișoara, mai mult, ați luat prânzul alături de ei, le-ați oferit alimente și obiecte de îmbrăcăminte, v-ați întreținut cu aceștia, i-ați binecuvântat și le-ați adresat tuturor un cuvânt de mângâiere și de încurajare. Ce ne puteți spune în legătură cu această faptă, zic eu, cu adevărat extraordinară?

Îps. Ioan: Aceștia sunt o parte dintre prietenii mei din Timișoara. Nicăieri nu m-aș fi putut simți mai bine de onomastica mea, după ce am venit de la sfânta biserică, decât printre acești oameni care își pun nădejdea numai în Dumnezeu. Ei nu au pe nimeni în afară de Dumnezeu și sunt ajutați de oameni cu suflet mare, așa cum este domnul director al Centrului și de alți binefăcători. Încercăm să aducem un dram de mângâiere acestor oameni, atât prin darurile oferite, cât și prin cuvântul de folos duhovnicesc pe care l-am rostit. Suntem alături de ei și încercăm să-i sprijinim și în găsirea unor locuri de muncă, pentru că sunt câțiva tineri care se pot integra pe piața muncii. De aici, încet-încet, pot să zboare și ei în marea cea sărată a acestei vieți, chiar dacă, pentru moment, aici sunt îngrijiți și au un adăpost deasupra capului. Marile necazuri apar însă din momentul când ies de aici și se confruntă direct cu această viață atât de aspră, care ne încearcă de atâtea ori pe noi toți.

CIMITIRUL BELLU E... ÎN CĂRȚI

Interviu cu prof. univ. dr. emerit
Gheorghe Sarău
(III)

- **Totuși, de ce nu am putea vorbi de o întreprindere exhaustivă, mai ales dacă tot se procedează la o descriere separată pentru fiecare delimitare administrativă în parte din zona „Bellu”?**

- Acest lucru ar fi posibil, dacă cel puțin patru entități ar lucra, pentru început, **independent și simultan**, ca apoi, progresiv, să se treacă la conlucrare, adică, la confruntarea rezultatelor obținute de fiecare dintre cele patru fronturi de lucru

Mai precis, ar trebui procedat astfel:

1. o primă diviziune (reunind cel puțin 20-30 de echipe formate din câte 2-3 operatori de teren, recrutați din rândul voluntarilor) ar întreprinde o radiografiere a celor 126 de figuri existente (parcele), fotografiind și consemnând datele de pe fiecare mormânt întâlnit, operații urmate de introducerea datelor pe suport electronic; de altfel, un astfel de experiment deja l-am întreprins personal, în cazul **Figurii 114** (a „scriitorilor” înmormântați acolo începând cu anul **1945**), într-o manieră exhaustivă, exemplară (rezultatele fiind publicate în „Vatra veche”, începând din octombrie **2023** și continuând în **2024**).

2. A doua formațiune, constituită din cercetători și voluntari, ar studia înscrisurile, registrele de înmormântări, de concesiuni etc. și ar centraliza datele excerptate, după numele și prenumele fiecărei persoane care a fost înmormântată (înhumată ori transmutată în cadrul cimitirului sau din alt loc aici, respectiv, de aici în alte localități).

Se știe, Bezviconi (1972, **40**) a extras informații din „*vechile registre ale Cimitirului Bellu, din anii 1859-1874, 1878-1885 și 1893-1899, incomplete și ele din cauza sistemului defectuos al înregistrării înmormântărilor*”, dar, de bună seamă, investigațiile trebuie reluate cu mare atenție.

3. O altă echipă de lucru, a treia, ar urma să confrunte datele obținute, sincronice, de prima diviziune, cu cele

dobândite diacronic - de a doua formațiune de lucru.

4. Cea de-a patra activitate ar cădea strict în sarcina administrației cimitirului, din momentul în care celelalte trei formațiuni vor începe lucrul simultan, misiunea sa fiind doar de a posta, zilnic, în mediul virtual, datele elementare despre cei nou înmormântați, înhumați, transferați, cu indicarea figurii și a locului (de ce nu și a mormântului așa cum arată a doua zi de după înmormântare?), astfel încât o asemenea de procedură să devină o deprindere administrativă diurnă, firească și transparentă.

- **Și în cât timp am putea avea un inventar electronic complet, postat on-line?**

- Dacă s-ar proceda așa cum am sugerat, dacă Primăria Capitalei și Administrația Cimitirelor se vor pătrunde de importanța acestei nevoi culturale și istorice, credem că în cel mult 24 de luni.

De altfel, cum am arătat, un prim nucleu electronic este realizat prin *Dicționarul...* de față, limitat la aprox. 10%-15% din totalul materialului de investigat.

- **Există și un alt scop, cum vedeți evoluția cercetărilor?**

- Credem, un alt scop al demersului de față ar putea fi și acela de a se pune la îndemâna publicului, a cercetătorilor și a administratorilor instituției un instrument de lucru care să ajute la confruntarea rapidă a realităților din scriptele de consemnare a înhumaților cu cele din figuri, deși - de bună seamă - această contribuție încă se constituie într-o modestă abordare, dacă luăm în calcul numărul mare de persoane care se repauzează aici (se vorbește de peste cincizeci de mii, iar numărul celor consemnați de noi aici (circa cinci - șase mii) este încă mic, așadar abia zece - cincisprezece la sută).

De aceea, considerăm această lucrare în două volume ca „**Ediție I**”, în speranța că vom putea continua documentarea și îmbogățirea materialului de consemnat, dar - mai ales și, de fapt - ne-am dori să sensibilizăm tânăra generație de potențiali cercetători să ducă pe mai departe întreprinderea de față, în cadrul unei echipe interdisciplinare în care să fie coopțați, deopotrivă, cercetători (din diferite domenii), voluntari, responsabili instituționali etc., prin a căror muncă - dificilă și, în

același timp, pasionantă și onorantă - să se izbutescă întregirea materialului.

- **Vă știm o persoană altruistă, generoasă, cu sentimente patriotice nu doar față de români, dar și față de etnicii rromi, fiind autor al mai multor lucrări dedicate emancipării lingvistice, educaționale și culturale a rromilor din țara noastră și la nivel internațional, de aceea vă întrebăm: Ați ceda suportul electronic al acestor două volume instituțiilor interesate (ne referim la Administrația cimitirelor, la Primăria Capitalei, la Ministerul Culturii)?**

- Nici nu încapă îndoială! De bună seamă, **putem dona suportul electronic al acestor două volume**, încât materialul, ce se constituie *ca un prim nucleu*, să fie completat, scutindu-i, astfel, pe potențialii componenți ai echipelor de cercetare și de lucru pe teren, ce se vor constitui, de zăbava culegerii reperelor deja consemnate aici. **Lucrearea nu este doar a mea, cum nu este nici a mea și a altora, ci este „a noastră”!**

- **Ce ar mai fi de adăugat?**

- Considerăm că este timpul să ne sesizăm de marea responsabilitate pe care, toți, - laolaltă, bucureșteni și trăitori din întreaga țară - o avem față de cea mai însemnată și reprezentativă comoară a valorilor spirituale, confesionale, istorice, științifice etc. din spațiul geografic românesc, concentrate, miraculos, într-un singur loc, în „Necropola Bellu Clasic”, având fiecare în parte o misiune nobilă de recuperare a valorilor românești și universale din perspectivă culturală, antropologică, religioasă, științifică, artistică (arhitectură, sculptură, muzică, artă teatrală, pictură, artă fotografică) etc.

NICOLAE BĂCIUȚ

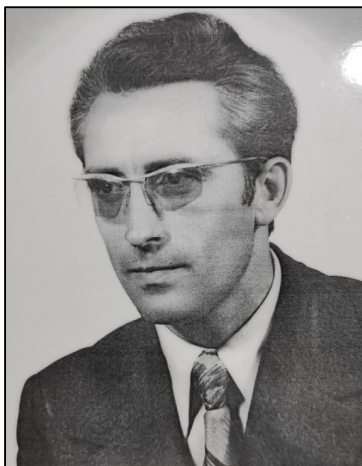
RUGĂCIUNEA „TATĂL NOSTRU”

AL SFINTEI VINERI (VENUS) (III)

Timpul care a văzut evenimentul comentat sau repetat de un ritual oarecare este *făcut prezent*, „reprezentat”, dacă putem spune astfel, oricât de îndepărtat este imaginat în timp. **Patimile lui Hristos, moartea și învierea sa** nu sunt doar comemorate în timpul slujbelor din Săptămâna Mare; ci ele se petrec aievea, *atunci*, sub ochii credincioșilor. Iar un creștin adevărat trebuie să se simtă *contemporan* cu acele evenimente *transistorice*, deoarece, repetându-se, **timpul teofanic îi devine prezent**.

Același lucru se poate spune și despre magie. Am văzut vrăjitoarea, plecată în căutarea buruienilor de leac, spunând: „Vom culege ierburi ca să le punem pe rănilor Domnului”. Prin puterea ritualului magic, vrăjitoarea devine contemporană cu patimile Mântuitorului, ierburile pe care le culege își datorează eficacitatea faptului că *sunt* puse (în tot cazul, *pot fi* puse) pe rănilor Mântuitorului, sau cresc la piciorul Crucii. Cadrul temporal al descântecului e al unui prezent. Se povestește că tămăduitoarea întâlnește pe Sfânta Fecioară sau alți sfinți; că Fecioara știe de boala lui X și îi indică leacul etc. Ne vom mărgini să cităm un exemplu ales din comoara deosebit de bogată a folclorului românesc: „Odată, s-au adunat nouă frați din nouă tați, la fel toți îmbrăcați, cu nouă sape tăioase și nouă securi ascuțite; ei au mers până la jumătatea podului de bronz; acolo s-au întâlnit cu Sfânta Maria; ea cobora pe o scară din cer și a început să-i întrebe: «Unde mergeți, voi nouă frați din nouă tați, la fel îmbrăcați? – Mergem la Muntele din Galileea, să tăiem Pomul Raiului. – Lăsați încolo Pomul Raiului. Duceți-vă la Ion, pentru bubele lui; tăiați, rețezați, și aruncați-le în fundul mării» (Gh. Pavelescu, *Cercetări asupra magiei la românii din Munții Apuseni*, București, 1945, p.156)».¹⁷

Chiar și **riturile medicale** sunt în cerc. **Cercul reprezintă Soarele**

sau pe **Apollo**. Cele mai cunoscute rituri medicale sunt: cele de culegere a plantelor de leac, de preparare a leacurilor, de tehnică a tratării pe termen scurt sau lung, de dezbolire, apărare de epidemii: holera, ciumă (mai ales în zilele de Ciurmarcă, în Oltenia).¹⁸

Apollo și Artemis sunt copiii gemeni ai lui Zeus și Leto sau Latona (fiica titanului Coeus și a titanidei Phoebe).

Apollo strânge la Ierusalim flori imaculate, curate (dalbe). În varianta de la Ibănești, **Apollo** - tatăl lui Asclepius (zeul medicinei) – socotit și ca zeu vindecător, priceput în arta leucirii, culege (buruienile) florile de leac.

Dacă **VENUS (SFÂNȚA VINERI sau LUCIFER)** reprezintă **RENAȘTEREA**, înseamnă că și **LAZĂR (APOLLO)** trebuie să fie legat de **REÎNVIERE**. Și într-adevăr, *atât în timp, cât și în ritual*, numele lui Lazăr este legat de **RENAȘTERE**. «**Sâmbăta dinaintea Duminicii Floriilor**, în calendarul poporului și în cel al Bisericii creștine, se numește **Sâmbăta lui Lazăr**. (...) În tradiția creștinismului popular est-european și balcanic, *moartea și învierea lui Lazăr din Noul Testament* au fost **integrate unui mit ancestral despre jertfirea rituală și reînvierea unui zeu** al vegetației de tipul lui Osiris la egipteni, Attis la frigieni, Dionysos la greci etc. (...) **Lăzărelul (Lazărul, Lăzărița)** e cunoscut mai ales în zonele sudice ale țării, în șesul Munteniei și în Dobrogea, deși există indicii referitoare la o răspândire mai

largă pe teritoriul țării noastre într-un trecut nu prea îndepărtat».¹⁹

Că **Apollon** care era un păstor din Geția, dar **era un zeu**, se vede dintr-o variantă a Mioriței. Astfel, Apollon este «zeul de pe HEBRIZ-ELMOS „Dealul înflorit”:

Pe cel râț cu flori frumoase,
Ce stână de oi se vede?
Da la oi cine-i păstor?
Păstor este Dumnezeu,
C-un topor încolțurat,

Cu fluieru-nferecat.»²⁰

Două elemente din poezie artă că este vorba despre **APOLLON**: „râțul (câmpul) cu **flori frumoase**” și **toporul (secura)** simbolul **Tunetului. Tunetul este Fiul unui zeu sau al Cerului**”.

«Încă o variantă (mioritică) ne sugerează că păstorul era CHAR-YSTOS „**Fiul Cerului**”:

- Stăpâniorul meu,
Drag lui Dumnezeu,Bine am aflat

Că judecata ți s-a gătat.

În ziua ce corespunde astăzi cu ajunul Sfântului Gheorghe, Apollo a plecat, împreună cu Ion, băiatul cel mic al lui Aisepos, peste Naparis, la Piangetae, ca să participe la o importantă ceremonie păstorească. Această străveche datină – a Văratului – s-a păstrat până astăzi la aromâni. Astfel, în ziua de **23 aprilie** are loc deschiderea stânei, cu **aprinderea focului** de către tineri, intrarea turmelor, separarea, repartizarea pe turme a **noilor inițiați**, primul muls și proba laptelui ș.a.m.d. Începând din ajun (**22 aprilie**) și peste noapte se veghează; **în zori apare pe cer Steaua Păstorului (Lucaefărul)**. Stâna este împodobită cu verdeață și **flori**. La întâiul muls, tinerii recent investiți ca păstori se iau la întrecere; învingătorul ia, fictiv, locul baciului. **Primul lapte se dă de pomână pentru morți**; se dă copiilor veniți anume, precum și **Șarpelui de la Stână**. Totul se încheie cu o masă pe iarbă, ciobanii – tineri și bătrâni – împreună cu ajutoarele orânduindu-se după rang și vârstă. La o astfel de ceremonie s-a dus Apollon și fratele său de lapte, micul Ion, zis și **A-BARIS „Al Patrulea”**.

Prof. EUGEN MERA

¹⁷ MIRCEA ELIADE, *Tratat de istorie a religiilor*, Cu o Prefață de Georges Dumézil și un Cuvânt înainte al autorului; Traducere de Mariana Noica; Ediția a III-a, Editura HUMANITAS, București, 1999, p.306-307.

¹⁸ ROMULUS VULCĂNESCU, *Fenomenul horal*, Ediția a II-a, Editura ARHETIP, București, 1995, p.93-94.

¹⁹ IVAN EVSEEV, *Dicționar de magie, demonologie și mitologie românească*, p.220-221.

²⁰ ADRIAN BUCURESCU, *Dacia secretă*, Editura ARHETIP, București, 1997, p.70.

Ocean întors

FAMILIA ÎMPĂRATULUI CONSTANTIN CEL MARE

Dacă socotim întemeierea Imperiului Roman de Răsărit de la Constantin cel Mare, prin mutarea capitalei Imperiului în noul său oraș de pe Bosfor, Constantinopol, vechiul Bizanț, atunci ar trebui să amintim de femeile din anturajul marelui împărat, care l-au influențat și schimbat viața dar și politica religioasă. La loc de cinste va rămâne peste veacuri mama sa Iulia Helena. Surse ale antichității târzii printre care Ambrosius spun că era fiica unui hangiu de lângă localitatea Drepanum în apropiere de Nicomedia. Aici a întâlnit-o Constantinus Chlorus pe când se întorcea dintr-o ambasadă din Persia. A luat-o cu el și căsătoria lor deși nu era un matrimonium a durat douăzeci de ani. Ea i-a dăruit un fiu pe viitorul împărat Constantin. După douăzeci de ani a părăsit-o pentru a contracta o căsătorie în scopuri politice cu Teodora, fiica împăratului Maximian. „Atunci când va ajunge mamă de împărat, această fiică de hangiu nu va uita condiția sa umilă de naștere. Va păstra aceeași curățenie sufletească, ambiții nobile și aceeași inteligență echilibrată”. A rămas să locuiască la Nicomedia cu fiul ei unde Dioclețian și Galerius îl țineau ca un fel de ostatic, o garanție că tatăl lui Augustul Chlorus va sta liniștit în Galia și Britania. Potrivit istoricului Eusebius ea nu a putut să-și crească fiul în „pietate față de Dumnezeu”, pentru că a primit botezul după urcarea pe tron a lui Constantin. Primind botezul creștin ea și-a dedicat tot restul vieții construcțiilor de biserică și faptelor de caritate. Rersursele financiare i-au fost puse la dispoziție de fiul ei din tezaurul imperial. De numele ei se leagă descoperirea lemnului Sfintei Cruci pe dealul Golgotei. A murit în jurul anului 329. Sarcofagul cu trupul neînsuflețit a fost depus în mausoleul imperial din Roma alături de a lui Constantin Chlorus de lângă biserica San Pietro e Marcelino.

Constantin a fost căsătorit cu Minervina, de care se va despărți, pentru a contracta o căsătorie politică cu Fausta, fiica lui Maximian Herculius și sora lui Maxentius. Mai apare un nume feminin Iulia dar nu se cunoaște dacă e soție sau fiică. Cu Fausta va avea trei băieți Constantinus, Con-

stanțiu și Constans. Fausta a locuit la Roma în palatul Lateran care ulterior va fi donat papei ca reședință apostolică. Datorită intrigilor Fauste, fiul cel mai mare a lui Constantin din altă căsătorie a fost executat. Crispus era un tânăr deosebit privit ca moștenitor al tronului dar Fausta îl vedea ca pe o piedică în succesiunea fiilor ei. Descoperind falsitatea acuzațiilor Fausta a fost asfixiată în baie. Pentru a-și asigura sprijinul părții răsăritene a imperiului, Constantin o va căsători pe Constanța, sora sa vitregă, cu Licinius văzut ca moștenitor al lui Galerius. Constantina fiica lui Constantin cel Mare și Fauste va fi căsătorită cu nepotul său Hanibalus.

După sfârșitul lui Constantin cel

SCUTEC DIN PĂMÂNT

Când ploile sunt îndrăgostite
Pământul are buze crăpate.
Sângerează precum fecioarele în
timpul nopții
Sortite să zămislească prunci.

Pământ pârjolit, la crucea speranței,
Cu suflu sistolic cerșește-ndurare.
Orgoliul mărit de șarje solare
Își strigă strigarea
Dă, Doamne!

Cătuș de trăznet să fie zdrobite!
Să cadă în iadul norilor orbiți.
De gloanțe-mbâcșite cu pudră de
drog
Furtuni înecate-n abis.

Dogoarea se moaie și cade pe turle,
Dongonit de clopot tocește rugina
Sfinți treziți din moarte își adună
norii
Lacrimi de icoane, încercate ploi.

Se așează calmul, pământul e scutec
Ploile vibrează în sughițuri
Scâncet de odraslă, geamăt de copilă
Sămânță-ncolțită în ploi ispitite.

ELENA NISTOR

Mare survenit în 337, fii săi și ai Fauste, cezarii Constantinus, Constantiu și Constans îi vor elimina pe frații vitregi ai tatălui lor Iulius Constantinus, Dalmatius și Hanibalianus. Au fost cruțați doar fiii lui Iulius Constantinus, Gallus de 11 ani și Iulian de 6 ani (viitorul împărat Iulian Apostatul). Se împlinea visul Fauste de a-și vedea fiii pe tron. Dar fiii lui Constantin cel Mare nu s-au ridicat la înălțimea părintelui lor. Au iscat un război civil întins în întreg Imperiul Roman. Aveau să moară în acest conflict. La paisprezece ani de la sfârșitul lui Constantin cel Mare, Constantinus II rămâne singurul împărat. În 361 când Copnstantinus II se sfârșea grav bolnav la Tarsus, la numai 41 de ani, vârul său Iulian era singurul bărbat din marea familie a lui Constantin cel Mare. L-a numit moștenitorul său. Iulian a fost căsătorit cu Elena fiica ce mai mică a lui Constantin cel Mare și Fausta. Elena a murit înainte ca Iulian să urce pe tron.

După sfârșitul lui Iulian, Apostatul în campania împotriva perșilor din 363 e ales împărat Flavius Iovianus, comandantul gărzii imperiale. Iovianus „vitez și destul de înțelept” moare la nici un an asfixiat de la gazele unei sobe de cărbuni. E ales împărat tribunul Valentinian, care va împărți tronul cu fratele său Valens. Valentinian I căsătorit cu Marina va avea un fiu, Grațian, căsătorit cu Constantia, fiica lui Constantiu II. Din a doua lui căsătorie cu Justina, se vor naște Valentinian II și Gala. Grațian și Constantia nu au avut urmași. Constantia a murit în jurul anului 383 și a fost înmormântată la Constantinopol.

Aici se sfârșește dinastia lui Constantin cel Mare și a numeroasei sale familii.

Pr. CORNEL MARCU

INCURSIUNE ÎN ORIENTUL FOARTE APROPIAT INIMILOR NOASTRE

În mereu agitatul petic de nisip și soare de-i zicem noi Orientul Apropiat se află, de ani buni, de pe când studenții arabi își făceau cu sutele studiile superioare în România, o consistentă comunitate românească – tinerele ce și-au urmat soții în noua lor patrie, și-au schimbat religia, le-au învățat limba, dar nu și-au uitat rădăcinile. Nici vorba, nici tradițiile!

Doamna **Anca Cheaito** e stabilită în Beirut din anul 1988. „Sunt profesor de limba franceză și coordonator de activități culturale și pedagogice, și predau limba română în comunitate”, îmi scrie domnia sa.

„Fac parte din generația care crede în puterea și frumusețea cuvântului scris. Consider că publicistica culturală reprezintă spiritualitatea românilor, ea se constituie, pe de o parte, într-un instrument de cunoaștere a României, pe de altă parte, are utilitate pentru public, dar în special pentru generațiile viitoare; mai ales în comunitățile din diaspora, poate contribui la formarea limbii și a culturii românești, la menținerea și dezvoltarea conștiinței naționale.”

Așa că în 2017 a înființat în capitala Libanului o revistă a comunității românești, lansând primul număr de Ziua Națională a României. „**Orient Românesc** își propune să promoveze limba, istoria, cultura, civilizația românească în acest spațiu geografic și dialogul intercultural.”

Revista apare trimestrial, în format tipărit, cu sprijinul Departamentului Românilor de Pretutindeni și al Ambasadei României din Liban. Poate fi accesată pe site-ul www.orientromanesc.ro.

Doamna **Georgeta Younes**, Zlatan pe numele de acasă, moldoveancă sfătoasă, cu grai dulce și harul povestirii, meșteră în cozonaci cu aroma cărora, de Crăciun și de Paști, înmiresmează casele româncelor din Amman, e cunoscută acelor cititori din România care se delectau, acum câțiva ani, cu revista „Pro Saeculum” unde publica traduceri din poezia lui Nizar Qabani, de pildă. E cunoscută și turiștilor români călători prin Iordania, care au avut norocul să fie însoțiți de ghidul Getta Younes.

RODICA LĂZĂRESCU

Georgeta Younes

„LIMBA MATERNĂ RĂMÂNE
LIMBA ÎN CARE VISEZ”

– *Mult stimată doamnă Georgeta Younes, în primul rând vă mulțumim pentru că ați acceptat să ne acordați acest interviu. Ce înseamnă pentru dumneavoastră activitatea de traducător, cum și de ce ați început să traduceți? Care a fost prima dvs. experiență în profesie?*

– Eu vă mulțumesc pentru că mi-ați oferit șansa de a mă prezenta. Activitatea mea de traducător este rezultatul pasiunii mele pentru lectură. Ajunsă în Iordania, m-am confruntat cu multe provocări, iar una dintre cele mai mari a fost învățarea limbii arabe, nu numai pentru a putea comunica, ci și pentru a putea citi. Au urmat ani de eforturi încâpățănate până am fost în stare să pătrund în universul acestei limbi, dar satisfacțiile mi-au răsplătit din plin munca. Ca angajat local al Ambasadei Române din Amman, am avut prilejul să cunosc multe personalități din societatea iordaniană, dar și mulți români care au ajuns în Iordania în diferite scopuri. Astfel, am luat legătura cu reprezentanții companiilor românești care au realizat proiecte de dezvoltare de mare preț pentru Iordania. Directorul uneia dintre companiile de electricitate (Romelectro Construct), un bucovinean de toată cinstea, avea nevoie de un traducător de limba arabă-limba română și am fost angajată cu program redus. A fost prima fereastră care mi s-a deschis spre o adevărată carieră devenită oficială în anul 2007.

– *Traduceți și literatură?*

– Uneori, când bucuria lecturii este atât de mare încât simt neapărat nevoia de a o împărtăși cu acei care au aplecare spre frumos.

– *Traducerea ocupă un loc important și special în lumea cărții, datorită căreia putem accesa lucrări scrise în limbi străine. Limbajul fiind atât o reprezentare a simțurilor, cât și a intelectului unui anumit grup de oameni, citirea unei opere traduse nu este altceva decât intrarea în acest univers, dincolo de cuvinte. Care sunt provocările unei traduceri literare?*

– Provocările sunt multe. Traducătorul se teme întotdeauna să nu piardă din frumusețea textului. Cunoașterea temeinică a celor două limbi este condiția principală, mai ales

dacă ne referim la limba română și limba arabă, două limbi ce au o bogăție semantică extraordinară. Pe de altă parte, dacă un traducător nu este înzestrat el însuși cu un firicel de har artistic, cred că nici nu trebuie să se aventureze pe această cale.

– *Cum reușiți să redați ceea ce se numește substraturi ale textului? Procedați ca un muzician cu o fază inițială de descifrare, faceți o primă schiță înainte de a începe faza de scriere?*

– E un adevărat sport al minții. Traducătorul poate face echilibristică prin labirintul cuvintelor până când îl găsește pe cel mai potrivit, iar atunci se bucură ca un copil.

– *Olivier Le Lay, un traducător foarte cunoscut, a declarat într-un interviu că „o eroare semantică e întotdeauna mai puțin gravă decât o eroare ritmică”. Împărtășiți această viziune? În același interviu, Olivier Le Lay mai zicea că traducătorul nu trebuie să aducă nimic al lui, „să-și purifice scrisul, să dispară în spatele textului”.*

– Sunt de acord că „o eroare semantică este întotdeauna mai puțin gravă decât o eroare ritmică”, mai ales atunci când traducem poezie. Trebuie să le fim veșnic recunoscători marilor noștri traducători care ne-au deschis ferestre spre nebănuite frumuseți ale literaturii universale și în special ale poeziei. Uneori, versurile traduse au sunat mai frumos în limba română decât în limba de origine, dar am convingerea că în astfel de situație nu-l putem acuza pe traducător de trădare. Traducătorul găsește doar calea de a transpune opera autorului în straiul rafinat al celeilalte limbi. Prezența traducătorului nu este sesizată de cititor, el rămâne în spatele textului așa după cum afirmă Oliver Le Lay, doar că fără amprenta talentului →

Interviu de ANCA CHEAITO

său frumusețea textelor literare n-ar putea depăși frontierele.

– *Care sunt principalele satisfacții pe care vi le-a adus activitatea de traducător?*

– Faptul că practicând această profesie am avut șansa de a cunoaște foarte bine comunitatea românească din Iordania și pe mulți dintre absolvenții iordanieni ai universităților românești care au rămas profund legați sufletește de țara noastră.

– *Diferențele culturale dintre română, engleză și arabă îngreunează traducerea? Este bine luat în considerare contextul cultural?*

– Cultura este o punte de legătură de mare preț între popoarele lumii. Prin cultură se pot atenua efectele prejudecăților, iar traducerea textelor literare poate contribui o la mai bună înțelegere a mentalităților și tradițiilor altor popoare.

– *Ce autori ați vrea să aduceți în atenția publicului din arabă în română?*

– Am fost plăcut surprinsă să descopăr pe piața de carte din țara noastră nuvele ale unor scriitori arabi. De asemenea, am fost martoră a lansării unui volum de poezie, intitulat „Poeme fără frontieră”, care cuprinde versuri din opera poetului iordanian Mustafa Wahbi Tal și versuri ale poetului Nichita Stănescu traduse din limba arabă în limba română și invers, care a văzut lumina tiparului prin strădania domnului Dumitru Chican și a Editurii Proema de la Baia Mare. Există în lumea arabă mulți scriitori de înalt nivel a căror operă ar merita să ajungă și la cititorul român. Din versurile unor poeți, precum Nizar Qabani, Ahmad Shoki, Mahmoud Darweesh, Kahlil Gibran și Ghassan Alaly, am tradus și eu.

– *Dvs. sunteți traducător independent, un manager de afaceri de sine stătător. Pe lângă traducerea documentelor, trebuie să gestionați comunicare, strategie, documente și instrumente IT, ca să nu mai vorbim de actualizarea cunoștințelor prin formare și monitorizare continuă! Traducerea este și o lucrare de reflecție care implică multă cercetare. Învățăm în fiecare zi și chiar în fiecare minut. Ce este dificil în profesia dvs., dar și ce vă place cel mai mult?*

– Atunci când omul se dăruiește total profesiei pe care o practică totul devine mai ușor. Evident că, făcând parte dintr-o generație în care

tehnologia nu-și făcuse loc cu atâta ferocitate, sunt nevoită să mă adaptez zi de zi, dar fiecare nouă temă de studiu are și părți amuzante, așa încât nu mă dau și nu mă las. Sigur că tehnologia ne oferă accesul la o sumedenie de informații la care altminteri am ajunge cu greu, iar aceasta este una dintre laturile bune de care mă folosesc și eu.

– *Lumea de astăzi este deschisă. Credeți că profesia de traducător este o meserie a viitorului?*

– Nu pot crede că are să dispară această profesie, mai ales gândindu-mă la traducerea de poezie și literatură în general, fiindcă frumosul nu poate fi transpus decât prin prisma unor trăiri umane și nu prin scârțâitul unor aparate.

– *Dvs. sunteți totodată și ghid turistic. Meseria de ghid turistic pare o joacă pentru cei care nu s-au confruntat cu problemele pe care le ridică această activitate profesională, dar la fel de lejer pot vorbi despre ea și ghizii cu foarte multă experiență, care au și talent și foarte multe cunoștințe, și pasiune pentru ceea ce fac. Ce abilități și calități trebuie să aibă un ghid turistic?*

– Este adevărat că mulți nu privesc această profesie cu seriozitate, considerând că poate fi practică de oricine, or lucrurile nu stau chiar așa. Un ghid poate oferi turistului experiențe unice prin pregătirea sa și prin capacitatea sa de a administra comunicarea cu oameni din aproape toate păturile sociale. Studiile mele în domeniul pedagogic și din domeniul regie-teatru s-au dovedit a-mi fi de mare folos în această meserie. Evident, sunt necesare o sumedenie de cunoștințe, dar metodele de prezentare sunt esențiale pentru a stârni interesul turistului.

– *Un ghid trebuie să fie plin de resurse, empatic și plin de tact pentru că fiecare călător e diferit. E stresantă activitatea de ghid în turism?*

– Poate fi și stresantă atunci când ghidul se confruntă cu greșeli făcute de alte persoane implicate în activitatea turistică. În asemenea situații el poate, folosindu-și resursele sale profesionale, să diminueze efectul negativ.

– *Serviciile ghizilor calificați acoperă o gamă largă de cereri turistice: gastronomie, botanică, ecoturism, turism religios, seminarii profesionale, congrese, viața cu*

localnicii, turism urban, turism rural, o întreagă gamă de propuneri adaptate la cererea de astăzi. Care au fost cele mai frumoase trasee pentru dvs.?

– Programele turistice preferate de mine sunt cele care cuprind mai multe obiective și se desfășoară pe mai multe zile, în așa fel încât turistul să cunoască această țară mult mai bine.

– *Care este destinația turistică preferată? Există o destinație la care v-ar fi plăcut să mergeți, dar nu ați ajuns niciodată?*

– Perla Iordaniei este, desigur, Petra și mă bucur de fiecare dată când observ încântarea de pe fețele celor care reușesc să o viziteze și de faptul că și eu contribui la o părticică din motivul de încântare.

– *Ghizii turistici sunt mediatori între vizitatori și locul pe care vin să-l descopere. Cum concepeți și cum acționați față de diferitele audiențe cu care intrați în contact?*

– Sunt dispusă să ofer ajutor tuturor celor care mă solicită, fie că sunt agenții de turism, fie persoane individuale. Ca ghid independent, lucrez doar când sunt solicitată și nu mă amestec în treburile agențiilor decât dacă mi se cere ajutorul, dar am răspuns cu bucurie de fiecare dată când mi s-a cerut.

– *Sunteți omul care prețuiește oamenii și diversitatea. În ce limbă vă simțiți cel mai confortabil să comunicați?*

– Folosesc fără nicio greutate atât limba arabă, cât și limba română, dar recunosc că pentru mine limba maternă rămâne limba în care visez. Citesc, de asemenea, cărți în mai multe limbi (arabă, franceză, engleză, română). Însă atunci când citesc în limba română simt o desfătare fără margini.

– *Pentru că a ghida nu înseamnă doar a conduce vizitatorul străin spre descoperirea istoriei sau a locurilor, ci și a crea punți între culturi, noi vă felicităm pentru întreaga activitate depusă, atât în calitate de traducător, cât și ca ghid turistic. Vă mulțumim pentru că ne-ați acordat timp, pentru a fi alături de noi. A fost pe cât de plăcut, pe atât de informativ.*

(Preluare din revista „Orient Românesc”, Beirut, iunie 2024, unde a apărut cu titlul *Întâlnire cu o traducătoare care își practică meseria cu pasiune de peste douăzeci de ani fără să-și piardă entuziasmul*)

Mărul bătrân

Mărul bătrân s-a uscat
E locuit de cuiburi de vâsc
Rodea fructe mici
Sunt pe cărări înverzite
Măcieșii își leagă spini vicleni
Când trec pe alături
O fi ruginit fierul plugului
Sălbăticia își face de cap
Frumusețea de-acasă a plecat
Frasinii se leagă zvelți
La marginea grădinii
Busuiocul s-a ascuns în pământ
Și nu mai vrea să răsară
Sobolii s-au hârnicit
Scot mușuroaie apropiate
Ca niște morminte pitice.

Erau eleganți

Doi morți se plimbau
Pe Republicii
Erau eleganți, el avea
Pălărie și mănuși negre
Și mergea alături de ea
Drepti, imperturbabili, mergeau
Pe Republicii
Erau din altă epocă
Ni se părea că e cald
În luna martie
Pe Republicii
Pentru că noi eram

Doi morți vii.

Rugă

Parcă se aude cum crește
Pădurea tânără
Cu trunchiurile ca niște lumânări
Casa gândurilor sprijină
Dealul de carpeni
Zile agitate aducătoare
De spaimă din galbena Asie
Doar firul de iarbă
Străbate fără de grijă
Vino, doamne ori
Pe îngerul păzitor
Trimite-l spre noi.

Priceasnă

Hai, spune Fecioară
Că primăvara e sfântă
Când lumina răsare pe lume
Sufletul exaltă și cântă,
Că pomii-s cuprinși
În corole de flori
Firul de iarbă-nverzește
Sub văzduh fără nori
Prezența ta e un duh
Ce pornește lumina pe munte
Aripi de înger înfloresc în grădini
Văile trec în valuri cărunte,
Cât de firesc se așterne

Zumzetul ce sporește
Să revină la viață
Toată ființa-și dorește...

Poteci înverzite

Pe unde călcam desculț
A crescut iarba
Printre prunii bătrâni
rbuști de gorun
Și nuci sălbatici
Alți oameni s-au aciuat
În casele mici
Adună tot ce apucă
Ce blânzi sunt bătrânii
Nimeni nu-i vede
Un cor de molateci
Ajunse la cârmă...
Se ceartă și se urăsc
Vântul bate
Copilul privește
Cum se-nmulțesc buruienile.

ȘTEFAN JURCĂ

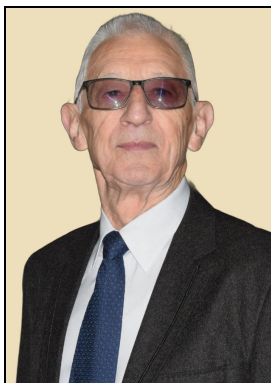
DOINĂ PE O FRUNZĂ DE NUC

„Să prindem homari!”, îmi
provocam umbrele, tocmai
când prin centrul
orașului defilau
cerbourii, de pe
margine îi
aplaudau cu
toții, ca într-un
minunat carna-
val,

Așa, cu surâsul tău pe
umăr, m-am apropiat
de al șaptelea
crin și
am aruncat
o privire peste
foaia lui
de parcurs...

BAS-TONUL VIPEREI

După ultima revoluție
anotimpurile au primit

cutii argintii, așternuturi
de borangic și li s-a
ordonat să dispară...

Cerșetoarea spală mereu
cuvintele în mercur
(„Dați-vă jos
platoșele
de lemn !”,
urla în baie)
și le arăta
în fiecare
seară
ilustrații

cu felinare
șușotind
roz la
porțile
întredeschise.

Sub nici un bici silogismele
nu mai sapă în ceruri
fântâni de rouă
și valul suspină...

În amurg, salvamarii aleg
dintre scoici cadavrele
stelelelor și desfundă butoaie
uriaeșe fără vin.

Cântă fericiți și își
tărăsc scheletele
spre catacombe
(în palmele
tale,
uneori
câte un
zâmbet
de copil
arginteză...)

ION PIȚOIU-DRĂGOMIR

Ocean întors

Casă de piatră

(II)

De la părinți se întoarse la serviciu, sperând să-l mai întâlnească pe Cezar, la care începuse să se gândească din când în când cu emoție, mai ales că el lucra într-un loc atât de elevat ca teatrul, ceea ce o atrăgea încă mai mult, ea căutând cu obstinație să se rupă de mediul ei pe care îl detesta. Lucra șase zile din șapte, așa că duminica, deși ieșea prin centrul impunător al orașului, întâmplarea nu i-l scoase în cale pe Cezar. O cuprinse îndoielile: „*Are el anturajul lui în lumea teatrului, nu-i arde de o muncitoare ca mine!*”, își zicea Iolanda cu disperare, încercând să se vindece de neliniștea plăcută strecurată în suflet de bărbatul acesta. Pentru că norocul, se vede, nu i-l scotea în cale își zise că ar trebui să-i arunce o provocare, să încerce să-l forțeze o leacă, să-l abată și pe calea ei. Odată strategia de atac elaborată, căuta să se convingă în fiecare zi că asta și numai asta trebuia să facă. Reflectând la viața ei, observă că norocul o cam ocolise. Avea prietene cărora le ieșea ce-și propuneau să întreprindă din prima lovitură. Iolanda nu câștigase nici la loterie, deși într-un an jucase cu stăruință enervată de neșansa ei. Obosită de atâtea încercări se lăsa păgubasă în cele din urmă, dar faptul îi prefiră în suflet un fel de teamă de soartă. Când se plânse bunicii Frusina primii de la ea așa o bălăcăreală de nu știu cum să iasă din încurcătură. Bunica o rușină, adică ea Iolanda fată care abia intră în jocul vieții are asemenea gărgăuni, asemenea temeri fără rost care o să-i macine energia și cheful de viață?!

- *Să nu te mai prind că țeși aseme-ne prostii în sinea ta, descurajându-te singură înainte de a începe lupta. Dar ce-i asta fată dragă?! Străbunica ta cu 13 copii și un soț destul de vârstnic, cu bani puțini și lipsită de atâtea șanse pe care le aveți astăzi, nu s-a prăpădit cu firea și îmi vii tu să te plângi cât de bătută de soartă ești înainte de a fi intrat în horă?! Să nu te mai aud! Vino-ți în fire că ai toate darurile de la Dumnezeu ca să îi mulțumești în fiecare clipă. Frumoasă ești, muncitoare ești, bună la suflet de pus la rană, ce mai vrei?! Ești o floare*

rară răsăriță pe un maldăr de gunoi. Gunoaie sunt mă-ta și tac-tu. Doamne iartă-mă!

Încurajarea bunicii îi cădea bine ca un duș fierbinte când ești înghețat sloi. Ea avea nu o dată senzația că deși tânără ceva lăuntric se înălța ca un baraj al energiei ei vitale. Când mergea pe stradă, întorcându-se de la serviciu se oglindea în vitrinele prăvăliilor ca să-și vadă silueta, mersul. Bunica i-a spus că e frumoasă, dar ea nu se considera astfel. Cezar o intimida prin ușurința cu care vorbea despre lumea mondenă cu totul străină ei. Ea muncea la fabrică, având orar fix de luni până sâmbăta, el etala mereu lejeritatea jobului său, unde șeful lui suprem era scenograful și uneori sugestiile unor actori, care tratau însă cu regizorul nu cu el, un simplu meseriaș. Oricum, Cezar se învârtea în lumea teatrului, citea piesele pentru care construia decorul, cum s-ar spune se cultiva, ceea ce ar fi dorit și Iolanda. Deocamdată îl descifra prea puțin pe Cezar, neîndrăznind să-l descoasă ca să afle toate detaliile legate de viața lui profesională, care ei i se părea o imensă realizare. Mai era și mama lui Dina, o mică slujbășă în aparatul de partid. Și asta o intimida pe Iolanda, care nu prea reflectase la socialismul românesc, la istoria lui pe care nici n-o prea știa, dar atâta știa că dacă fusesese cooptată la partidul unic aveai ceva putere, ceva influență. Or Anica, mama ei habar n-avea la cât este ceasul pe lumea asta și nici n-o interesa nimic din sferele mai joase sau mai înalte ale puterii. Pe Anica n-o interesa mai nimic decât... păhăruțul și treburile casei, că după trei copii, vai, câte erau și se grămădeau din cauza pazelor ei bahice.

Ușor rănită de intrarea neașteptată a lui Cezar în viața ei, se

simțea suspendată, nutrind vagi speranțe. Iolanda se învârtea mai ales sâmbăta, duminica seara prin piața teatrului românesc, o clădire nouă, cu o arhitectură contemporană doar, doar l-o zări cumva pe Cezar, venind la lucru sau plecând. În două rânduri își luă bilet la o premieră când fu copleșită de protipendada orașului înțolită la ultimul răcnet al modei, mai ales cu haine din pachet, procurate adică de la cei care călătoriseră la Budapesta sau la Viena. Dar cine puteau fi aceia se întreba ea pentru că atâta știa că nu se dădeau pașapoarte pentru Occident. La acea premieră nu reuși să-l zărească pe Cezar, plecând acasă abătută, chiar autoironizându-se: „*da rău am mai ajuns să îmi pierd vremea la vânătoare de iubit. Da, meargă-n mama răului își zise tot ea furioasă. cu toate decururile!*” Iolanda își luă o lungă pauză de viață, cum o numea în sinea ei când trăia ca un automat, mergând la fabrică, venind acasă, izolată în propria ei ființă.

Când aproape se vindecase de gândul la Cezar se trezi cu un afiș cât toate zilele de mare, care anunța un spectacol la ei la întreprindere susținut de teatrul românesc din localitate. A trăit aproape un șoc. Când se încăpățănase ea să-l întâlnească pe Cezar nu fusese chip ca acum domnul să vină la pragul fabricii ei. De unde Iolanda deduse o lecție: nu încerca să-ți forțezi soarta că ea nu se pliază după voința ta, dimpotrivă parcă îți face în ciudă! Iată, acum când se gândește din ce în ce mai rar la fiul activistei el parcă i s-ar vâra pe gât. „*Ei nici așa, își spuse ea. Nu însemnează că Cezar îi forțează mâna dacă, incidental, teatrul lor vine la fabrică.*” Nu se putu abține să nu se ducă la seara teatrală în sala festivă uriașă a întreprinderii. Iolanda se hotărâ să nu se gătească în mod special, ci să arate chiar diurn, fără podoabe și șmacuri pe față. Nu intenționa să-i arate lui Cezar că o interesează. Apoi se văzu pe ea însăși ridicolă: „*poate omul nu simte nimic pentru mine, cu siguranță mișcându-se la teatru printre atâtea femei, dacă nu toate frumoase, cel puțin atrăgătoare, nu-i stă lui gândul la mine. Între lumea mea și lumea lui i se părea că se căsca o prăpastie culturală, în primul rând, vestimentară, poate chiar și financiară*”.

Spectacolul se ținu cu o sală→

SILVIA URDEA

asaltată de oameni curioși să-i vadă pe actorii locali mai de aproape. Directorul hotără să-i cinstească pe oaspeți cu o masă de zile mari că nu cheltuia din buzunarul personal. Cezar se agita înaintea spectacolului cu aranjarea scenei, cu plasarea decorurilor. Se interpreta o piesă de Carlo Goldoni ca să-i binedispună pe oameni. În ciuda dorinței ei inițiale de a disimula orice reacție de recunoaștere a lui Cezar, Iolanda nu fu capabilă să-și respecte planul. O biruiră emoțiile. Se detesta pentru lipsa ei de voință. Fu șocată că Cezar o descoperi în purcoiul de omenire care se revărsase în sală. Și totuși ghici unde se așezase și în intermisie veni glonț la ea, abordând-o cu o familiaritate care o surprinse, de parcă s-ar fi cunoscut de-o viață. *"Se vede că se învârtesc printre actori. Nu mai are Cezar nici un fel de trac"*. O deranjă îndrăzneala lui și o puse și pe seama condiției lui socio-materiale. *"Toți fiii de ștabi sau ștăbuși sunt mai răsăriți ca ceilalți inși. Mă rog, ei au privilegiu pe care oamenii obișnuși nici măcar nu le cunosc"*. Aflase ea despre gospodăria de partid, despre îndestularea ei etc. La masa festivă Cezar n-o slăbi pe Iolanda. Se vedea că venise pregătit să o cucerească. *"Ce gânduri o fi având omul ăsta? Numai să nu fie un foc de paie, eu să mă aprind de dragoste pentru el și el să fie un vântură lume care schimbă femeile ca ciorapii"*. Auzise expresia asta de la o colegă textilistă și îi plăcu pentru că exprima tot sarcasmul ei față de aventurieri.

După masa festivă directorul mulțumi trupei teatrale, invitând-o să repete experiența.

Cezar și Iolanda plecară împreună, străbătând pe jos piața uriașă a orașului pe pavajul căreia tocurele înalte ale Iolande marcau plăcut fiecare pas al ei. Ea-i spuse că vrea să ia tramvaiul până la cartierul cu apartament confort doi unde locuia. Spre mirarea ei, Cezar insistă să se ducă la el acasă pentru că locuiește nu departe de piața spectaculoasă pe care tocmai o străbătuseră. Simțindu-se ca biciuită, Iolanda îl întrebă cu violență în glas:

- *Drept cine mă iei Cezar? Mă confundzi cu o femeie de moravuri ușoare sau cu actrițele despre care am auzit că nu se sfiesc să schimbe bărbații ca ciorapii?* Simți plăcerea

de-a folosi sintagma șfichiuitoare deprinsă în discuțiile cu textilistele ei.

Încercând s-o calmeze, Cezar îi răspunse doar că Dina este plecată în delegație și ar fi avut șansa să stea de vorbă pe-ndelete, să se cunoască mai bine. Toate restaurantele se închid la ora 11 p.m, or acasă la el au noaptea în față. Nimic n-o să-i stingherească. La insistențele lui Iolanda nu mai opuse rezistență pentru că era sigură pe ea; știa că *"n-o să calce pe bec"*, cum se exprima mama ei când venea vorba de sexul fecioarelor.

Apartamentul obținut de mama lui Cezar se afla într-o casă particulară, unde locuiau trei familii, toate cu funcții pe la partid și securitate. Iolanda fu copleșită de la intrare de holul spațios cu marmoră albă cu irizații cenușii, ca să nu mai vorbim de bucătăria și încă două camere extrem de încăpătoare cu ferestre mari cu vedere spre piață, cu uși french style, cu plante decorative, cu mobilă sculptată, despre care Cezar îi mărturisi Iolande că mama Dina o cumpărase de la niște sași repatriați în Germania. Iolanda zări chiar și un pian și nu mică i-a fost mirarea când Cezar se așeză și începu să-i cânte o mazurcă de Chopin. Acesta fu numele pe care ea îl silabisi de pe cartea cu notele muzicale. Asta a fost cu adevărat surpriza serii. Nu-și imaginase că omul pe care viața i-l scosese în cale face parte dintr-un mediu atât de diferit de-al ei și atât de opulent în comparație cu sărăcia din casa lor. O mai surprinse plăcut și lipsa de infatuare a lui Cezar, care se obișnuise cu traiul bun, dar nu-l considera un motiv de înfumurare. Iolanda știa că de obicei bunăstarea la români schimbă comportarea indivizilor care încep a-și ridica nasul pe sus.

Citise ea într-o nuvelă de Slavici, parcă, un sfat bătrânesc: *"nu te fă, maică, pui de cuc în cuib de cioară"*, care îi răsări în minte chiar când Cezar lupta s-o acomodeze cu situația, el fiind conștient că starea lor socială o au puțini indivizi; numai aceea care s-au dat bine cu puterea. Și mama lui, Dina, originară de la țară, nu ezită s-o cotească spre putere din primul moment al ocupației sovietice.

Iolanda îl credea și nu-l credea. *"Locuim în același oraș și trăim atât de necrezut de diferit unii de alții"* își repeta ea mereu în gând. *"Oare este bine să dea curs unei*

relații de dragoste cu Cezar, acum când știe că între ei există totuși o barieră socială, chiar dacă la partid nu se recunoaște asta". Văzând-o atât de șocată de descoperirea ei, Cezar începu s-o dezmierde, să-i spună cât este de frumoasă și că asta este tocmai avuția ei, comoara ei cu care nu toate femeile sunt dăruite. El încerca s-o facă mai conștientă de aura ființei ei, s-o facă să înțeleagă că nu-l interesează bogăția materială pe care, iată, el o are, dar asta nu-l face mai fericit decât pe indivizii cu o stare materială modestă.

- *Da, da, așa zici acum pentru că tu ai dobândit totul pe tavă, dar, ia, să fii bătut de soartă cu un serviciu greu, cu o familie împovărată de datorii și cu aspirații de mai mult, dar acel mai mult să-ți fie inaccesibil. Cezare, și bogăția contează la români, la români mai ales, pentru că majoritatea lor au fost secole de-a rândul obidiți, asupriți de mizerie.*

Cezar fu surprins de maturitatea gândirii ei. Se vedea că Iolanda reflectase asupra vieții, asupra diferențelor sociale. Pe el însă îl înrobise frumusețea ei, de care avea atâta nevoie, mai multă nevoie decât își închipuise. Acum că ea îi stătea în preajmă înțelegea că numai ființa ei l-ar putea face fericit așa cum nu fusese niciodată. Parcă toate durerile i se vindecașeră, nu se mai simțea singur, nici orfan. Tatăl lui murise demult și prietenul Dinei nu putea umple golul din inima lui.

Nici nu locuia cu ei pentru că Dina afirmase totdeauna că ea tată vitreg la băiat nu aduce. Iolanda îl văzuse prima dată pe Cezar ca fiind puțin tupeist și pusese faptul pe seama ambianței jobului lui. Acum acasă la el părea cu totul alt om, învăluit în tandrețe, emanând atâta căldură sufletească, cu ochii strălucind de bunătatea inimii. *"Oare să fie ăsta adevăratul Cezar sau este un moment de slăbiciune a personalității lui și când își revine va fi din nou omul sigur pe sine impenetrabil?"*.

Se smulse cu efort de sub vraja lui, cerându-i s-o conducă acasă. Simțind-o foarte fermă pe poziția ei, Cezar nu mai stăruia ca ea să rămână pentru restul nopții la el. Prinși în mreajele vrajei evitau s-o rupă sperând în acele momente că ea îi va lega pe viață. Ce nu crede omul când se lasă rănit de săgețile lui Cupidon?!

Starea prozei

Madrid

Prima ieșire din țară am realizat-o pe baza unei burse de șase luni, obținută din partea Agenției Spaniole de Cooperare Internațională, în capitala țării a cărei limbă o studiam, Madrid. Prima impresie pe care am avut-o și care m-a uimit, a fost frumusețea, luxul și strălucirea aeroporturilor. Aceste porți spre cer, adevărate simboluri ale civilizației, cu clădiri moderne, curate, elegante, ofereau viziunii cetățeanului lumii a treia (cum mă consideram și cum după un deceniu de libertate lumea românească continua să nu se desprindă din înăpoierea la care fusese condamnată de istoria comunistă, suficientă sieși) un alt teritoriu interzis nouă: cel al bunăstării, al prosperității, al bucuriei. Străbăteam acele spații ale arhitecturii moderne, ale prospețimii și curățeniei cu sfiiciunea țaranului de pe malul Oltețului, cu acea încântare a copilului care am fost, din nou plin de visuri, de speranțe în fașa deschiderii de noi orizonturi. Asta deși lăsasem acasă fetița mea, care număra doar patru ani de viață și care nu concepea despărțirea chiar și pentru câțiva vreme pentru studiile întârziate ale tatălui ei. Am lăsat-o îndurerată și am pornit în lume să recuperez ceea ce-mi fusese stăvilit cu atâta inconștientă cruzime, la vremea mea.

Aeroportul Otopeni preluase și el ceva din lustrul lumii occidentale, încerca să se trezească din mediocritate și inerție, oferind călătorilor un colț de odihnă, calm și frumusețe, pentru a suporta cu bine drumurile prin văzduh pe care le vor urma. Eu luasem bilete dus-întors de la Liniile Cehe, întrucât agenția noastră de transport aerian, „Tarom” era la acea dată de aproape două ori mai scumpă. Avioanele care asigurau transportul și personalul de bord erau de cea mai aleasă calitate. Drumul a fost ușor, lin, atmosfera tonifiantă și plăcută, întreținută de frumoasele fete blonde care treceau printre rândurile de scaune cu mișcări grațioase, firești, de un profesionalism desăvârșit. Majoritatea călătorilor erau români, semn că prețul biletelor îi făcuse să prefere această variantă, evitând costurile prohibitive pentru buzunarul lor, ale agenției naționale. Prin urmare, acel deceniu de libertate nu se resimțea deloc în reformarea

„Tarom”-ului cum nu se resimțea în multe din instituțiile și structurile noastre naționale. Lucru care ar fi trebuit să dea de gândit „elitelor” care preluaseră puterea și o exercitau atât de haotic și neperformant.

La pregătirea pentru aterizare spre marele aeroport din Praga, m-au impresionat terenurile agricole largi, riguros geometrizate din apropiere, apoi pentru câteva clipe frumusețea orașului occidental care părea că se scuturase definitiv de somnul acelor aproape cinci decenii de comunism și teroare roșie. Într-adevăr. În acea vreme (10 ianuarie 2000) Cehia ajunsese la nivelul de dezvoltare a Spaniei, cu un venit mediu de 1000 de dolari pe cap de locuitor. România, pe atunci nu se ridica la un venit de 200-250 de dolari.

Cu această amărăciune în suflet m-am plimbat vreme de patru ore prin aeroport, așteptând avionul care să mă ducă spre orașul pregătirii mele. M-am întâlnit cu mulți români, la fel de îngrijorați pentru soarta țării, puși în fața succesului din ultimul deceniu al micii țări slave, care găsisse drumul spre prosperitate și dezvoltare în doar un deceniu de libertate. Și ei așteptau legăturile lor pentru alte destinații unde își căutau norocul, pentru că țara părea că nu mai are nevoie de ei.

Avionul către Madrid ne-a îmbarcat după acele patru ore de așteptare, care n-au fost de prisos, pentru că am luat contact cu cetățeni din varii colțuri ale lumii, prinși în drumurile obișnuite pentru afaceri sau pur și simplu pentru delectare, dar și cu nefericiți ai sorții care nu-și găsiseră de lucru prin străinătate și dormeau oboșiți și nespălați pe scaune, sau chiar sub băncile sclipitoare de curățenie ale aeroportului. Asta până veneau polițiștii cu ordinea sa-i trimiță din nou afară, pe străzile înghețate. Erau două lumi care se ciocneau cu care mă intersectam și eu, în nevoia de a mă perfecționa pentru noul drum de dascăl de spaniolă, după ani buni de predare a limbii și literaturii române în școli și licee din țară. Desigur, nu-mi vedeam noul destin ca pe o ruptură de ceea ce fusese înainte, ci ca o continuare, lumea românească întorcându-se firesc către Occidentul jinduit în decenii de autarhie bolșevică. La fel, ca și în studenție, limba și literatura spaniolă, alături de cea franceză, erau pentru mine ramuri deschise ale latinității care-și așteptau

comunicarea și colaborarea cu cultura și civilizația românească în condiții europene naturale, firești.

Când avionul către Madrid s-a înălțat peste Praga istorică veche, barocă, a luat în stăpânire din înălțimi terenurile largi, bine pregătite pentru recoltele viitoare, o voce spaniolă, pură, fără accent străin, ne indica traseul. Am înțeles că vocea era înregistrată, pentru că steoarzii și steoarzele nu cunoșteau limba țării de destinație. M-am lăsat în voia zborului, la fel de lin și tihnit, până am ajuns deasupra Alpilor. Înzăpeziți, stâncoși, încremenți în saltul lor cutezător de miliarde de ani spre înălțimi, păreau acum domesticiti, pitorești, ospitalieri sub zborul avionului, ca fericit simbol al civilizației noastre.

Cum vor fi fost oare sub încălzirile primitive de piele ale cartaginezilor conduși de neînfricatul Hannibal și gerul lor de sub cojoacele de blană, când cu peste două milenii în urmă i-au luat în piept, alături de elefanții de luptă pentru a ocoli trupele romane după înfrângerea rușinoasă din primul război punic? Crestele încremenite de sub noi ne înfiorau din depărtarea sinistră la gândul doar al acelor groaznice suferințe din drumul înaintașilor cutezători către prezumptiva victorie, până la urmă, vană. Dar asta a fost și probabil va fi mereu destinul omenirii.

I-am lăsat în urmă nu după mult timp și ne-am înălțat peste nori multă vreme, când fetele voioase ne-au anunțat să ne pregătim pentru aterizarea pe Aeroportul „Barajas”, din Madrid. Atunci ne-am delectat cu vederea hotarelor de piatră contorsionate ale terenurilor particulare, presărate și completate în secole de succesiuni de generații de gospodari ai pusteii madrilene, cu frumusețea fostului oraș imperial și ne-am lăsat lin pe pista primitoare. →

GEO CONSTANTINESCU

Acolo aveam să stau șase luni, departe de țară, în una din capitalele jinduite ale Europei, fostă metropolă pentru încă douăzeci și una de țări ale lumii care au ca limbă oficială limba lui Cervantes, creatorul nebunului genial al omenirii, Don Quijote, care înfruntă cu calul său costeliv, Rocinante, de secole, cotloanele civilizației moderne, cu palatele ei dar și cu prăpăstiile, căutând mereu valorile pierdute: cinstea, cavalerismul, dragostea și onoarea.

Acolo am reluat studiul poeziei evului „de platină” spaniol (1900-1936) cu Carlos Bousoño, la fel, am ales ca obiect de studiu literatura contemporană: cu poezia de după războiul civil (1936-1939) având ca îndrumătoare pe cunoscuta Fany Rubio, proza contemporană cu profesorii Sanz, Oleza, fonetica spaniolă cu Quilis și morfologia cu Lobato, alături de materii de mai mică importanță. Ca lucrare finală am ales să prezint proza scurtă a lui Gabriel Miró, care s-a materializat mai apoi într-un curs opțional pentru studenții mei și o carte oferită lor ca bibliografie, tipărită la Craiova.

Cum, însă, într-o după-amiază liberă (printre foarte puținele care-mi erau îngăduite) căutam în secția de carte a magazinului Corte Inglés din centrul Madridului, chiar lângă Piața cea mare de la kilometrul „zero” al Madridului, Puerta del Sol, vreo carte în limba română sosită din țară și nu am găsit, deși pe rafturi erau destule exemplare de tipărituri din Estul Europei în limbile: bulgară, greacă, albaneză etc., m-a cuprins un sentiment cumplit de însingurare. România nu se făcea cunoscută prin cărțile sale în acel mare magazin. Privită din această perspectivă, în acel moment, pentru mine, parcă țara din care venisem nici nu ar fi existat. Fiori reci mi-au trecut prin șira spinării. Tot ce era rău în țara părăsită pentru câteva zile se perpetua și aici în această lipsă cu desăvârșire a semnalării ei ca prezență spirituală.

Deși în Spania se refugiaseră și se integraseră în cultura și civilizația iberică după anul fatidic al României, 1944, mari intelectuali care înființaseră lectorate de limbă și literatură română, reviste în limba noastră care circulau prin tot spațiul diasporei de pe mapamond, fără însă să poată ajunge în țară, cărți de literatură, de istorie, de filosofie, de teorie a culturii, jurnale, memorii.

Pentru că între 1944-1964 (și mai târziu, până în 1989, dar nu cu asemenea înverșunare ca în acele prime decenii de stăpânire sovietică a țării) elitele românești politice, culturale, militare, de gândire și filologice care nu colaboraseră cu regimul fuseseră ca și anihilate.

La Madrid și pe întreg teritoriul spaniol erau atunci în jur de o sută de intelectuali naționaliști, urmăriți și aici cu obstinație de poliția politică din țară, care își făcuseră în țara lui Franco (unde funcționa o dictatură de dreapta!) destinele lor de oameni ai spiritului universal, se integraseră firesc în spațiul lumii libere, dar continuau să scrie și să publice cărți în limba română.

Știam că pe strada Conde de Penalver, la numărul 82, funcționase Editura „Carpații” cu revista cu același titlu, conduse de neobositul Traian Popescu, ajutat de românii din Peninsula, dornici de a face cunoscută cultura României, dar și situația în care se găsea țara după marea trădare a Occidentului din 1948. Majoritatea fiind și oameni politici din perioada interbelică cu înalt patriotism și experiență, au atras deseori atenția țărilor în care activau asupra pericolului pecinginii roșii nu numai asupra țărilor înrobite și devastate, a căror intelectualitate a luat drumul pușcăriilor și al lagărelor de exterminare fizică și psihică, dar și asupra Occidentului însuși, aflat în dulcea amorțire a succeselor economice, în deplină prosperitate și libertate.

Aici a activat Pamfil Șeicaru, cunoscutul editorialist al ziarului „Curentul”, plecat din România înainte de năvălirea rușilor, pe când în țară avea să fie condamnat la moarte de un Tribunal al Poporului, un an mai târziu. Aici s-a opus politicii conciliante a Occidentului cu experimentul criminal al URSS în țările din Est, de aici a formulat marile adevăruri ale viziunii sale politice pe care le-a făcut publice atât în ziarul „Curentul” reluat în ediție trimestrială în Peninsula Iberică și publicația în limba engleză „Liberty and Justice”. Imediat, în vâltoarea evenimentelor a publicat cărțile *Pax americana o Pax sovietica* (1947) și *Dotla. Să rămână doar cenușa* (1948) despre pericolul acțiunii satrapilor orientali asupra civilizației secolului XX.

Alexandru Busuioceanu venit în Peninsula în 1942 cu misiuni

diplomatice și culturale a înființat Catedra de limbă și literatura română la Universitatea din Madrid, Institutul român de Cultură din același oraș și în șapte universități ale Spaniei a promovat și susținut cu succes studierea limbii și literaturii române. Acolo a rămas până la moarte în 1961, obținând importante premii literare pentru poeziile sale scrise în limba maternă, traduse în limba spaniolă.

Vintilă Horia, singurul scriitor străin care a obținut în Franța Premiul „Goncourt” pentru romanul excepțional *Dieu est né en exil*, dar care, pentru că a refuzat oferta așa zisei ambasade românești din Paris de a accepta rolul de reprezentant al scriitorilor României comuniste, după ce în 1945 același Tribunal al Poporului îl condamnase la muncă silnică pe viață, a gândit, a lucrat și a creat o operă nemuritoare pe acest tărâm. La fel, se pot adăuga multe nume de glorie românească, reunite în Spania, aflate în legătură cu diaspora de pe tot globul, care au menținut vie în spațiul occidental imaginea României libere, neaplecate tiraniei ruse. Și el și-a scris poezia, jurnalele și cărțile de memorii tot în limba română. Prin ei, limba română își trăia, departe de țară, momente neegalate de glorie.

Ori, eu mă găseam la trecerea dintre ani în același loc de confluență între cele două mari culturi ale latinității, iar vreun semn al prezentului spiritualității țării pe acele meleaguri nu exista.

Cum generația acelor oameni începea să dispară, am coborât în bibliotecile Madridului unde, pe lângă activitatea de bursier al limbii și literaturii lui Quevedo, căutam acele cărți ale lor, colecțiile de reviste și redeveneam omul de pe malurile Oltețului care se întregea și cu studiile în limba română ale operelor încă necunoscute în țară, care nu se înstrăina și nu se stinge coplesit de tristețe și singurătate în acel deșert al semnalării măcar a prezentului spiritualității românești.

Sigur, am avut prilejul să trec și pe la ambasadă, chiar am avut revelația de a mă întâlni cu o tânără funcționară de la Studioul Național de Difuzare a Filmelor, cu care colaborasem înainte de 1989, dar care, văzându-mă atât de entuziasmat de reîntâlnire, s-a prefăcut că nu mă cunoaște. Desigur, am plecat de la acea instituție cu același gust →

Doar ce-am trăit frumos...

Se scurge veacul către fiecare –
Din el ne luăm povară sau alin...
Și nu-i un semn de punct, ori de-
ntrebare
Spre unde, Doamne, plec, de unde
vin(?!)

Îmi amintesc angelica mea lume,
Eram doar frați cu toți când ne-am ales
Ca roade pe pământ să fim, anume,
Și ne-am luat lecții să găsim un sens!

În câte sunt – fațete și reversuri,
În câte viețuiesc prin mers sau zbor
Am coborât să umplem de-nțeleșuri
Și-apoi, să ne întoarcem la Izvor.

Din ce e bun și rău, ce e Lumină,
Din ce e întuneric, viu să știm
Să le-nțelegem până-n rădăcină
Și-așa crezând în moarte, să murim...

Dar pagini vin acum să le enumăr
Sunt fluturi pe cer din Palma Sa,
Ce știe că-s iluzii și-s de humă
Acele gânduri... Noi le-om înălța!

Întorși pe rând Acasă-n nemurire –
Iar frați, iar îngeri, părți de cer vom fi..
Și din deșertăciuni, din amăgire,

Doar ce-am trăit frumos,... ne-om
aminti!

Spiță de Aleph

Trecea prin brazda omului după arat
Și după rodul cel cuminecat,
Să numere sătunii de-a hrănit
Și bobul – în hambar sau risipit
cu suflet drept, sfielnic ori ateu –
El, Dumnezeu...

Pe degete ne numără pe noi:
Ai dat vreunui frate, pune doi.
Din lutul sufletului aripi de-au crescut,
De mult vei fi trudit ori te-a durut
Și totuși din fâșia lui ai dat –
Te-a numărat.

Dar cum prin fața mea Domnul trecea
Și umbra-i de lumină m-adumbrea,
Am înțeles că nu e simplu cum adună
Și-n plus, cu-alți ochi se vede, altfel
sună
Ceea ce-n glob de infinit așază
Măreța-i rază.

Căci degetul spre tine-ndoitor
De-a aplecat, în ghem adunător
Sub linie de-nsumare totul trece!
Dar nu știu, Doamne, nu știu, de ce
rece
Peste făptura altuia vânt greu bătea

Când nu-l vedeai, chiar dacă-n fața Ta
Plecăt stătea!

Nu, nu-i greșită socoteala, nici cel
punct
În care universul se-așeza rotund,
Și-n care, din ce unghi ai fi privit
Bob de nisip pe-o plajă de argint
Sau printr-un mijloc de clepsidră fir
trecut,
L-ai fi văzut!

Ci-ntr-ale toamnei brațe unduinde,
Sufletul cel plâpând să îl alinte
Cu floarea fânului când mângâie
tăcerea,
Îndepărtându-i noaptea și durerea –
Lăsat însingurat e omu-anume,
Ca pasul ultim îndelung să-i sune
A rugăciune!

SHANTI NILAYA

MADRID

→amar și de neînțeles. Ce se va alege
de noi, Doamne, Dumnezeu, cu
asemenea „oficialități” presărate peste
tot, în lume!

La fel, cu românii și mai ales țiganii
din țară care își căutau un rost în
Spania îndepărtată, pe care îi
întâlneau peste tot, pe străzi, nu
păreau deloc serioși. Majoritatea
veniseră la mica „ciupeală”, și de
multe ori se comportau ca delicvenți
de ultimă speță, unindu-se cu cei
asemenea lor în găști periculoase.
Cum nu o dată se dovediseră neloiali
față de noi, compatrioții lor,
ajunsesem a-i evita. Desigur, cei care
munceau de dimineața până seara și-și
vindeau cu greu forța de muncă pe
aceste târmuri, nu aveau vreme să
hălăduiască prin oraș. Pe aceia îi
vedeam doar duminicile, alergând prin
piața alimentară cea mare, căutând
produsele de la țărani, cât mai ieftine.
Mereu înarmați cu sacose și ranițe
grele, înghesuindu-se cocoșați de
poveri prin mijloacele de transport în
comun, nici nu era nevoie să-i întreb
de naționalitate, pentru că se

dezvăluiau singuri. Erau muncitorii
români, obișnuți în țară și hărțuiți cu
criza alimentară ceaușistă și mai apoi
cu degradingrada economică provocată
de trădătorii nației, după evenimentele
din decembrie 1989.

În acea vreme se construia mult în
acea țară. Peste tot apăreau cartiere
întregi, de la o lună la alta, chiar
orașele-dormitor în apropierea marilor
centre urbane. Civilizația abundenței
părea să fie în apogeul ei. În România,
însă, se produceau acele fără de oprire
înstrăinări ale bunurilor, pe baza
campaniei fără precedent a
privatizărilor în sistem necontrolat de
corupție și hoție, care vor aduce țara la
sapă de lemn.

Coleg de studii și de apartament cu
doi studenți peruani mai tineri, ei
preluând din materiile permise „la
alegere” mai ales cursuri complicate
de lingvistică, nu înțelegeam cum țara
sud-americană se zbătea în similară
sărăcie endemică, precum România.
Nivelul lor de viață nu era cu mult
superior celui alor noștri. Iar ei nu
trăiseră cu adevărat experimentele
bolșevice. Deși nu-și denigrău
niciodată țara, colegii mei, Elmer și

Neker, îmi vorbeau tot despre corupția
politică și economică pe care o
cunoscusem și mă înspăimântase după
1989 în România. Modelul sud-
american al subdezvoltării învinsese și
la noi, pe când în Peru devenise mereu
și mereu, o păguboasă obișnuință.
Pentru ei și pentru noi mereu alții erau
vinovați de înapoierea economică.

Ceea ce m-a fascinat la acești
intelectuali în devenire, era faptul că
în țara lor (ca și în alte state sud-
americane) era un adevărat cult pentru
lingvistul român originar din
Basarabia, Eugeniu Coșeriu, adevărat
creator de școală al acestei discipline
moderne. Ei s-au arătat uimiți că
savantul român nu se bucura de
aceeași notorietate în România precum
în America Latină și în Europa.
Desigur, i-am combătut pe colegii
mei, dar a trebuit să recunoasc faptul
că marele lingvist care încă mai era în
viață la acea dată, era mai mult
acceptat ca notorietate de lingvistica
românească, fără a fi cu adevărat
venerat ca specialiști din țara
îndepărtată.

(Fragment din romanul *Spirala*, în
curs de apariție)

Starea prozei **Dilemele bătrâneții**

Stau că ce altceva pot face? Știam că bătrânețea nu apare cu mâinile goale, că darurile ei sunt însoțite de dureri, junghiuri și betegeală, dar neașteptat constat că de-o vreme omul trebuie să urle la mine ca să-l aud. Mai nou, de vreo două zile am probleme și cu ochii. Am îndurat durerile de șale care m-au îndoit ca pe-o cobiliță când voiam să stau drept. Ce să-i faci mi-am zis, nu sunt singurul în această situație. Am achiziționat din farmacii cam toate leacurile de durere și când am ajuns la concluzia că niciunul nu are efect, m-am dat pe mâna unui chiropractor care mi-a rupt oasele fără rost și la sfârșit, nu a rămas decât să încerc și un acupunctur cu diplome pe care numai chinezii le pot citii. Cel puțin, mă pot urca în mașină, pot să călătoresc, să mă bucur de priveliștile apărute în cale, de mireasma florilor din parcuri și de căldura soarelui mai binefăcător decât plapuma electrică care-mi ține tovrășie de câte ori mă întind în pat.

Ochii mi-au fost totdeauna fideli, mi-au dat prilejul să mă bucur de frumusețile naturii, m-au ajutat să disting calitățile lucrurilor făcute cu mîgală de artiști și artizani și nu mai puțin, m-au ajutat să-mi pot exprima în scris sentimentele în articole și poezie. Ducă-se pe apa sâmbetei dureri și junghiuri! Cu o cârje sub braț, un baston sau chiar un scaun cu rotile, tot găsești bucurie, un moment de uitare când privești copiii la joacă pe stradă, mașinile care trec gălăgios pe șosea, câte un trecător trăgând în urma lui un cățeluș în drum spre parc, sau un simplu apus de soare. Invalid după o viață de zbcium, pe jumătate surd și schingiuit de dureri, șezând pe-un scăunel în fața ușii, strada se desfășoară în fața ta cu spectacolul urban plin de viață tumultuoasă ca un film ce rulează în continuare fără sfârșit, în care eu însumi am avut cândva un rol important.

Acum însă, dacă și vederea mă lasă, ce-mi mai rămâne să fac?

Când soarele apune, părăsesc scaunul de la stradă, mă așez pe un fotoliu cu o carte în mână și parcurgând șirurile de cuvinte tipărite pe fiecare pagină, re trăiesc senzațiile și toate emoțiile personajelor descrise acolo. Desigur că și imaginile

reflectate de pe ecranele televizorului mă ajută să uit de mine transportându-mă în alte locuri și alte situații. Dar cel mai mult mă bucură venirea copiilor aducând cu ei nu numai bunătăți care se înghesuie neconsumate în frigider, dar și noianul de știri din lume, noutăți despre prieteni și cunoscuți și prospețimea întâmplărilor cotidiene pe care ei le trăiesc din plin. Când își aduc și copiii, casa se umple de lumină. Voioșia lor îmi umple inima de bucurie și nu mă pot sătura privind-i roind în jurul meu ca pe vremea când părinții lor erau mici și mă supărau cu năzbâțiile lor. Acum însă este altfel. Năzbâțiile nu mă mai supără, gălăgia îmi face bine și îmbrățișările lor pline de căldură, au efectul binefăcător ca cel produs de un elixir puternic, învigorând o arzătoare dorință de viață. Atunci uit că viața are o limită pe care eu aproape am atins-o, uit că mi-e mai greu să aud ce spun, uit și betegeala care m-a încovoiat ce pe-o cobiliță, uit de toate, dar nu uit că-mi doresc suficiente zile să-i văd peste ani, adolescenți sau adulți, să le văd chipurile, să le pot citii în ochii mulțumirea și apoi fericit că roadele vieții mele au zămislit fructe bune, pot pleca fără regrete în veșnicie.

La început nu am dat importanță, dar cu timpul am început să nu mai văd bine numele străzilor pe unde treceam. Numai când mă apropiam de ele vedeam ce scrie pe plăcile indicatoare. Din an în an dioptriile ochelarilor creșteau, nu în măsură cu îmbunătățirea vederii și treptat citind ceva, un ziar, revistă ori carte, după primele paragrafe citite, vederea devenea cețoasă, lipsită de focos și trebuia să întrerup lectura.

Dacă și ochii mă vor părăsii, cum voi mai putea privii strada, cum voi putea găsi bucurie la văzul unor flori frumoase, a copiilor jucându-se în

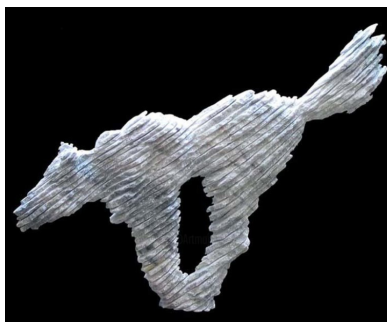
parcul de lângă casă și a propriilor mei nepoți? Dacă noaptea devine permanentă în viața mea, dacă lumina dispare complet din ochii mei, dacă și cartea pe care o țin în mână nu o mai pot citi, atunci cum voi putea găsi bucurie în restul zilelor rămase să trăiesc?

Încerc să mă amăgesc cu gândul că poate nu va fi atât rău, că poate exagerez eu prognosticând un viitor sumbru, deloc necesar, acolo unde ar fi posibil să nu se întâmple nimic. Obișnuit cu situația prezentă, aduc mulțumire Domnului și doresc să cred că cu ajutorul Său, e cu puțință să rămân în acest stadiu încă multă vreme.

Dar dacă asta nu se întâmplă? Dacă într-adevăr mă așteaptă întunericul de nepătruns al orbirii? Voi avea suficientă tărie să viețuiesc izolat de lumea înconjurătoare? Deja cu ochii mei împăienjeniți prin care lumina vederii este filtrată ca printr-o sită deasă, abia reușesc să-mi păstrez echilibrul făcând câțiva pași sprijinindu-mă de pereți. Când și aceasta va dispărea, ce am de făcut?

Ce am de făcut? Cutii și albume de fotografii îmi împropătează memoria făcându-mă să re trăiesc tezaurul unor momente unice din viață ce mi-au luminat zilele chiar și atunci când cugetul îmi era pătruns de frică și îndoieli, și curajul dispăruse complet. Au fost momente ca acestea în viață, nu a fost deloc ușor de trecut peste ele, dar le-am biruit pe rând, de unul singur sau cu ajutorul altora, poate al providenței, și au devenit parte din istoria nescrisă a viții mele. Imaginile lor, aidoma imaginilor înregistrate pe cartonașele fotografiilor, s-au imprimat adânc în sufletul meu și dacă va fi să-mi pierd lumina zilei, lumina acestor imagini înmagazinate în mine nu se va pierde niciodată. În tovrășia lor voi primii în pace ceea ce mi-a fost ursit să se întâmple.

DAVID KIMEL

Marian Sava, Răbdare

Blocnotes

Best Sellers

E frumos afară azi. E primăvară – încă - și e iunie...ba e chiar 12 iunie când e aproape mijlocul lunii – vine ziua tatălui („*Only a dad, but the best of men.*”) - și încep să sper că vara se va instala fără ploile astea zilnice și va restaura optimismul necesar unei *atitudini pozitive* mult mai necesară acum decât pe vremuri când indiferent cât de lozincard sună era ușor acceptabil; ești tânăr nu prea ai timp analitic așa că „*vreme trece vreme vine*” și oricum *totul trece*.

...Cum ziceam, e iunie, fereastra deschisă oferă un aer jilav așa cum se întâmplă mai mereu în zona asta dominată de lacuri și capricii meteo, miroase a iarbă – mi-ar plăcea „fân cosit, dar mai e până atunci - cerul își arată din când în când adâncimea și ce să mai zic, una peste alta aș putea zice că-i o vreme de invidiat în această parte a anului, vremea aia care provoacă gânduri și stări confuze (poate) nu pentru că s-au ivit prea devreme, ci doar pentru că răscolesc amintiri inevitabil selective și, chiar confuze.

Ce zic... Confuze!

De la o anumită vârstă o ținem, de fapt, dintr-o confuzie într-alta, dar zice Walt Whitman: „*A foot and light-hearted I take to the open road, / Healthy, free, the world before me, / The long brown path before me leading wherever I choose*”(„*Pe jos cu inima ușoară o iau aiurea / Sănătos, liber, toată lumea deschisă mie/ Lunga cale bătorită mă duce unde vreaul*”...) și sigur orice traducere este aproximativă!... Și uite așa dau fuga la literatură, la poezie mai ales în anotimpul ăsta doar ne-o rezolva confuziile... Ei, poate nu chiar rezolvă, dar le așează în ordinea firească...

Ajută.

Întru la Indigo și mă oprește chiar de la intrare, cu intenție desigur, stamdul cu noutăți, cărți mai dense, mai subțiri, mai spectaculoase, mai fade, dar toate elaborat expuse, tentante chiar dacă numele autorilor n-ar suna necunoscut (mie!) și deci titlurile nu-mi spun nimic...**Best sellers?**

Dar ce, nu!

Cumpăr una din ultimele cărți ale lui Cormac McCarthy, „*The Passen-*

Ger”, apărută anul trecut, mă întorc (în timp) la Jan McEwan’s „*Nut Shell*” și chiar întreb despre romanul lui Mircea Cărtărescu „*Solenoid*” (în traducerea lui Sean Cotter) premiat recent la Dublin (Irlanda) dar nu-l au încă așa încât îmi asigur (sper) replierea mentală de care am nevoie.

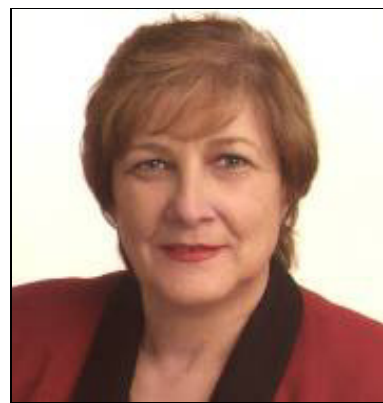
O anume inerție nu tocmai necesară dar inevitabilă (se pare) m-a ținut în aria valorică știută și rareori mă aventurez încercând noul deși ar trebui să fi învățat deja că fără el, **noul** rămâi ancorat în zona aia tulbure a curiosului care se uită printre uluci doar-doar o reuși să vadă ceva deosebit în curtea vecinului.

Dovada: M-am încumetat să cumpăr o carte nouă – „*No Country for Old Men*”- și am traversa covidul cu romanele (nu unul) lui Cormac McCarthy poate cel mai puternic romancier contemporan!

Fac totuși un efort (necesar) să-mi calmez nervii zdruncinați de „*mediul înconjurător*” și să accept primăvara asta decentă, poate chiar să rechem câteva reacții - fie ele și atât de vechi că li s-a deteriorat *culoarea*, dar și-au păstrat *parfumul*, mirosul acela subtil ca o chemare fără de care nu am fi putut traversa de la o zi la alta într-o lume din care slavă

Marian Sava, Confetti

domnului putem reține numai ce vrem... și iar zic; *încă!*

Mi-ar trebui o vară fierbinte, vorba lui Faulkner, în care să-mi desfășor lenea balcanică sub un soare arzător cam cum e acum în caraipe și altunde...Imaginar, vezi bine, că în insule se ajunge zburând și un zbor acum pare o probabilitate sub semnul întrebărilor chinuitoare și chiar dacă știm că informația globală e vinovată de spaimele astea ascunse care ne subrezesc sănătatea (și așa precară) toatul este la distanță, la distanța aia incomensurabilă a posibilului și chiar dacă „una lume” zboară încoace și-ncolo pare mai sigură retragerea în spațiul imaginar al trăirilor multiple și dacă suntem în stare recompunem câteva accente de normalitate - fie că răscolim sertarele (secrete) ale memoriei fie că ne proiectăm într-un „*va fi*” mai aproape sau mai târziu, că zice Churchill: „*If we open a quarrel between past and present we shall find that we have lost the future.*”... și chiar dacă știm că referința lui este cu adresa precis-istorică tot trebuie să-i recunoaștem pofunzimea observației aplicabilă oriunde și oricând.

În zona gândirii, mai ales!

Și atunci ce zice poetul pare atât de aproape că orice altceva ar pute capăta aerul acela superficial al lecției pe care o ascuți cuminte, disciplinat poate chiar interesat dar rămâne la nivelul accepției automate:

„*am prieteni în cer
dar pentru asta multe zile de
primăvară îmi caută picină
ploi*

*noroaie acide și urme de bocanci
prețioși*

fac nopțile cea mai proastă

*promisiune a vieții (Ninsoarea în care
nu cred, D.P.Camui)*

MARIA CECILIA NICU

Starea prozei **FRAULEIN KLARA**

Contează unde te naști, dar mai ales *când*. Dacă aș fi deschis ochii asupra lumii tot în Brașov, dar cu câteva decenii înainte, aș fi copilărit în plină perioadă francofonă, în care era de *bontón* să spui mamă și tată întâi în limba lui Voltaire, apoi în grai ardelenesc. Iar dacă ai mei ar fi avut ceva sânge albastru în vine, m-ar fi trimis la un pension la Viena ori poate chiar la Paris.

Însă am sosit în lume într-o vreme când toată lumina trebuia să vină de la răsărit, când până și străvechiul meu oraș se alese cu un nume de împrumut pe care nimeni nu voia să-l rostească. Încăpățânați de felul lor, în loc să își pună copiii să învețe despre Marx și Engels, brașovenii îi trimiteau la grădinițe și apoi la școli germane. Erau atât de mulți cei care făceau asta, încât în anii '60 să fii filogerman devenise un însemn heraldic. Dar, ca toate lucrurile laudabile în intenție, era înghițit nu cu lingurița, ci cu polonicul.

Orice copil provenit dintr-o familie *bună* – deși asta nu mai avea același înțeles ca înainte cu o generație – trebuia să deprindă valorile germane: cinste, hărnicie, ordine și disciplină. Așa cum Bucureștii fusese cândva „micul Paris“, Brașovul nu voia să se lase mai prejos. În Parcul Central puteau fi văzute cărucioare împinse de bone care vorbeau limba lui Goethe, iar în timp ce, la periferie, cartierele muncitorești se înmulțeau ca ciupercile, brașovenii din centrul vechi își creșteau copiii cu guvernante săsoaice.

Mama ar fi vrut și ea o frăulein cu maniere impecabile, rochii sobre și cozi răsucite ca niște melci în spatele urechilor, care să bage măcar un pic de disciplină prusacă în odrasla ei neastâmpărată. Cum nu își putea permite o guvernantă din salariul modest al tatei, singurul ce aducea pe atunci bani în casă, s-a resemnat să aștepte momentul când mă vor primi la Kindergarten.

Grădinița era gratuită pentru toți copiii – una dintre puținele binefaceri ale socialismului – și germană, lucru la care autoritățile locale închideau ochii, din nepăsare, îngăduință ori pe principiul *când lesa e destul de lungă, câinii uită că o au*. Oamenii aveau senzația că i-au păcălit pe comuniști fiindcă primiseră un drept ce era al lor, secretarii de partid aplaudau la ședințe, iar lucrurile mergeau ca unse, sau așa cum umbla o vorbă „tot înainte, fiindcă înainte era mai bine!“.

În 1963 aveam aproape cinci ani, *vârsta la care ești deja tot ce ai putea să fii*, ca să citez un filosof al cărui nume nu mi-l aduc aminte. Însă nu am uitat dimineața răcoroasă de septembrie când mama m-a dus pentru prima oară la grădiniță. Kindergarten era tot pe Strada Lungă, într-o clădire veche, săsească – cum altfel? – având o curticică în spate, cu o groapă cu nisip unde se jucau cei de la grupa mică și o curte largă spre stradă, în care fusese turnat pietriș. Dar nu din cel mărunț, cum era pe aleile de sub Tâmpa ori pe Drumul Poienii, ca să nu aluneci la coborâre pe zăpadă sau zloată, ci un grohotiș cu pietre mari, cu margini tăioase și vârfuri ascuțite. Spărturile acelea semănau cu cremenea, dacă loveai două între ele țâșneau scânteii. Tot timpul aveam pe genunchi urmele căzăturilor care transformau fiecare recreație într-o aventură. Mama le numea *semne de bună purtare*, iar felul băiețesc de a fi era una dintre laturile personalității mele ce se cerea disciplinată.

Mama nu abandona lupta și se străduia din răsuputeri să mă aducă pe calea cea dreaptă. Și să mă hrănească zdravăn, potrivit dictonului „minte sănătoasă într-un trup sănătos“. Cum grădinița începea la opt fix, cu punctualitate germană, și nu mai aveam timp să tândălesc la micul dejun după obicei, mama lua felia de pâine unsă cu unt și mă puneă să o mănânc pe drum, așa că mergeam, mestecam și înghițeam, ajungând la grădiniță cu gura plină, ca un hamster pe care-l văzusem într-o cutie de sticlă la grădina zoologică. Faptul că fuseseam îndopată cu sânge de mama – grijulie cu lucrurile de suprafață, dar ignorându-le uneori pe cele ascunse și, adesea, mai importante – nu m-a ajutat să trec mai ușor peste ziua aceea.

Abia intrasem pe poartă și am avut primul șoc. Atâția copii! Nu-mi închipuiam că ar putea fi așa de mulți în tot Brașovul. În curtea casei unde mă

născusem nu era niciunul apropiat de vârsta mea, iar pe stradă n-aveam voie să mă joc. Crescusem printre oameni mari și, scoasă din singura lume pe care o cunoșteam, cea a adulților, eram ca o sălbăticiune ținută prea multă vreme în cușcă și care, eliberată pe neașteptate în mijlocul pădurii nu știa ce sunt copacii, nici cum să se cațere într-unul.

După ce mă lăsase în mâinile capabile ale educatoarei, Fräulein Klara, mama se făcuse nevăzută atât de repede încât n-am apucat să mă agăț de ea. În schimb am făcut ce știam eu mai bine, încă de pe atunci și am tot exersat între timp: am găsit un cotlon retras unde să mă ascund. Nu auzisem de *Ziua cea mai lungă* a lui Cornelius Ryan, dar prima pe care am petrecut-o la Kindergarten a fost cu siguranță așa. Ceilalți copii n-aveau probleme, dimpotrivă, se jucau cu însuflețire, strigându-și cuvinte de neînțeles pentru mine. Mă lipisem de un perete și închisesem ochii, dorindu-mi fierbinte să mă topesc în aer ca *Omul invizibil*, deși nici cartea lui H.G.Wells nu o citisem încă.

După-amiaza, când mama a venit să mă ia, am fost atât de ușurată că nu mă abandonase acolo, încât nici măcar nu m-am gândit să mă plâng. M-am încleștat de mâna ei, iar la întrebarea „cum a fost la grădiniță?“ am răspuns ce trebuia, adică „bine“. Știam, dintr-un instinct pe care astăzi l-am pierdut, să fac exact ce așteptau alții de la mine, întâi părinții, apoi educatoarea, iar mai târziu profesorii. Și-apoi, mama era atât de hotărâtă să urmez grădinița germană încât orice revoltă din partea mea n-ar fi avut șanse de izbândă.

Așa că, în următoarea zi m-am dus din nou. Mama mă trimisese acolo ca să învăț a treia limbă vorbită după română și maghiară într-o urbe care nu degeaba se chema Brașov, dar și Brassó sau Kronstadt, fiindcă nimeni nu i-a zis vreodată Stalin. Numele *tătuclui* trona cu litere-copaci pe Tâmpa – cocoșa împădurită care domina orașul, botezată de unii munte, iar de alții deal –, ca să sară în ochi tuturor, însă toți se făceau că nu văd, așa cum numeau străzile după cum apucaseră din vechime și spuneau *domnule* în loc de *tovarășe*. Deci, nimic greșit în planurile mamei, care mă și vedea turuind în limba cavalerilor Teutoni, așezați odinioară chiar în Țara Bârsei. Orice grai străin se învăță ușor în anii copilăriei, ori așa se zice, când mintea nu e îngreunată de problemele de mai târziu. Iar ca să deprinzi un copil să înoate când nu vrea, îl arunci într-un bazin adânc. La fel a făcut cu mine mama.→

RODICA BRETIN

M-am pomenit că mă scufund nu în apă, ci în sunetele unei limbi din care nu pricepeam o iotă. Toată lumea vorbea germana, „alle sprechen deutsch“ – de asta se numea Kindergarten, nu? Toți trebuia să ne înțelegem între noi numai în nemțește, hotărâse Fräulein Klara, iar în cele șase ore cât era programul zilei, așa se și întâmpla.

Cei mai mulți de acolo erau chiar copii de sași, ceilalți învățaseră germana în familie, cu faimoasele guvernante, un fel de Mary Poppins autohtone. Între ei mă simțeam ca o emigrantă ajunsă într-o țară străină, neștiind ce să fac ori încotro să o apuc. De obicei spre colțul unde mă pedepseam singură, cu tăcere și izolare. Până la urmă, vrând-nevrând, oricine ar fi învățat germana. Eu însă am rezistat eroic. Eram afonă la sunetele unei limbi pe care Rainer Maria Rilke a făcut-o să sune atât de armonios în poezie? Poate, dar mai degrabă încăpățânată, refuzând să mi se bage pe gât orice, chiar dacă „spre binele meu“.

La lecțiile educatoarei, când eram întrebată tăceam, ceea ce din fericire nu se întâmpla prea des. Fräulein Klara se ocupa de copiii care îi meritau întreaga atenție, îi răsplăteau eforturile cu progrese evidente. Devenisem *oia neagră* a grădiniței, fără să-mi pese prea mult, oricum nu știam cum se spune asta în nemțește.

Cât despre colegii mei, nu puteam să mă împrietenesc cu vreunul nici dacă aș fi vrut. Toți făceau cu ușurință ceva ce eu nu eram în stare – de ce să nu se simtă superiori? La vârsta aceea nu există nuanțe, lumea se vede în alb și negru, iar eu am ajuns repede să o împart în două – eu și ceilalți.

Într-una din zile, Fräulein Klara ne-a încolonat și ne-a dus la Foișor, pentru o lecție în mijlocul naturii. Grupa noastră s-a oprit lângă troița umbrită de cei trei pini crescuți din același trunchi. Astăzi, nu știu de ce, au mai rămas doar doi, în rest totul e la fel ca în vremea copilăriei mele, chiar și pădurea de lângă Cimitirul Eroilor, care a scăpat netăiată, până și nucii de cealaltă parte a drumului ce urcă spre Palatul Pionierilor.

Am cules conuri de pin, copiii ceilalți s-au alergat pe pajiște, au jucat „hoții și vardiștii“, apoi „țările“, „flori, fete sau băieți“, eu am mai cules niște conuri, ca să-mi fac de lucru, apoi educatoarea a decis că era momentul să scoatem cutiuțele cu mâncare. Băieții și fetițele s-au adunat laolaltă, și-au pus hăinuțele pe iarbă, după care s-au așezat și ei, așa cum li se spusese. Am făcut la fel, mi-am dat jos vesta și am împăturit-o cu partea dinspre căptușeală în afară, ca să nu se murdărească, cum învățasem

de la mama. Doar că mi-am ales un loc ceva mai încolo de restul grupei. N-apusasem să mă las pe covorul de trifoii și m-am pomenit cu educatoarea alături. S-a uitat la mine lung, de sus, a clătinat din cap muștrător, apoi mi-a spus primele cuvinte în română pe care le auzeam de la ea:

– Ești tot alături cu drumul!

Ce voia să zică cu asta? Nici acum, după aproape o viață trăită printre oameni, câteodată mergând în pas cu ceilalți, dar de cele mai multe ori în contratimp, nu sunt foarte sigură că am înțeles. „Suntem cu toții diferiți, din fericire“, afirmă un slogan publicitar pe care îl tot aud astăzi la radio. Poate, dar a fost o vreme în anii copilăriei mele când *diferit* nu suna deloc bine. Rima mai degrabă cu *nefericit*.

În cele aproape cinci luni petrecute la grădiniță nu s-a lipit de mine vreo boabă de germană, însă ceva tot am învățat – deși nu știam să îi dau un nume – , *arta disimulării*. Nu trebuia să știu nemțește, era de-ajuns să mă prefac. Și-am început să repet după ureche „Für Papa“, „O Tannenbaum“, „Hände Waschen“, „Das bin ich und das bist du!“ și alte cântece sau poezioare. Le prindeam din zbor, apoi le turuiam ca un papagal, fără să am habar ce voiau să zică și fără să mă intereseze. Victorie! Vorbeam în sfârșit germana și încă cu un accent autentic. Mama, care la început fusese îngrijorată de progresele mele lente, ori mai precis de lipsa lor, acum se liniștise și era mândră de mine. Nu degeaba o cadorisise pe educatoare cu o mulțime de *atenții* pe care Fräulein Klara le primea cu un surâs modest, de misionar catolic ce reușise să convertească un păgân îndărătnic, aducându-l la adevărata credință.

O dată pe lună, mama deschidea ușa grădiniței cu umărul, fiindcă mâinile îi erau încărcate de pachete. Cafea, ciocolată, câte o sticlă de parfum – toate cumpărate pe sub mână și la suprapreț – poposeau pe biroul educatoarei care, după proteste cu jumătate de gură „dar vai, nu trebuia să vă deranjați!“, le lua

Marian Sava, Fan dance

repede, vârându-le într-un dulap ce părea fără fund, cum îmi închipuiam cuțărul din povestea cu împăratul cel bun care scotea de acolo franzele ca să le împartă poporului înfometat – doar că aici era invers.

Ritualul o dată îndeplinit, Fräulein Klara îi trimitea după mine pe doi dintre copiii de la grupa mare, iar ei mă găseau de fiecare dată, deși curtea grădiniței era ticsită cum aveam să văd numai plaja de la Mangalia. Când ajungeam în fața publicului format dintr-un singur spectator, care era mama, Fräulein Klara mă puneă să îmi etalez repertoriul, două poezii, un cântecel mai mult ritmat, o fabulă a cărei morală îmi scapă și acum. Le recitam pe toate conștiincioasă, iar la sfârșit făceam o reverență sub privirea strălucind de mulțumire a educatoarei.

La noi în casă nu vorbea nimeni germana. Mama știa ceva franceză, învățată în școală, tata o rupea pe rusește, fiindcă stătuse o vreme în Basarabia, unde ai lui avuseseră o casă la Cernăuți. Însă niciunul nu înțelegea cuvintele ce mi se rostogoleau pe buze cu atâta ușurință, nici nu li s-a părut ciudat că erau numai în versuri.

Chiar înaintea Crăciunului, trebuia să dau din nou un spectacol la scenă deschisă. Însă de data asta, am tăcut. Eram ca un câine de circ care se înțepenise pe toate patru labele, în loc să facă tumele obișnuite. Fräulein Klara se înroșise ca una ce tocmai fusese prinsă jucând poker la cacialma, mama nu pricepea ce se întâmplă, se uita de la mine la educatoare, apoi mi-a pus palma pe frunte – nu cumva aveam febră? Eu priveam cu îndărătnicie în jos, de parcă aș fi vrut să mă scurg în oglinzile negre ale pantofiorilor de lac.

Nu m-au clintit nici rugămintele mamei, nici ale lui Fräulein Klara care, când erau și părinți de față, își amintea că știe limba țării sale. A fost pentru prima oară când am spus „nu“ – mamei, educatoarei, lumii întregi care încercase să facă din mine ceva ce nu voiam să fiu!

Spre mirarea mea, a funcționat. Mama m-a retras de la grădiniță în mijlocul semestrului și am rămas acasă aproape tot anul următor, până în toamnă, când am început clasa întâi la Școala Generală 12 de pe strada Crișan. Acolo, orele se predau numai în română – nicio șansă să ajung la Honterus Schule, cum și-ar fi dorit mama.

Dar aceea era dorința ei, nu a mea. Și-am învățat că în viață trebuie să îți urmezi visele tale, chiar dacă în drum le mai zdrobești, fără să vrei, pe ale altora. Chiar dacă uneori rănești pe cineva drag, deși pe atunci n-am înțeles asta...

Parisul și lumea impresionismului

Partea a II-a. Pictori și Opere

(III)

Despre impresionistii care au fost vizibili de la început în lupta cu academismul clasic merită să amintim unele date care îi fixează în curentul ce îi definește dar îi și definesc prin ceea ce îi deosebește pe unii de alții și îi așează în istoria artei cu ceea ce au inovat prin arta lor. Să îi trecem în revistă :

Camille Pissaro (1830 – 1903)

Considerat membrul important al curentului prin rolul decisiv în unificarea mișcării impresioniste franceze și în dezvoltarea ulterioară a picturii moderne având influență asupra altor pictori impresionisti și postimpresionisti, cum ar fi Paul Cezanne, Paul Gauguin, Van Gogh și Georges Seurat, Camille Pissaro e o personalitate aparte ca pictor, ideolog și inovator. A fost profesorul de pictură al lui Gauguin. Născut la Charlotte - Amalie, insulele Antile Daneze, din părinți evrei, este trimis la Paris la 12 ani pentru studii dar își petrece timpul său liber la Louvre având înclinații certe spre pictură. După un timp fugă în America de Sud de unde se întoarce în 1855 și îl convinge pe tatăl său că nu are aptitudini pentru comerț și că singura sa pasiune adevărată este pictura. Atras de preimpresionistii Corot și Delacroix. Deși elevul lui Corot mai mult este impresionat de Gustav Courbet. În 1860, ia contact la „Academia Elvețiană“ cu viitorii impresionisti ca Monet, Renoir, Sisley și Cezanne. Este acceptat cu primele lucrări la Salonul Oficial dar nu are succesul necesar care să-i asigure traiul, fiind obligat să facă compromisuri pentru a se întreține. E și un bun organizator, prima expoziție impresionistă din 1874 este practic organizată de Pissaro împreună cu Monet. Critic inițial de specialiști și refuzat de public, Pissaro își cucerește în timp gloria datorită flexibilității în abordare a unui stil care se adaptează din mers la noutăți. Devine prieten cu Cezanne cu care se influențează reciproc în folosul evoluției curentului care îi consacră.

Tablouri: „Peisaj la Pontoise“, „Primăvara la Louvenciennes“, „Acoperișurile roșii“, „Tânără fată cu băț“, „Vedere de la fereastra mea“, „Eragny sur Epte“.

Eduard Manet (1832 – 1883)

„Sinceritatea, datorită căreia apar operele de artă, dă impresia de revoltă, deși pictorul ar fi vrut doar să-și exprime sentimentele“ (Eduard Manet). Nu

știm în ce context a spus Manet acest lucru. Simțim doar că citatul pare că explică o anume stare care ascunde o eroare de interpretare a operei lui Manet. Citatul ne mai destăinuie o încercare a lui Manet de a se explica în fața publicului pentru a dezamorsa conflictul apărut odată cu expunerea unei picturi celebre. Vine poate după scandalul produs de expunerea „Olympiei“. Astfel de situații încordate au fost multe în viața lui Manet, amplificate dealungul timpului. Publicul nu putea fi acuzat de ignoranță sau rea voință, nici de slaba rezistență la manipulare. Iar timpurile erau prielnice pentru a favoriza răutatea și confuzia. Mulți intelectuali ai vremurilor simulau priceperea. Se numește snobism. În fond era mai simplu să defilezi cu ideile altora.

Manet este un parizian total ca loc de naștere și evoluție în timp. Tatăl său ar fi vrut să-l îndrepte către o carieră juridică și numai unchiul său Edmond Fourrier îi descoperă și susține talentul artistic. După o aventură a tinereții când se îmbarcă pe un vas ce merge în Brazilia, revine la Paris și alege cariera de pictor. Dintre marii preimpresionisti, Delacroix și Courbet pot fi numiți înaintașii săi.

Manet poate fi considerat însă și precursorul impresionismului. Deși a trăit cel mai puțin dintre marii impresionisti, Manet are cea mai bogată serie de opere ca număr de tablouri. A înțeles necesitatea schimbărilor din artă, a felului de a crea și a avut cele mai bune intenții de a îmbina armonios pictura clasică tradițională cu pictura modernă. Un scriitor ca Baudelaire îl înțelege și îl va numi „pictorul zilelor noastre“ pentru că în tablourile sale se văd imagini luate din viața de zi cu zi. La primul Salon oficial la care participă se prezintă cu tabloul „Băutorul de absint „care este refuzat de comisie, singurul care îi apreciază lucrarea fiind Delacroix. După doi ani, reușește să se califice cu „Cântărețul spaniol“. Apoi un nou scandal, la prezentarea picturii “

Concert la Tuileries“, în care apar o serie de amici ai pictorului printre care Baudelaire“. Tabloul este dur criticat, atmosfera ostilă va continua și se va amplifica odată cu apariția „Dejunului pe iarbă“. Publicul nu înțelege pictura lui Manet iar Manet nu-și modifică stilul. Ca o confirmare a tendinței de a picta nuduri în ipostaze obișnuite, un an mai târziu Manet expune „Olympia“, care va produce cel mai mare scandal între critică și pictor. Critica are comentarii pline de răutate pentru femeia din tablou, o Venus senzuală așezată goală pe o canapea având alături o pisică. „Olympia“ va însemna apogeul conflictelor cu un public ostil, mult prea grăbit să-l acuze de expunerea unor imagini și idei imorale.

Din acest moment Manet se va apropia tot mai mult de Monet, Degas și Renoir devenind în mod declarant un impresionist. Va rămâne aproape de acest cerc de impresionisti deși nu va participa niciodată alături de ei la expozițiile separate de Salonul Oficial.

Începând din septembrie 1867, Manet suferă de reumatism. El suportă tot mai greu crizele extrem de puternice. Are însă și satisfacții. Începe marea împăcare cu critica și cu publicul. Societatea pare că acceptă și ea schimbările din artă. Lui Manet începe să i se recunoască meritele, în 1881 primește „Legiunea de onoare“. Pictează tabloul „Bar la Folies Berger“ care e primit bine de public. Finalul care se apropie din cauza agravării stării sale de sănătate, îl găsește total împăcat cu critica și publicul dar este prea târziu. Bolnav și tot mai izolat, moare la Paris în 1883.

Dintre tablourile lui Eduard Manet amintim: „Nimfă surprinsă“, „Negresa“, „Prânzul la iarbă verde“, „Olympia“, „Doamna Manet la pian“, „Balconul“, „Dejun la atelier“, „Berthe Morisot cu buchet de violete“, „Sinucigașul“, „La cafeana“, „Chelnerița“, „Un bar la Folie Bergeres“.

Poate că acum este momentul să vorbim despre Berthe Morisot, cumnata lui Manet, cea care i-a fost adesea model pentru realizarea unor tablouri. Creațiile ei sunt foarte interesante și pot fi fără îndoială considerate între operele de prim rang ale curentului impresionist. Berthe Morisot a fost eleva lui Corot. Lucrând mult alături de Manet picturile lor s-au influențat, Berthe fiind aceea care l-a și convins pe Monet să picteze în aer liber. Dintre picturile ei, amintim câteva mai cunoscute: „Femeia la oglindă“, „Portul Lorient“, „Ortensia“, apoi „Tânără dormind“ și „Tânără femeie în rochie de bal“.

ALEX MĂROIU

Povești despre muzicieni

ROLAND BRAUNSTEIN

(n. 1955 în Shirley, Massachusetts, USA)

Povestea pe care o voi prezenta este total diferită de tot ce am scris până acum despre muzicieni. Frumusețea ei însă m-a fascinat, drept care am considerat că merită cunoscută de toți iubitorii de povești.

Roland Braunstein este un foarte talentat dirijor american. Absolvent, la 24 de ani, al renumitei școli muzicale *Juillard*. A fost primul american care a câștigat prestigiosul premiu la concursul internațional *Herbert Von Karayan* pentru dirijat din Berlin și a fost invitat de atunci să conducă marile orchestre ale lumii, printre care Filarmonica din Berlin, Orchestra simfonică din San Francisco, Haga, Israel, Elveția, Oslo, Kyoto, Osaka, Tokyo și altele.

Cariera sa de succes a continuat cu numirea lui Braunstein în consiliul de conducere al lui Juillard și a fost directorul orchestrei precollegiale la Juillard pentru mai multe sesiuni. Apoi a ocupat timp de șapte sesiuni poziția de Director Muzical al școlii *Mannes* de pe lângă Filarmonica din York, despre care, în 2007, revista *New York Magazine* a afirmat că a fost „the #1 training orchestra in New York City.”

În timp ce dirija un concert, însă cineva din audiență a observat că în loc de baghetă el folosea un stilou. Conducerea orchestrei cu care avea un contract prelungit l-a întrebat pe dirijor de ce folosea stiloul în loc de baghetă, iar el a răspuns, cu un gest care arăta că mâna lui care ține stiloul desenează ceva în aer, că el dorește ca orchestra să cânte exact imaginile pe care el le vede în acea muzică.

Desigur, răspunsul poetic deși foarte potrivit unui artist, a fost privit cu suspiciune. Dirijorului i s-au efectuat o serie de teste medicale și, în 1985, a primit diagnosticul de *sindrom bipolar* (bipolar disorder), o anomalie mentală.

Din acel moment, comunitatea muzicală mondială s-a debarasat brusc de el, toate contractele dirijorale au dispărut și, cum era normal, acest mare și talentat muzician a suferit o cumplită deziluzie. Calitățile lui muzicale, ca și uriașul său talent, au rămas totuși intacte.

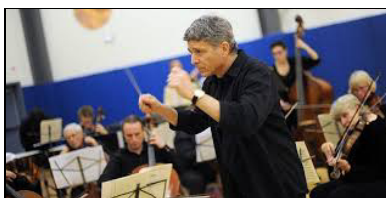
L-am urmărit într-o emisiune TV povestindu-și impresionantul periplu.

Și totuși, destinul, dar și pasiunea pentru muzică, i-au oferit, până la urmă, o soluție. Împreună cu soția sa, Caroline Whiddon, director executiv al unei orchestre, diagnosticată și ea cu depresie și anxietate, a hotărât să înființeze o orchestră formată din persoane care au studiat muzica dar care n-au fost acceptați în diverse posturi datorită unui diagnostic care viza o oarecare dizabilitate mentală.

I-am văzut în același film oferit de TV. Toți erau instrumentiști talentați, cu o tehnică deosebită și cu dorința și competența de a interpreta, în ansamblu, piesele alese de dirijor.

Și așa a luat naștere, în septembrie 2011, orchestra *Orchestra Me2, Burlington, Vermont*. Mai târziu a luat naștere un al doilea grup, *Orchestra Me2 Boston*.

Toți orchestrații acestor grupuri poartă cu ei eticheta unor diagnostice precum sindrom bipolar, anxietate, schizofrenie, tulburări de personalitate, depresie, adicție. Desigur, cazurile sunt reale și, cum în domeniul psihiatric nu există o definiție a *perfectei normalități*, omul fiind mai mult sau mai puțin îndreptat spre una sau alta din limite, acești orchestrați, stimulați de dragostea lor pentru muzică și de dirijorul lor Roland, cu care fiecare dintre ei a devenit prieten, sunt capabili să interpreteze corect și cu sensibilitate piese muzicale unori dificile. La cele două grupuri s-au alăturat și muzicieni fără un diagnostic oficial, dar care, personal, au simțit ei înșiși mici dezechilibre. De fapt, cine nu le simte?

Roland Braunstein cu orchestra

Roland Braunstein cu soția

Ronald Braunstein

Filmul vizionat de mine urmărește evoluția celor două orchestre, dar dă amănunte și despre câțiva instrumentiști, făcându-ne să le înțelegem personalitatea lor și puternica legătură - profesională și umană - care se stabilește între orchestrați sau între ei și dirijor.

Filmul culminează cu finalul, în care, în urma organizării unor evenimente comune, cele două orchestre din Vermont și Boston dau câteva concerte împreună. În turul efectuat au avut ca spectatori și pacienți diagnosticați cu diferite dezechilibre mintale.

Dirijorul și pedagogul Ronald Braunstein a invitat, în finalul unuia din concerte, pe cine dorea, din public să dirijeze un mic fragment din piesa interpretată, foarte cunoscută.

O tânără a solicitat favoarea și a luat locul dirijorului, care întâi i-a arătat cum se gesticulează ritmul cu mâna.

Ea a preluat bagheta și, la un semn, orchestra a început să cânte. Totul a fost spontan, erau ultimele măsuri ale piesei, așa că fragmentul s-a terminat repede.

Ronald Braunstein, zâmbind, a recunoscut că a învățat de la marele Leonard Bernstein cum să-i faci pe tineri să înțeleagă muzica. De fapt, cine dintre cei care au urmărit lecțiile televizate date de Leonard Bernstein nu a admirat formidabila lui capacitate pedagogică?

Cele două orchestre create de acest muzician, care a transformat viața lui și a multora din jur prin talentul, generozitatea și dăruirea sa, sunt singurele pe lume de acest fel.

VERONICA PAVEL LERNER

Câteva momente spirituale cu artiști

A fi artist, om de spirit, este o stare de fapt cotidiană. Artiștii sunt, probabil, printre pușinii oameni vii din jurul nostru. Viața lor, replicile lor sunt personale, infuzate continuu de ceea ce sunt ei în mod autentic. Cum spunea Tudor Vianu, „cine scrie, se scrie”. Extrapolând, putem crede că a face secunda asta de viață să fie autentică stă în puterea fiecăruia.

Pentru a ne aminti de aceste mari spirite devenite izvoare de inspirație pentru toți, relatăm câteva momente de grație, replici și stări de spirit de neuitat. Memoria definește, până la urmă, umanitatea însăși.

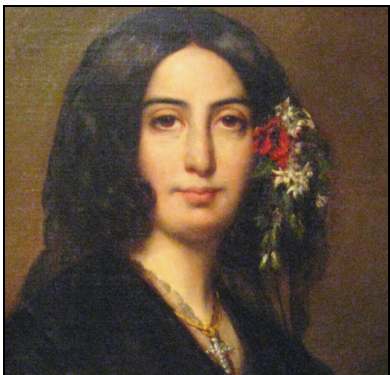
O dispută s-a iscat între George Sand și ginerele ei, sculptorul Auguste Clésinger. Scriitoarea îi spusese, cam peste un an:

- Voi relata proasta dumneavoastră conduită în cărțile mele.

-Iar eu voi sculpta „poponețul” dumneavoastră. Toți îl vor recunoaște.

Contextul disputei:

Ginerele venise să-și ia una dintre fiice, lăsată, pentru scurt timp, în grija bunicii. George Sand i-a spus că mai bine rămâne fetița la ea, să se vindece, pentru este foarte bolnavă. Dar ginerele, sub efectul mării aversiuni pe care o avea față de soacra lui, și-a luat copila și a plecat spre casă (de la Paris în provincie). Drumul s-a dovedit a fi mortal pentru nepoata lui George Sand. La destinație au ajuns ginerele și cadavrul copilei.

George Sand văzută de ochiul pictorului Auguste Charpentier, tablou realizat între anii 1837-1839

În timpul unui eveniment organizat la curtea regelui Louis al XV-lea, cu

scopul de a aduna fonduri pentru copiii abandonți, marchiza de Antin ajunge cu cutia milei în dreptul unui tânăr finanțist. Acesta i-a tăiat scurt elanul: „Nu am nimic”. Ea, întinzându-i cutia cu o grație sublimă, îi răspunde: „În cazul acesta, serviți-vă de aici, domnule. Colecta se face fix pentru cei săraci.”

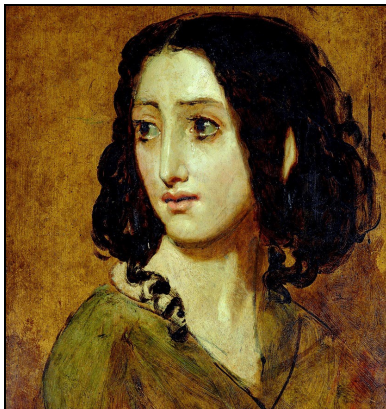

Portretul Marchizei Nattier Mathilde de Canisy Marquise d'Antin realizat de pictorul Jean-Marc Mattier, 1738

Actrița Rachel juca la Saint-Petersbourg în timp ce tocmai izbucnea războiul din Crimeea, între Franța și Rusia. În timpul unei recepții, câțiva ofițeri ruși o provocau: -În curând vom merge la Paris să bem șampanie.

Actrița răspunde:

-Îmi pare rău, dar nu cred că prizonierii noștri au acest privilegiu.

Tablou al actriței Élisabeth-Rachel Félix pictat de William Etty între anii 1841-1845

Într-o seară, pe un drum pustiu, actrița Gaby Morlay îl zărește pe un curțizan

care o ofensase cândva. Acesta, sprijinit de mașina lui avariata, o salută și-i spune: - Oh, ce plăcere să vă revăd. Tocmai am căzut în pană pe drumul ăsta prăpădit.

-Patul nu vă este, deci, suficient.

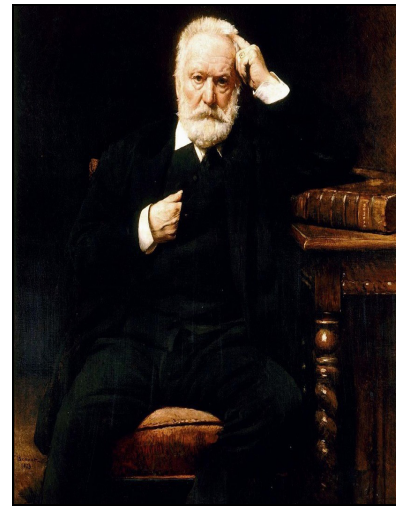

Actrița Gaby Morlay fotografiată la Cannes în 1940 de către «ERPÉ» Nice

Victor Hugo discuta cu un frizer, la finalul lunii decembrie 1838. Acesta îi povestea ultimul zvon apocaliptic care circula pe atunci:

- Toată lumea spune că sfârșitul lumii se va întâmpla, cu siguranță, anul viitor. Pe 2 ianuarie, toate animalele vor muri, iar pe 4 vor urma oamenii.

- Atunci, cine va fi aici pe 5 pentru a mă bărbierii?

Portretul lui Victor Hugo pictat de Aimé Nicolas Morot în 1875

**Spicuri de
GABRIELA MOCANAȘU**

Atelier

Înmărmuritele poeme în alb și negru

Ca într-un joc de lumini și umbre ale shakespearianului „a fi sau a nu fi”, sculptorul Marian Sava ne poartă prin strălucirile marmurei în alb și negru.

Din vremea sincretismului ancestral când artele încă nu se despărțiseră, poezia și sculptura făceau casă bună într-un palat de marmură și emoții. Convins că palatul poeziei a ieșit din mâini de sculptor, Marian a zămislit opera „Source” în marmură neagră, punctând primordialitatea cuvântului. Cei ce au văzut lucrarea știu la ce mă refer: dezvelită migălos din rocă, o carte lucioasă redă cuvântul „pace” în trei sensuri diferite de scriere.

Cu un secol în urmă, șlefuit cu cuvintele până la strălucirea marmoreeană a versului, poetul Radu Gyr se regăsise pe sine într-un bloc mineral: „*Scrâșnesc asemeni marmurii severe,/ împotrivită asprelor ciopliri./Cer gingășia dălților subțiri/să-mi deie feciorească mlădiere.*”

O feciorelnică mlădiere am descoperit și eu în lucrarea lui Sava denumită „Bolero”, un tandem aproape în oglindă – o sculptură din marmură neagră, cealaltă albă. După ce i-a intuit forma în blocul de marmură, cu „gingășia dălților subțiri”, în zile și nopți de febril travaliu, Marian a eliberat-o. Zveltă, levitând angelic, tână înfruntă vântul potrivnic, sau mai degrabă îl primește cu extaz, despletită, chiar îl seduce, îmbrățișându-l cu mâinile nevăzute. Perechea de sculpturi gemene trimite instinctiv spre eminescianul „Înger și demon”, sau poate spre „Dr. Jekyll și Mr. Hide”, prin dedublarea omului în bine și rău.

Sculptura „Bolero” pune în balanță mișcarea cu echilibrul, sugerând pașii mărunți de balet, pe vârful picioarelor, în ritmul unui poem nerostit, dar vizualizat.

Marian Sava, Trofee

Mângâind privirile, liniile linii invită la mângâiere, iar rezonanțele emotive ale marmurei străbat materia spre simțurile noastre... Pentru Marian Sava, poetul Andrei Codrescu a scris aceste versuri: „*E piatra aceasta un vechi meteor/Ce vrea să se-ntoarcă-n celestele sfere?.../ Din ea voi extrage esența de zbor –/ O aripă suplă bătând peste ere...*” (2021, la expoziția „Vibrații în 3D” din Bruxelles).

Criticul de artă Ionel Scânteie, la Paris, în 1998, afirma că „sculptura creată de SAVA nu este abstractă sau decorativă..., ci dimpotrivă, are un suflet, un spirit, ea trăiește, comunică, se impune și fascinează ...”

Poet al marmurei, Sava și-a dedicat viața unui crez artistic endogen inimii de român, devreme ce, la centenarul de grație și glorie al Marii Reîntregiri, a dăruit orașului Alba Iulia un simbolic monument de granit, denumit „Unitate”. În atriumul primăriei din Capitala Încoronării putem admira poezia patriotică în granit a lui Sava. Tare ca spiritul românesc, ea surprinde simplitatea celor patru zări cardinale ale genezei noastre, marcând simbolistica Sarmisegetuzei și a nemărginirii, în înțelesul cel mai decent. Trăinicia granitului garantează utilitatea peste veacuri a unor sacrificii și martirii din Cetatea Bălgradului.

Substituind cuvintele prin marmură, Marian Sava dă formă fizică limbajului artistic.

Pe mâna sculptorului, fiecare bloc de piatră își dezvelește inima. Conform legendei, o minune s-a petrecut la Mănăstirea Hodoș Bodrog, unde natura a sculptat o inimă din piatră, înmărmurind durerea mamei la trecerea fiului în sihăstrie.

Un alt miracol mai vechi s-a petrecut în primul an după Hristos, cu un bloc de marmură din care sculptorul anonim a dezvelit cu migală bustul poetului Ovidiu Naso (43 îH – 17 dH), expus astăzi la Galeria Uffizi din Florența – Italia, exprimând spiritul poemelor sale.

Poezia se întrezărește și în operele lui Sava la fel cum el extrage formele dorite din blocul de marmură, intuind durabilitatea superioară a versului în fața marmurei: „*Nici marmura cavoului regal/ Nu va dura cât versul meu curat*” (Shakespeare *Sonetul 55*, traducere Octavian Cocos).

L-am cunoscut. Marian rostește cuvântul de parcă l-ar șlefui. Vocea sa blândă ca mângâierea marmurei lucitoare dă sclipiri amicale dialogului. Franchețea vorbirii ca și a operei se regăsește în simplitatea prieteniei noastre de peste 20 de ani. Fără întrebări, explicații sau orgolii inutile, când îl vizitam la el acasă, pe Chaussee de Waterloo 311, după ce îi admiram atelierul și curtea din spate plină cu materiale și sculpturi, ne invita la masă. Plăcerea de a găti și a →

RADU ȘERBAN

ne servi, într-un ritual condimentat cu zâmbete și glume, trecând volubil de la creație la recreație, făcea parte din arta bunului simț, din franchețea firii lui empatică.

Îmi amintesc, în vara anului 2002, când ambasadorul m-a trimis să-l reprezint la vernisajul unei expoziții de sculptură în centul Bruxelles-ului, am luat cu mine, pe lângă scurtul discurs, o sticlă de pălincă dublu distilată, rămasă în anecdotica prieteniei noastre.

Mă concentrez pe sculpturile bicolore în marmură, sau mai exact incolore, căci albul și negrul nu aparțin spectrului luminii, deși maestrul are multe lucrări și în alte materiale: lemn, granit, marmură roz, bronz.

Un exemplu îl dă lucrarea „Pont”, cioplită din trunchiul de nuc pe care i l-am dus în chiar vara lui 2002, din curtea părinților mei... Podul între generații reprezentat de acea sculptură poate fi chiar el, autorul, un pod între tangibil și abstract, între sculptură și poezie.

La modul generic, printre artele plastice, mai modern denumite arte vizuale, sculptura se detașează prin reprezentarea tridimensională, însă treptat se confruntă cu noile tehnici ale artei video, cu hologramele, sau chiar cu arta conceptuală apărută acum vreo jumătate de secol. Aici remarc amprenta personală a maestrului Sava, care transcende imaginea tridimensională spre a ne lăsa înmărmuriți de admirație în fața lirismului lucrărilor sale, a reprezentării poetice prin forme. Lucrarea „Metronom”, de exemplu, în marmură neagră, în diverse variante, captează nu doar trecerea timpului, ci și lirismul formelor.

În orele de creație, prin dialog tăcut între o lume materială și una imaterială, Marian cizelează marmura până o convinge să se exprime liric, să transmită emoții specifice omului, să vibreze. Durabilitatea pietrei, neagră sau albă, modelată ziua sau noaptea, contrastează cu efemeritatea formelor delicate, aeriene.

În sculptura „Andalusian”, un leitmotiv al sculpturii clasice, calul, în dublă ipostază, alb și negru, prin corpul stilizat sugerând galopul, ne trimite la legende, cu cornul său de inorog, în prelungirea unui zâmbet grațios, aproape feminin, racordat la o coamă bogată și un breton drept, în stil Mathieu. Zonele șlefuite în curbe mlădioase îi accentuează nota de grație, chiar feminitatea. Incongruența alb – negru scade în zonele unde marmura neșlefuită, în striații definatorii pentru Sava, materializează mitul că demonii au fost cândva îngeri. Paradoxal, această alternanță de textură, șlefuit – brut, reiterează un alt contrast, de data aceasta sonor, între ropotul copitelor și tăcerea pietrei. Coadă lungă a calului până la pământ decodifică însuși numele lucrării, provenit de la rasa andaluziană de cai.

Lucrarea „Șoimul” face referire la libertate și aventură, specifice acestei păsări de pradă. Confruntarea dintre marmura albă și cea neagră subliniază dihotomia existenței șoimului – maiestuos și liber, dar extrem de precis în ferocitatea sa. Această piesă ar putea fi privită ca o contrapondere modernistă a sculpturii clasice, în care concentrarea asupra atributelor creației, mai mult decât reprezentarea sa deplină, este primordială.

Prin „binaritate” cromatică, aceste lucrări propun un dialog între vechi și nou, o explorare a sentimentelor de bucurie și tristețe. Forma și emoția merg mână în mână. Inconfundabil în sculptura contemporană, dincolo de obiectul de artă, Marian compune poezie prin armonia formelor.

Cu o fantezie mai tare ca piatra, el modelează marmura belgiană după bunul plac și propria imaginație, fie ea neagră ca iadul sau albă ca zăpada.

Marian împacă răceala pietrei cu căldura sentimentului uman îmbinând moștenirea cu inovația, atâta vreme cât materialul folosit ne trimite la clasicism, iar formele create ni-l aduc în contemporaneitate.

Într-o lume tot mai preocupată de domeniul digital, lume construită din două elemente de bază, zero și unu, reprezentarea contrastelor în două culori ce nu aparțin spectrului luminii stimulează reflecția asupra esențelor.

Striațiile pe marmură, trăsătură distinctivă a lui Sava, îmi amintesc o experiență inedită la baza Muntelui Fuji. Urcând cu mașina primii kilometri la poalele masivului, la un moment dat m-a surprins o muzică, de afară. Am lăsat geamul, dar muzica mă însoțea. Niște striații tăiate în asfalt, produceau acea muzică magică la atingerea roților, așa cum marmura lui Sava produce tainicele vibrații ale sufletului său liric.

Prin tehnicile distincte, originalul său limbaj estetic dezvoltă o veritabilă poezie a marmurei, mimând vibrațiile duhului uman prin forme recognoscibile instantaneu. Vocea sa unică în polifonia artei sculpturale contemporane adaugă, în ultimii ani, tonalități noi, inclusiv jocuri de lumini, la propriu, oferind o interacțiune plurisenzorială a privitorului cu marmura.

Lirismul aproape miraculos al vieții sale, transpare simplu dar subtil, ca și opera sa. Destinul de poveste al unui român plecat în lume să-și caute identitatea în trepidațiile marmurei, până la absolvirea Academiei Regale de Arte Frumoase din Bruxelles și mai ales apoi, a inspirat scenariul unui film al lui Jan de Maere, critic de artă și profesor de Istoria Artei la Vrije Universiteit Brussel, care afirma: „Îl cunosc pe Marian Sava de mulți ani și consider că este (...) cineva care caută acel diapazon secret născut din natura atemporală și îl transpune în raportul său cu materia sculptată”..

Tangența sa cu literatura, cu poezia contrastelor, alb – negru, lucios – aspru, o dovedește însăși primirea sa în prestigiosul Cerc Artistic și Literar Royal Gaulois din Bruxelles, Belgia.

Ca în jocul japonez „jan-ken-pon” (piatră, foarfecă, hârtie), cuvântul învinge piatra, iar la Sava, când marmura cuvântă, cuvântul înmărmurește. Într-un alt joc verbal, cu îngăduința maestrului, l-aș supranumi „Marmoreean Sava”.

Renaștere

Visasem că născusem viața mea viitoare,
feminină, seducătoare, născătoare,
la rândul său, de minuni, din darul cel mare.
Și mi-am îmbăiat sufletul în zâmbetul primăverii
înnoitoare,
gata de înfloriri repetate.
În zbor, am tras aer în piept din a primăverii cetate.
Îmi băteau doua inimi în piept,
una purtătoare de rodul soarelui, mângâiere,
alta, a nădejzii în frumusețea poemelor pământului
înțelept.
Dumnezeu ne cântă, ne iubește, ne cere.
(15.04.2024)

Poem de aprilie

Am strâns degetele
Pecetluind în rugăciune scrisul în inima primăverii.
Mi-a respirat respirația,
mi-a dat aer traversându-mă în tăcere.
Se aude ciripitul unui gând cu iz de regenerare a vieții.
(17.04.2024)

Celebrând viața

Când luna mă privea cu ochi flămând,
Hălăduiam pe coama unui gând
Ca o regină ce-si sorbea lumina.
Hrănind cu dorul de statornicie rădăcina.
Când luna mă privea în noaptea, vară,
Suiam pe caii sufletului iară,
o amazoană dăruită flăcărilor vii,
Să te cuprind, să te conțin, să-mi fii!
Când luna mă privește surâzând,
Tu curgi prin mine, apă tremurând,
E-o nîntâlnire magică din care cresc,
Trăind povestea vieții, te sărbătoresc.
(20.04.2024)

Binecuvântare

Pecetea Duhului Sfânt în semn pe pământ,

Marian Sava, Buisson ardent

Aprind cu un gând hlamida cântând.
E un cântec tăcut, cu brațe de lut,
Cu mâna, vioară, devin primăvară Și inima bate, bate în
dulcea cetate,
Pe ritmul dorinței curate, curtate,
De dorul cereștii sărutări, a eternei chemări.
(3.05.2024)

De Paște

Timpul s-a întins din călcăie până la masa din foișor.
Închid ochii și toate-mi trec prin față ca o nălucă.
Pentru care petală și pentru care săgeată
s-a depănat firul în ani, nu văd luciul,
M-am întind într-o rază să îmi adun privirea.
Cuvintele s-au așezat în piept ca într-un ciorchine
din care va mușca în iubire neștiutul.
O privire scurtă cuprinde în căuș gândul căpătuit de vreme.
(5.05.2024)

Încercare

Deodată, enigmatică, în luna plină,
metamorfoza se agață de-amurgire,
portocalie, de dincolo de colină,
Din rar în des, o simt în prelungire.
Și noaptea cade în memento mori,
Un carpe diem mă străbate, dramaturg,
Din soarele ce-i strecurat cu norii,
Ud margaretele la geamul rece, murg.
În infinitul meu cel verde și bizar,
Printre cuvinte și priviri, tresar.
În toate, Dumnezeu veghează din amnar,
Cu focul din iubirea milenară.
Rămân cu El, așa îmi este vară.
(7.05.2024)

Intimitate

La terasa amurgirii, infinitul meu bizar
Mă întreabă cu iubire de prezentul abisal.
Dramaturg al ființării, îmi vorbește rar și plin,
E portocalie zarea, soarele se varsă-n vin,
Beau un strop din luna plină în metamorfoza, scară,
Urc pe vocea ta cea lină, din fântâni, direct în vară.
Carpe diem! Strigă lutul colorând în roșu marea.
Din memento mori crește o lumină, uite calea!
(7.05.2024)

IULIA DRAGOMIR

Literatură și film

Singurătate rurală contemporană

Ca în fiecare an, Festivalul Filmului Francez aduce noutăți, pe care le aștept cu aceeași nerăbdare cinefilă. Jean-Baptiste Durand e la primul său lung metraj și ne-a oferit o bijuterie: *Chien de la casse/Câine rău*. Suntem într-un sat din sudul Franței. Mirales e prieten cu Dog de foarte mulți ani. Are și un pitbull fermecător numit Malabar. Viața satului nu e idealizată. Zilele se aseamănă, tinerii se mai întâlnesc în piață, fumează câte un *joint*, joacă Fifa și discută. Simțim o singurătate contemporană, într-o periferie multietnică, adesea violentă.

Mirales îl umilește mereu pe prietenul Dog, care tace, nu reacționează, fiind un timid introvertit. De fapt, Mirales își ascunde nesiguranța sub aroganță. E

volubil, cultivat, dar vrea să domine. Deține arta vorbirii și îl citează mereu pe Montaigne. După apariția studentei Elsa, săgețile lui se amplifică (Dog o iubește pe fată). Simțim o gelozie implicită și, poate, o homosexualitate refulată. Relația lui cu Dog e ambiguă, toxică. Uneori „călăul” devine o brută, dar mai apoi are grijă de o bătrână, ascultă muzică clasică. Dualitatea lui Mirales e genial redată în scena de la discotecă: spotul luminează alternativ cele două jumătăți ale feței. Oricum, personajele sunt ambivalente. Să nu uităm că tatăl lui Mirales a murit, iar maică-sa e depresivă. Elsa se comportă diferit: are când obrăznicia lui Mirales, când sensibilitatea lui Dog.

Punctul forte al filmului e jocul actorului Raphael Quenard (Mirales). O bogăție a jocului, un talent exploziv, o fierbere interioară brutal împărțită pe chipul proteic, o zbatere, fugă și

revenire, înger și demon. Câteodată seamănă cu Patrick Dewaere, cel din *Les Valseuses*. Filmul explorează ruralul, marcând poezia cotidianului, dar și dificultatea de a ieși dintr-un mediu ostil din cauza determinismului social. O tinerețe rurală cu vise nerealizate, o prietenie masculină atipică – totul într-un film calibrat, subtil, profund, fără excese de vreun fel. Un regizor de urmărit!

ALEXANDRU JURCAN

Muzica zilelor noastre

O simfonistă dedată rockului

Nimeni alta decât instrumentista bucureștenă Natalia Pancec. Șef partidă vioara I la Filarmonica „George Enescu” de pe Dâmbovița. O știu de niște ani. Am văzut-o la lucru de câteva ori (fie-n orchestră, fie-n fața ei), iar de curând mi-a oferit o surpriză. N-a fost tutist, ci solist. Și nu orice solist. La ceteră, desigur, dar cântând inedit cumva. De la Vivaldi, la marile trupe de rock. Într-un melanj bine făcut, mult atrăgător. Pentru că prin el și-a dovedit resursele instrumentale. Puterile, abilitatea și plăcerea de-a pune arcușul și-n slujba acestui gen muzical. Formidabil într-o vreme, după cum îl știu ca basist, vocalist, radioprezentator în domeniu...

Ei bine, Natalia, născută-n Sibiu, din părinți de origine ucraineană, are, benefic, o aplecare temeinică spre rocku` de soi. Abordând partituri nu dintre cele mai simple-n materie. Celebre de-a pururi, precum „Anotimpurile” vivaldiene. Toate, superbe, perene, captivante nespuse. Natalia tălmăcindu-le cu pasiune și pricepere rare-n breasla ei. Precum concitadinu-i Costinel Mirea, un excelent ceteraș de jazz între simfoniști, așa și Natașa. Rocker de primă mână între aceștia. Are virtuozitate cert. Aplomb justificat, instruire cuvenită. Obținând incontestabil performanță de netăgăduit. Mie generându-mi ideea că ar putea face solidă carieră interpretativă în arealul de excepție al muzicii

progresive de veac anterior. În care scop select nu-i rămâne decât să-și aranjeze potrivit piesele alese și s-adune-n juru-i instrumentiști de nivel. Apți realmente s-o însoțească util în concerte de-acest fel. Evidențindu-se împreună valoric. Servind pe măsură muzica în cauză. Simfonicul, rocku` și jazzu` casă bună-mpreună făcând orișicând lăudabil...

Ca fan acu` declarat al doamnei Pancec în astă nouă postură, îi reamintesc să nu ocolească Piteștiul și filarmonica sa. Nici alte instituții asemenea, unde-s formații capabile s-o însoțească sonor cu maxim succes. Oamenii inventivi au totdeauna iubitori pretutindeni. Cu o condiție: să nu coboare deloc ștacheta valorică pe culoarul ăsta. Fie el și numai în parte aparte. Ce zici, Natalia, vei reuși?

ADRIAN SIMEANU

Eveniment cultural

Un cetățean de onoare-al Piteștiului

Nimeni altu` decât medicu` veterinar Sergiu George Rizescu. Nonagenar actualmente. Fost deputat țărănist argeșean (două mandate). Actualmente, președinte AFDPR.

Deținut politic anticomunist. Om politic remarcabil. Aș afirma și eu fără greș, ca și alt coleg de presă din Ardeal, că e un demn urmaș al Seniorului Corneliu Coposu. Dedicat necurmat oamenilor și problemelor țării.

Umblând asiduu printre ei să-i cunoască și să asculte pasuri. O voce clară și netemătoare, în Parlament. Expunând întemeiat problemele culese și urmărind tenace rezolvarea lor. Afirm

asta în deplină cunoștință de cauză și fără-a exagera. Că n-aș îndrăzni, nu s-ar cuveni...

Ei bine, marți, 14 mai, fu, în chip meritat, Ziua Națională de Cinstire a Martirilor din Temniștele Comuniste. Publicistul Jean Dumitrașcu n-a scăpat-o din vedere și l-a invitat pe doctoru` Rizescu să vorbească despre „libertate și martiraj”.

Adică, despre patimile îndurate-n închisorile de tristă amintire ale gulagului autohton din a doua jumătate de secol trecut.

Distinsul invitat a făcut-o cu luciditate și lipsit de resentimente acute după-atâția ani. Evocând abuzurile și teroarea, umiliința și brutalitatea cu care-au fost tratați atâția nevinovați de gloata bolșevică ajunsă nemeritat la putere. Cu sprijin stalinist nedezmințit. A vorbit blând și chibzuit. Povestind atent și dialogând cald cu tinerii din sala „Ars Nova” a Centrului Cultural Pitești. Păcat că unii dintre ei discutau, râdeau și nu prea le era gându` la ce istorisea interlocutorul. Adevărată colecție de momente ale timpului acela nefericit. Triste, nu neg, da` nicicum de dat uitării vreodată. Păcat! Le înfierez justificat și nedorind a mai asista la așa ceva. Nu se cade-a trimite-n derizoriu istoria, sub nicio formă. Cei ca venerabilu` pătimitor, mărturisitor al unor astfel de nenorociri mult n-or mai fi.

Cuvine-se cert să le acordăm meritat respect. Din partea-mi, mulțumiri, domnule deputat, reîntâlnirea binevenită fiind. Iar moderatorului, apreciere pentru realizarea ei...

ADRIAN SIMEANU

CATRENE ALERGENE

Poliția locală reprimă cu brutalitate manifestațiile populației împotriva legii putiniste a „agenților străini” din Georgia

Cu liberticidul din Tbilisi,
Din Batumi, Póti, Kutaisi,
Visul georgian să intre-n UE
Nu înflore. Mai curând se-ncuie.

Nici úlii din SUA nu se dezmint

Aici – credeați – alta-i făina
Care se macină la moară,
Doar că poliția ia-n gheară
Manifestanți pro-Palestina.

Și-n țări din UE-i tãmbãlãu

Chiar și poliția franceză
Le ia la demonstrații din frezã,
Iar când se zbat poliții-n busole,
Lovește-ntr-înșii ca-n fasole.

Comportament contagios

Pe polițiștii georgieni,
Cum îi acuza că-s grobieni,
Răspund cu toată nonșalanța
Că iau exemplu de la Franța.

Progres cu conducători nelalocul lor?

Cum să se miște înainte
O țară-n logica naturii
Când un cizmar coace plăcinte
Și un cârpaci repară nuri?!?

Cât o să țină lumea-n stare de-nfricare?

Au ce staffe-o fi intrat poltronă
În ministerul nostru de doi bani,
Încât să-anunțe c-a picat o dronă
La frontieră-abia după doi ani?!?

Cele mai mici taxe din UE. Dar salariile?

Mici taxele la noi – cât cărții
Constată-un statistician,
Dar adu-i vorba de salarii –
Un nod îi stă-n gât: gordian.

Ce-i pasă lui de hula lor?

Trãncãneau că menta freacă?
Țara el ne-a educat-o!
De ce n-ar putea să facă
Invincibilă și NATO?

Vânătorul priceput un iepure șchiop tot îl prinde

A luat-o cam forzato?
Nu faci fum – nici foc nu é.

N-o să prindă-un post la NATO?
Îl va prinde la CE*!

*CE(abr.) – Comisia Europeană.

Recompensă

Pentru marea eșuare -
Un premiu de consolare,
Pentru-un ifos dând din el –
Vreun post cald pe la Bruxelles.

Căutări febrile și invidii futile

Când acasă-și pierd fotoliul,
Cată-n UE portofoliul.
Alții le admiră zelul:
Postu-i bun și portofelul...

Postul blocat timp de peste două decenii

Profesând, și-a scos din meditații
Unde una – la vreo șase case! –
Și-ați fi vrut catedra să o lase
L-au furat când alte ocupații?!

De ce ține să se baricadeze cu orice preț?

Cată platoșă solidă
Și nu vrea ca să se lase,
Nu cumva să-i mai deschidă
Vreun dosar cu șase case.

Privatizare forțată de către capitalul străin

Țară cufundată-n împrumutiri,
Ajungând în neputinți de plată,
Nu doar bogățiile din luturi,
Marea îți va fi privatizată!

Cum mai stăm cu cea mai ambițioasă reformă a aparatului bugetar?

Ușor să spui că vor dispărea
Din aparatul bugetar
Nu zeci, ci mii de posturi, care

Bugetu-l fac falimentar,
Iar între timp – prin ce chimii? –
Să-l mai mărești cu alte mii?

Nodul să-l taie – cine – gordian?

La stat se umfl'-organigrama
Cu lefuri – zeci de mii de lei.
Să pună care dalai-lama
Un dig proliferării ei?

Cât să ne mai învârtim în jurul cozii?

Ce tot spui cu siguranță
Că vom face, că vom drege?
Spune-o clar, cu nonșalanță:
Am făcut – aceasta-i lege!

Unde-s verile de altădată?

Ce vremuri! Iute o boccea
Și drept la mare, -acuma – ioc.
Atuncea soarele cocea,
Iar astăzi prețurile te coc.

Când bucuria trece-n scârbă

A scăzut ușor inflația.
Ce mai zgomot! Ce mai fum!
Deprimată, populația:
Nu și prețul de consum!

Economia de ...viață

Sumbră liberalizare,
Preașireată precepușă:
De când simpla speculare
Se numește preț de piață?

Pe ce se bazează autogestiunea lor?

Asociațiile create
Pe bază de-autofinanțare
Își iau salariile umflate
Muncind pân-la extenuare?
Tot de pe ghebul bieteii gloate!

Sporuri de performanță?

Spor că-ți rozi fundul pe scaun,
Soarele că-ți dă în ochi,
Navighezi pe Net c-un faun
De-ți faci ochii bazaochi,
Că-ți pui semnul pe izvod,
Șlipa c-o cădea din pod...

Corul scribilor din guvern

Doamne, au ce hleab de
Trai decent șefii ne-aștern,
Dacă nu mai pot să rabde
Pân' și scribii din guvern?

Crevedia nu ne-a învățat nimic?

Ars case, oameni, Crevedia...
Măsuri? Exclusă tragedia?
Azi stă să ardă Feldioara.
Dar dacă, mâine, toată țara?!

NICOLAE MĂTCAȘ

LUMEA LUI LARCO

ÎN LUNA IUNIE

ÎN LUNA IUNIE

Acum e ziua cea mai lungă,
Poporului să îi ajungă,
Dar pentru unii-i spor la muncă,
Iar altora-i de somn în luncă.

ÎN LUME, HAOS

Ar fi mișcări nebănuite,
Căci nu se întrevăd minuni,
De n-ar fi și reacțiuni
La acțiunile pornite.

DICTATORUL

În al politicii nou val
Se crede-a fi puternic, tare,
Pe cine-l vede „vertical”,
Urgent îl calcă în picioare.

INVESTIȚIE ABSURDĂ

De-o fi să coste milioane,
În urbe, deputatul nou,
Economiei subterane
Vrea să-i prevadă și metrou.

INSTANTANEU LA RESTAURANT

Duduia singură, firește,
Intrat-a să mănânce pește,
Ieșind, pășind precum o zână,
O văd cu „peștele” de mână.

De la un clasic citire:

VAL ANDREESCU

(1949-2024)

POSTULAT

Este limpede ca marea,
Clar e totul, în esență:
Că mișcarea și frânarea
Sunt în interdependență.

COMPORTAMENT

Așa e omul nătărău,
Se simte ca în paradisc,
Și e total în largul său,
Când face și ce-i interzis.

NEDUMERIRE

Se plânge des neobrăzatul
Că bunul simț i-a dispărut,
Dar mă întreb, așa ca natul:
Să-și piardă ce nici n-a avut?

TAINICA VIAȚĂ DE APOI

Iluziile sunt deșarte,
De-aceea spun în seri târzii:
Că nu știm totul despre moarte,
Să mai petrecem printre... vii!

SFÂRȘITUL LUMII

Finalul nici nu-l bag în seamă,
Afirm deschis pe românește:
De-apocalipsă nu mi-e teamă,
Ce-o fi pe urmă, mă-ngrozește!

UNUI AVAR

Spun, că ai ajuns bogat,
Dar zgârcit, cum nu se poate:
Dacă n-ai nimic de dat,
Nu lua pe săturate!

RUGĂCIUNE DE SEARĂ

Lui Dumnezeu îi mulțumesc,
De este cald ori de e frig;
Atâta vreme că trăiesc,
O zi trecută-i un câștig.

CORNUL ABUNDENȚEI

Veți ști voi cei consumatori de umbră,
De timp, de aer, apă și lumină

VOUĂ

Când o fi și-o fi să mor,
Să-mi cântați ca și acum,
Tare, tandru și cu dor,
Poate mă treziți, postum!

TINEREȚE... TINEREȚE

Tinerețe, ochi de jar,
Totu-i plin, rotund, oval,
Meditez brusc și, tresar:
Am un gând, dar e moral.

POETUL ȘI EDITORUL

Și conchise editorul:
„Alte cauze nu-ncap,

Că viața este cu de toate plină,
Deci nu pozați o mutră acră,
sumbră.

De la abuz oricine să se-abțină
Chiar de-o să stea puțin și în penumbră,
Doar nu-i o stare din acea lugubră,
Azi poți vedea o pâine în vitrină.

Mâncare se găsește-n magazine,
Expusă-n galantare la vedere,
Dar cumpără doar unii cu putere

de cumpărare, ce-s la cârmuire,
Căci bine e știut de orișicine:
Acolo unde-s bani, e fericire.

CA ÎN VREMEA LUI VLAHUȚĂ

Dreptatea cu poporul stă la masă
Din timpurile vechi și neuitate,
Plăcându-i mult gustoasele bucate,
Când atmosfera este călduroasă.

Mănâncă uneori pe săturate,
Iar alteori și pentru alții lasă
Din bunătați, fiindcă ei îi pasă
Ca-n jur să vadă suflete-mpăcate.

Dar uneori e într-un colț retrasă,
Având de înfruntat momente grele,
Când de pe dealuri, munți ori din vâlcele

Minciuna vine ca la ea acasă,
Stă-n Parlament, adresa nu și-o schimbă,
Fiind la politicieni pe limbă.

VASILE LARCO

Tu ai prost calculatorul!”
Dar, se referea la cap.

ALTRUISM

Cu mașini și cu sirene,
Azi ne cheamă către vot:
Nu mă duc, nu că mi-e lene,
Dar nu vreau să-mi rădă-n cot.

SOȚIEI

Ești tot filonul cu iubire
De diamant străluminat,
Magnific, lung și cu sclipire,
Superb, deja epuizat.

Selecție VASILE LARCO

Curier

De la „Vatra” veche, la noua „Vatra veche”

Motto: „Adevărul despre un autor e de căutat mai degrabă în corespondența decât în opera sa. Cel mai adesea opera este o mască.” (Emil Cioran)

Am primit recent revista *Vatra veche*, minunat îngrijită, mulțumesc stimate maestre Nicolae Băciuț, felicitări, succes pe mai departe! Este o revistă de ținută, cu materiale pe gustul cititorilor, iar pentru luna aceasta pot spune: Primind revista editată,

Afirm, și nu la întâmplare,

Că-n iunie e încărcată

Cu dulci cireșe literare

Vasile Larco

Numărul 5 al revistei *Vatra Veche*, dragilor, este de o bogăție literară capabilă să bucure în spirit omul, să îi șlefuiască literar orele - cele de cititor -, dacă simte să își completeze astfel un timp de înflorire...

Dincolo de poezia pe care v-o așez în palmele inimii la pagina 29, vreau să semnalez printr-un articol dăruit iubitorilor de gânduri „eonice” (cum poetul Ion Scriba își desemna avatarul ceresc-pământesc semnând EON) că atingerea Magului - de după voalul ce desparte, în aparență, lumile - este continuă...

Prin urmare, *Cuvânt de Restituție* către cel care nu pleacă nicidecum, pentru că Înalțul îi aparține...

Noi?! Rămânem încă aici, cititori de el, silitori elevi dând *Teză la Geneză*, recitându-i uluiți poezia, reinterpretându-i „fiindul” și privind prin aceste lentile până vom vedea, incomensurabilă în nuanțări, Existența!

Pentru toate aceste oportunități de orizont deschis de la un capăt la altul, mulțumesc cu asupra de măsură scriitorului, redactorului-șef al revistei „Vatra Veche” - domnului Nicolae Băciuț!

...Neuitând că „foaia ilustrată pentru familie”, intitulată în 1894 la fondare simplu - "VATRA" - își fâlfâie astfel asupra noastră o aripă scriitoare de prezent, prin publicația de față... (a se vedea pe copertă rădăcina istorică, conferită de I. Slavici, I.L. Caragiale, G. Coșbuc). Gratitudine!

Shanti Nilaya

O revistă de sărbători și slovă domnească! Să ne trăiască maestrul Băciuț! Am sosit în țară!

Sărbătorirea de 80 de ani a scriitorului DIMITRU ICHIM din Canada de către ACADEMIA ROMÂNĂ va avea loc în Amfiteatrul "I.H.Rădulescu" - Biblioteca Academiei Române luni, 17 iunie, ora 12. Onoarea de LAUDATIO ne va fi oferită de Academician VALERIU MATEI. Amfitrion: ION MARCEL FANDARAC. Vă așteptăm la unul din cele mai fericite evenimente din viața mea!

D.I.

Mii de mulțumiri!

I.A.Pop

Mulțumesc pentru revistă, dar și pentru poemul publicat. Felicitări pentru neobosită activitate în câmpul cultural!

E. Amariei

Bună ziua, stimate domnule Nicolae Băciuț! Am primit nr. 5 al revistei *Vatra Veche*, excepțională grafică și un conținut consistent! ca de fiecare număr, de altfel!

Voi avea cu prisosință teme preferate să citesc, cu predilecție istorie și critică literară, evenimente etc., și, desigur, o să distribui prietenilor.

Vă mulțumesc mult, domnule Nicolae Băciuț!

urări de sănătate și o vară relaxantă! prețuire și considerație, a dvs.,

Aura Creițaru

Un alt număr EXCEPȚIONAL.

Felicitări Doamnei Ana Blandiana, regina poeziei românești. O mare onoare pentru literatura română și pentru noi toți. Prezentarea elogioasă a Poetei făcută de un alt talent

excepțional, un om dedicat culturii românești, poetul Nicolae Băciuț, redactorul-șef al revistei *Vatra Veche*, este impresionantă pentru toți cititorii. Vă doresc succes în continuare, Dumnezeu să vă însoțească cu aceeași forță fizică și morală. Toate cele bune pentru întreaga familie,

Alexandra

Mulțumesc mult! Interviuurile în special sunt grozav de interesante, dar și celelalte colaborări. Cuceritor portretul Anei Blandiana și replica lui Nicolae Băciuț, apropo de marele premiu acordat poetei. Cu prețuire,

Adrian Popescu

Mulțumim și felicitări pentru succesele din anul acesta! Cu prețuire.

Catinca Agache

Mulțumesc, domnule Băciuț!

Sunteți un neobosit!

Îmi pare rău că nu am ajuns la Brăila...

Felicitări! Felicitări, Felicitări!

Maria Stanciu

Felicitări pentru efortul dvs.

Dinu Grigorescu

Dramaturg, Poet, Prozator, Critic și Editor

Multe, multe mulțumiri! Un număr foarte reușit!,

Dimovici

O vară frumoasă!

Mulțumesc mult pentru revistă!

Cu aceeași prețuire, de la Timișoara,

Corina Costea

Am citit treptat. Conduci o publicație paradoxală: e în același timp istorie și actualitate. Felicitări!

Constantin Dumitru

www.topbusinessnews.ro

Mulțumim frumos, Maestre!

Vatra Veche, pururi Nouă, ne uimește!

Cu recunoștință,

Traian

Îți foarte mulțumesc. Te felicit pentru munca susținută și cu bun profit intelectual pe care o faci și îți doresc din suflet sănătate să poți duce și să te bucuri de ceea ce ai obținut și de urmași.

Ioan Groșescu

Mulțumiri pentru Revistă.

Stimulatoare întrebările din podcast-ul lui Ionuț Vulpescu.

Vernisajul de la Reghin, cu lucrările lui Laurențiu Ivan Condache (asistat de însuși Nicolae Băciuț), merita un comentariu. Poate urmează.

D.C

Panoramic cultural - iunie 2024

Blaj, Omagiu lui Eminescu

Sighișoara, Colocviul Internațional de Poezie „Mihai Eminescu”

Târgu-Mureș, Galeria „Unirea”, Expoziție Lazar Melinda

Idicel (Mureș), lansare de carte Rafila Moldovan

Albești (Mureș), lansare de carte Angela Maria Drăgoi

Brașov, alegeri președinte USR

Sibiu, aniversare Dumitru Ichim - 80

Târgu Lăpuș, Zilele Iei, Zilele Poeziei

Reghin, lansare de carte Mărioara și Raluca Bârsan

Târgu-Mureș, lansare de carte Angela Maria Drăgoi

OCHIUL CICLOPULUI

Marian Sava, Cachottiere/Secretive * Vise de independență, dar unitate pentru viață * Languroasă

Directori de onoare
Acad. MIHAI CIMPOI
MIHAI BANDAC

Redactor-șef adjunct
GHEORGHE NICOLAE ȘINCAN

Redactori:

Mihaela Aionesei, Emilia Amariei, Doina Bălțat, Florin Bengean, Valeria Bîlț, Sorina Bloj, A.I. Brumaru, Aurel Buzincu, Geo Constantinescu, Luminița Cornea, Melania Cuc, Iulian Dămăcuș, Răzvan Ducan, Dumitru Hurubă, Alexandru Jurcan,

Vasile Larco, Rodica Lăzărescu, Cleopatra Lorințiu, Ioan Marcoș, Eugen Mera, Simona Miheuțiu, Cristina Sava, Mihaela Malea Stroe, Nicolae Suciuc, Titus Suciuc, Gheorghe Sarău, Ilie Șandru, Dorin N. Uritescu, Gabriela Vasiliu

Correspondenți: Elisabeta Boțan (Spania), Darie Ducan, (Paris), Dumitru Ichim, (Canada), Bianca Marcovici (Israel), Dorina Brândușa-Landen (Suedia) Simina Lazăr (Paris), Veronica Pavel Lerner (Canada), Gabriela Mocănașu (Franța), Dorin Nădrău (SUA), Mircea M. Pop (Germania), Ognean Stamboliev (Bulgaria), Silvia Urdea (SUA).

Alexandra Scherer (Paris), secretar de redacție

Lunar de cultură editat de ASOCIAȚIA „NICOLAE BĂCIUȚ” PENTRU DESCOPERIREA, SUSȚINEREA ȘI PROMOVAREA VALORILOR CULTURAL – ARTISTICE ȘI PROFESIONALE Președinte SERGIU PAUL BĂCIUȚ

• Nicio parte a materialelor nu poate fi preluată fără acordul editorului. • Copyright © Nicolae Băciuț 2024 • Email : nicolaebaciut@yahoo.com; vatraveche@yahoo.com • Adresa redacției: Târgu-Mureș, str. Ilie Munteanu nr. 29, cod 540390 • telefon: 0744474258. • Tehnoredactare Sergiu Paul Băciuț • Materialele nepublicate nu se restituie. • Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine autorilor. Opiniile reflectă exclusiv punctul de vedere al acestora.

